

Evelyn Dyb
Stian Lid

Bostedsløse i Norge 2016 – en kartlegging

NIBR

By- og regionforskningsinstituttet

HØGSKOLEN I OSLO
OG AKERSHUS

Bostedsløse i Norge 2016

- en kartlegging

Andre publikasjoner fra NIBR:

NIBR-rapport 2017:1	Bosettingsklare flyktninger og avtalt selvbosetting. Erfaringer fra casekommuner og flyktninger. Rapport 2
NIBR-rapport 2016:5	Bosettingsklare flyktninger og avtalt selvbosetting. Rapport 1
NIBR-rapport 2015:5	Rus bolig. Kartlegging av boligsituasjonen til personer med rusmiddelproblemer
NIBR-rapport 2012:5	Bostedsløse i Norge 2012 – en kartlegging
NIBR-rapport 2012:6	Forklaringer på bostedsløshet
NIBR-rapport 2009:17	Bostedsløse i Norge 2008 – en kartlegging

**Publikasjonene
kan skrives ut fra
<http://www.hioa.no/nibr>**

Evelyn Dyb
Stian Lid

Bostedsløse i Norge 2016 - en kartlegging

NIBR-rapport 2017:13

Tittel: Bostedsløse i Norge 2016 - en kartlegging

Forfatter: Evelyn Dyb og Stian Lid

NIBR-rapport: 2017:13

ISSN: 1502-9794

ISBN: 978-82-8309-204-2 (Trykt)
978-82-8309-205-9 (Elektronisk)

Prosjektnummer: 3473

Prosjektnavn: Kartlegging av bostedsløse 2016

Oppdragsgiver: Husbanken

Prosjektleder: Evelyn Dyb

Referat: Landsomfattende kartlegging av bostedsløse i Norge 2016. Studiene gir et tverrsnitt av antall og profil på populasjonen av bostedsløse i uke 46 i 2016. Studien inngår en tidsserie og er den sjette kartleggingen av bostedsløse.

Sammendrag: Norsk og engelsk

Dato: Mai 2017

Antall sider: 217

Utgiver: By- og regionforskningsinstituttet NIBR
Høgskolen i Oslo og Akershus
Postboks 4 St. Olavs plass
0130 OSLO
Telefon: (+47) 67 23 50 00
E-post: post@nibr.hioa.no
Vår hjemmeside: <http://www.hioa.no/nibr>

Trykk: X-idè
Org. nr. NO 997058925 MVA
© NIBR 2016

Forord

Denne rapporten presenterer prosjektet Kartlegging av bostedsløse 2016. Den presenterer antall og profil på populasjonen av bostedsløse i Norge i et spesifikt tidsvindu; uke 48 i 2016, og gir et tverrsnitt av bostedsløsheten i Norge. Kartlegging inngår i en tidsserie og er den sjette av tilsvarende studier. Den første ble gjennomført i 1996. Oppdragsgiver for denne og de tidligere kartleggingen er Husbanken. NIBR takker for samarbeidet med Husbanken gjennom oppdraget.

Kartleggingen av bostedsløse bygger på en omfattende og komplisert datainnsamling. Selve kartleggingen utføres av nærmere 1000 respondenter, ansatte i kommuner, helseforetak, fengsler, frivillige organisasjoner og andre private aktører i uke 48. Prosjektet er helt avhengig av innsatsen fra alle disse, og NIBR takker for hjelpen og for at disse har tatt seg tid til den ekstra innsatsen det er å rapportere på hver eneste bostedsløse de har kontakt med eller vet om i løpet av uke 48.

Prosjektet har vært fulgt av en referansegruppe sammensatt av Agnes Aall Ritland (Kommunal- og moderniseringsdepartementet/KMD), Tone Nærum (Bergen kommune), Tilde Hagen Knudtzon (Oslo kommune), Eva Nærum (Trondheim kommune), Rachel Elisabeth Eide/Sidsel Braathen (Utlendingsdirektoratet/UDI), Kristin Tandberg (Kriminalomsorgsdirektoratet/KDI), Thor Hallgeir Johansen (Helsedirektoratet), Unni Aarflot og Marita Kristiansen (Integrerings- og mangfoldsdirektoratet/IMDi), Kjersti With Eidsmo og John Tangen (Arbeids- og velferdsdirektoratet/NAV), Marit Nybø (Kirkens Bymisjon), Kirsten Frigstad (Fagrådet – rusfeltets hovedorganisasjon), Stian Carstens Bendiksen (Barne-, ungdoms og familiedirektoratet/Bufdir) og Petter Dahle (Nasjonalt kompetansesenter for psykisk helsearbeid/NAPHA).

Selv om kartleggingen inngår i en tidsserie, og derfor skal være lik og gi sammenlignbare data med de tidligere studiene, forandrer verden seg. Kartleggingene må også ta hensyn til endringer i de ytre omstendigheten. Referansegruppa har spilt en særlig viktig rolle i diskusjoner rundt disse spørsmålene. NIBR takker for innsatsen.

Oslo, mai 2017

Trine Myrvold
Forskningssjef

Innhold

Forord	1
Tabelloversikt	7
Figuroversikt	13
Sammendrag	15
Summary	20
1 Innledning	25
1.1 Ulike forståelser av bostedsløshet	26
1.1.1 Bestrebelser mot enhetlig tilnærming	27
1.1.2 Logikken bak ETHOS	29
1.1.3 ETHOS Light og norsk definsjon	31
1.2 Metode og gjennomføring av kartleggingen	34
1.2.1 Forberedelse	34
1.2.2 Trinn 1 – kartlegging av respondentene	35
1.2.3 Trinn 2 i kartleggingen	36
1.2.4 Respondenter og svarprosent	36
1.2.5 Dobbelregistreringer	40
1.2.6 Minimumstall	40
1.2.7 Andre grupper	41
1.3 Organisering av rapporten	41
2 Bostedsløse i hele landet	42
2.1 Antall bostedsløse og utviklingen	42
2.1.1 Bostedsløse i ulike kommunegrupper	44
2.2 Bakgrunn	46
2.2.1 Kjønn og alder	46
2.2.2 Utdanningsnivå	48
2.2.3 Inntektskilder	50
2.3 Oppholdssteder blant bostedsløse	53
2.3.1 Lengde på oppholdet	56
2.3.2 Historikk som bostedsløs	58
2.4 Tilhørighet	59

2.4.1	Sivilstatus	60
2.4.2	Bostedsløse med mindreårige barn.....	61
2.4.3	Fødested	63
2.5	Problemsituasjoner	66
2.6	Oppsummering	70
3	Bostedsløshet i storbyene	72
3.1	Utviklingen av bostedsløshet i fire storbyer.....	72
3.1.1	Aldersfordeling blant bostedsløse i storbyene	74
3.1.2	Oppholdssteder og lengde på oppholdet	75
3.1.3	Historikk som bostedsløs.....	76
3.2	Bostedsløshet i den enkelte storbyen	77
3.2.1	Bostedsløshet i Oslo	78
3.2.2	Bostedsløshet i Bergen	83
3.2.3	Bostedsløshet i Trondheim.....	88
3.2.4	Bostedsløshet i Stavanger.....	91
3.3	Oppsummering	95
4	Bostedsløshet i større bykommuner	97
4.1	Antall bostedsløse i kommuner med >40.000 innbyggere	98
4.2	Demografisk profil.....	99
4.2.1	Kjønnsfordeling blant bostedsløse personer	99
4.2.2	Alder.....	100
4.2.3	Personer født i Norge og andre land/regioner.....	101
4.2.4	Utdanningsnivå.....	102
4.2.5	Inntektskilder	103
4.3	Familieforhold	105
4.3.1	Bostedsløse personer med barn	105
4.4	Oppholdssteder og lengde på situasjonen.....	108
4.5	Bostedsløshetens varighet.....	112
4.6	Oppsummering	117
5	Kommuner med 10.000-39.999 innbyggere	118
5.1	Antall bostedsløse	118
5.2	Demografisk profil.....	119
5.2.1	Kjønns- og aldersfordeling blant bostedsløse personer.....	119
5.2.2	Bostedsløse født i Norge og andre regioner	120
5.2.3	Utdanning.....	121
5.2.4	Inntektskilder	122
5.3	Familiesituasjon	124
5.4	Oppholdssteder blant bostedsløse personer	128

5.5	Bostedsløshetens varighet.....	131
5.6	Problemsituasjoner	134
5.7	Oppsummering	136
6	Kommuner med under 10.000 innbyggere.....	138
6.1	Antall bostedsløse i kommunegruppa.....	139
6.2	Bakgrunnsinformasjon om bostedsløse.....	139
6.2.1	Kjønnsfordeling blant bostedsløse personer	140
6.2.2	Alder.....	140
6.2.3	Fødeland.....	141
6.2.4	Utdanningsnivå.....	142
6.2.5	Inntektskilder.....	142
6.3	Familieforhold	144
6.4	Oppholdssteder.....	146
6.5	Bostedsløshetens varighet.....	148
6.6	Problemsituasjoner	149
6.7	Oppsummering	152
7	Grupper av bostedsløse.....	153
7.1	Barnefamilier.....	154
7.1.1	Foreldre og barn bostedsløse sammen	154
7.2	Bostedsløse under 25 år	158
7.3	Bostedsløse med samtidig psykisk lidelse og avhengighet av rusmidler	162
7.4	Langvarig bostedsløshet.....	165
7.5	Oppsummering	169
8	Midlertidig opphold og med opphold som flyktning.....	170
8.1	Med midlertidig opphold i landet	171
8.2	Personer i mottak for asylsøkere.....	174
8.2.1	Tid i mottak etter vedtak om opphold.....	178
8.3	Oppsummering	181
9	Oppsummerende drøfting	182
9.1	Profilen er den samme.....	183
9.1.1	Færre har individuell plan	184
9.1.2	Nye grupper	186
9.2	Nedgang og noen forklaringer	186
9.2.1	Langsiktig satsing	187
9.2.2	Riktig satsing.....	188
9.2.3	Boligmarked og boligøkonomiske virkemidler.....	189
9.3	Konklusjon.....	191
	Litteratur	192

Vedlegg 1	- Utdyping av metode og beregning av antall	
	bostedsløse	197
9.4	Færre respondenter	199
9.5	Vekting for frafall av respondenter	200
Vedlegg 2	– Tabellvedlegg	202
Vedlegg 3	- Registrerings skjema	210
Vedlegg 4	Folder	214

Tabelloversikt

Tabell 1.1:	<i>ETHOS (European Typologies of Homelessness) Light</i>	32
Tabell 1.2:	<i>NAV-kontor, antall respondenter, antall svart og svarprosent i kommunegrupper etter folketall</i>	37
Tabell 1.3:	<i>Boligkontor, antall respondenter, antall svart og svarprosent i kommunegrupper etter folketall</i>	38
Tabell 1.4:	<i>Flere respondentgrupper, antall respondenter, antall svart og svarprosent</i>	39
Tabell 2.1:	<i>Antall bostedsløse, bostedsløse pr 1000 innbyggere og prosentvis endring fra 1996</i>	43
Tabell 2.2:	<i>Bostedsløse i fire kommunegrupper og ikke oppgitt kommune, antall personer og pr 1000 innbyggere, 2016 og 2012</i>	45
Tabell 2.3:	<i>Kjønnsfordeling blant bostedsløse etter kartleggingsår. Prosent</i>	46
Tabell 2.4:	<i>Aldersfordeling blant bostedsløse etter kartleggingsår. Prosent</i>	48
Tabell 2.5:	<i>Utdanningsnivå blant bostedsløse etter kartleggingsår. Prosent</i>	49
Tabell 2.6:	<i>Viktigste inntektskilder blant bostedsløse etter kartleggingsår. Prosent</i>	52
Tabell 2.7:	<i>Oppholdssteder blant bostedsløse etter kartleggingsår. Prosent</i>	55
Tabell 2.8:	<i>Oppholdssteder blant bostedsløse etter lengde på oppholdet/ lengde i situasjonen, 2016. Prosent</i>	58
Tabell 2.9:	<i>Varighet av bostedsløsheten etter kartleggingsår. Prosent</i>	59
Tabell 2.10:	<i>Sivilstatus blant bostedsløse etter kjønn, 2016. Prosent. N:3879</i>	60
Tabell 2.11:	<i>Sivilstatus blant bostedsløse etter utdanning 2016. Prosent. N:3879</i>	61
Tabell 2.12:	<i>Omsorg-/ samværsrett blant bostedsløs med barn. Prosent. N 2016: 986, 2012: 1.923</i>	63

Tabell 2.13:	<i>Fødeland/-region blant bostedsløse 2016, utvalget og alle registrerte, og hele landet. Prosent.....</i>	64
Tabell 2.14:	<i>Fødeland/-region etter kartleggingsår. Prosent.....</i>	65
Tabell 3.1:	<i>Antall bostedsløse i de fire storbyene etter kartleggingsår.....</i>	73
Tabell 3.2:	<i>Andel bostedsløse per 1000 innbyggere i de fire storbyene etter kartleggingsår.....</i>	73
Tabell 3.3:	<i>Aldersfordeling blant bostedsløse i storbyene og hele landet. 2016.....</i>	74
Tabell 3.4:	<i>Oppholdssteder blant bostedsløse i storbyene og hele landet. 2016. Prosent (ruter med færre enn fem enheter er markert med '-')......</i>	75
Tabell 3.5:	<i>Lengde på oppholdet i situasjonen for kartleggingen, storbyene og hele landet, 2016. Prosent (ruter med færre enn fem enheter er markert med '-').....</i>	76
Tabell 3.6:	<i>Varighet av bostedsløsheten i de fire storbyene og hele landet, 2016. Prosent.....</i>	77
Tabell 3.7:	<i>Samletabell for Oslo 2016, 2012 og 2008 og alle storbyer. Prosent.....</i>	80
Tabell 3.8:	<i>Samletabell for Bergen 2016, 2012 og 2008 og alle storbyer 2016. Prosent.....</i>	85
Tabell 3.9:	<i>Samletabell for Trondheim 2016, 2012 og 2008 og alle storbyer 2016. Prosent.....</i>	89
Tabell 3.10:	<i>Samletabell for Stavanger 2016, 2012 og 2008 og alle storbyer 2016. Prosent.....</i>	93
Figur 4.1:	<i>Andel bostedsløse personer i kommuner med >40.000 innbyggere for 2016 og 2012. Per 1000 innbyggere.....</i>	99
Tabell 4.2:	<i>Kjønnsfordeling blant bostedsløse i kommuner med >40.000 innbyggere i 2016, 2012, 2008 og 2005 og hele landet i 2016. Prosent.....</i>	100
Tabell 4.3:	<i>Aldersfordeling blant bostedsløse personer i kommuner med >40.000 innbyggere i 2016, 2012, 2008 og 2005 samt for hele landet i 2016. Prosent.....</i>	100
Tabell 4.4:	<i>Fødeland/-region blant bostedsløse personer i kommuner med >40.000 innbyggere i 2016, 2012 og 2008 og hele landet i 2016. Prosent.....</i>	102
Tabell 4.5:	<i>Utdanningsnivå blant bostedsløse personer i kommuner med >40.000 innbyggere i 2016, 2012, 2008 og 2005 samt for hele landet i 2016. Prosent.....</i>	103
Tabell 4.6:	<i>Viktigste inntektskilde blant bostedsløse personer i kommuner med >40.000 innbyggere i 2016, 2012, 2008, og 2005 samt for hele landet i 2016. Prosent.....</i>	104

Tabell 4.7:	<i>Sivilstatus for bostedsløse personer i kommuner med >40.000 innbyggere i 2016, 2012, 2008, 2005 samt for hele landet i 2016. Prosent.....</i>	105
Tabell 4.8:	<i>Andel bostedsløse personer med mindreårige barn i kommuner med >40.000 i 2016, 2012, 2008 og 2005 samt for hele landet i 2016. Prosent.....</i>	106
Tabell 4.9:	<i>Bostedsløse personer med mindreårige barn etter omsorg samvær med barna i kommuner med >40.000 i 2016 og 2012 og for hele landet i 2016. N: 232. Prosent.....</i>	107
Tabell 4.10:	<i>Personer som er bostedsløse sammen med mindreårige barn i kommuner med >40.000 i 2016 og 2012 og hele landet i 2016. (N: 216, alle bostedsløse med barn <18 år). Prosent.....</i>	108
Tabell 4.11:	<i>Oppholdssteder blant bostedsløse personer i kommuner med >40.000 innbyggere i 2016, 2012, 2008 og 2005 og hele landet i 2016. Prosent.....</i>	109
Tabell 4.12:	<i>Tiden tilbrakt i oppholdsformen for registreringstidspunktet i kommuner med >40.000 innbyggere i 2016 og 2012 samt hele landet. Prosent.</i>	110
Tabell 4.13:	<i>Lengde i situasjonen etter oppholdsform i kommuner med >40.000 innbyggere i 2016. N:816. Prosent.....</i>	111
Tabell 4.14:	<i>Bostedsløshetens varighet i kommuner med >40.000 innbyggere i 2016, 2012, 2008 og 2005 og hele landet i 2016. Prosent.</i>	113
Tabell 4.15:	<i>Bostedsløshetens varighet etter alder i kommuner med >40.000 innbyggere i 2016. N: 848. Prosent.....</i>	114
Tabell 5.1:	<i>Kjønnsfordeling blant bostedsløse personer i kommuner med 10.000-39.999 innbyggere i 2016, 2012, 2008 og 2005 og hele landet i 2016. Prosent.....</i>	119
Tabell 5.2:	<i>Alder blant bostedsløse personer i kommuner med 10.000-39.999 innbyggere i 2016, 2012, 2008 og 2005 og hele landet 2016.....</i>	120
Tabell 5.3:	<i>Fødeland/-region blant bostedsløse i kommuner med 10.000-39.999 innbyggere i 2016, 2012 og 2008 og hele landet i 2016. Prosent.</i>	121
Tabell 5.4:	<i>Utdanningsnivå blant bostedsløse personer i kommuner med 10.000-39.999 innbyggere i 2016, 2012, 2008 og 2005 samt for hele landet i 2016. Prosent.</i>	122
Tabell 5.5:	<i>Viktigste inntektskilder blant bostedsløse personer i kommuner med 10.000-39.999 innbyggere i 2016, 2012, 2008 og 2005 samt for hele landet i 2016. Prosent.....</i>	123

Tabell 5.6:	<i>Sivilstatus blant bostedsløse personer i kommuner med 10.000-39.999 i 2016, 2012, 2008 og 2005 og hele landet i 2016. Prosent</i>	124
Tabell 5.7:	<i>Med og uten mindreårige barn i kommunegruppa 10.000-39.999 i 2016, 2012, 2008, 2005 og alle i 2016. Prosent</i>	125
Tabell 5.8:	<i>Former for omsorg og samvær med barn blant bostedsløse med mindreårige barn i kommuner med 10.000-39.999 i 2016 og 2012 og for landet som helhet i 2016. N: 208. Prosent.</i>	126
Tabell 5.9:	<i>Personer som er bostedsløs med mindreårige barn i kommuner med 10.000-39.999 innbyggere i 2016 og 2012 og for hele landet i 2016. (N: 204, alle med barn <18 år). Prosent.</i>	127
Tabell 5.10:	<i>Oppholdssteder blant bostedsløse personer i kommuner med 10.000-39.999 innbyggere i 2016, 2012, 2008 og 2005 og hele landet i 2016. Prosent</i>	128
Tabell 5.11:	<i>Tiden tilbrakt i oppholdsformen for registreringstidspunktet i kommuner med 10.000-39.999 innbyggere i 2016 og i 2012, og i hele landet for 2016. Prosent.....</i>	129
Tabell 5.12:	<i>Lengde i situasjonen etter oppholdsform i kommuner med 10.000-39.999 innbyggere i 2016. Prosent. N: 704.</i>	130
Tabell 5.13:	<i>Bostedsløshetens varighet i kommuner med 10.000-39.999 innbyggere i 2016, 2012, 2008 og 2005 og for hele landet i 2016. Prosent.</i>	132
Tabell 5.14:	<i>Bostedsløshetens varighet etter alder i kommuner med 10.000-39.999 innbyggere i 2016. Prosent. N: 747</i>	133
Tabell 6.1:	<i>Andel menn og kvinner i kommuner med <10.000 innbyggere i 2016, 2012, 2008 og 2005 samt for hele landet i 2016. Prosent.</i>	140
Tabell 6.2:	<i>Aldersfordeling blant bostedsløse personer i kommuner med <10.000 innbyggere i 2016, 2012, 2008 og 2005 samt for hele landet i 2016. Prosent.</i>	141
Tabell 6.3:	<i>Bostedsløse personer etter fødeland i kommuner med <10.000 innbyggere i 2016, 2012 og 2008 samt for hele landet i 2016. Prosent.</i>	141
Tabell 6.4:	<i>Utdanningsnivå blant bostedsløse personer i kommuner med <10.000 innbyggere i 2016, 2012, 2008 og 2005 samt for hele landet i 2016. Prosent</i>	142

Tabell 6.5:	<i>Viktigste inntektskilde blant bostedsløse personer i kommuner med <10.000 innbyggere i 2016, 2012, 2008 og 2005 samt for hele landet i 2016. Prosent.....</i>	143
Tabell 6.6:	<i>Sivilstatus for bostedsløse personer i kommuner <10.000 innbyggere i 2016, 2012, 2008 og 2005 og hele landet i 2016. Prosent.....</i>	144
Tabell 6.7:	<i>Andel bostedsløse personer med mindreårige barn i kommuner med <10.000 innbyggere i 2016, 2012, 2008 og 2005 samt for hele landet i 2016. Prosent.....</i>	145
Tabell 6.8:	<i>Omsorg/samvær med barn blant bostedsløse i kommuner <10.000 innbyggere i 2016 og 2012 og hele landet 2016. Prosent.</i>	145
Tabell 6.9:	<i>Oppholdssteder blant bostedsløse i kommuner <10.000 i 2016, 2012, 2008, 2005 og hele landet i 2016. Prosent...</i>	146
Tabell 6.10:	<i>Tid tilbrakt i oppholdsformen for registreringstidspunktet i kommuner med <10.000 innbyggere i 2016 og 2012, samt hele landet i 2016. Prosent.</i>	147
Tabell 6.11:	<i>Lengde i situasjonen etter oppholdsform i 2016 i kommuner med <10.000 innbyggere. Prosent. N: 205</i>	148
Tabell 6.12:	<i>Bostedsløshetens varighet i kommuner med <10.000 innbyggere i 2016, 2012, 2008 og 2005 og hele landet i 2012. Prosent.....</i>	149
Tabell 7.1:	<i>Samletabell for bostedsløse barnefamilier 2016 og 2012 og alle bostedsløse i 2016. Prosent.</i>	156
Tabell 7.2:	<i>Samletabell for unge bostedsløse under 25 år 2016 og 2012 og alle bostedsløse i 2016. Prosent</i>	159
Tabell 7.3:	<i>Samletabell for personer med dobbeltdiagnose 2016 og 2012 og alle bostedsløse 2016. Prosent.....</i>	163
Tabell 7.4:	<i>Samletabell for personer med lang historie med bostedsløshet 2016 og 2012 og alle bostedsløse 2016. Prosent.....</i>	166
Tabell 8.1:	<i>Samletabell for personer med midlertidig opphold i landet 2016 og 2012. Prosent. (ruter med færre enn 5 enbeter er merket '-')</i>	173
Tabell 8.2:	<i>Personer med barn under 18 år (N:749) og alle 18 år og over (N:3245). Prosent.....</i>	176
Tabell 8.3:	<i>Personer 18 år og over, uten barn (N: 2496) og alle 18 år og over (N:3245). Prosent.</i>	177
Tabell 8.4:	<i>Tid tilbrakt i mottak etter vedtak om opphold i landet: alle i mottak, voksne uten barn, foreldre med barn og personer under 18 år med oppholdstillatelse. Prosent.</i>	179

Tabell 8.5:	<i>Tid i mottak etter vedtak om opphold etter kjønn, avsenderland/ verdensdel og antall barn under 18 år.</i>	180
Tabell .9.1	<i>Antall kommuner i kartleggingen av bostedsløse 2016 og 2012, kommunegrupper inndelt etter innbyggertall.</i>	198

Figuroversikt

Figur 1.1:	<i>Tre domener bak ETHOS: fysiske, juridiske, psykososialt</i>	30
Figur 2.1:	<i>Utdanningsnivå blant bostedsløse 2016 og befolkningen 16 år og over. Prosent</i>	50
Figur 2.2:	<i>Viktigste inntektskilde blant bostedsløse i 2016. Prosent. N:3879</i>	51
Figur 2.3:	<i>Oppholdssteder blant bostedsløse uke 48 2016. Prosent. N:3879</i>	53
Figur 2.4:	<i>Tiden tilbrakt i situasjonen vedkommende er i registreringsuka (uke 48). Prosent. N 2016: 3879. N 2012: 6658</i>	57
Figur 2.5:	<i>Andel bostedsløse med barn under 18 år og andel uten barn under 18 år. Prosent.</i>	62
Figur 2.6:	<i>Problemsituasjoner blant bostedsløse, boforhold, 2016, 2012, 2008. Prosent</i>	68
Figur 2.7:	<i>Problemstasjoner blant bostedsløse, personlige forhold, 2016, 2012, 2008. Prosent.</i>	69
Figur 3.1:	<i>Problemsituasjoner blant bostedsløse i Oslo 2016 og 2012, boforhold. Prosent. (kap 2.1, utdyping av situasjonene)</i>	81
Figur 3.2:	<i>Problemsituasjoner blant bostedsløse i Oslo 2016 og 2012, personlige forhold. Prosent. (kap 2.1, utdyping av situasjonene)</i>	82
Figur 3.3:	<i>Problemsituasjoner blant bostedsløse i Bergen 2016 og 2012, boforhold. Prosent (kap 2.1, utdyping av situasjonene)</i>	86
Figur 3.4:	<i>Problemsituasjoner blant bostedsløse i Bergen 2016 og 2012, personlige forhold. Prosent (kap 2.1, utdyping av situasjonene)</i>	87
Figur 3.5:	<i>Problemsituasjoner blant bostedsløse i Trondheim 2016 og 2012, boforhold. Prosent (kap 2.1, utdyping av situasjonene)</i>	90
Figur 3.6:	<i>Problemsituasjoner blant bostedsløse i Trondheim 2016 og 2012, personlige forhold. Prosent.</i>	91

Figur 3.7:	<i>Gjennomsnittlig månedlig leie for en 2 roms leilighet, kroner.</i> <i>Kilde: SSB</i>	92
Figur 3.8:	<i>Problemsituasjoner blant bostedsløse i Stavanger 2016 og 2012, boforhold. Prosent. (kap 2.1, utdyping av situasjonene)</i>	94
Figur 3.9:	<i>Problemsituasjoner blant bostedsløse i Stavanger 2016 og 2012, personlige forhold. Prosent. (kap 2.1, utdyping av situasjonene)</i>	95
Figur 4.1:	<i>Problemsituasjoner blant bostedsløse, boforhold, i kommuner med >40.000 innbyggere i 2016 og 2012. Prosent</i>	115
Figur 4.2:	<i>Problemsituasjoner blant bostedsløse, personlige forhold, i kommuner med >40.000 innbyggere 2016 og 2012. Prosent</i>	116
Figur 5.1:	<i>Problemsituasjoner blant bostedsløse, boforhold, i kommunegruppa 10.000-39.999 i 2016 og 2012. (N:849 i 2016). Prosent</i>	135
Figur 5.2:	<i>Problemsituasjoner blant bostedsløse, personlige forhold, i kommunegruppa 10.000-39.999 i 2016 og 2012. (N:849 i 2016). Prosent</i>	136
Figur 6.1:	<i>Problemsituasjoner blant bostedsløse, boforhold, i kommunegruppa <10.000 innbyggere i 2016 og 2012. Prosent</i>	150
Figur 6.2:	<i>Problemsituasjoner blant bostedsløse, personlige forhold, i kommunegruppa <10.000 innbyggere i 2016 og 2012. Prosent</i>	151
Figur 7.1:	<i>Boforhold og personlige forhold blant bostedsløse barnefamilier og alle bostedsløse, 2016. Prosent.</i>	157
Figur 7.2:	<i>Boforhold blant unge bostedsløse under 25 år og blant alle bostedsløse, 2016. Prosent.</i>	161
Figur 7.3:	<i>Personlige forhold blant unge bostedsløse under 25 år og alle bostedsløse, 2016. Prosent.</i>	162
Figur 7.4:	<i>Boforhold blant bostedsløse med dobbeltdiagnose og alle bostedsløse, 2016. Prosent.</i>	164
Figur 7.5:	<i>Personlige forhold blant bostedsløse med dobbeltdiagnose og alle bostedsløse, 2016. Prosent.</i>	165
Figur 7.6:	<i>Boforhold blant personer med lang historie med bostedsløshet og alle bostedsløse, 2016. Prosent.</i>	168
Figur 7.7:	<i>Personlige forhold blant personer med lang historie med bostedsløshet og alle bostedsløse 2016. Prosent.</i>	168
Figur 8.1:	<i>Tid i mottak etter vedtak om opphold og total tid i mottak i Norge. Gjennomsnittlig antall måneder.</i>	178

Sammendrag

Evelyn Dyb og Stian Lid

Bostedsløse i Norge 2016 – en kartlegging

NIBR-rapport 2017:13

Høsten 2016 ble den sjette landsomfattende kartleggingen av bostedsløse gjennomført i Norge. Den først kartleggingen ble gjennomført i 1996, nøyaktig 20 år før studien som presenteres i denne rapporten. Kartleggingene inngår i en tidsserie. Det vil si at data og informasjon som innhentes skal kunne sammenlignes over de 20 årene. Studiene gir et tverrsnittsbilde av bostedsløshet i Norge i én uke. I alle kartleggingene har tidsvinduet vært satt til månedsskiftet november/desember, vanligvis uke 48.

Kartleggingen gjennomføres av ansatte i kommunale tjenester, NAV, helseforetak, fengsler, samt frivillige organisasjoner og andre private som yter tjenester til bostedsløse. Studien omfatter derfor bostedsløse i kontakt med eller som er kjent av hjelpeapparatet.

Bostedsløshet defineres ut fra posisjoner i boligmarkedet, eller mer presist: posisjoner utenfor boligmarkedet. Følgende definisjon er benyttet i alle de seks kartleggingene:

Som bostedsløs regnes personer som ikke disponerer egen eid eller leid bolig og er henvist til tilfeldige og midlertidige botilbud, bor midlertidig hos venner, kjente eller slektninger, er i institusjon eller under kriminalomsorgen og skal utskrives/løslates innen to måneder uten å ha egen bolig, samt personer som sover ute/ikke har et sted å sove. Personer som bor varig hos nære pårørende eller i framleid bolig regnes ikke som bostedsløse.

Det absolutt viktigste funnet i kartleggingen i 2016 er en stor reduksjon i antall bostedsløse. Nedgangen har kommet i alle typer kommuner; storbyene, mellomstore byer, mindre kommuner og små kommuner. Antall bostedsløse i Norge i uke 48 i 2016 omfatter 3.909 personer. Det tilsvarer 0,75 bostedsløse per 1000

innbyggere. Personer som oppholder seg midlertidig i Norge, og er bostedsløse, er ikke inkludert i dette tallet. Ved den forrige kartleggingen, uke 48 i 2012, var tallet på bostedsløse 6.259, tilsvarende 1,26 per 1000 innbyggere.

Nedgangen tilsvarer 36 prosent fra 2012 til 2016. Dette er den største reduksjonen i antall bostedsløse i Norge siden den første kartleggingen ble gjennomført i 1996. Det har tvert imot vært en økning i tallet siden 2003 (den andre kartleggingen). Fra 2008 til 2012 økte tallet på bostedsløse marginalt. I samme periode vokste befolkningen i Norge relativt mer, og antall bostedsløse per 1000 innbyggere gikk ned, fra 1,27 per 1000 innbyggere i 2008 til 1,26 i 2012. Utviklingen siden 2003 har altså gått fra en jevn økning til stagnasjon og en kraftig nedgang i 2016.

Bostedsløse oppholder seg i og hører hjemme i alle typer kommuner. Det er bostedsløshet i små kommuner og rurale strøk. Majoriteten både i absolutte og relative tall oppholder seg imidlertid i byene. Dette mønsteret er gjennomgående i store deler av verden inkludert Norge. Analyse og presentasjon av tallene er organisert i kommunegrupper. I det følgende gjennomgås hovedtallene for hver kommunegruppe:

Fire storbyer, Bergen, Oslo, Trondheim og Stavanger: Tallet på bostedsløse har gått ned i samtlige fire byer. Samlet reduksjon for hele storbygruppa er 36 prosent (fra 2012 til 2016). Det totale antallet og antall per 1000 innbyggere i 2016 er henholdsvis 1.691 personer og 1,35. Tilsvarende tall for 2012 var 2.637 totalt og 2,23 per 1000.

Kommuner med 40.000 innbyggere og mer (unntatt storbyene): Antall bostedsløse i denne kommunegruppa talte 878 personer i uke 48 i 2016 tilsvarende 0,84 per 1000 innbyggere. Antallet fire år tidligere (2012) var 1.215 personer og 1,43 per 1000 innbyggere. Nedgangen i antall bostedsløse personer tilsvarer 38 prosent.

Kommuner med 10.000 til 39.999 innbyggere: Kommunene i denne gruppa har en samlet reduksjon på 39 prosent i antall bostedsløse. Antall totalt og per 1000 innbygger er 849 personer og 0,48. Tilsvarende tall i 2012 var 1.737 og 1,06.

Kommuner med færre enn 10.000 innbyggere: Denne kommunegruppa har også hatt nedgang i tallet på bostedsløse,

men reduksjonen er mindre enn i de andre kommunegruppene. Antall bostedsløse i 2016 er 374 og antall i 2012 var 470 personer. Nedgangen er på 20 prosent. Antall bostedsløse per 1000 innbyggere i de to kartleggingene er henholdsvis 0,32 og 0,40.

Profil og kjennetegn ved populasjonen av bostedsløse er i store trekk den samme i 2016 som de tidligere årene. Statistiske kjennetegn ved majoriteten av bostedsløse kan oppsummeres slik (2016):

- Tre av fire er menn og en av fire er kvinner.
- 77 prosent er født i Norge. De største gruppene født utenfor Norge kommer fra Afrika og Asia (personer med midlertidig opphold fra andre EU-land er ikke inkludert i tallene).
- Over halvparten (55 prosent) er mellom 25 og 44 år. En av fem er mellom 45 og 54 år, og en svært liten andel er over 54 år. Andelen unge under 25 år er 17 prosent (23 prosent i 2012), som er en betydelig reduksjon i bostedsløshet blant unge både i antall og relativt til populasjonen av bostedsløse.
- Utdanningsnivået blant bostedsløse er markant lavere enn i hele befolkningen. Opplysninger om utdanning blant bostedsløse er imidlertid svært mangelfulle, og tallene må leses med forbehold.
- De viktigste inntektskildene er sosialhjelp, uføretrygd og pensjoner og andre velferdsordninger, primært arbeidsavklaringspenger. En svært liten gruppe (7 prosent) har arbeidsrelaterte inntekter; lønn, dagpenger eller sykepenger.
- Den største gruppa (37 prosent) oppholder seg midlertidig hos venner, kjente eller slektninger. 29 prosent er i midlertidig botilbud. Henholdsvis 14 og 7 prosent er i institusjon og fengsel. En liten gruppe (5 prosent) benytter natthjem/akuttilbud der hele eller deler av dagen må tilbringes ute, eller de er uten et sted å sove. Det store flertallet hadde vært i samme situasjon tre måneder eller lenger.

- Majoriteten har en lengre historikk som bostedsløs. Langvarig bostedsløshet omfatter kategoriene tilbakevendende over flere år og mer enn et halvt år ved tidspunktet for kartleggingen. 58 prosent har en lengre historikk som bostedsløs. En av fem (21 prosent) opplever bostedsløshet som et nytt akutt problem. En stor gruppe er registrert med ukjent bostedsløshetshistorikk.
- En av fire bostedsløse, 1001 personer, har mindreårige barn (barn under 18 år). 13 prosent av de som har mindreårige barn har daglig omsorg. En svært liten andel har delt omsorg, mens 31 prosent har samværsrett. Det etterlater en betydelig gruppe som ikke har kontakt med barna sine, eventuelt sporadisk samvær.
- Andel foreldre som er bostedsløse sammen med barna sine og antall barn er redusert med 66 prosent fra 2012 til 2016. I 2016 ble det registrert 131 bostedsløse foreldre med barn. Det samlede antall barn er 229.
- En av fire bostedsløse har samtidig psykisk lidelse og avhengighet av rusmidler (dobbeltdiagnose). Gruppen skiller seg fra populasjonen med relativt flere personer i LAR (legemiddelassistert rehabilitering) og en større andel med lang historikk som bostedsløs.

I tillegg til tallene som er referert over, er det registrert en liten gruppe personer med midlertidig opphold i landet. 169 personer med midlertidig opphold og uten oppholdstillatelse ble registrert i uke 48 i 2016. Respondenter, som sa de ikke hadde kapasitet til på delta i undersøkelsen, meldte om mange som benyttet tilbud om akuttovernatting og som tilhører disse gruppene. Dert dreier seg om frivillige organisasjoner som driver akuttilbud og har lite om brukerne av tilbudene. Noen av dem kan være registrert av andre instanser. Det er imidlertid helt klart et betydelig mørketall (ukjent antall) som ikke har kommet med i kartleggingen.

Personer som har fått opphold i Norge og venter i mottak for asylsøkere på bosetting i en kommune, er for første gang tatt med i kartleggingen av bostedsløse i 2016. Gruppen er uten egen bolig og oppholder seg i en institusjon, og går dermed inn i definisjonen av bostedsløs. I definisjonen er det gjort en avgrensning til tre måneder etter vedtak om opphold for barnefamilier og enslige mindreårige

og seks måneder for voksne uten barn. Før å bevare tidsserien i kartleggingene, er også denne gruppa holdt utenfor tallet for bostedsløse. Til sammen 4.362 personer hadde fått oppholdstillatelse i Norge og opphold seg i mottak for asylsøkere ved utgangen av november 2016. 1.117 av disse var under 18 år.

Den viktigste forklaringen på den sterke nedgangen i antall bostedsløse er langvarig og bred satsing på boligsosialt arbeid og utvikling av boligsosial kompetanse. Fra den første nasjonale satsingen i arbeidet med bostedsløshet, 'Prosjekt bostedsløse 2001-2004', til påfølgende 'Nasjonal strategi mot bostedsløshet 2005-2007' til brede satsinger gjennom 'Boligsosialt utviklingsprogram' og nå 'Bolig for velferd 2014 – 2020', synes det boligsosiale arbeidet å ha fått en tyngre forankring i kommunene. En annen viktig faktor er at Norge har hatt en boligledet strategi i arbeidet med bostedsløshet. Det innebærer at bostedsløshet blir forstått som et boligproblem og ikke primært eller utelukkende som et sosialt problem, og framskaffelse av boliger med eller uten oppfølging anses som vesentlig for å forebygge og redusere bostedsløshet.

Summary

Evelyn Dyb and Stian Lid

Homelessness in Norway 2016 – a survey

NIBR report 2017:13

In the autumn of 2016, the sixth nationwide mapping study of homelessness was undertaken in Norway. The first mapping of this kind was undertaken in 1996, exactly twenty years before the study presented in this report. The mapping studies form part of a time series, meaning that the data and information collected will be comparable across these twenty years. The studies provide a cross-sectional picture of homelessness in Norway during a particular week. In all of the mapping studies, the time window has been set in late November or early December, normally in the 48th week of the year. The mapping is conducted by municipal service employees, the Norwegian Labour and Welfare Administration (NAV), health institutions and prisons, as well as NGOs and other private agencies that provide services for homeless people. The study therefore includes homeless people who are in contact with, or are known to, the support services.

Homelessness is defined in terms of status in the housing market, or more correctly: outside of the housing market. The following definition has been used in all six mapping studies:

A person is considered homeless if he/she has no privately owned or rented accommodation and is reliant on occasional or temporary lodging, lives temporarily with friends, acquaintances or relatives, lives in an institution or in a correctional facility and is due to be released within two months without access to accommodation, or who sleeps rough/has no place to sleep. Persons who live permanently with next of kin or in sublet accommodation are not considered homeless.

By far the most important finding in the 2016 mapping study is that of a significant reduction in the number of homeless people. This reduction has occurred in all types of municipalities: cities, medium-sized towns and small municipalities. The number of homeless people in Norway in the 48th week of 2016 amounted to 3 909 individuals, equivalent to 0.75 homeless per 1000 inhabitants. Persons who stay temporarily in Norway and have no fixed abode are not included in this figure. The last mapping, undertaken in the 48th week of 2012, registered 6 259 homeless people, equivalent to 1.26 per 1000 inhabitants.

The reduction amounts to 36 per cent from 2012 to 2016. This is the largest reduction in the number of homeless people in Norway observed since the first mapping study was undertaken in 1996. In contrast, an increase started in 2003 (the second mapping study). From 2008 to 2012, the number of homeless people increased only marginally. During the same period the Norwegian population grew relatively faster, and the number of homeless per 1000 inhabitants declined from 1.27 per 1000 in 2008 to 1.26 per 1000 in 2012. In other words, there has been a progression since 2003 from a steady rise to a stagnation, followed by a marked decline in 2016.

Homeless people are found and belong in all types of municipalities, including, small municipalities and rural communities. The majority, however, in absolute as well as relative terms, live in the cities. This pattern prevails in most parts of the world, including Norway. The analysis and presentation of the figures are organized in groups of municipalities, and in this report we will review the main figures for each group:

The four cities of Bergen, Oslo, Trondheim and Stavanger:

The number of homeless people has declined in all four cities. The aggregate reduction for the entire group of cities amounts to 36 per cent (from 2012 to 2016). The total number and proportion per 1000 inhabitants in 2016 amounted to 1 691 persons and 1.35 respectively. The corresponding figures for 2012 were 2 637 in total and 2.23 per 1000.

Municipalities with 40 000 inhabitants or more (with the exception of cities): The number of homeless people in this group of municipalities amounted to 878 individuals in the 48th week of 2016, equivalent to 0.84 per 1000 inhabitants. Four years

previously (2012), the figures were 1 215 individuals and 1.43 per 1000 inhabitants. The reduction in the number of homeless people corresponds to 38 per cent.

Municipalities with 10 000 to 39 999 inhabitants: The municipalities in this group saw a total reduction of 39 per cent in the number of homeless people. The aggregate number and the rate per 1000 inhabitants amount to 849 individuals and 0.48 respectively. The corresponding figures for 2012 were 1 737 and 1.06.

Municipalities with less than 10 000 inhabitants: This group of municipalities has also seen a decline in the number of homeless people, but the reduction is less marked than in the other groups. Altogether 374 individuals were homeless in 2016 compared to 470 in 2012, equivalent to a reduction of 20 per cent. The rate of homeless people per 1000 inhabitants in the two mapping studies amounted to 0.32 and 0.40 respectively.

The profile and characteristics of the homeless population in 2016 remained largely unaltered from previous years. Statistical characteristics of the majority of the homeless can be summarized thus (2016):

- Three in four are men; one in four is a woman.
- Seventy-seven per cent were born in Norway. The largest groups of foreign-born homeless people hail from Africa and Asia (people from EU countries with temporary residence are not included in the figures).
- More than half (55 per cent) are in the age group 25 to 44 years. One in five is aged from 45 to 54, and a marginal proportion is older than 54 years. Young people under 25 years account for 17 per cent (23 per cent in 2012), which is evidence of a considerable reduction in homelessness among young people, in absolute terms as well as relative to the entire homeless population.
- The level of education among homeless people is markedly lower than in the general population. However, information on education among the homeless is scanty, and the figures need to be read with caution.

-
- The main sources of income include social benefits, disability benefits and pensions as well as other social welfare schemes, primarily work assessment allowance. A minor group (7 per cent) earn work-related incomes: wages, unemployment benefit or sickness benefit.
 - The largest group (37 per cent) consists of those who stay with friends, acquaintances or relatives. Altogether 29 per cent live in temporary lodging. A total of 14 and 7 per cent live in institutions or prisons respectively. A small group (5 per cent) use shelters/emergency accommodation where the all or parts of the day must be spent outdoors. The vast majority had remained in the same situation for three months or longer.
 - The majority have an extended history of homelessness. Long-term homeless include those who go through recurrent episodes over a number of years, and more than six months at the time of the mapping. Altogether 58 per cent have an extended history of homelessness. One in every five (21 per cent) experiences homelessness as a recent, acute problem. A large group is registered with an unknown history of previous homelessness.
 - One in every four homeless people, 1001 individuals, have children of dependent age (under 18 years). Thirteen of those who have dependent children also have custody. A small proportion have shared custody, while 31 per cent have visiting rights. This leaves a considerable group of people who have no contact with their children or see them only infrequently.
 - The proportion of parents who are homeless with their children, as well as the proportion of children, declined by 66 per cent from 2012 to 2016. In 2016, altogether 131 parents with children were registered. The total number of children amounted to 229.
 - One in every four homeless people suffers from a mental disorder as well as substance abuse (dual diagnosis). This group differs from the population in including a relatively higher number of persons in OMT (opiate maintenance therapy) and a larger proportion with a long history of homelessness.

In addition to the figures quoted above, the study registered a small group of persons who were temporarily living in Norway. In the 48th week of 2016, altogether 169 individuals who were temporarily in Norway with no residence permit were registered. Respondents who were incapable of participating in the survey reported that many of those who used shelters tended to belong to this group. Some of them may have been registered by other agencies; however, there is obviously a considerable, but unknown number of homeless people who have not been included in the mapping study.

In 2016, people who have been granted residence in Norway and are waiting in asylum reception centres for settlement in a municipality were included for the first time in the mapping of homelessness. This group of people have no accommodation of their own and stay in an institution, and are therefore homeless according to the definition. The definition has set the limit to three months after a residence permit has been granted for families with children and unaccompanied minors, and six months for adults with no accompanying children. To preserve the time series in the mapping studies, this group has also been excluded from the figures on homelessness. At the end of November 2016, altogether 4 362 individuals had been granted residence in Norway and stayed in asylum reception centres. Of these, 1 117 were under 18 years.

The main explanation for the strong decline in the number of homeless people is a long-standing and broad investment in social housing for the disadvantaged and development of competencies in this area. From the first national programme to combat homelessness, 'Project Homeless 2001–2004', to the subsequent 'National strategy against homelessness 2005–2007', broad initiatives through the 'Social housing development programme' and the current 'Housing for welfare 2014–2020', efforts in the area of social housing seem to have taken firmer root in the municipalities. Another key factor is that Norway has followed a housing-centred strategy in the efforts to combat homelessness. This means that homelessness is primarily perceived as a housing problem, and not primarily or exclusively as a social problem, and provision of housing with or without follow-up is perceived as essential to prevent and reduce homelessness.

1 Innledning

En ofte referert inngang til forståelse av bostedsløshet er å trekke opp dikotomien samfunnsmessige versus individuelle forklaringer på bostedsløshet. De samfunnsmessige eller strukturelle elementene dreier seg om forhold som arbeidsløshet, boligmangel, høye boligpriser og mer generell fattigdom. Individuelle forklaringer omfatter gjerne avhengighet av rusmidler, involvering i kriminalitet, psykisk lidelse, andre former for funksjonshemming og manglende tilpasning til arbeidsliv og/eller samfunnet generelt. Forenklet sagt tenderer strukturelle forklaringer mot å legge ansvaret på samfunnsforhold, som produserer bostedsløshet. Individuelle forklaringer forbindes med dårlig moral og dårlige valg, som har resultert i at personen er bostedsløs. I nyere forskning om bostedsløshet er denne enten-eller-oppfatningen i stor grad forlatt til fordel for en dynamisk tilnærming.

Sammenhengen mellom samfunnsstrukturer og forekomsten av bostedsløshet er gjerne vanskelig å påvise. I rapporten *Forklaringer på bostedsløshet* undersøker Dyb m.fl. (2013) sammenhenger mellom utvalgte variabler om sosiale forhold i norske kommuner og nivået på bostedsløsheten. I en multivariat analyse er det kun befolkningsvekst i kommunene som viser statistisk signifikant korrelasjon med nivået på bostedsløshet.

Ut fra data som finnes om bostedsløshet i ulike stater er det liten tvil om at nivået på bostedsløshet har sammenheng med type velferdsstat. De nordiske velferdsstatene har et relativt lite antall bostedsløse. En stor andel av populasjonen består av personer med sammensatte problemer og med behov for tjenester ut over hjelp til å skaffe seg et sted å bo. Stephens m.fl. (2010) har i et større komparativt prosjekt langt på vei kunnet bekrefte hypotesen om at nivået på bostedsløsheten er rimelig proporsjonalt med velferdsstatens ytelser og sikkerhetsnett. Sjenerøse velferdsstater har et relativt lavt antall bostedsløse og omvendt; velferdsstater

som lener seg på familien og privat velferd har et relativt høyt antall bostedsløse. Stephens m.fl. ser også på velferdsordninger knyttet til bolig, for eksempel bostøtte. Typen velferdsstat (se Esping-Andersen 1990) ser ut til å være svært viktig for nivået på bostedsløsheten. Innenfor type velferdsstat er også den nasjonale politikken for bostedsløshet en viktig faktor. Benjaminsen og Dyb (2008) finner at nivået på bostedsløshet i de skandinaviske landene også følger den nasjonale politikken: Kontrollert for kommunestørrelse har svenske kommuner med «boligtrapp» som tiltak en høyere andel bostedsløse sammenlignet med danske og norske kommuner, som hadde og har en mer «boligledet» politikk (bolig først)¹.

Kapittelet er videre organisert i to hoveddeler. Den første delen drøfter ulike forståelser og definisjoner av bostedsløshet. Den andre deler gjennomgår metode for kartleggingen og gjennomføring.

1.1 Ulike forståelser av bostedsløshet

Definisjon og operasjonalisering av begreper som ligger til grunn for kartleggingene av bostedsløshet ble etablert for 20 år siden som forarbeid til den første kartleggingen. Studien som er publisert i denne rapporten, inngår i en tidsserie av til sammen seks kartlegginger av bostedsløse. Den første ble gjennomført i 1996. Innsamlede data skal kunne sammenlignes med data fra tidligere tilsvarende kartlegginger. Kravet til sammenlignbarhet bestemmer hvordan bostedsløshet defineres og operasjonaliseres og, i siste instans, legger analyserammen for de innsamlede dataene.

Den første kartleggingen av bostedsløse i Norge (Ulfrstad 1997) viser til en artikkel av Ingrid Sahlin (1992) om refleksjoner rundt begrepsparet bostedsløs og hjemløs. Ulfrstad framholder at man i Norge valgte å bruke begrepet bostedsløs og ikke hjemløs. Begrunnelsen for valget var at bolig er et fysisk og tydelig begrep, mens begrepet hjem også har en psykologisk komponent, som er

¹ Svenske forskere har funnet at majoriteten av bostedsløse sirkulerer i de midterste trinnene i trappen og at et mindretall år toppen, dvs. oppnår å komme i egen bolig med leiekontrakt; Sahlin (1996); Löfstrand (2005); Knutagaard (2009)

vanskelig å operasjonalisere og tallfeste. Valg av begrepet *bostedsløs* begrunnes pragmatisk i forhold til behov for operasjonalisering (telle antall boliger, ikke antall hjem). Et viktig grep som ble tatt var å definere og operasjonalisere bostedsløshet ut fra *posisjoner i boligmarkedet*. Etter modell fra en kartlegging av bostedsløshet i Sverige i 1993 setter Ulfrstad (1997) opp ti ulike posisjoner i og utenfor boligmarkedet i et kontinuum:

1. disponerer egen eid eller leid bolig
2. som 1 men med redusert fysisk standard
3. framleie uten kontrakt
4. bor som voksen i foreldrenes bolig – defineres ikke under bostedsløshet
5. Oppholder seg i institusjon eller fengsel uten å disponere egen bolig
6. oppholder seg midlertidig hos venner, kjente eller slektninger
7. oppholder seg på hospits, pensjonat eller lignende uten å disponere egen bolig
8. bor i egen eller andres campingvogn eller hytte
9. oppholder seg fra dag til dag hos bekjente
10. uten overnattingsmuligheter kommende natt

Punktene 1 til 4 defineres ikke som bostedsløshet. Punktene 6 til 10 legges til grunn for operasjonalisering av bostedsløshet i kartleggingene. Begrepet 'bostedsløs', som ble valgt i den første kartleggingen og er behold siden, dekker begrepet 'hjemløs' eller «homeless», som brukes i engelskspråklig litteratur uavhengig av hvordan fenomenet bostedsløshet defineres.

1.1.1 Bestrebelser mot enhetlig tilnærming

Europeiske land har til dels svært ulike oppfatninger og definisjoner av bostedsløshet. Enkelte land har ingen nasjonalt etablert definisjon i det hele tatt. Bostedsløshet kan for eksempel være synonymt med og avgrenset til 'uteligger' (rough sleeper). Det gjelder delvis de søreuropeiske og i stor grad de sentral- og

østeuropeiske landene. FEANTSA², og særlig FEANTSA's forskergruppe The European Observatory on Homelessness, har lagt ned mye arbeid i å komme fram til en omforent europeisk definisjon av bostedsløshet. Arbeidet resulterte i ETHOS; Europeiske typologier av bostedsløshet og eksklusjon på boligmarkedet (f.eks. Edgar & Meert 2005). ETHOS er oversatt til norsk og gjengitt i blant annet vedlegg fem i NIBR-rapport 2013:6 (Dyb og Johannessen 2013). ETHOS omfatter fire konseptuelle kategorier (overordnede begreper) for bostedsløshet og eksklusjon på boligmarkedet: (1) Uten ordnet overnatting, (2) husløs, (3) usikker bosituasjon og (4) uegnet bolig. De fire begrepene er delt inn, først i 13 operasjonelle kategorier og, under hver av disse, flere ulike kjennetegn (generiske kategorier). Den norske definisjonen av bostedsløshet er kun i overensstemmelse med alle gruppene under den første konseptuelle kategorien, uten ordnet overnatting, og lar seg ellers passe inn litt på kryss og tvers av de andre konseptuelle kategoriene. FEANTSA/The Observatory har over flere år samlet inn data for samtlige generiske kategorier fra alle EUs medlemsland og Norge (f.eks. Edgar & Meert 2005, Bush-Geertsema m.fl. 2014, se også Edgar 2009). Norge har også deltatt med innhenting av data fra kartleggingen av bostedsløse supplert med andre databaser³. Ingen av landene har kunnet bidra med data som fyller alle generiske kategorier i ETHOS.

En annen utfordring forbundet med å etablere en felles forståelse og innhente komparative tall for bostedsløshet innen EU er at metodene for å kartlegge bostedsløshet varierer mellom landene. Enkelte land har et svært svakt tallgrunnlag for denne gruppen. I sin masteroppgave ved Politecnico di Milano sammenligner Silvia Mete tilnærmingen til og registrering av bostedsløshet i Norge og Italia⁴. I følge Mete har italienske myndigheter utvidet sin forståelse og definisjon av bostedsløshet, men definisjonen er

² European Federation of National Organisations working with the Homeless, Europeisk sammenslutning av nasjonale organisasjoner som arbeider med bostedsløse (NGO-papraply)

³ *Comparability of homelessness data collection across the EU. A case study of six European cities*. Her deltok Husbanken og brukte data for Oslo fra kartleggingen av bostedsløse i 2008.

⁴ S. Mete var tilknyttet NIBR under arbeidet med masteroppgaven og fikk tilgang til anonymiserte data fra kartleggingen av bostedsløse 2012 samt data fra det italienske nasjonale statistikkbyrået.

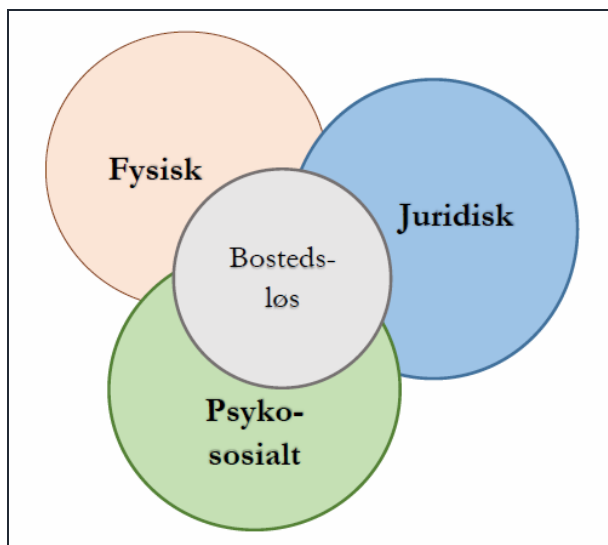
likevel smalere enn den vi bruker i Norge. Siste kartlegging i Italia er basert på telling av personer som oppholdt seg ute, fordi de ikke hadde et sted å bo, og personer som brukte tilbud til bostedsløse. Kartleggingen ble gjennomført i løpet av en natt og i et utvalg av områder. Tallet på bostedsløse ble estimert på bakgrunn av denne tellingen (Mete 2013/14). Dette er én metode som brukes for å kartlegge og estimere tallet på bostedsløse. Som også Mete framholder, gir denne metoden et mindre sikkert anslag enn kartleggingsmetoden de nordiske landene benytter. Finanskrisen, som særlig har rammet de sør- og østeuropeiske landene, har både økt risikoen for bostedsløshet og medført økning i tallet på bostedsløse, samtidig som den har bidratt til å skyve spørsmålet til side for problemer som oppfattes som mer presserende⁵. Utslagene av finanskrisen har sannsynligvis også vært et tilbakeslag i arbeidet med å samle EU-landene rundt ETHOS.

1.1.2 Logikken bak ETHOS

ETHOS bygger på en vid forståelse av hva som konstituerer en god boligsituasjon. Grunnsteinen eller logikken bak er at en god boligsituasjon omfatter et juridisk, et fysisk og et sosialt element eller domene. Her inngår også elementer en vanligvis forbinder med et hjem i det teoretiske utgangspunktet.

⁵ Diskusjoner under Peer Review av den danske strategien mot bostedsløshet viste at flere av deltakerlandene ikke hadde sikre tall over bostedsløse, men gjennomgående ble antall bostedsløse vurdert som økende. Se f.eks. vedlegg til den norske oppsummeringen *Sustainable Ways of Preventing Homelessness Peer Review, København 22.11.2013* (ikke offentliggjort, tilgjengelig hos KMD og NIBR).

Figur 1.1: *Tre domener bak ETHOS: fysisk, juridisk, psykososialt*

Den fysiske dimensjonen dreier seg om at boligen skal være i tråd med den rådende standarden i et gitt samfunn. Det betyr ikke at boligen må være av høy standard, men den må som minimum gi nødvendige ly og varme og være utstyrt med basisfasiliteter i henhold til nasjonale standarder. Denne dimensjonen er ikke klart uttalt verken i definisjon eller operasjonalisering av bostedsløshet i Norge. Det juridiske elementet er viktig i den norske og nordiske definisjonen. Det dreier seg om å ha legal disposisjonsrett over boligen. Her i landet ble denne dimensjonen et kjerneelement i etablering av omsorgsboliger: Skillet mellom en omsorgsbolig og en institusjonsplass er i en del sammenhenger tydeligst markert gjennom lovgivningen som regulerer de to og ikke primært ved den fysiske utformingen. Den juridiske dimensjonen er også utgangspunktet for begrepsfastsettelse av bostedsløshet (første ledd i definisjonen: personer uten egen eid eller leid bolig). Det psykososiale domenet er dimensjonen de fleste forbinder med begrepet *hjem*. Den beskriver rommet for å trekke seg tilbake, ha et sosialt liv og pleie nære forbindelser. Problemet med å knytte denne dimensjonen til kvantifisering av bostedsløshet er at den kan framstå som vag og, i motsetning til den juridiske dimensjonen, være omfattet av et betydelig subjektivt element.

Det er imidlertid den indre logikken i ETHOS som bidrar til å konstituere en god eller tilstrekkelig boligsituasjon (f.eks. Sahlin

2012 om «the logos of ETHOS»). For at det som her er kalt den psykososiale dimensjonen skal være på plass, er det naturlig å tenke seg at det må eksistere både fysisk og juridisk grenser for hvem som får tilgang til boligen og til det psykososiale rommet. I det som kalles en romantiserende oppfatning av hjemløshet (f.eks. Swärd 2000) kan det for eksempel hete at «mitt hjem er der hvor mitt hjerte er». Men begrepet hjem har, som alle andre felles begreper, et allment gjenkjennelig innhold. Det finnes etter hvert en stor mengde forskning, som dokumenter at begrepet 'hjem' konstitueres av noen felles kulturelle og sosiale samt tids- og klassebestemte oppfatninger og normer. Skiftende oppfatninger av den psykososiale dimensjonen, aktiviteter tillagt den private sfæren og oppfatninger av privatliv, har hatt og har stor innflytelse på den fysiske/arkitektoniske utformingen av boligen (f.eks. Varley 2008, Low 2008, Ytrehus 2004).

Fravær av alle de tre domene eller dimensjonene tilsvarer bostedsløshet, jfr. den grå rundingen midt i figur 1.1. Fravær av en eller to av dimensjonene, og i grensene mellom dem, konstituerer ulike grader av eksklusjon fra boligmarkedet og i noen sammenhenger (nasjonale, lokale definisjoner av) bostedsløshet. ETHOS er blant annet kritisert for manglende innbyrdes konsistens (Amore et al. 2011). I et svar til Amore et al. påpeker Edgar (2012) at ETHOS er utviklet med utgangspunkt i EUs felles plattform for å bekjempe fattigdom og bostedsløshet og bygger på et arbeid en del medlemsstater i EU allerede hadde påbegynt.

1.1.3 ETHOS Light og norsk definisjon

En av ambisjonene bak ETHOS var å lage en modell som fanger opp kompleksiteten og dynamikken i bostedsløshet. Det var videre et mål eller ønske om å få til kartlegginger, som kunne følge bevegelsene i populasjonen av bostedsløse («in- and outflow»). Det har vist seg å være både metodisk utfordrende, flertallet av EU-statene er langt unna å gjennomføre punktmålinger à la de skandinaviske, og i strid med personvernet i de landene dette er forsøkt eller diskutert. FEANTSA/The Observatory har videre erkjent at det er vanskelig å finne data som kan gi informasjon om alle generiske kategorier i ETHOS. Enkelte kategorier er også vanskelige å måle.

Tabell 1.1: *ETHOS (European Typologies of Homelessness) Light*⁶

Operasjonell kategori		Bo-/oppholdssituasjoner		Definisjon
1	Sover ute	1	Offentlige / semioffentlige steder	Bor på gaten eller offentlige plasser uten beboelig beskyttelse
2	I krisetilbud	2	Natttilbud (uten tilbud på dagtid)	Uten egen bolig og flytter mellom ulike typer tilbud
3	I tilbud for bostedsløse	3 4 5 6	Hospits/herberge Midlertidig botilbud Overgangsbolig med støtte Krisesenter for voldsutsatte kvinner	Der oppholder varer under et år
4	I institusjon	7 8	Under helsevesenet Under Kriminalomsorgen	Oppholder seg lenger enn nødvendig pga mangler bolig Uten bolig før løslatelse
5	Innretninger under akseptert boligstandard (pga mangler bolig)	9 10 11	Mobile innretninger Bygninger uegnet som bolig Midlertidige innretninger	Innkvartering på grunn av mangel på egen bolig, ikke personens ordinære bolig
6	Bor midlertidig i bolig med familie eller venner (pga. mangler bolig)	12	Ordinær bolig, men ikke personens egen bolig	Innkvartering på grunn av mangel på egen bolig, ikke personens ordinære bolig

ETHOS Light er utviklet som svar på disse utfordringene. Light-versjonen tar primært sikte på å fange opp bostedsløshet og ikke ulike situasjoner knyttet opp til eksklusjon på boligmarkedet (Bush-Geertsema et al. 2014, se også Babtista et al. 2012). ETHOS Light er oversatt og gjengitt i tabell 1.1.

⁶ Kilde: FENTSA - *How to measure and monitor homelessness at EU level*, se også Bush-Geertsema et al. (2014).

Operasjonaliseringene brukt i de norske kartleggingene av bostedsløse og i offentlige dokumenter dekker de fleste av definisjonene i ETHOS Light. Definisjonen av bostedsløs brukt i den norske kartleggingen har først en generell definisjon fulgt av en operasjonalisering i fem punkter:

Som bostedsløs regnes personer som **ikke disponerer egen eid eller leid bolig**, men som er henvist til tilfeldige eller midlertidige botilbud, oppholder seg midlertidig hos nær slektning, venner eller kjente, personer som befinner seg under kriminalomsorgen eller i institusjon og skal løslates eller utskrives innen to måneder og ikke har bolig. Som bostedsløs regnes også personer uten ordnet oppholdssted kommende natt.

Utdyping: En person regnes som **bostedsløs** dersom vedkommende er uten egen bolig og befinner seg i en av følgende situasjoner:

Situasjon 1. Personen mangler **tak over hodet** kommende natt. Herunder regnes personer som sover ute, i skur og lignende løsninger, som gir en form for ly.

Situasjon 2. Personen er henvist til **akutt** eller **midlertidig botilbud**, som **for eksempel** natthjem, varmestue, hospits, hybelhus uten leiekontrakt, pensjonat, hotell, krisesenter, campingvogn/-hytte på campingplass, krise-/overgangsbolig.

Situasjon 3. Personer i **fengsel**, som skal løslates innen **2 måneder** og verken har egen eid eller leid bolig.

Situasjon 4. Personer i **institusjon**, som utskrives innen **2 måneder** og verken har egen eid eller leid bolig. Herunder regnes **alle typer institusjoner**, inkludert personer i **barnevernsinstitusjon**, som utskrives fra/går ut av barnevernets omsorg innen 2 måneder.

Situasjon 5. Personen bor midlertidig hos **venner, kjente eller slektninger**.

Personer **under 18 år** som er bostedsløse alene, dvs. ikke sammen med foreldre/foresatt, **skal registreres** som bostedsløs. Som bostedsløs regnes ikke personer som bor i framleid bolig eller bor varig hos pårørende eller nær slektning.

Operasjonaliseringen er i løpet av flere kartlegginger bearbeidet med sikte på å trekke klarest mulig grenser mellom hvem som skal kartlegges og hvilke situasjoner som ikke skal omfattes av kartleggingen. Sammendraget av definisjonen gjengitt over illustrer imidlertid at heller ikke Norge, med en relativt bred tilnærming til bostedsløshet, fullt ut vil dekke alle kategoriene i ETHOS Light.

1.2 Metode og gjennomføring av kartleggingen

Kartlegginger av bostedsløse i Norge er gjennomført seks ganger; 1996, 2003, 2005, 2008, 2012 og 2016. Kartlegging av bostedsløse inngår i tidsserier, som forutsetter at undersøkelsen gjennomføres mest mulig likt hver gang. Resultatene fra alle kartleggingene skal kunne sammenlignes. Undersøkelsen skal gi svar på om det har blitt flere eller færre bostedsløse personer, og om gruppa av bostedsløse har endret karakter i løpet av de 20 årene kartleggingene har vært gjennomført. Samtidig krever endringer i virkeligheten en tilpasning av undersøkelsen. Her har det vært viktig å finne en balanse som ivaretar kravet om sammenlignbare data og nødvendige oppdateringer av deler av kartleggingen.

Undersøkelsen er en kartlegging av bostedsløse personer i kontakt med eller som er kjent av hjelpeapparatet. Selve kartleggingen gjennomføres av personer i hjelpeapparatet (respondentene). Undersøkelsen står og faller på at personene i tjenesteapparatet setter av tid og ressurser til å fylle ut registreringsskjemaer og sender inn skjemaene til NIBR. Videre må tjenesteyterne i hjelpeapparatet og forskerne på NIBR få innvilget dispensasjon fra taushetsplikten fra en rekke instanser. Siste etappe er kvalitetssikring og analyse av datamaterialet.

I det følgende gis en kortfattet beskrivelse av metode og framgangsmåte. Mer detaljert informasjon om prosedyrer og metodiske avveininger er gitt i vedlegg 1.

1.2.1 Forberedelse

Kartleggingen gjennomføres ved at respondentene fyller ut ett spørreskjema for hver bostedsløs de er i kontakt med eller kjenner til i tidsvinduet for undersøkelsen (uke 48). Skjemaet inneholder indirekte personidentifiserende opplysninger, som brukes til å ta ut

personer som er registrert to eller flere ganger. Skjemaet spør videre om sensitive opplysninger; rusavhengighet, psykisk lidelse, andre helseproblemer, institusjonsopphold og fengselsopphold. For i det hele tatt å kunne gjennomføre undersøkelsen, må respondentene kunne benytte informasjon om klienter, pasienter og brukere de allerede har. Skjemaet kan fylles ut sammen med og med samtykke fra den bostedsløse personen. Men dersom kartleggingen skulle baseres på samtykke fra den bostedsløse, ville den vært uhåndterlig for mange respondenter. Den viktigste delen av forarbeidet er derfor å søke om dispensasjon fra taushetsplikten. I 2016 ble det søkt til følgende instanser, som alle innvilget dispensasjon:

- Arbeids- og velferdsdirektoratet (NAV)
- Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (BLD)
- Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD)
- Kriminalomsorgen
- Regionale komiteer for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk (REK).

Undersøkelsen er i sin helhet vurdert og godkjent av Personvernombudet for forskning/Norsk samfunnsvitenskapelig data-tjeneste AS (NSD).

1.2.2 Trinn 1 – kartlegging av respondentene

Trinn én er en kartlegging av respondentene. Respondentene er både kommunale instanser og statlige aktører; primært avdelinger i helseforetakene og fengslene samt private aktører.

Respondentlisten fra foregående kartlegging, i dette tilfellet kartleggingen fra 2012, legges til grunn. Respondentlisten oppdateres i samarbeid med kontaktperson i kommuner og andre aktører.

Store reformer og andre organisatoriske endringer har medført behov for vesentlige oppdateringer av både antall og type respondenter. Siden 1996 er respondentlisten så å si helt fornyet, men typen respondenter er den samme. I tidligere kartlegginger har kun et utvalg av kommuner med færre enn 40.000 innbyggere deltatt. I 2016 ble alle landets 428 kommuner bedt om å delta. Det

betød en forholdsvis stor endring, som er nærmere redegjort for i vedlegg 1.

Det har videre vært en tendens til at respondentlisten har blitt lenger i løpet av de foregående kartleggingene. I 2012 omfattet den i alt 1.499 respondenter med unike respondentnumre.

Respondentene, ikke hvert skjema, tildeles et respondentnummer. Et stort antall respondenter gir ikke nødvendigvis et bedre resultat enn en kortere respondentliste. Mange kommuner samordner besvarelsene, slik at enkelte respondenter har svart uten et dette alltid framgår av det innsendte materialet. Bak reduksjon av antall respondenter ligger også en større samordning. Mindre og små kommuner har kun ett respondentnummer. Noen større kommuner valgte også å samordne besvarelsen. Flere bydeler i Oslo valgte samordning og opptrer som én respondent, mens andre bydeler både i Oslo og Bergen har flere respondenter.

1.2.3 Trinn 2 i kartleggingen

Trinn to er registrering av bostedsløse personer i kontakt med eller kjent av hjelpeapparatet. Kartleggingen er en tverrsnittsstudie. Det vil si at den viser omfang og profil på bostedsløsheten på ett bestemt tidspunkt. Kartleggingene har blitt gjennomført i månedsskiftet november-desember hver gang, som oftest i uke 48. Antall bostedsløse i løpet av en gitt periode, for eksempel et år, antas å være om lag det samme, men folk går ut og inn av bostedsløshet, slik at antall personer som er bostedsløse i løpet av et år, vil være høyere enn de som registreres i uke 48.

Trinn to gjennomføres ved at respondentene fyller ut et registreringsskjema for hver bostedsløs person de kjenner til (skjemaet i vedlegg 2, veiledning til utfylling av skjemaet vedlegg 3). Skjemaet kan fylles ut både i papirversjon og elektronisk. De aller fleste har så langt valgt papirversjonen, som sendes inn til NIBR for koding.

1.2.4 Respondenter og svarprosent

Totalt antall respondenter i denne kartleggingen er 1059. Svarprosenten er viktig for undersøkelsens validitet; det vil si om kartleggingen faktisk gir et godt og holdbart bilde av omfang og kjennetegn ved bostedsløse i Norge i 2016. Svarprosent omfatter

både respondenter som har fylt ut skjemaer for bostedsløse personer og meldt fra om at de ikke har kontakt med/vet om noen bostedsløse i den aktuelle uka.

Erfaringer fra kartleggingene av bostedsløse er at respondentene bør deles inn i grupper etter hvor stor andel av bostedsløse de registrerer. Den aller viktigste respondenten, den som kjenner til og registrerer flest bostedsløse, er NAV-kontorene (tidligere sosialtjenesten) i den enkelte kommune eller bydel⁷. Påminnelser og oppfølging av respondenter som ikke har svart innen fristen, er målrettet mot NAV-kontoret eller mot kontaktpersonen i kommunen, dersom kommunen samordner sine svar. Andre respondenter får også en påminnelse, men ingen oppfølging ut over dette. I beregning av svarprosent er respondentene delt inn i grupper både etter type respondent og kommunegruppe. De store og mellomstore kommunene er prioritert i oppfølging av respondenter. De større kommunene registrerer hovedtyngden av bostedsløse, og svak respons fra disse vil få større konsekvenser for tallet på bostedsløse på landsbasis, enn frafall av små kommuner.

Tabell 1.2: *NAV-kontor, antall respondenter, antall svart og svarprosent i kommunegrupper etter folketall*

Kommunegruppe	Antall respondenter	Svart	Svarprosent
4 storbyer	30	21	79
Over 40.000	18	12	67
5.000-39.999	121	80	66
<5.000	126	99	79
Totalt	295	218	74

⁷ NAV er både en statlig og kommunal tjeneste. Her er NAV en respondent i kommuneutvalget. Kommunene har i henhold til lov om sosiale tjenester i Arbeids- og velferdsforvaltningen ansvar for å skaffe midlertidig botilbud og ansvar for å bistå med å skaffe bolig til personer som ikke klarer det selv. Ansvaret er i de aller fleste kommunene lagt til NAV. Også på andre områder er det NAV som har mest kontakt med og ansvar for flertallet i populasjonen av bostedsløse.

Svarprosenten blant NAV-kontorene på landsbasis er 74. 218 av 295 NAV-kontor har svart. 79 prosent av NAV-kontorene i storbyene har deltatt. Svarprosenten avtar ned til den minste kommunegruppa, som er på nivå med storbyene. Her er NAV vanligvis den eneste respondenten. Sannsynligvis har noen flere NAV-kontor svar som del av intern kommunal samordning. Ofte er NAV den samordnende enheten, men ikke alltid.

Tabell 1.3: *Boligkontor, antall respondenter, antall svart og svarprosent i kommunegrupper etter folketall.*

Kommunegruppe	Antall respondenter	Svart	Svarprosent
4 storbyer	8	5	63
Over 40.000	8	7	88
5.000-39.999	20	12	60
<5.000	0	0	-
Totalt	36	24	67

Det er i hovedsak større kommuner som har eget boligkontor, men det er langt fra alle som har eget boligkontor som egen enhet. Samlet svarprosent er 67. Mange boligkontor er også samordnet med NAV i gjennomføring av kartleggingen. Svarprosent både fra NAV-kontorene og boligkontorene er tilfredsstillende. Sammenlignet med vanlig og forventet svarprosent på surveyer er svarprosenten fra begge gruppene høy.

Tabell 1.4: *Flere respondentgrupper, antall respondenter, antall svart og svarprosent.*

Respondentgruppe	Antall respondenter	Svart	Svarprosent
Psykisk helse, kommune	49	24	49
Oppsøkende/kommune og sivilsamfunn	128	33	26
Midlertidig botilbud inkl. rehabilitering	66	26	39
Annet kommune	239	156	64
Krisesenter	27	9	33
Kriminalomsorg	63	36	57
Helseforetak	156	53	34
Totalt	728	335	46

Tabell 1.4 viser antall respondenter, hvor mange som har svart og andelen som har svart blant noen ulike andre grupper. Under halvparten av alle har svart (46 prosent). ‘Annet kommune’ har den høyeste svarprosenten (64 prosent). Kriminalomsorgen omfatter i all hovedsak bare fengslene. Svarprosenten er middels, men det må tilføyes at svarprosenten er best blant de store fengslene, som oftere møter problemet med bostedsløshet blant innsatte enn små fengsler. Noen små fengsler har også registrert bostedsløse. Andelen svar blant ‘opsøkende/kommune og sivilsamfunn’ er den laveste blant gruppene i tabell 1.4. Svarprosenten er spesielt lav blant lavterskeltilbud drevet av frivillige organisasjoner og andre private. De fleste som bruker disse tilbudene er nok kjent av kommunale instanser. Noen av tilbudene har tilreisende og personer uten oppholdstillatelse som målgruppe. Her har noen svart mens andre har meldt at registrering ikke har latt seg gjennomføre (se også kapittel 8, om personer med midlertidig opphold i landet).

Oppsummert er profilen på respondentene lik tidligere kartlegginger. Responsraten er noe lavere i enkelte respondentgrupper enn for eksempel i 2012. Responsen er imidlertid svært god i store kommuner, som rapporterer hovedtyngden av bostedsløse. Nedgangen i antall bostedsløse fra 2012 til 2016 kan ikke forklares med frafall av respondenter og

dårlig respons. Som vist i tabell 1.2 er svarprosenten lavere i blant NAV-kontor i kommuner med 5000-39.999 innbyggere enn i de andre kommunegruppene. Svarprosentene er generelt lavere i mindre og små kommuner. Tallet for bostedsløse er derfor vektet. Grunnlaget og prinsippet for vektingen er redegjort for i vedlegg 1.

1.2.5 Dobbelregistreringer

En viktig del av å tilrettelegge datasettet for analyse er å identifisere dobbelregistreringer. Utgangspunktet er de indirekte personidentifiserende opplysningen som innhentes: Initialer, fødselsdag (ikke måned) og fødselsår. Når disse er sammenfallende for to eller flere registreringer, undersøkes andre kjennetegn for å verifisere, eventuelt avkrefte, at det er samme person. Andel dobbelregistreringer har i tidligere kartlegginger variert mellom 10 og 13 prosent. Tendensen har vært et økende antall dubletter med økt antall respondenter. I 2016 ble 361 personer tatt ut enten som identifiserte dubletter eller på lite informasjon i skjemaet. Antallet ble redusert med 8,7 prosent da de 361 enhetene var tatt ut. Det er en prosentvis mindre reduksjon enn de siste foregående kartleggingene. Forklaringen er reduksjon i antall respondenter og bedre samordning.

1.2.6 Minimumstall

Antall bostedsløse som er registrert i denne kartleggingen må anses som minimumstall. Tidsvinduer for registreringen er en uke. Dette er lengre enn i mange land, som teller bostedsløse i løpet av et døgn eller en natt. Bostedsløse er en gruppe som forflytter seg mye mellom ulike oppholdsformer. De går også ut og inn av bostedsløshet, og det er ikke alltid respondentene vet om vedkommende er bostedsløs i registreringsuka. For eksempel blir en del personer, som ikke er rapportert inn fra sin hjemkommune rapportert fra fengsler og institusjoner. Det dreier seg oftere om personer hjemmehørende i små kommuner enn i de store kommunene. Det er grunn til å hevde at det reelle antallet bostedsløse er noe høyere enn resultatene fra kartleggingen. Dette er imidlertid ikke spesielt for nettopp denne kartleggingen i 2016 og påvirker ikke endringen i tallet på bostedsløse.

1.2.7 Andre grupper

Personer som oppholder seg midlertidig i landet og personer uten oppholdstillatelse er omfattet av kartleggingen. I likhet med kartleggingen i 2012 blir disse gruppene holdt utenfor det landsdekkende tallet for bostedsløse. I 2016 er personer, som har søkt om og fått innvilget oppholdstillatelse og fremdeles oppholder seg i mottak i påvente av bosetting, tatt med. Opplysninger om denne gruppa er innhentet av UDI fra mottakene og overlevert NIBR som et anonymisert datasett. Disse to gruppene er i henhold til gjeldende definisjon bostedsløse. Men de to gruppene har kommet med i de senere kartleggingene. For å opprettholde tidsserien er de ikke regnet inn i det totale tallet for bostedsløse. Særlig det betydelige antall personer som venter i mottak på bosetting ville gitt et misvisende tall på bostedsløse, om de var lagt til tallet som inngår i tidsserien. Begge gruppene er omtalt i kapittel 8.

1.3 Organisering av rapporten

Kapittel 2 presentere antall bostedsløse for hele landet og endringer i løpet av de 20 årene kartlegginger av bostedsløse har vært gjennomført. Kapittelet gir en oversikt over vesentlige kjennetegn ved hele populasjonen. Kapittel 3 omtaler bostedsløshet i de fire største byene, Bergen, Oslo, Trondheim og Stavanger. De neste kapitlene, kapittel 4, 5 og 6 presentere tallene for ulike kommunegrupper fortløpende: Kommuner med over 40.000 innbyggere (minus de fire storbyene), kommuner med 10.000-39.999 innbyggere og kommuner med under 10.000 innbyggere. Kapittel 7 ser spesifikt på utvalgte undergrupper av bostedsløse, og kapittel 8 omhandler de to gruppene som ikke inngår i tallene for populasjonen av bostedsløse. Kapittel 9 gir en kort drøfting av vesentlige funn.

Rapporten har flere vedlegg. Vedlegg 1 redegjør for endringer i sammensetning av kommuneutvalg og vekting av enkelte kommunegrupper. Vedlegg 2 og 3 er henholdsvis spørreskjemaet og informasjon til respondentene.

2 Bostedsløse i hele landet

Kapittelet presenterer tall for bostedsløse personer i hele landet. Første del av kapittelet går gjennom antall bostedsløse og utviklingen av antall bostedsløse over de 20 årene disse kartleggingen har vært gjennomført. Videre går kapittelet gjennom kjennetegn ved hele gruppa av bostedsløse, som kjønn, alder, inntektskilder, hvor de oppholder seg den uka registreringen gjennomføres og hvor lenge de har vært på dette stedet. Undersøkelsen fanger også opp historikken; hvor lenge den enkelte har vært bostedsløs sammenhengende og/eller om vedkommende har vært bostedsløse i perioder over et lengre tidsrom. Neste del av kapittelet beskriver tilhørighet gjennom familierelasjoner og hvor personen er født. Siste del av kapittelet viser fordeling av problemsituasjoner blant bostedsløse (se spørreskjemaet i vedlegg 3, spørsmålene 12-31.) I de aller fleste tabellene sammenlignes tall fra 1996 og fram til 2016. Seks kartlegginger gir etter hvert en betydelig mengde tall. Noen tabeller og figurere viser bare 2016, eventuelt sammenlignet med tall fra 2012 for å gi et klarere bilde av nåsituasjonen og den nære historien. Første del av kapittelet legger vekt på å drøfte årsakene til nedgang i tallet på bostedsløse i løpet av de siste fire årene.

2.1 Antall bostedsløse og utviklingen

Antall bostedsløse i Norge har i løpet av de 20 årene siden første landsomfattende kartlegging vist en betydelig variasjon. Tabell 2.1 viser antall bostedsløse for hele landet, andel bostedsløse i befolkningen målt per 1000 innbyggere samt endringer fra 1996. Tabellen har med alle årene fra 1996 til 2016.

Tabell 2.1: *Antall bostedsløse, bostedsløse pr 1000 innbyggere og prosentvis endring fra 1996*

År	Antall bostedsløse	Pr. 1000 innbyggere	Endring i fht 1996
2016	3.909	0,75	-37 %
2012	6.259	1,26	+1 %
2008	6.091	1,27	-2 %
2005	5.496	1,19	-11 %
2003	5.200	1,14	-16 %
1996	6.200	1,5	100 %

I 2016 omfattet antall bostedsløse 3.909 personer. Det er viktig å merke seg at dette tallet kun omfatter personer med varig opphold i Norge. Det er også registrert en gruppe bostedsløse personer med midlertidig opphold i landet. Denne gruppen bostedsløse omtales i kapittel 8. Gruppen er ikke tatt med i det endelige antall bostedsløse tidligere år (selv om den er registrert), og er holdt utenfor også i 2016 for gi et mest mulig riktig grunnlag for å sammenligne tallene. Tallet omfatter heller ikke barn som er bostedsløse sammen med en eller begge foreldre. Det må videre presiseres at flyktninger, som har fått opphold i Norge og som, venter i mottak for å få bosetting i en kommune, ikke er med i tallet 3.909. Dette er også en gruppe som omtales særskilt i kapittel 9.

Det meste påfallende med kartleggingen i 2016, og som illustreres svært godt i tabellen, er den kraftige nedgangen i tallet på bostedsløse fra 2012 til 2016. I 2012 var antallet 6.259 personer og i 2016 har altså antallet sunket til 3.909 personer. I rene tall er nedgangen på 2.291. Det er viktig å huske at i den samme perioden har folketallet i Norge økt. Målt i innbyggertall var det 0,75 bostedsløse per 1000 innbyggere i 2016, og i 2012 var tallet 1,26. Utviklingen i antall bostedsløse er langt fra lineær. I den første kartleggingen (1996) var antallet relativt sett høyere enn noen gang senere (1,5 per 1000 innbyggere). Antallet sank kraftig fram til neste kartlegging i 2003. Dette har i all hovedsak én forklaring: Oslo kommune «ryddet opp» i hospitsene⁸, og tallet på bostedsløse

⁸ Midlertidig botilbud, som ble sterkt kritisert. Tilbudet var dårlig for brukerne og kostbart for kommunen. De fleste hospitsene var drevet av private.

ble nesten halvert i byen. Fra 2003 har antallet økt igjen. Den største økningen både i rene tall og relativt antall kom fra 2005 til 2008. Fire år senere, i 2012, er tallet stabilisert. I løpet av de siste fire årene er altså tallet redusert med over en tredel.

Antallet på 3.909 personer er vektet for frafall av respondenter i kommuner med mellom 5.000 og 9.999 innbyggere. Svarprosenten fra kommuner er generelt god, men i denne kommunegruppa var det likevel et betydelig frafall (se vedlegg 1).

2.1.1 Bostedsløse i ulike kommunegrupper

Som drøftet i kapittel 1 under metode, kan store svingninger, som observert fra 2012 til 2016, gi grunn til å spørre om tallet for 2016 gjenspeiler det faktiske nivået på bostedsløshet. Kan forklaringen være egenskaper ved kartleggingen heller enn endringer i virkeligheten? Under beskrivelsen av metode er det redegjort for noen endringer i utvalget av kommuner som har deltatt, og en viss sanering av antall respondenter. Saneringen omfatter primært en samordning på kommune- og bydelsnivå, som ikke nødvendigvis betyr at færre kommunale instanser har deltatt. Videre er respondentgrupper som tidligere har registrert ytterst få bostedsløse, tatt ut av utvalget. Disse endringene kan ha påvirket tallene i noen grad. En nærmere analyse av dataene viser at nedgangen er generell i alle kommunegrupper og i ulike undergrupper av bostedsløse. Det er ikke observert uventede svingninger, nedgangen har ikke kommet i enkeltkommuner.

Tabell 2.2: *Bostedsløse i fire kommunegrupper og ikke oppgitt kommune⁹, antall personer og pr 1000 innbyggere, 2016 og 2012*

Kommunegrupper etter folketall	Antall 2016	Antall 2012	2016 P 1000	2012 P 1000
4 storbyer	1.691	2.637	1,35	2,23
Andre >40.000 innbyggere	878	1.415	0,84	1,43
10.000-39.999 innbyggere	849	1.737	0,48	1,06
<10.000 innbyggere	374	470	0,32	0,40
Ikke oppgitt kommune	117			
Hele landet	3.909	6.259	0,75	1,26

Tabell 2.2 gir en oversikt over antall bostedsløse og andel per 1000 innbyggere (P 1000) i fire kommunegrupper for 2016 og 2012. De fire storbyene er Oslo, Bergen, Trondheim og Stavanger. Samlet er tallet på bostedsløse redusert med 40 prosent fra 2012 til 2016 i de fire storbyene. I de andre større byene (40.000 innbyggere og over) er antallet redusert med 38 prosent. I kommuner med mellom 10.000 og opp til 40.000 innbyggere er tallet halvert (49 prosent nedgang). Reduksjonen i antall bostedsløse fra 2012 til 2016 er med andre ord påtakelig i alle grupper av store og større kommuner. Nedgangen er relativt sett minst i gruppa med de minste kommunene (ned 20 prosent). Her er volumet (antall bostedsløse) lite, slik at små endringer i denne gruppa gir liten uttelling på totaltallet for hele landet. De er grunn til å anta at det forekommer en større underrapportering i de minste kommunene med under 5.000 innbyggere, som det er svært mange av. Svarprosenten i kommunene er god, men svært mange kommuner oppgir at de ikke kjenner til bostedsløse med tilhørighet i kommunen¹⁰. Bostedsløse i de minste kommunene rapporteres ofte fra større byer, fengsler og institusjoner, uten at de samme personene blir registrert som bostedsløse i hjemkommunen. Dette er ikke et spesielt trekk ved kartleggingen i 2016, men har vært observert i alle tidligere kartlegginger.

⁹ Bostedsløse registrert med midlertidig opphold i landet er ikke med i tabellen, se kapittel 8 for omtale av denne gruppa

¹⁰ Totalt 174 kommuner har oppgitt at de ikke har eller kjenner til bostedsløse i kommunen. 145 av disse kommunene har 5.000 eller færre innbyggere,

Det eksisterer en oppfatning av at bostedsløshet er et byfenomen. Oppfatningen er langt på vei riktig. Andelen bostedsløse synker med kommunestørrelse. Kartleggingene av bostedsløse og andre undersøkelser viser likevel at det finnes bostedsløse i alle typer kommuner også i rurale områder (Cloke m.fl. 2010, Solheim 2000). En rekke undersøkelser bygger imidlertid opp under tallene fra denne og tidligere kartlegginger, som viser at både antall bostedsløse og de boligsosiale utfordringene generelt er størst i storbyene og andre større byer (se også Brattbakk m.fl. 2017 for litteraturgjennomgang).

2.2 Bakgrunn

I statistisk sammenheng regnes kjønn, alder, utdanning og inntektskilder som bakgrunnsvariabler. I det følgende presenteres bakgrunnsprofil for hele gruppa av bostedsløse sammenholdt med de fem tidligere kartleggingene.

2.2.1 Kjønn og alder

Internasjonalt pågår det en diskusjon om hvorvidt det i løpet av de siste 20 til 25 årene har vært en økning i antall bostedsløse kvinner. Økning til tross; majoriteten av bostedsløse er menn både i Norge og i de fleste andre europeiske landene. Tabell 2.3 understreker at Norge ikke utgjør et unntak i så måte. Tre av fire bostedsløse er menn og en av fire er kvinner.

Tabell 2.3: *Kjønnsfordeling blant bostedsløse etter kartleggingsår. Prosent.*

Kjønn	2016	2012	2008	2005	2003	1996
Menn	74	71	73	76	76	76
Kvinner	26	29	27	24	24	24
Alle	100	100	100	100	100	100

Det store bildet viser stabilitet i kjønnsfordelingen i de to tiårene kartlegginger har vært gjennomført. Fra 2005 til 2012 skjedde det en liten økning i andelen kvinner. I denne perioden var det også en økning i antall bostedsløse barnefamilier, og de aller fleste av disse familiene var sammensatt av mor med barn. Fra 2012 til 2016 sank

kvinneandelen. Det kan ha sammenheng med at det nå er langt færre bostedsløse barnefamilier.

På europeisk nivå foregår det en diskusjon om skjult bostedsløshet, eller store mørketall, blant kvinner. Forklaringene på den antatt skjulte bostedsløsheten er flere. Én, og gjerne en overordnet forklaring, er at kvinner vil føle større skam enn menn ved å bære karakteristikken bostedsløs. Videre argumenteres det med at kvinner har flere mulig strategier tilgjengelig for å skjule at de er bostedsløse enn det menn har. Blant annet antas det at kvinner bor hos partnere de ikke ønsker å bo hos, og at de velger å bli værende fordi de ikke har noe alternativ. En lignende strategi er å flytte inn hos en mann for å få tak over hodet noen få netter, eventuelt i bytte mot seksuelle tjenester. Vider antas det at en del kvinner unngår å bruke tjenester for bostedsløse for å unngå stempelet som bostedsløs (f.eks. Babtista 2010, Mayock et al. 2015).

I Norge og de andre nordiske landene er det vanskelig å argumentere for hypotesen om skjult bostedsløshet som den viktigste forklaringen på lav andel kvinner og sterk mannsdominans blant bostedsløse. De nordiske velferdsstatene og kommunene har en tjenestestruktur som fanger opp personer som faller utenfor på en bedre måte enn andre velferdssystemer i Europa. Bredden i tjenestetilbudet bostedsløse personer benytter er også representert i kartleggingene av bostedsløse, og vil i større grad fange opp ulike grupper, enn andre måter å kartlegge bostedsløshet på. En utbredt metode i mange andre land er å gå rundt og telle antall som sover ute og antall som bruker tjenester for bostedsløse i løpet av en natt og/eller dag. Som tallene fra de norske kartleggingene viser, er det kun en liten andel bostedsløse som sover ute eller bruker natthjem og lignende. Den største gruppa er personer som bor hos venner, kjente og slektninger. Med andre ord er den gruppa som omfatter «usynlige» bostedsløse sterkt representert i kartleggingen.

Tabell 2.4: *Aldersfordeling blant bostedsløse etter kartleggingsår. Prosent*

Alder, år	2016	2012	2008	2005	2003	1996
<25 år	17	23	24	21	16	18
25 – 34 år	31	30	30	33	32	36
35 – 44 år	24	23	25	26	31	25
45 – 54 år	19	17	15	14	14	11
>54 år	9	6	6	6	8	9
Sum	100	99	100	100	101	99

Tabell 2.4 viser aldersfordeling blant bostedsløse i perioden med kartlegginger. Her er også helhetsbildet grovt sett det samme gjennom hele perioden. Aldersfordelingen former en omvendt U; relativt få personer i hver ende og en samling på midten. I 2016 er 55 prosent av alle bostedsløse mellom 25 og 44 år. Dette er nøyaktig samme andel som i 2008 og marginalt høyere enn i 2012 (53 prosent). Det er imidlertid verd å merk seg en vesentlig endring fra 2012 til 2016: Andelen unge bostedsløse har gått ned. I Danmark har det over flere år vært en økning i gruppa unge bostedsløse (Benjaminsen og Lauritzen 2015). En tilsvarende økning i Norge reflekteres i tabell 2.4 fram til 2008. Nedgangen i løpet av siste periode må antas å tilskrives en uttalt prioritering av unge som er eller står i fare for å bli bostedsløse, fra statlig hold og i mange kommuner.

Generelt er bostedsløse en ung gruppe sammenlignet med befolkningen som helhet. I 2016 hadde færre enn én av ti passert 54 år. Andelen over 54 år har økt litt fra 2012. På grunn av det relativt lave antallet personer i denne gruppa, påvirkes den lett av små endringer. Realiteten er likevel at antall eldre bostedsløse ikke er redusert i samme omfang som blant unge.

2.2.2 Utdanningsnivå

Tall for utdanning må i denne sammenheng leses som indikasjon på utdanningsnivå. I samtlige av disse studiene er utdanning en variabel det knyttes stor usikkerhet til. De blanke rutene og parenteser under 2003 og 1996 i tabell 2.5 gjenspeiler reformer i utdanningssystemet, slik at kategoriene ikke er direkte sammenlignbare med de senere undersøkelsene. Fra 2008 til 2016 har spørsmålet om utdanning de samme svaralternativene i

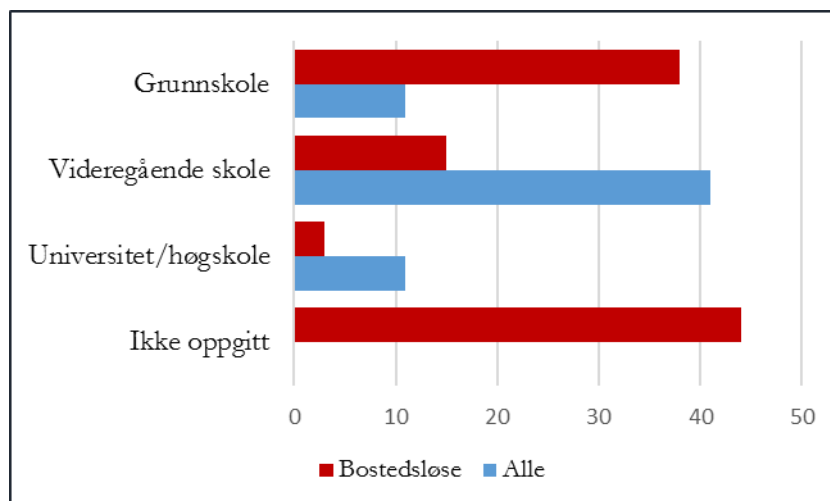
spørreskjemaet. Det er likevel én forskjell mellom 2012 og 2008: Fra og med 2012 er det spurt om høyeste fullførte utdanning, mens det tidligere kun er spurt generelt om utdanning.

Tabell 2.5: *Utdanningsnivå blant bostedsløse etter kartleggingsår. Prosent.*

Fullført utdanning	2016	2012	2008	2005	2003	1996
Grunnskole	35	38	35	43	(60)	(42)
Videregående	17	15	17	16		
Høgskole/ universitet	4	3	4	3		
Vet ikke/ubesvart	44	44	44	39	35	35
Alle	100	100	100	101		

Til tross for en vri på spørsmålet, som nevnt over, er fordelingen svært stabil de siste tre kartleggingsårene. Noe over en tredel av de bostedsløse har kun grunnskole, 15 til 17 prosent har videregående skole og 3-4 prosent har høgskole- eller universitetsutdanning. Andel som svarer 'vet ikke' er likevel den største gruppa og forbløffende stabil fra 2008.

Figur 2.1: *Utdanningsnivå blant bostedsløse 2016 og befolkningen 16 år og over¹¹. Prosent*

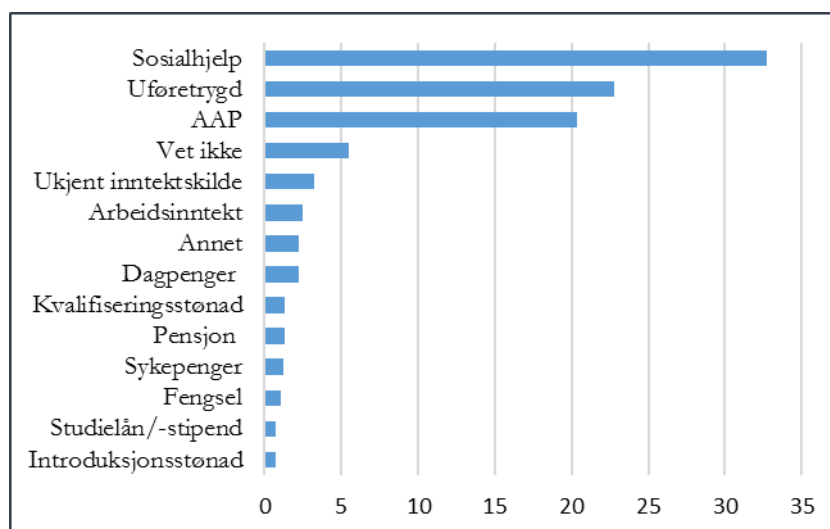
Utdanningsnivået blant bostedsløse er markant lavere enn i befolkningen ellers. Forskjellen er spesielt stor i andel med fullført videregående skole (15 prosent blant bostedsløse og 42 prosent i befolkningen ellers). Kun tre prosent av bostedsløse har fullført en høgskole eller universitetsutdanning, mens andelen i befolkningen er 11 prosent. Den svært høye andelen 'ikke oppgitt utdanning' blant bostedsløse skaper selvsagt usikkerhet i tallene. På den andre siden indikerer 'ikke oppgitt' utdanning at det ikke foreligger sikre opplysninger som viser fullført utdanning. Det igjen tyder på at utdanningsnivå målt i fullført utdanning er enda lavere blant bostedsløse enn tallene viser.

2.2.3 Inntektskilder

I skjemaet for innsamling av data spørres det om viktigste inntektskilde. Svarkategoriene er rimelig findelte. Svarfordelingen på alle kategoriene er vist i figur 2.2.

¹¹ Kilde for utdanningsnivå i befolkningen: Statistisk sentralbyrå. År: 2015.
<https://www.ssb.no/statistikkbanken/selecttable/hovedtabellHjem.asp?KortNavnWeb=utniv&CMSSubjectArea=utdanning&checked=true>

Figur 2.2: *Viktigste inntektskilde blant bostedsløse i 2016. Prosent.*
N:3879

En av tre har økonomisk sosialhjelp som sin viktigste inntektskilde. Sosialhjelp er den klart største kategorien av inntektskilder blant bostedsløse. En av fire har uføretrygd som viktigste inntektskilde. Deretter følger Arbeidsavklaringspenger/AAP. En av fem har denne ordningen. Andre typer inntektskilder utgjør hver for seg små grupper.

I tabell 2.6 er flere inntektskategorier slått sammen for å gi et mer oversiktlig bildet over hele tidsserien. Kategorien 'arbeidsrelatert' omfatter arbeidsinntekt, dagpenger ved arbeidsløshet og sykepenger, som utløses når personen er i arbeid, samt lån og stipend. Sosialhjelp er beholdt som egen inntektsgruppe. Andre offentlige overføringer omfatter arbeidsavklaringspenger, introduksjonsstønad og dagpenger i fengsel. Denne typen ordninger er endret i løpet av de 20 årene med kartlegginger av bostedsløse, og det har vært nødvendig å lage sekke kategorier for å kunne sammenligne over tid. Pensjon er slått sammen av alderspensjon og uføretrygd og eventuelle andre pensjoner. Til slutt er 'annet', 'ukjent', 'vet ikke' og ubesvart samlet i én gruppe.

Tabell 2.6: *Viktigste inntektskilder blant bostedsløse etter kartleggingsår.
Prosent*

Inntektskilder	2016	2012	2008	2005	2003	1996
Arbeidsrelatert	7	9	9	8	17	11
Pensjon: alder/ uføre/annet	24	19	23	19	25	19
Andre offentlige overføringer	22	28	14	13	-	-
Sosialhjelp	33	32	40	48	49	54
Ukjent, ubesvart, vet ikke, annet	15	13	14	11	9	16
Sum	101	101	100	101	100	100

Over alle årene med kartlegginger er det en svært liten gruppe bostedsløse som har en form for arbeidsrelatert inntekt. Den høyeste andelen var i 2003. Fra 2005 til 2016 kommer færre enn en av ti i denne inntektsgruppa. Nesten halvparten har pensjon eller en annen form for offentlig overføring. Andel registrert med sosialhjelp som sin viktigste inntekt er likevel størst, selv etter at andre kategorier er samlet i større grupper.

AAP, som er den tredje viktigste inntektsgruppa (figur 2.2), er en inntektssikring ved sykdom, skade eller ved nedsatt arbeidsevne av andre grunner. Kriterier for å få AAP kan blant annet være at personen er under behandling, deltar i arbeidsrettet tiltak under arbeidsutprøving, under oppfølging av NAV etter behandling eller arbeidsutprøving, eller venter på resultat av søknad om uføretrygd. En del som tidligere ville fått sosialhjelp får nå AAP.

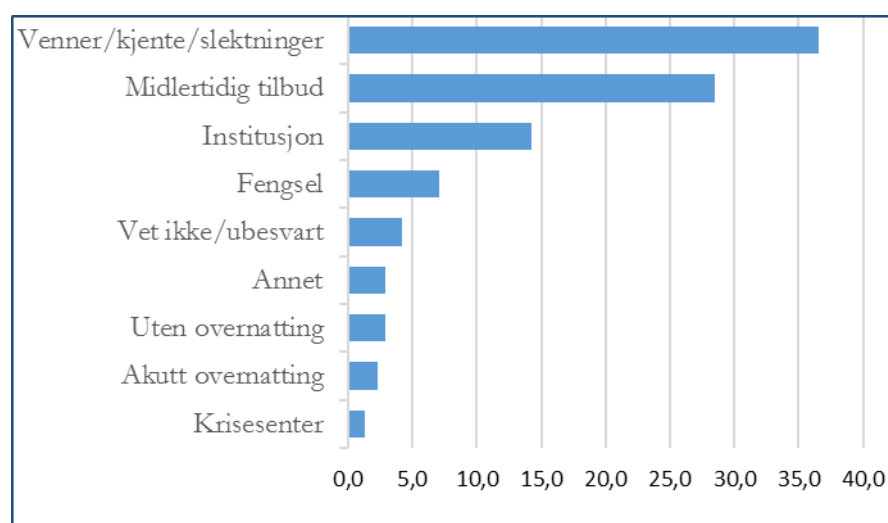
Kvalifiseringsstønad gis ved deltakelse i kvalifiseringsprogram. Kvalifiseringsprogrammet skal være arbeidsrettet, det skal være på fulltid, deltakeren skal ha en individuell plan og den skal følges opp med evalueringer og etter hvert aktiv arbeidssøking¹². Kravene til å få kvalifiseringsstønad er høyere enn for å få AAP. Det er verdt å merke seg at en svært liten gruppe bostedsløse har denne ordningen (1,3 prosent).

¹² Lov om sosiale tjenester i Arbeids- og velferdsforvaltningen, § 29-§40.
Lovdata (mai 2017): <http://www.lovdata.no/all/hl-20091218-131.html#21>

2.3 Oppholdssteder blant bostedsløse

Oppholdssteder blant bostedsløse er en operasjonalisering av definisjonen av bostedsløs. Utgangspunktet for å definere bostedsløshet (konseptuell definisjon) er ulike posisjoner på og utenfor boligmarkedet. Definisjonen er referert i kapittel 1 i rapporten. En ytterligere operasjonalisering og konkretisering er gjort i selve skjemaet (spørsmål 9), der syv ulike svaralternativer er listet opp. I tillegg er 'annet' og 'vet ikke' lagt til som svarmuligheter. Figur 2.3 viser svarfordelingen.

Figur 2.3: *Oppholdssteder blant bostedsløse uke 48 2016. Prosent.*
N:3879

Den mest utbredte oppholdsformen blant bostedsløse er midlertidig hos venner, kjente og slektninger (37 prosent). Personer som bor permanent hos nær familie regnes ikke som bostedsløse og er heller ikke inkludert i denne gruppa. På andre plass kommer opphold i midlertidig botilbud. De større byene har vanligvis tilbud beregnet for å huse personer uten egen bolig. Mindre steder bruker campinghytter, pensjonat og eventuelle andre lokale tilpasninger. 14 prosent er i institusjon¹³ og 7 prosent er i fengsel. Akutt overnatting (2,3 prosent) omfatter natthjem og

¹³ Noen kommuner definerer midlertidige botilbud som institusjon. Disse er kodet som midlertidig botilbud.

lignende, som tilbyr en seng for en natt om gangen, og der hele eller deler av dagen må tilbringes ute. Noen byer oppretter såkalte vintertilbud, det vil si overnattingssteder som tilbyr en seng for natten. Vanligvis må de som benytter tilbud om akutt overnatting møte opp hver kveld for å få en sengeplass for natten. Det finnes relativt få natthjem, og det lave antallet brukere reflekterer også at tilbudet er lite. Allerede i 2003 slo regjeringen fast at natthjem ikke tilfredsstiller kravene til midlertidig botilbud, som kommunene er pålagt å skaffe til personer som står uten bolig¹⁴. 90 personer oppholdt seg på natthjem under kartleggingen.

Tre prosent, 114 personer, sov ute på registreringstidspunktet. I denne forbindelsen er kategorien 'annet' interessant. Svært mange av svarene konkretisert under 'annet' tilsvarer i realiteten å ikke ha noe oppholdssted (sove ute). Flere bor i bil, noen i kombinasjon med å ta inn hos venner og kjente. Noen bor i campingvogn, som i dette eksempelet: «bor i bobilen, men har ikke noe sted å stå». Noen bor i telt, og i et par tilfeller er det bemerket at vedkommende velger å bo i telt. Flere svar under 'annet' er konkretisert til at personene går mellom flere oppholdssteder, slik at det ikke har latt seg gjøre å velge ett av alternativene.

Tabell 2.7 gjengir prosenter for oppholdssteder for alle de seks gjennomførte kartleggingene.

¹⁴ Lov om sosiale tjenester i Arbeids- og velferdsforvaltningen

Tabell 2.7: *Oppholdssteder blant bostedsløse etter kartleggingsår. Prosent.*

Oppholdssteder	2016	2012	2008	2005	2003	1996
Midlertidig hos venner, kjente, slekt	37	39	38	42	32	34
Midlertidig botilbud	28	23	23	16	27 ¹⁵	19
Institusjon	14	15	17	15	21	37 ¹⁶
Kriminalomsorgen	7	7	8	10	7	
Uten overnatting/ sover ute el. lign.	5	2	2	1	2	4
Akutt overnatting, natthjem	2	3	3	7	Ikke registrert	
Krisesenter	1	3	3	Ikke registrert		
Annet, vet ikke, ubesvart	7	9	7	9	9	6
Sum	101	101	101	100	98	100

Profilene på oppholdssteder er den samme gjennom begge tiårene kartleggingene har vært gjennomført. Midlertidig innlosjering hos venner, kjente og slektninger er og har vært den vanligste måten å håndtere situasjonen på. I 2016 er det en relativ økning i bruk av midlertidig botilbud. På grunn av den store reduksjonen i antall bostedsløse er det relativt færre som benytter midlertidig botilbud sammenlignet med tidligere år. Det har imidlertid vært en absolutt nedgang i alle kategoriene av oppholdssteder fra 2012 til 2016. Det er ingen typer oppholdssteder som har hatt en vesentlig større nedgang enn andre. Andelen som oppholder seg i institusjon ble sterkt redusert fra 1996 og videre ned fra 2003. Fra 2005 har andelen i institusjon ligget på rundt 15 prosent. Den aller viktigste forklaringen på denne nedgangen er av-institusjonaliseringen i forbindelse med flere store reformer, særlig avvikling av de store institusjonene for personer med psykisk funksjonsnedsettelse og Opptappingsplanene for psykisk helse. Begge deler var blant annet, i varierende omfang, reformer for å etablere brukerne i egen bolig i lokalmiljøet og redusere bruken av langtids opphold i

¹⁵ Omfatter også akutt overnatting der hele eller deler av dagen må tilbringes ute/natthjem. Akutt overnatting ble ikke registrert separat i 2003 og 1996.

¹⁶ Institusjon og fengsel var ikke separate kategorier i 1997. Om man antar at andelen i fengsel ligger på 10 prosent eller lavere i 1996, hadde nærmere 30 prosent opphold i institusjon.

institusjon. Det er vesentlig å merke seg at opphold i institusjon og fengsel ikke automatisk defineres som bostedsløshet. Det er kun personer som skal skrives ut eller løslates innen to måneder, og som ikke har egen bolig, som inngår i definisjonen av bostedsløs.

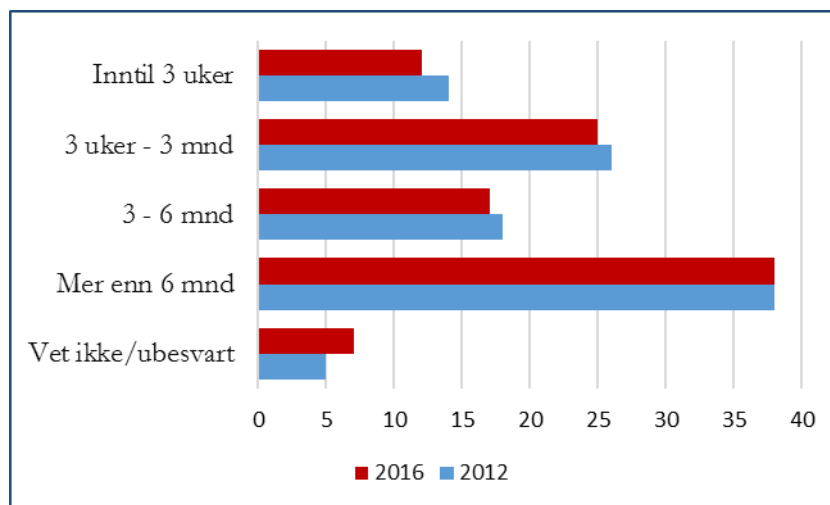
Andelen personer med opphold i krisesenter for mishandlede kvinner har vært lav siden den ble innført i 2008. Dette er en gruppe med en helt annen profil enn hele populasjonen av bostedsløse. De er kvinner, det er knapt noe registrering av rusmiddelbruk/-avhengighet, og de fleste har barn. Her gjelder også reglene om at personen skal være uten egen bolig på tidspunktet for registrering. Årsaken til nedgang her kan være en betydelig underrapportering fra Kriesesentrene. Kriesesentrene har imidlertid stått for en liten andel av registrerte bostedsløse, men nedgangen er likevel betydelig fra 2012 til 2016. En mulig forklaring er at kvinner i krisesenter blir prioritert med hensyn til hjelp med bolig, som en del av den generelle økte innsatsen for å hindre bostedsløshet blant barnefamilier (jfr. Nasjonal strategi Bolig for velferd 2014-2012).

2.3.1 Lengde på oppholdet

Undersøkelsen kartlegger tid i situasjoner som bostedsløse på to måter. Skjemaet har ett spørsmål om hvor lenge personen har oppholdt seg i nåværende situasjon og ett spørsmål om hvor lenge personen har vært bostedsløs samlet. Spørsmålet om hvor lenge vedkommende hadde vært i samme situasjon ble første gang stilt i skjemaet i 2008. Tidspunktet var like etter avslutning av strategien for å bekjempe og hindre bostedsløshet 'På vei til egen bolig 2005-2007'. Ett av målene i strategien var at ingen skulle oppholde seg i midlertidig botilbud mer enn tre måneder. Målsettingen er beholdt i senere boligsosiale satsinger, og som en generell regel om at midlertidighet ikke bør vare lenger enn tre måneder.

Figur 2.3 viser bostedsløses tid i den aktuelle situasjonen i kartleggingsuka for 2016 og 2012 (to år er valgt for å gi god lesbarhet, endringer fra 2008 til 2012 er minimale).

Figur 2.4: *Tiden tilbrakt i situasjonen vedkommende er i registreringsuka (uke 48). Prosent. N 2016: 3879. N 2012: 6658*

Hovedbildet er at majoriteten oppholder seg i samme og i midlertidige situasjoner svært lenge. For det andre er endringen i profilen fra 2012 til 2016 marginal. For å starte med de korteste oppholdene: 12 prosent har vært i samme situasjon i mindre enn tre uker. En av fire (25 prosent) har vært i samme situasjon i inntil tre måneder. Fra tre måneder regnes oppholdene som lang. 17 prosent har vært i den aktuelle oppholdsformen i tre til seks måneder. 38 prosent har vært i samme situasjon i mer enn seks måneder. Tallene dekker ikke nødvendigvis et spesifikt oppholdssted for hele perioden. Spørsmålet fanger opp situasjonen vedkommende er i, inkludert vagabondering fra det ene midlertidige stoppestedet til det andre.

Tid i situasjonen kan antas å variere med typen oppholdsform og den aktuelle situasjonen. Samvariasjon mellom oppholdsformer/situasjoner og lengde i situasjonen er framstilt i tabell 2.8.

Tabell 2.8: *Oppholdssteder blant bostedsløse etter lengde på oppholdet/ lengde i situasjonen, 2016. Prosent.*

	Uten/akutt overnatting	Midlertidig tilbud	Institusjon	Kriminal-omsorg	Venner, kjente, slekt	Alle andre inkl. Krises.	Alle
<3 mnd	37	42	40	36	38	52	40
>3 mnd	63	58	60	64	62	48	60
Total	100	100	100	100	100	100	100
N	158	1087	525	261	1312	252	3595

Statistisk signifikans: $p < 0,001$

Legde på oppholdet kan i noen sammenhenger defineres av andre faktorer enn den bostedsløse personens vilje og ønsker og hjelpeinstansenes innsats. Det gjelder særlig opphold under Kriminalomsorgen og til en viss grad opphold i institusjon. I sistnevnte situasjon kan det for eksempel dreie seg om et behandlingsforløp fastlagt til en viss varighet. Med ett unntak har flertallet av bostedsløse vært mer enn seks måneder i samme situasjon. Unntaket er kategorien 'Alle andre inkl. Krisesenter', som også omfatter de som har svart 'annet' og 'vet ikke'. Sett bort fra Kriminalomsorgen, er det i de mest kummerlige situasjonene, 'uten overnatting' og 'natthjem', bostedsløse har de lengste oppholdene. Det er for øvrig bare marginalt flere i denne gruppa som har lengre enn seks måneders opphold sammenlignet med de andre kategoriene av oppholdssteder og situasjoner.

2.3.2 Historikk som bostedsløs

Mange har en lengre historie som bostedsløs enn den som kommer fram i tidsforløp i den aktuelle situasjonen på tidspunktet for kartleggingen. Bostedsløshet kjennetegnes av midlertidighet og kan samtidig være langvarig. En stor andel av bostedsløse beveger seg mellom ulike oppholdsformer og situasjoner. Fra kartleggingen av bostedsløse i 2003 har undersøkelsen tatt sikte på å fange opp historikken som bostedsløs.

Tabell 2.9: *Varighet av bostedsløsheten etter kartleggingsår. Prosent.*

Varighet	2016	2012	2008	2005	2003
Tilbakevendende over flere år	36	31	32	35	46
Mer enn et halvt år	22	25	22	24	23
Et nytt, akutt problem	21	22	23	22	14
Annet	3	4	4	2	4
Vet ikke/ubesvart	18	18	19	16	12
Sum	100	100	100	99	99

Kategoriene for å fange opp historikken er forholdsvis grovkornet: 'tilbakevendende over flere år', 'mer enn et halvt år' og 'et nytt akutt problem'. Den første kategorien, 'tilbakevendende over flere år', utgjør den største gruppa alle årene. Med unntak av 2003, har rundt en tredel av alle bostedsløse en lang historie med bostedsløshet over flere år. Gruppa en relativt sett noe større enn i 2012 og 2008. Denne kategorien sammen med gruppa 'mer enn et halvt år' regnes som langvarig bostedsløshet. I henhold til denne definisjonen var 58 prosent av alle i 2016 langvarig bostedsløse. Kun en av fem opplevde bostedsløshet som et nytt og akutt problem. Helhetsbildet fra 2005 til 2016 viser bare marginale variasjoner.

En stor andel har svart 'vet ikke' og 'annet', eller de har latt spørsmålet stå ubesvart. For en av fem er historikken ukjent eller svarkategoriene passer ikke. Et eksempel på det siste er at personen har vært bostedsløs en lang periode tidligere og hatt bolig, også en forholdsvis lang periode, og så nylig mistet den. Respondenten kan finne det vanskelig å avgjøre om vedkommende har vært i en tilbakevendende situasjonen med bostedsløshet over flere år, eller om perioden i bolig har vært så pass langvarig at vedkommende «begynner på nytt» som bostedsløs. Problemstillingen dukket opp ut på 2000-tallet, etter satsingene for å redusere tallet på bostedsløse.

2.4 Tilhørighet

Tilhørighet forbindes gjerne med bolig, nærmiljø og særlig begrepet hjem og til sosiale relasjoner. Sosial tilhørighet kan også

omfatte større settinger, som arbeidsplass og kolleger, studentfellesskap, skoleklasse osv. Målene for tilhørighet i kartleggingen av bostedsløse er enkle og få. De omfatter om personen har ektefelle, partner eller er enslig, om personer har mindreårige barn, eventuelle kontakt med barn målt i omsorg og samværsrett. Det siste målet på tilhørighet er personens fødeland eller området der vedkommende er født. Mange bostedsløse tilhører subkulturer som «gatekulturer» og tungt belastede rusmiljøer. Hvorvidt disse miljøene tilbyr relasjoner som kan være sosialt og praktisk støttende kan nok variere. Knapphet på ressurser i slike miljøer (f.eks. jakt etter kostbare rusmidler og penger til å anskaffe rusmidlene) kan like gjerne medføre mangel på solidaritet og lite sosial kapital (Johannessen 2008, Dyb 2006, Lalander 2001).

2.4.1 Sivilstatus

Et liv som bostedsløs og særlig en tilværelse i langvarig bostedsløshet, som er realiteten for den store gruppa av bostedsløse i Norge, legger ikke til rette for å danne og opprettholde familie. Statistikken samlet inn gjennom kartleggingene underbygger påstanden.

Tabell 2.10: *Sivilstatus blant bostedsløse etter kjønn, 2016. Prosent.*
N:3879

Sivilstatus	Mann	Kvinne	Alle
Enslig	90	80	87
Gift/samboende	5	12	6
Vet ikke, ubesvart	6	9	7
Sum	101	101	100

Statistisk signifikans: $p < 0.001$

Ni av ti menn og fire av fem kvinner er enslige. Siden det er langt flere menn enn kvinner blant de bostedsløse, er andelen enslige blant alle bostedsløse 87 prosent. Kun fem prosent av mennene er registrert som gifte eller samboende. Tilsvarende for kvinner er 12 prosent. Bostedsløse som oppholder seg på krisesenter utgjør det store statistiske avviket. 43 prosent av personene med opphold i krisesenter er gifte eller samboende. Disse kan likevel ikke forklare hele forskjellen i sivilstatus mellom kvinner og menn. Endringen

fra 2012 og tidligere år er helt marginale. Det store bildet forteller at en av ti bostedsløse er enslige.

Tabell 2.11: *Sivilstatus blant bostedsløse etter utdanning 2016. Prosent.*
N:3879

Sivilstatus	Grunn- skole	Videre- gående	Høgsk. Univ.	Ubesv. Vet ikke	Alle
Enslig	93	88	83	83	87
Gift/samboende	5	7	12	7	6
Vet ikke, ubesv.	3	6	5	10	7
Sum	101	101	100	100	100

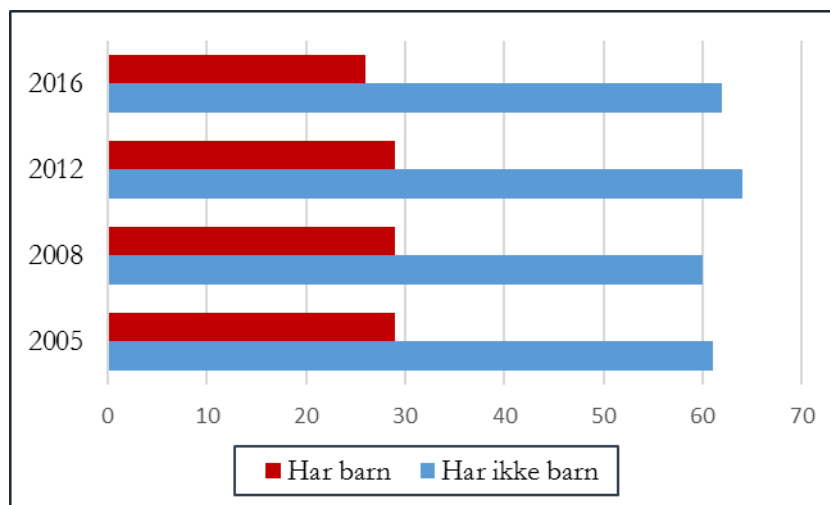
Statistisk signifikans: $p < 0.001$

Å ha en partner og å ha utdanning er begge former for personlig sosial kapital. Utdanning kan potensielt omsettes til økonomisk kapital dersom vedkommende har tilknytning til eller kommer ut i arbeidslivet. Sammenhengen mellom utdanningsnivå og sivilstatus viser høy statistisk signifikans; sammenhengen er systematisk og tydelig. Dess høyere utdanningsnivå dess mindre sannsynlighet for å være enslig, og sjansen for å ha en partner styrkes med økt utdanningsnivå. I gruppen med ukjent/ikke oppgitt utdanning, er andelen med ubesvart på sivilstatus også noe større enn i de andre gruppene. Oppsummert viser tabell 2.11 en tendens til opphoping av ressurser eller kapital. Hovedbildet, om bostedsløse sammenlignes med hele befolkningen, er imidlertid at bostedsløse som gruppe er enslige personer med lite utdanning.

2.4.2 Bostedsløse med mindreårige barn

Mange bostedsløse har barn. I kartleggingen etterspørres kun om personen har barn under 18 år, det vil si mindreårige barn. Spørsmålet ble først stilt under kartleggingen i 2008. Tidsserien for å registrere barn strekker seg derfor over åtte år i fire kartlegginger av bostedsløse.

Figur 2.5: *Andel bostedsløse med barn under 18 år og andel uten barn under 18 år. Prosent.*

Det mest bemerkelsesverdige ved figur 2.5 er stabiliteten i andel bostedsløse med og uten barn under 18 år i perioden omfattet av figuren. 1001 personer hadde mindreårige barn i 2016. Tallet utgjør 26 prosent av alle bostedsløse. Andelen i samtlige av de andre kartleggingene vist i figuren (2012, 2008, 2005) var 29 prosent. Det har altså vært en liten reduksjon i andelen med mindreårige barn og en stor reduksjon i antall personer med mindreårige barn (i tråd med nedgangen i antall bostedsløse totalt).

Blant bostedsløse med barn er det registrert om vedkommende har noen form for kontakt med barnet. Svarkategoriene er gjengitt i tabell 2.12. Tabellen viser videre fordelingen på ulike kontaktformer fra 2005 og til 2016.

Tabell 2.12: *Omsorg-/samværsrett blant bostedsløse med barn. Prosent. N 2016: 986, 2012: 1.923*

Omsorg/samvær	2016	2012	2008	2005
Daglig omsorg	13	20	13	16
Delt omsorg	3	5	3	
Samværsrett	31	30	27	41
Ikke omsorg/samværsrett	34	24	32	27
Annet/vet ikke	19	21	25	17
Alle	100	100	100	101

Det mest påfallende i det store bildet er andel bostedsløse med daglig omsorg i de tre siste kartleggingene. 2012 skiller seg ut. En av fem hadde daglig omsorg. Tilsvarende tall 2016 og 2008 er 13 prosent. I 2012 var det også en høy andel bostedsløse barnefamilier (voksne bostedsløse sammen med barna sine), klart høyere enn i 2008 og spesielt høy sammenlignet med 2016. Svært få har delt omsorg for barna. 34 prosent i 2016 har verken omsorg eller samværsrett. En av fem er besvart med 'annet' og 'vet ikke'. Kategorien 'annet' omfatter blant annet samvær under tilsyn og sporadisk samvær uten samværsrett. 131 personer er registrert som bostedsløse sammen med barna sine. Bostedsløse barnefamilier omtales i egen del i kapittel 8.

2.4.3 Fødested

Registrering av fødested omfatter relativt grove kategorier. Norge er registrert som egen kategori, ellers benyttes kategoriene øvrige Norden, øvrige EU-land og øvrige Europa, samt Afrika, Midt-Østen, øvrige Asia og Amerika (alle deler). Det er to begrunnelser for å benytte relativt vide kategorier. Den ene er at kartlegging av bostedsløse samler inne en stor mengde sensitive persondata. Registrering av landbakgrunn kunne i noen tilfeller medføre identifisering av enkeltpersoner. Den andre begrunnelsen er at de mange respondentene som deltar i kartleggingen har varierende kjennskap til de bostedsløse personene. Dess mer detaljerte spørsmål i skjemaet, dess vanskeligere kan det være å besvare skjemaet. Kategoriene for registrering av fødested har vært underlagt større endringer enn andre spørsmål, som har vært med fra første gang i 1996. Verden har forandret seg. Særlig trinnvis

utvidelse av EU har endret Europa-kartet. Videre er registreringen noe tilpasset at den skal fange opp nye grupper som kommer til landet. På grunn av krigen i Syria og flyktningkrisen som følge av krigen, ble Midt-Østen oppført i skjemaet som egen kategori for første gang i 2016.

Tabell 2.13: *Fødeland/-region blant bostedsløse 2016, utvalget og alle registrerte, og hele landet. Prosent.*

Land/region	Bostedsløse		Innbyggere, hele landet (SSB) ¹⁷
	Uten midlertid. i landet	Alle registrerte	
Norge	77	72	85,18
Øvrige Norden	2	2	7,99
Øvrige EU-land	3	4	
Øvrige Europa inkl. Russland	2	2	
Afrika	8	9	1,17
Midt-Østen	4	4	4,09
Øvrige Asia	2	3	
Nord-, Mellom-, Sør-Amerika	1	1	0,95
Ukjent, vet ikke	1	3	0,06
Sum	100	100	99,4

‘Uten midlertid. i landet’ i tabell 2.13 omfatter populasjonen bostedsløse uten personer registrert med midlertidig opphold i landet. ‘Alle registrerte’ omfatter også gruppa registrert med midlertidig opphold¹⁸. ‘Innbyggere, hele landet’ er alle i Norge etter hvor de er født. Det vil si at tallene omfatter personer som er født i et annet land, og som har oppholdstillatelse i Norge (dette er ikke sammenfallende med definisjon på innvandrerbefolkningen).

Personer født i Norge er den absolutt dominerende gruppa av bostedsløse. Andelen født i Norge er likevel noe lavere enn i

¹⁷ Kilde: Statistisk sentralbyrå/SSB, Utenlandsfødte etter landbakgrunn (verdensdel)
<https://www.ssb.no/statistikkbanken/selectvarval/saveselections.asp>

¹⁸ Presisering: ‘Alle registrerte’ inkluderer ikke personer i mottak, som har fått oppholdstillatelse og venter på bosetting.

befolkningen som helhet, og andelen synker naturlig nok når alle registrerte, også personer med midlertidig opphold, inkluderes. Andelen bostedsløse født i øvrige Europa inkludert Norden er omlag som i befolkningen. Tabell 2.13 viser en betydelig overrepresentasjon av personer fra Afrika og Asia (inkl. Midt-Østen) blant bostedsløse i forhold til andelen personer fra disse to regionene i befolkningen. Bostedsløse fra Afrika og Asia med permanent opphold i landet utgjør henholdsvis åtte og seks prosent. Andelen stiger med ett prosentpoeng når personer med midlertidig opphold inkluderes ('alle registrerte'). Personer fra Midt-Østen utgjør også den største gruppa født i Asia. Nest nederste rad i tabellen viser tall for en liten gruppe uten registrert fødested. Gruppa er relativt større i hele gruppa av bostedsløse ('alle registrerte') enn i 'utvalget'.

Tabell 2.14: *Fødeland/-region etter kartleggingsår. Prosent*

Land/region	2016	2012	2008	2005	2003	1996
Norge	77	77	81	82	86	82
Norden, øvrige Europa, Amerika	7	7	2	3	2	3
Annen region	15	13	13	13	10	13
Vet ikke	1	3	1	1	1	1
Sum	100	100	100	101	100	100

Som nevnt over har det vært nødvendig å endre kategorier for registrering av landbakgrunn/fødested for bostedsløse i løpet av en sjuårsperiode med kartlegginger. For å sammenligne tallene for hele denne perioden er flere kategorier slått sammen i forholdsvis store grupper. Disse gruppene gjenspeiler ikke innvandring til Norge i dag på en god måte. Profilen for 2013 er svært lik profilen for 2012. Økningen i andel personer fra Europa, som opplever bostedsløshet i Norge, ble registrert i 2012. Derfra er det ingen relativ økning de siste fire årene. Antall personer i denne gruppa er imidlertid redusert som i resten av populasjonen. Asia og Afrika er behandlet som én region. Den foregående tabellen, tabell 2.13 viser at personer fra begge disse områdene er overrepresentert blant bostedsløse. Andelen bostedsløse fra disse to regionene har økt med to prosentpoeng siden 2012 (tabell 2.14).

2.5 Problemsituasjoner

Økt kunnskap om og satsing på å redusere bostedsløshet har skapt et ønske om å få vite mer om gruppa bostedsløse i Norge. I 2008 ble registreringsskjemaet utvidet med en rekke nye spørsmål. I 2012 ble enda noen spørsmål lagt til. I 2016 ble det ikke gjort endringer. Spørsmålene fra 2012 ble beholdt tilnærmet uendret. Spørsmålene tar sikte på å belyse problemer og situasjoner bostedsløse ofte står overfor, og som kan være barrierer som gjør at de ikke kommer videre og ut av situasjonen. Flere av spørsmålene omhandler hjelpetiltak, selv om de er definert under samlebetegnelsen 'problemsituasjoner'. Det er også viktig å være klar over at den enkelte person kan være i flere av disse situasjonene (f.eks. både være kastet ut av boligen, ha en psykisk lidelse og være i LAR). Tabeller og figurer, som viser fordelingen på de ulike situasjonene, vil derfor ikke summere til 100 prosent.

- Personen er kastet ut av boligen sin siste 6 mnd
- Kastet ut av bolig på grunn av ubetalt husleie/boliglån siste 6 mnd
- Kastet ut av bolig på grunn av skadeverk/uro/konflikter siste 6 mnd
- Flyttet på grunn av at personen har vært utsatt for trakassering/diskriminering siste 6 mnd
- Tap av bolig på grunn av samlivsbrudd eller konflikt i familien siste 6 mnd
- Tap av bolig på grunn av at personen har vært utsatt for vold eller trusler siste 6 mnd
- Bortfall av inntekt siste 6 mnd
- Personen har høy gjeld/er gjeldsoffer
- Personen er utskrevet fra institusjon siste 6 mnd
- Personen har gått ut av barnevernets omsorg siste 6 mnd
- Personen er løslatt fra fengsel siste 6 mnd
- Personen har en psykisk sykdom
- Personen har en fysisk funksjonshemming og/eller sykdom
- Personen er avhengig av rusmidler

-
- Personen venter på å komme i behandling (rus, psykisk lidelse, annet)
 - Personen er i legemiddelassistert rehabilitering (LAR)
 - Personen har fått tildelt/vedtak om egen bolig og venter på å flytte inn
 - Personen har individuell plan
 - Personen er veteran etter tjeneste i internasjonale operasjoner¹⁹
 - Personen oppholder seg midlertidig i landet²⁰

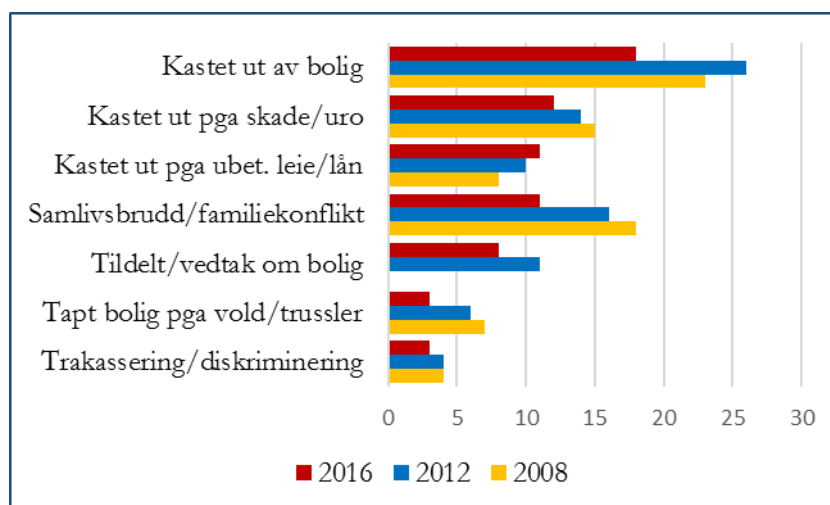
Figur 2.6 og 2.7 viser fordelingen av problemsituasjoner for de tre årene disse situasjonene er registrert. Enkelte søyler mangler for 2008 fordi spørsmålet ikke ble stilt i denne kartleggingen.

Spørsmålene er gruppert i to seksjoner og figurerer; boforhold og personlige forhold. Inndelingen framgår av figurene. Det siste året, 2016, har prioritet og søylene i figurene er organisert etter omfang av situasjoner i 2016 med fallende prosentandeler i de påfølgende gruppene.

¹⁹ Definisjon: Personen har tjenestegjort militært i internasjonale operasjoner i FN eller NATO-regi etter 1945 og til dags dato.

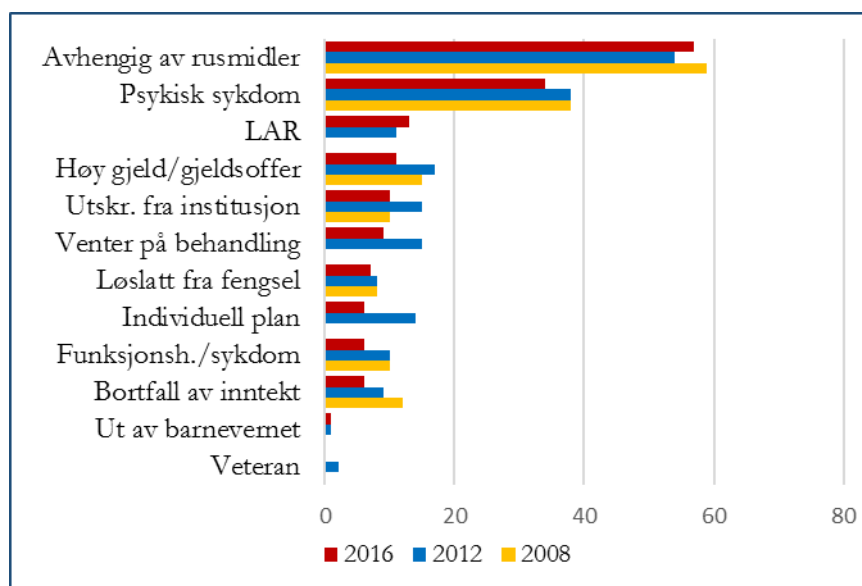
²⁰ Definisjon: Personer med midlertidig oppholdstillatelse i Norge, og personer uten oppholdstillatelse i Norge.

Figur 2.6: *Problemsituasjoner blant bostedsløse, boforhold, 2016, 2012, 2008. Prosent*

Spørsmålet om personen er kastet ut av boligen sin siste 6 måneder er generelt og dekker de andre situasjonene knyttet til utkastelse. Den er imidlertid viktig å ha med, fordi ikke alle respondenter vet årsaken til at personen er kastet ut. Andelen kastet ut er betydelige redusert og langt lavere enn i 2012 og lavere enn i 2008 (hhv 18 prosent, 26 prosent og 23 prosent). Nedgangen i utkastelser som en generell kategori reflekterer videre i årsaker til utkastelse med ett unntak: Andelen kastet ut på grunn husleierestanser – ubetalt husleie/boliglån – er høyere i 2016 enn de andre årene. Likevel er det litt flere som kastes ut på grunn av å ha forårsaket skade eller uro (12 prosent) enn på grunn av husleierestanser (11 prosent). Forskjellen er ikke stor, men den understreker at utkastelse fra bolig kan være et sammensatt problem. En av fire som er kastet ut på grunn av skade/uro er også kastet ut med husleierestanser som begrunnelse.

Figur 2.7: *Problemstasjoner blant bostedsløse, personlige forhold, 2016, 2012, 2008. Prosent.*

Figur 2.7 illustrerer at mønsteret i hovedsak er det samme i de tre kartleggingene. Andelen avhengig av rusmidler har gått litt opp etter en liten nedgang fra 2008 til 2012 (57 prosent i 2016 og 54 prosent i 2012). Litt færre har en psykisk sykdom (34 prosent i 2016 og 38 prosent begge de to foregående kartleggingene). Andel i LAR, legemiddelassistert rehabilitering, er marginalt høyere i 2016 enn i 2012, mens andelen gjeldsoffer, utskrevet fra institusjon og andelen som venter på å komme i behandling har gått ned siden 2012. Det er verdt å merke seg at andelen med individuell plan er sterkt redusert; fra 14 prosent i 2012 til seks prosent i 2016. Individuelle plan er et tiltak som skal tilbys personer med behov for sammensatte og langvarige tjenester. Gjennomgangen i dette kapitlet av kjennetegn ved og profil på populasjonen av bostedsløse, gir ikke grunnlag for å framholde at en mindre andel av bostedsløse har behov for individuell plan sammenlignet med fire år tidligere. Andelen med rusavhengighet og psykiske lidelser er ikke nevneverdig endret siden 2012. Populasjonene er mindre, men gruppa sett under ett har beholdt kjennetegn som en gruppe med omfattende behov for hjelp og tjenester.

2.6 Oppsummering

Antall bostedsløse personer i uke 48 i 2016 var 3.909. Antallet tilsvarer 0,75 per 1000 innbyggere. Det mest bemerkelsesverdige ved kartleggingen av bostedsløse i 2016 er den store nedgangen i antall bostedsløse personer. Antallet registrert i samme tidsvindu i 2012 var 6.259 tilsvarende 1,26 prosent av befolkningen.

Nedgangen er 38 prosent og tilsvarer 2.350 færre bostedsløse.

Reduksjonen i antall bostedsløse omfatter alle typer kommuner. De fire storbyene, Oslo, Bergen, Trondheim og Stavanger har samlet 1.691 bostedsløse og 1,35 per 1000 innbyggere. Andelen i 2012 var 2,23 per 1000 innbyggere. Neste kapittel går nærmere inn på den enkelte storby, og viser at alle de fire byene har redusert antallet bostedsløse i løpet av de fire årene mellom de to siste målingene. Nedgangen gjelder generelt for alle grupper av kommuner. Reduksjonen er minst i den minste kommunegruppa (under 10.000 innbyggere), men her er antallet bostedsløse personer forholdsvis beskjedent og gir liten uttelling på tallet for hele landet.

Profilen på populasjonen av bostedsløse i 2016 er i store trekk lik profilen i de tidligere kartleggingene. Nedgangen i antallet har trigget hypoteser som at det er de mest utsatte, personer med sammensatte problemer, som kommunen har utfordringer med å finne gode løsninger til, som nå gjenstår. Alternativ kunne man tenkt at langvarig satsing på å hjelpe de mest utsatte hadde medført at reduksjonen kom i denne gruppa. Den statistiske profilen er imidlertid som tidligere: Majoriteten er menn, de er enslige, har liten utdanning og har en offentlig overføring, mest sannsynlig sosialhjelp, som viktigste inntektskilde. De vanligste måtene å skaffe tak over hodet på er å ta inn midlertidig hos venner, kjente eller slektninger eller opphold i midlertidig botilbud. Majoriteten har vært bostedsløse lenge. Blant bostedsløse med mindreårige barn har mindretallet en form for kontakt med barna. Antall bostedsløse barnefamilier og bostedsløse personer med daglig omsorg for egne barn er betydelig redusert fra 2012, men det er fremdeles noen bostedsløse barnefamilier i 2016. Det store flertallet av bostedsløse er født i Norge, men personer født i Afrika og Asia er overrepresentert i forhold til andelen av befolkningen.

Ingen av de to hypotesene luftet et par avsnitt lenger opp synes å ha gyldighet. Nedgangen i antall har skjedd i alle grupper av bostedsløse. Noen endringer i profilen bør kommenteres. Andelen unge bostedsløse under 25 år har gått ned med seks prosentpoeng siden 2012. Det er viktig å legge vekt på dette i en tid der andre europeiske land, blant annet Danmark, har notert en økning blant unge. Utkastelse fra bolig er noe redusert siden 2012, og andelen som har mistet boligen på grunn av samlivsbrudd og/eller familiekonflikt har gått betydelig ned. Mindre positivt er det sannsynligvis at andelen bostedsløse med individuell plan er mer enn halvert siden 2012. Profilen på populasjonen tilsier at andel med behov for og rett til individuell plan ikke er mindre i 2016 sammenlignet med 2012. Nedgangen i andelen med individuell plan drøfter nærmere i kapittel 9.

3 Bostedsløshet i storbyene

Både i Norge og i andre land er bostedsløsheten størst i de store byene både relativt og i absolutte tall. Antall bostedsløse i byene og særlig de største byene får stor betydning for det totale antall bostedsløse i landet. Derfor er de fire storbyene, Oslo, Bergen, Trondheim og Stavanger omtalt i et eget kapittel. Kapittelet gir først en helhetlig framstilling av bostedsløshet i de nevnte byene fulgt av en kortere omtale for hver by i siste del av kapittelet.

3.1 Utviklingen av bostedsløshet i fire storbyer

De fire byene har en høy svarprosent blant sine instanser (NAV-kontor, enhet for rus og psykisk helse og boligkontor). Responsen fra en del lavterskeltilbud og private aktører er lav, men det er viktig å presisere at mange også har deltatt i undersøkelsen. Erfaringen fra de tidligere kartleggingene er også noe svak deltakelse fra frivillige og andre private aktører. En av årsakene er at frivillige organisasjoner ofte driver lavterskeltilbud der brukerne ikke er forpliktet til å oppgi informasjon om seg selv. Lavterskeltilbudene har derfor begrensede, eventuelt ingen mulighet til å bruke allerede registrert informasjon til å fylle ut spørreskjemaene. De må ta kontakt med hver enkelt bostedsløs, og noen oppfatter dette som for arbeidskrevende å gjennomføre. Noen av tiltakene drevet av frivillige er basert på at brukeren skal få lov til å være anonym. Gjennomgang av dobbelt-registreringer har imidlertid vist at de fleste som bruker lavterskeltilbud er kjent av andre instanser (alle kartleggingsår). Unntaket er personer som oppholder seg midlertidig i landet. Disse blir sjeldnere registrert av kommunale tjenester (se kapittel 8).

Samtlige av de fire byene har en redusert antallet bostedsløse fra 2012 til 2016. Nedgangen i antall er gjengitt i tabell 3.1.

Tabell 3.1: *Antall bostedsløse i de fire storbyene etter kartleggingsår.*

Kommuner	Antall bostedsløse					
	2016	2012	2008	2005	2003	1996
Oslo	948	1.376	1.526	1.244	1.283	2.153
Bergen	486	616	669	770	713	754
Trondheim	146	350	223	165	371	327
Stavanger	111	295	215	184	228	254
Alle	1.691 ²¹	2.637	2.632	2.419	2.604	3.843

Reduksjonen i prosent fra 2012 til 2016 er henholdsvis 31 prosent for Oslo, 21 prosent for Bergen, 42 prosent for Trondheim og 62 prosent for Stavanger. Nedgangen er størst for de to minste storbyene, men den er likevel betydelig for både Oslo og Bergen. Tabell 3.2 viser antall bostedsløse i forhold til befolkningen i byene. Tabellen gir et bilde av det relative antall bostedsløse og et reelt grunnlag for sammenligning.

Tabell 3.2: *Andel bostedsløse per 1000 innbyggere i de fire storbyene etter kartleggingsår.*

Kommuner	Bostedsløse pr 1000 innbyggere					
	2016	2012	2008	2005	2003	1996
Oslo	1,44	2,24	2,68	2,35	2,45	5,14
Bergen	1,75	2,34	2,66	3,22	3,03	3,38
Trondheim	0,78	2,00	1,32	1,62	2,45	2,27
Stavanger	0,84	2,31	1,77	1,65	2,04	2,43
Alle	1,35	2,23	2,36	2,42	2,56	4,01

Med ett unntak har de to største byene både absolutt og relativt flere bostedsløse enn de to mindre i alle kartleggingsår. Forskjellen mellom byene er stor både med hensyn til folketall og kompleksitet i organisering, styresett og boligsosiale utfordringer. Todelingen i omfang av bostedsløshet, høyere andel og mindre nedgang i de to største byene, gjenspeiler differensieringen som vises ellers i datamaterialet: Bostedsløshet er i større grad et urbant fenomen og

²¹ En av bydelene hadde svært svak svarprosent. Tallet er forsiktig vektet. Denne vektingen er ikke tatt med i den videre analysen, slik at N i tabellene vil avvike noe fra totaltallet.

i mindre grad et problem i noe mindre og små kommuner. Andelen bostedsløse stiger med økt folketall og økt urbanisering. Alle de fire byene har arbeidet lenge med boligsosiale problemstilling og boligsosial politikk. Kartlegging av bostedsløse 2016 er en god indikasjon på at langvarig innsats har gitt resultater.

3.1.1 Aldersfordeling blant bostedsløse i storbyene

Kjennetegn ved bostedsløse i storbyene omtales generelt her og mer spesifikt for hver by i neste del av kapittelet. Omtale av hver by har også med tall for storbyene samlet. I denne delen av kapittelet gjengis tall for hele landet som referanse.

Tabell 3.3: *Aldersfordeling blant bostedsløse i storbyene og hele landet. 2016*

Alder	Oslo	Bergen	Tr.heim	Stv.gr	Landet
<25 år	10	12	15	23	17
25-34 år	26	36	36	28	31
35-44 år	29	26	26	21	24
45-54 år	25	17	16	22	19
>55 år	10	10	8	6	9
Sum	100	101	101	100	100
N	916	481	143	111	

Andelen unge bostedsløse i de tre største byene, Oslo (10 prosent), Bergen (12 prosent) og Trondheim (15 prosent) er lav og under gjennomsnittet for hele landet. Andelen unge er også redusert fra 2012 (henholdsvis 18, 17 og 21 prosent). Det betyr at bostedsløsheten blant unge under 25 år viser en større nedgang i disse byene enn nedgangen i antall bostedsløse generelt. I Stavanger er nærmere en av fire bostedsløse under 25 år og i realiteten uendret fra 2012 (21 prosent i 2012). Arbeidet med bostedsløshet blant unge har vært et satsingsfelt over flere år. Det bør bemerkes at andelen unge bostedsløse i Oslo i 2008 var på nivå med 2016-tallene.

3.1.2 Oppholdssteder og lengde på oppholdet

Tabell 3.4 viser oppholdssteder blant bostedsløse i de fire storbyene og for hele landet. Andelen bostedsløse i de ulike situasjonene og oppholdsstedene reflekterer til en viss grad tilbudet i kommunene.

Tabell 3.4: *Oppholdssteder blant bostedsløse i storbyene og hele landet. 2016. Prosent (ruter med færre enn fem enheter er markert med '-')*

Oppholdssteder	Oslo	Bergen	Trond- heim	Sta- vanger	Landet
Uten overnatting/ natthjem	6	4	10	-	5
Midlertidig tilbud	38	30	23	31	28
Institusjon	17	15	15	21	14
Fengsel	6	9	-	11	7
Venner, kjente, slekt	27	40	34	33	37
Annet/vet ikke	7	3	16	-	8
Sum	101	101	100	100	101
N	918	486	146	111	

Trondheim har noen flere bostedsløse i kategorien uten overnatting/natthjem enn de andre kommunene, som primært gjenspeiler at byen har relativt (til byens størrelse) flere akutt plasser enn de andre byene. Oslo har den største andelen bostedsløse i midlertidig botilbud²². Dette er den største gruppa i Oslo og her skiller Oslo seg fra de andre byene og landet som helhet: Den vanligste oppholdsformen blant bostedsløse generelt er midlertidig hos venner, kjente og slektninger. Bergen har den største andelen boende midlertidig hos venner, kjente og slektninger. Stavanger har en høy andel i institusjon. Mønsteret i storbyene er ellers det samme som for hele populasjonen av bostedsløse.

²² Midlertidige botilbud i Oslo er definert som institusjoner, men er her kodet som midlertidig botilbud.

Tabell 3.5: *Lengde på oppholdet i situasjonen for kartleggingen, storbyene og hele landet, 2016. Prosent (ruter med færre enn fem enheter er markert med '-')*

Lengde på oppholdet	Oslo	Bergen	Trondheim	Stavanger	Landet
Inntil 3 uker	12	11	13	20	12
>3 uker – 3 mnd	24	17	28	26	25
>3 mnd – 6 mnd	14	17	15	19	17
>6 mnd	47	50	38	32	38
Vet ikke, ubesvart	4	6	6	-	7
Sum	101	101	100	100	99
N	918	486	146	111	3879

Lengde på oppholdet i situasjonen personen befant seg i under kartleggingsuka (uke 48 2016) er gjengitt i tabell 3.5. I store trekk følger storbyene det generelle bildet for hele landet. Stavanger har en noe større andel i kategorien kortvarige opphold enn de andre byene. De langvarige oppholdene dominerer. Rundt halvparten i Oslo (47 prosent) og Bergen (50 prosent) har vært i samme situasjon i mer enn seks måneder.

3.1.3 Historikk som bostedsløs

Lengde i den aktuelle situasjonen er ikke en helt entydig kategori. Noen bostedsløse «vagabonderer» fra den ene situasjonen til den andre på forholdsvis kort tid. Et kjennetegn ved bostedsløshet kan være den langvarige midlertidigheten: vandring mellom venner og bekjente og andre midlertidige tilbud eller innretninger. Enkelte bor svært kummerlig i lang tid, for eksempel i telt eller utomhus. I tillegg til spørsmål tiden vedkommende har vært i den aktuelle situasjonen i uke 48, har undersøkelsen et spørsmål for å fange opp hvor lenge personen har vært bostedsløs. Resultatene er gjengitt i tabell 3.6.

Den største gruppa har vært bostedsløs mer eller mindre over flere år ('tilbakevendende over flere år'). De utgjør den største gruppa i alle byene, men andelen er særlig markant i Oslo og Bergen.

Tabell 3.6: *Varighet av bostedsløsheten i de fire storbyene og hele landet, 2016. Prosent.*

Varighet	Oslo	Bergen	Trond- heim	Sta- vanger	Landet
Tilbakevendende over flere år	47	46	38	38	36
>6 måneder	19	26	24	20	22
Nytt, akutt problem	18	15	21	22	21
Annet, ukjent	16	13	16	21	21
Sum	100	100	99	101	100
N	902	482	140	110	3879

De to kategoriene 'tilbakevendende over flere år' og '>6 måneder' regnes som langvarig bostedsløshet. Summert omfatter andelen i disse to kategoriene to av tre bostedsløse i Oslo (66 prosent), nærmere tre av fire bostedsløse i Bergen (72 prosent) og noe lavere andeler i Trondheim (62 prosent) og Stavanger (58 prosent). I Oslo og Bergen innebærer tallene noe økning i andelen langvarig bostedsløse. Det er imidlertid ingen økning i *antall* personer som opplever langvarig bostedsløshet i noen av byene. Også antallet i denne gruppa har gått noe ned i tråd med den generelle reduksjonen i tallet på bostedsløse.

Mønsteret i fordeling på de ulike kategoriene er i hovedsak det samme som i 2012 (Dyb og Johannessen 2013). En mindre gruppe opplever bostedsløshet som et nytt akutt problem. Kategorien 'annet, ukjent' er konkretisert til for eksempel uten bolig før fengsling og mistet bolig i forbindelse med soning, sier nei takk til botilbud, et nytt akutt problem nå, men personen har vært bostedsløse tidligere.

3.2 Bostedsløshet i den enkelte storbyen

Del 2 av kapittelet går nærmere inn på bostedsløshet i hver av de fire byene. Omtalen av hver by er bygd opp samme måte. Delkapittelet har først et kort avsnitt om byen. Bakgrunnstall om kjønnsfordeling, sivilstatus, utdanning, inntektskilder, utdanningsnivå og fødested presenteres i en samletabell om bostedsløshet i kommunen. Dataene i tabellen går tilbake til 2008.

Problemsituasjoner blant bostedsløse er framstilt i to figurer med tall for 2016 og 2012. Figurene deler problemsituasjonene inn i boligforhold og personlige.

Boligsosiale forhold, som beskrives under den enkelte kommune er blant annet innhentet av medlemmer av referansegruppa for prosjektet. Oslo, Bergen og Trondheim har vært representert i referansegruppa. Også andre medlemmer av referansegruppa, som representerer sektorer, har bidratt til å belyse betingelsene for reduksjonen i tallet på bostedsløse fra ulike posisjoner (se rapportens forord for omtale av referansegruppa).

3.2.1 Bostedsløshet i Oslo

Ved utgangen av 2016 hadde Oslo 658.390 innbyggere. I løpet av de siste ti årene (2006-2016) vokste befolkningen med 22,3 prosent. En tredel av Oslos befolkning har innvandrerbakgrunn. En høy andel innbyggere med innvandrerbakgrunnen stiller store krav til integreringspolitikk og generell planlegging og styring for å redusere både prosesser som fører til segregering og negative resultater av segregering, og polarisering mellom innbyggere. Befolkningsveksten har skapt et sterkt press i boligmarkedet. I løpet av det siste tiåret er boligprisene doblet. De strukturelle forholdene har med andre ord ikke ligget til rette for å redusere antall bostedsløse. Men antall bostedsløse i Oslo har likevel gått ned med 31 prosent fra 2012 til 2016. Antall bostedsløse i 2016 er 948, det laveste noen gang siden de landsomfattende kartleggingene av bostedsløse ble iverksatt i 1996. Antallet i 2016 tilsvarer 1,44 bostedsløse per 1000 innbyggere.

Tallet på bostedsløse kan sammenholdes med Oslo kommunes kartlegging av boligbehov i bydelene. Samlet boligbehov for 2015 – 2016 er rapportert til 3.154 boliger i ulike størrelser. Av disse ble det vurdert at 1.994 burde være kommunalt disponerte boliger. Den resterende gruppa (1160) varierte fra anbefalt kjøp av egen bolig til leie på det private markedet, samt en liten gruppe som ble vurdert å ikke kunne bo selvstendig på registreringstidspunktet (Boligbehov. Bydelenes boligbehovskartlegging 2015). Kartleggingen av boligbehov omfatter en langt større gruppe enn bostedsløse. Målgrupper registrert med en psykisk lidelse, rusproblematikk og samtidig rus og psykisk lidelse utgjør 588 husstander.

Reduksjonen i antall bostedsløse kan forklares med flere forhold. Overordnet er det langsiktige arbeidet Oslo kommune har nedlagt i den boligsosiale politikken, som fikk sin begynnelse ved at kommunen lyktes i å nesten halvere antall bostedsløse fra 1996 til 2003. Bostedsløse har i perioden fra rundt 2000 vært en særlig prioritert gruppe i den boligsosiale innsatsen. De siste årene har kommunen satset på innkjøp av flere boliger til vanskeligstilte, 600 boliger på Tøyen utgjør den store investeringen i 2016, samt rehabilitering og opprustning av kommunens eksisterende boligmasse²³. Andel kommunalt disponerte boliger er imidlertid litt redusert målt etter innbyggertall, fra 20 per 1000 innbyggere i 2012 til 18 per 1000 innbyggere i 2016 (jfr. den sterke befolkningsveksten). Andre tiltak er systematisering av arbeidet med å bruke det private leiemarkedet til å bistå vanskeligstilte på boligmarkedet. Noen bydeler har egne stillinger øremerket dette arbeidet (boligframskaffer), og erfaringene er samlet i en metodebok for boligframskaffelse²⁴. Et annet grep er tilvisningsavtaler, som er et offentlig-privat samarbeid mellom kommune, Husbanken og private entreprenører/utbyggere. Avtalen gir kommunen rett til å disponere og tilvise hvem som skal få flytte inn i et avtalt antall boliger i et prosjekt. Avtalen kan utløse støtte til prosjektet fra Husbanken.

Her er nevnt noen enkelttiltak i det boligsosiale arbeidet. Oppsummer har Oslo kommune iverksatt tiltak som kan forventes å redusere bostedsløsheten, mens strukturelle faktorer trekker i en annen retning. Langvarig innsats og innovative tiltak har imidlertid gitt uttelling i en betydelig nedgang i tallet på bostedsløse i løpet av de siste fire årene.

²³ Boligbygg KF, Årsberetning 2016

<https://www.oslo.kommune.no/getfile.php/13201625/Innhold/Politikk%20og%20administrasjon/Etater%20og%20foretak/Boligbygg%20Oslo%20KF/Dokumenter%20Boligbygg/%C3%85rsrapporter/%C3%85rsberetning%202016%20BBY.pdf> (mai 2017)

²⁴ <https://www.fylkesmannen.no/Documents/Dokument%20FMOA/Helse%20og%20omsorg/Fattigdomsbekjempelse/Boligsosialt/Presentasjon%20Metodeh%C3%A5ndbok%20Boligframskaffelse.pdf>

Tabell 3.7: *Samletabell for Oslo 2016, 2012 og 2008 og alle storbyer.*
Prosent.

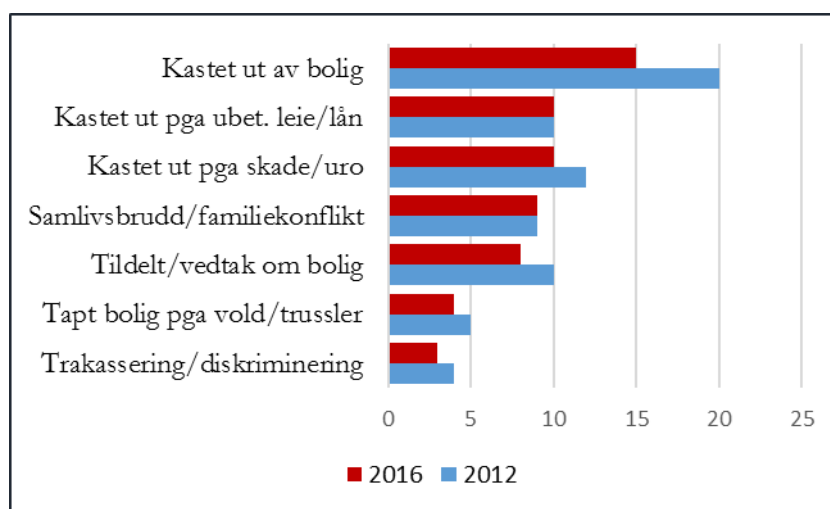
Kjennetegn ved bostedsløse	2016	2012	2008	Storby 2016
Kjønn				
- Menn	72	70	70	73
- Kvinner	28	30	30	26
Sivilstatus				
- Enslig	86	89	88	88
- Gift/samboer	8	7	8	7
- Vet ikke	6	4	5	5
Utdanning				
- Grunnskole	30	34	29	34
- Videregående	22	14	15	18
- Høgskole/universitet	5	5	4	4
- Vet ikke	42	47	52	44
Inntektskilder				
- Arbeidsinnt./dag-/sykepenger	6	6	6	6
- Pensjon: alder/uføre/annet	22	16	21	25
- Andre offentlige overføringer	20	22	10	20
- Sosialhjelp	40	42	50	38
- Ingen kjente/annet/ubesvart	12	14	12	11
Fødeland/-region				
- Norge	66	55	66	74
- Øvrige Norden	3	3	2	2
- Øvrige EU-land	3	5		2
- Øvrige Europa inkl. Russland	2	2	5	1
- Nord-/Mellom-/Sør-Amerika	2	1		2
- Afrika	17	21	18	11
- Asia (Oseania)	7	7	8	7
- Annet, ubesvart	1	8	1	1

Helhetlig gir tabell 3.7 inntrykk av minimale endringer i profilen på bostedsløse i Oslo de siste åtte årene. Noen langsiktige endringer kan spores, først og fremst i fordelingen på inntektskilder. I 2008 hadde halvparten av bostedsløse sosialhjelp som viktigste inntektskilde. I 2012 var andelen nede i 42 prosent, og relativt flere mottok andre offentlige ytelser (primært arbeidsavklaringspenger/AAP). I 2016 er andelen med sosialhjelp som viktigste inntektskilde

ytterligere redusert med et par prosentpoeng. Sosialhjelp er en passiv yttelse, mens AAP skal være knyttet til en aktivitetsplan for brukeren.

Den store forskjellen mellom Oslo og de andre storbyene er andel bostedsløse født utenfor Norge, spesifikt personer født i Afrika, og da tilsvarende lavere andel født i Norge. Forskjellen framtrer ved å sammenholde tallene for Oslo med storbyene samlet. Oslo har tidligere hatt en høyere andel bostedsløse født i Asia enn de andre storbyene. Denne forskjellen mellom de fire byene er i ferd med å jevne seg ut.

Figur 3.1: *Problemsituasjoner blant bostedsløse i Oslo 2016 og 2012, boforhold. Prosent. (kap 2.1, utdyping av situasjonene)*

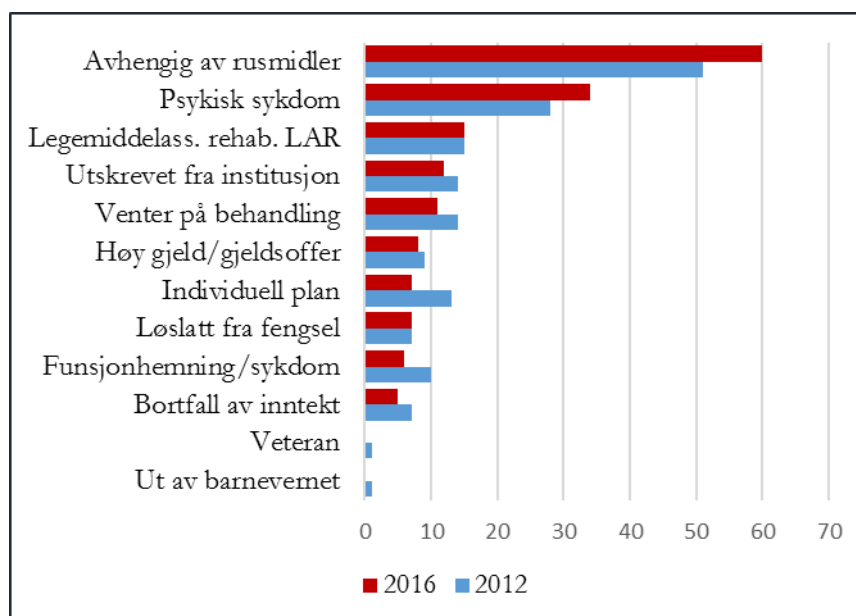
Som omtalt i kapittel 2.1 kan én person være berørt av flere av situasjonene, noe de fleste bostedsløse er. Summen blir derfor ikke 100 prosent.

Andel kastet ut av boligen er redusert fra 20 til 15 prosent. Dette er en stor relativ reduksjon i utkastelser og enda større reduksjon i antall personer som er kastet ut. Andelen som er kastet ut på grunn av husleierestanser (ubetalt leie/lån) er ikke redusert og andel kastet ut fordi har voldt skade og/eller uro er redusert med et par prosentpoeng. Tallene viser imidlertid et visst overlapp mellom de to sistnevnte gruppene, det vil si saker der begge begrunnelsene er

benyttet²⁵. Andelen kastet ut på grunn av samlivsbrudd og/eller familiekonflikt er den samme begge år. De nederste søylene viser små endringer.

Figur 3.2 viser fordeling på andre typer problemsituasjoner blant bostedsløse i Oslo, omtalt som personlige forhold.

Figur 3.2: *Problemsituasjoner blant bostedsløse i Oslo 2016 og 2012, personlige forhold. Prosent. (kap 2.1, utdyping av situasjonene)*

Andelen bostedsløse avhengig av rusmidler har økt til 2008-nivå (60 prosent mot 51 prosent i 2012). Andelen med psykiske lidelser er også litt høyere enn for fire år siden. Overlapp mellom de to gruppene er betydelig: Nærmere tre av fire (72 prosent), som har en psykisk lidelse, er også avhengig av rusmidler. Uttrykt på en annen måte: En av fire bostedsløse i Oslo i 2016 har en såkalt dobbeltdiagnose; samtidig avhengighet av rusmidler og en psykisk lidelse. Oslo kommune og flere av bydelene har over flere år identifisert en gruppe personer med store sammensatte behov,

²⁵ Det er ikke fullt overlapp, noen har krysset av kun på utkastelse pga husleierestanser og/eller skade/uro og ikke på utkastelse uten oppgitt årsak. Nedgangen i andel utkastelser er derfor ikke fullt så stor som vist i den øverste søylen i figur 3.1.

som det er vanskelig å finne et godt tilbud til. Seks bydeler i Oslo har nylig (vår 2016) satt i gang prosjektet «Vanskelig bosettbare», for å styrke samordning av tjenester og finne varige boligløsninger til de mest utsatte i denne gruppa. Enderingene på de andre variablene (søylene i figuren) er små, men tendensen er reduksjon i andelen personer i de fleste situasjonene. Det bør bemerkes at andelen med individuell plan er svært lav og har gått ned, til tross for at gruppa med sammensatte behov er relativt større enn i 2012.

3.2.2 Bostedsløshet i Bergen

Innbyggertallet i Bergen var 277.644 ved utgangen av 2016. Veksten i antall innbyggere fra 2006 til 2016 har vært på moderate 14,5 prosent. Bergen har vært del av prisveksten på boliger i de store byene, men byen er ikke like mye pressområde som Oslo og området rundt hovedstaden. Bergen er den eneste storbyen i et område med mindre og små kommuner. Byen har et stort «rekrutteringsområde» blant personer som faller utenfor, blant annet på grunn av at rusmisbrukere på småsteder oppsøker et mer anonymt byliv. Bergen har i mange år hatt et tungt rusmiljø med tilholdssted i Nygårdsparken midt i sentrum. Nygårdsparken har fått mye omtale i mediene i en årrekke, og er blant annet betegnet som Nord-Europas største åpne russcene²⁶. Hvorvidt åpne russcener er en rekrutteringsbase for unge på vei inn i rusmisbruk diskuteres. Åpne russcener er imidlertid et tilholdssted for omsetning og bruk av rusmidler og tiltrekker seg personer som allerede har et etablert rusmisbruk.

Bergen og Oslo har over flere kartleggingen hatt om lag like mange bostedsløse per 1000 innbyggere og klart over de to andre i storbygruppa. Den relativt høye andelen gjenspeiler at de to byene har en mer kompleks problematikk enn de to mindre byene i gruppa. Nedgangen i andel bostedsløse i Bergen er noe mindre enn i de andre storbyene, men den er betydelig. Antallet er redusert med 21 prosent, fra 616 personer i 2012 til 486 personer i 2016. Byen har 1,75 bostedsløse per 1000 innbyggere. Bergen har i løpet av de siste årene satt inn flere tiltak for å redusere antall bostedsløse og vanskeligstilte på boligmarkedet. Boligprogrammet 400+ er Bergen

²⁶ http://www.rusfeltet.no/nygardsparken-stengt-til-beste-for-de-rusbrukerne/#.WRM_PI9OK70

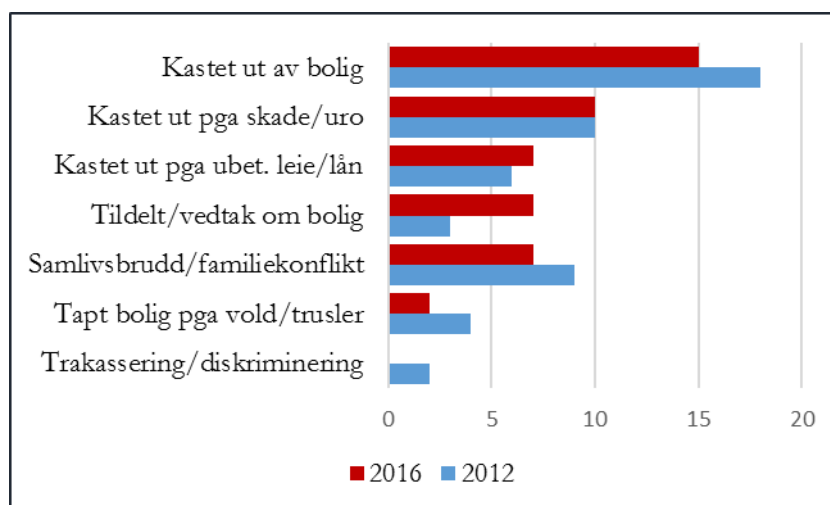
kommunes viktigste satsing på boliger til vanskeligstilte på boligmarkedet. Av disse var 320 tatt i bruk høsten 2016. Kommunen har videre økt både kvantitet og kvalitet i oppfølgingstjeneste i bolig. Kommunen har i betydelig utstrekning benyttet ordningen med avtalt selvbosetting for flyktninger (flyktninger som selv finner en bolig i kommunen kan få bosetting godkjent av IMDi og kommunen). Ordningen har vist seg å være effektiv for å ta i bruk det private leiemarkedet, og har bidratt til å utvide tilbudet på det private utleiemarkedet (Søholt m.fl. 2017).

Tabell 3.8 tegner følgende bilde av den bostedsløse i Bergen: Enslig mann med sosialhjelp som viktigste inntektskilde og født i Norge. Den statistiske skikkelsen er mer markant i Bergen enn i Oslo og Trondheim. Mannsdominansen er styrket siden 2016. Menn utgjør nærmere ni av ti bostedsløse i Bergen. Siden 2008 er andelen på sosialhjelp redusert med 12 prosentpoeng. Andre offentlige overføringer og primært AAP har tatt over for sosialhjelp.

Tabell 3.8: *Samletabell for Bergen 2016, 2012 og 2008 og alle storbyer 2016. Prosent.*

Kjennetegn ved bostedsløse	2016	2012	2008	Storby 2016
Kjønn				
- Menn	79	74	72	73
- Kvinner	21	26	28	26
Sivilstatus				
- Enslig	93	91	93	88
- Gift/samboer	3	6	6	7
- Vet ikke	3	4	2	5
Utdanning				
- Grunnskole	37	36	40	34
- Videregående	11	15	16	18
- Høgskole/universitet	3	5	3	4
- Vet ikke	49	45	41	44
Inntektskilder				
- Arbeidsinnt./dag-/sykepenger	5	4	6	6
- Pensjon: alder/uføre/annet	26	22	24	25
- Andre offentlige overføringer	22	23	13	20
- Sosialhjelp	37	39	49	38
- Ingen kjente/annet/ubesvart	10	11	8	11
Fødeland/-region				
- Norge	85	84	83	74
- Øvrige Norden	-	1	1	2
- Øvrige EU-land	2	3		2
- Øvrige Europa inkl. Russland	-	1	6	1
- Nord-/Mellom-/Sør-Amerika	1	2		2
- Afrika	4	6	6	11
- Asia/Oseania	6	2	4	7
- Annet, ubesvart	1	2	1	1

Figur 3.3: *Problemsituasjoner blant bostedsløse i Bergen 2016 og 2012, boforhold. Prosent (kap 2.1, utdyping av situasjonene)*

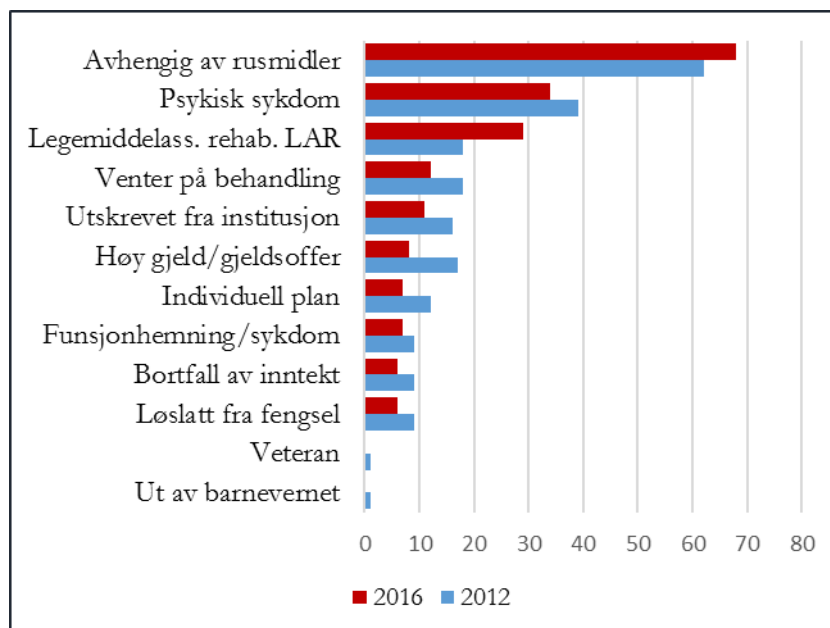

15 prosent er kastet ut av boligen sin i løpet av siste halvår før kartleggingen. Det er noe overlapp mellom personer kastet ut på grunn av at de har voldt skade/uro og på grunn av ubetalt husleie eller boliglån. Andelen og antall personer som har fått tildelt bolig og venter på å flytte inn er liten, men den har økt siden 2012. Tall fra Boligetaten i Bergen viser at ventetiden på kommunal bolig er halvert i løpet av et par år (2014-2016)²⁷. Dette kan ha gitt større rom for å fatte vedtak om tildeling av bolig, fordi man vet at ventetiden er begrenset.

Figur 3.4 viser fordelingen av andre problemsituasjoner blant bostedsløse i Bergen, såkalte personlige forhold.

²⁷ Statistikk lagt fram i referansegruppa til Kartlegging av bostedsløse 28.03.2017

Figur 3.4: *Problemsituasjoner blant bostedsløse i Bergen 2016 og 2012, personlige forhold. Prosent (kap 2.1, utdyping av situasjonene)*

Andelen bostedsløse med avhengighet av rusmidler har vært høy i Bergen gjennom alle kartleggingene. Andelen har gått litt opp, fra 62 til 68 prosent. Utbredelse av psykiske lidelse er litt redusert i fireårsperioden. En av fire har både en psykisk lidelse og avhengighet av rusmidler, hvilket er om lag andelen på landsbasis gjennom tidsserien med kartlegginger. Det er forøvrig relativt og absolutt færre personer som opplever problemsituasjonene illustrert med søylene i figuren. Det må bemerkes at 29 prosent av bostedsløse er i legemiddelassistert rehabilitering, hvilket er en økning fra 18 prosent i 2012. Andelen med individuelle plan var lav for fire år siden og har gått ytterligere ned.

Oppsummert for Bergen har tallet på bostedsløse betydelige redusert. Andelen med store utfordringer viser en relativ økning, men det må understrekes at antall bostedsløse er mindre også i denne gruppa.

3.2.3 Bostedsløshet i Trondheim

Ved utgangen av 2016 summerte innbyggerne i Trondheim seg til 187.353 personer. Det er 28.740 flere enn i 2006, tilsvarende en vekst på 18 prosent. Trondheim er kjent som en studentby. Antall studenter er høyt i forhold til befolkningen ellers i kommunen. Årlig studerer 33.000 unge i byen. Disse konkurrerer på boligmarkedet med andre grupper av leietakere, blant andre vanskeligstilte på boligmarkedet.

Trondheim har den største reduksjonen i antall bostedsløse blant de fire store byene. Populasjonen av bostedsløse talte 146 personer i uke 48 i 2016. Det er 104 færre bostedsløse personer enn i 2015 og en nedgang på 30 prosent. Andel bostedsløse per 1000 innbyggere er 0,78. Én forklaring på den store nedgangen i antall bostedsløse er bygging av flere studentboliger de siste årene. Blant annet sto Camp Trondheim med plass til rundt 250 studenter klar til innflytting fra høstsemesteret 2016. Studentboliger frigjør boliger i utleiemarkedet, og selv om vanskeligstilte ikke alltid står først i køen av boligsøkere, vil økt tilgang på boliger til andre grupper skape en kjedereaksjon som åpner en større del av markedet for denne gruppa. Ansatte i Trondheim kommune legger vekt på at leiemarkedet er blitt bedre de siste årene og, videre, at det er mer sirkulasjon i de kommunale boligene. Det stilles oftere krav til vanskeligstilte om å prøve å skaffe seg en bolig i det private markedet, samtidig som kommunen har satt inn ressurser for å bistå med å finne bolig, hjelp kontraktsforhold og eventuelt med å få lån til kjøp av bolig. Kommunal bolig blir nå i større grad tilbudt de mest vanskeligstilte, som tidligere kunne stå i kø opp til to år før de fikk tildelt en bolig, og som sannsynligvis ville være bostedsløse i ventetiden²⁸.

²⁸ Innhentet og formidlet av representant for Trondheim i referansegruppa for Kartlegging av bostedsløse 2016.

Tabell 3.9: *Samletabell for Trondheim 2016, 2012 og 2008 og alle storbyer 2016. Prosent*

Kjennetegn ved bostedsløse	2016	2012	2008	Storby 2016
Kjønn				
- Menn	63	63	74	73
- Kvinner	37	37	27	26
Sivilstatus				
- Enslig	86	88	85	88
- Gift/samboer	9	9	12	7
- Vet ikke	5	3	2	5
Utdanning				
- Grunnskole	43	34	37	34
- Videregående	17	20	27	18
- Høgskole/universitet	3	4	6	4
- Vet ikke	36	42	30	44
Inntektskilder				
- Arbeidsinnt./dag-/sykepenger	8	11	9	6
- Pensjon: alder/uføre/annet	34	22	34	25
- Andre offentlige overføringer	19	34	13	20
- Sosialhjelp	32	21	33	38
- Ingen kjente/annet/ubesvart	7	13	11	11
Fødeland/-region				
- Norge	82	84	90	74
- Øvrige Europa inkl. Amerika	3	9	2	7
- Afrika	6	3	4	11
- Asia (Oseania)	8	4	3	7
- Annet, ubesvart	-	1	1	1

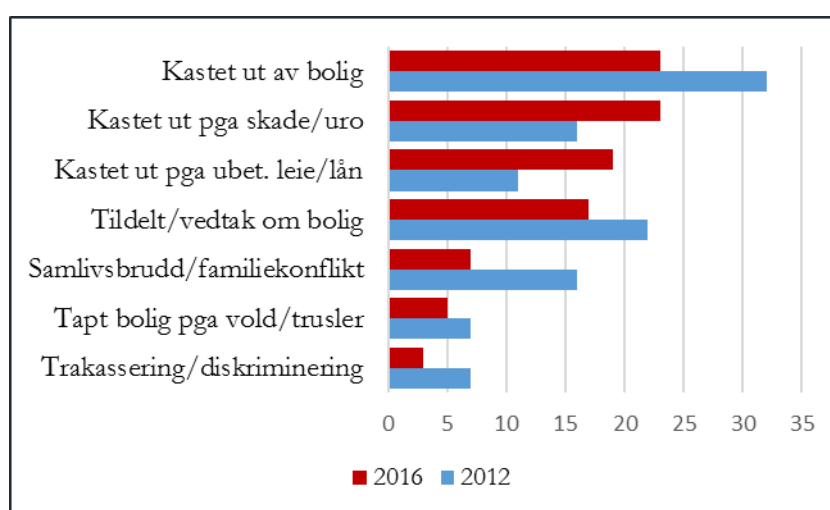
Grappa bostedsløse i Trondheim har både særtrekk og likhetstrekk sammenlignet med de andre store byene (tabell 3.9). Kvinneandelen er relativt høy og utgjør 37 prosent av alle.

Et annet særtrekk er en høyere andel med pensjon eller trygd som viktigste inntektskilde. Forklaringen ligger ikke i en stor andel eldre bostedsløse med pensjon. Andelen enslige er om lag på nivå med storbyene samlet. I likhet med Oslo og Bergen har Trondheim en forholdsvis liten gruppe unge bostedsløse under 25 år. Majoriteten er likevel mellom 25 og 45 år, ikke personer i pensjonsalder.

Trygdeytelse er imidlertid en mer stabil og langsiktig ytelse enn både AAP og ikke minst sosialhjelp. Mottakere av uføretrygd og/eller andre trygdeytelser kan ha en inntekt som åpner muligheten for å kjøpe egen bolig. En av fem bostedsløse er født i Norge. Personer født utenfor Norge er relativt få i antall og er derfor samlet i færre og større kategorier i tabell 3.9.

Figur 3.5 og 3.6 illustrerer fordeling av problemsituasjoner blant bostedsløse i Trondheim inndelt etter boforhold og personlige forhold.

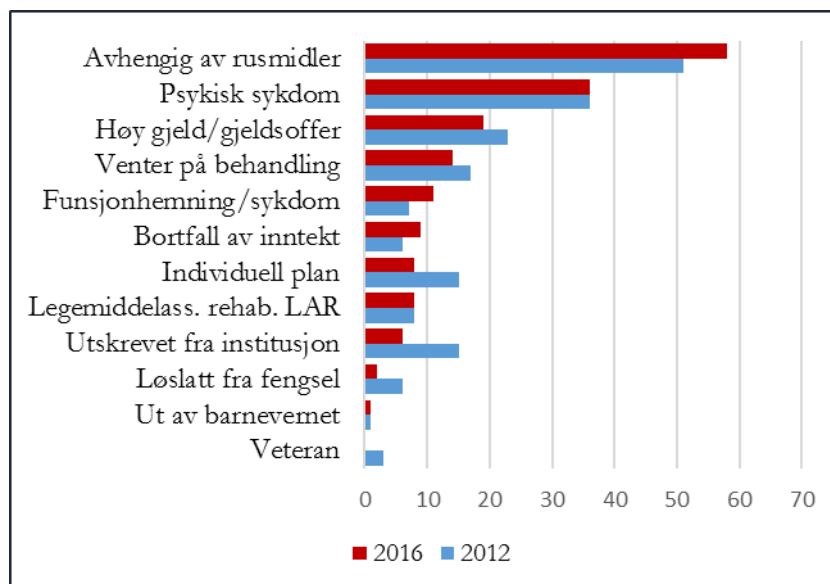
Figur 3.5: *Problemsituasjoner blant bostedsløse i Trondheim 2016 og 2012, boforhold. Prosent (kap 2.1, utdyping av situasjonene)*

Nedgangen i andel som er kastet ut av boligen sin de seks siste månedene før kartleggingen er mindre enn det første året med søyler i figuren gir inntrykk av. Personer kastet ut av boligen på grunn av å ha forvoldt skade eller uro og personer kastet ut på grunn av husleierestanser (leie/lån) har gått opp. Det er nesten like mange som er kastet ut på grunn av skade/uro som det totale antallet. Og en betydelig andel er kastet ut på grunn av husleierestanser. Overlapp i antall personer mellom de to gruppene er lavt. Den reelle andelen kastet ut av boligen siste halvåret før selve kartleggingen er rundt 40 prosent.

Alle de andre kategoriene, der personen har mistet boligen på grunn av at vedkommende har vært utsatt for problemer har gått ned. Antall personer i disse kategoriene er lite, og noen få personer fra eller til kan gi store prosentvise utslag.

Figur 3.6: *Problemsituasjoner blant bostedsløse i Trondheim 2016 og 2012, personlige forhold. Prosent.*

En litt større andel bostedsløse er avhengig av rusmidler i 2016 sammenlignet med 2012 (på nivå med Oslo i 2016). Andelen med psykisk sykdom er uendret. 23 prosent har både en psykisk lidelse og er avhengig av rusmidler, hvilket er om lag som i de andre store byene. Trondheim har nedgang på de aller fleste andre variablene. Nedgang i andelen med individuell plan bør bemerkes. Resultatene og profilen over bostedsløse i kommunen indikerer at flere bostedsløse skulle ha behov for og rett til individuell plan.

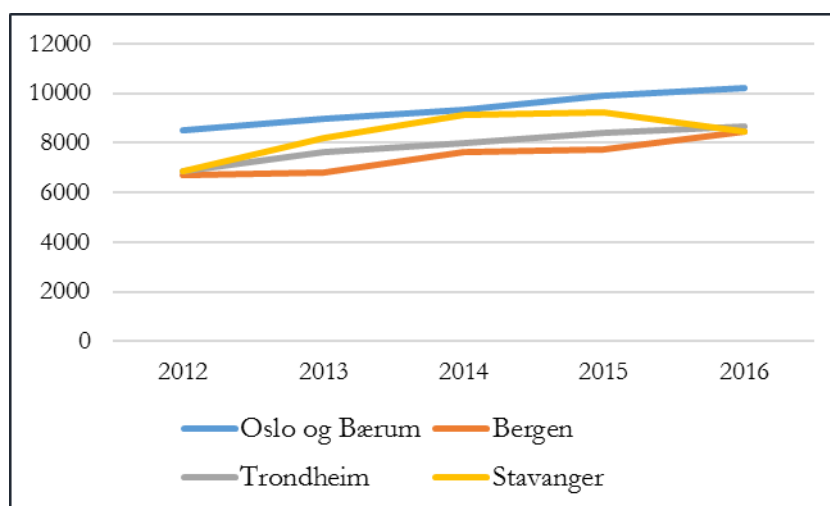
3.2.4 Bostedsløshet i Stavanger

Stavanger er Norges fjerde største by med 132.644 innbyggere (utgangen av 2016). Innbyggertallet har gått opp med 13 prosent fra 2006. Antall bostedsløse i byen omfattet 111 personer, tilsvarende 0,84 promille av befolkningen, i kartleggingen fra 2016.

Nedgangen i tallet på bostedsløse er den høyeste blant de fire byene. Antallet er redusert med 184 personer og 62 prosent.

Til tross for moderat befolkningsvekst har Stavanger, som senter for norsk oljeindustri, vært et pressområde i en lang periode. Bråstopp i oljeinvesteringene ga raskt ringvirkninger til andre virksomheter og i boligmarkedet. Den oljerelaterte virksomheten har delvis vært preget av periodiske aktivitetstopper en del kortere arbeidskontrakter. Sysselsettingen har gått ned både blant fast ansatte og ansatte på kortere kontrakter. Mye sirkulasjon i arbeidsstyrken har framskaffet et forholdsvis stort tilbud av utleieboliger. En større prisstigning i leiemarkedet enn i de andre storbyene til 2014 tyder på at etterspørselen har steget raskere enn tilbudet.

Figur 3.7: *Gjennomsnittlig månedlig leie for en 2 roms leilighet, kroner.*
Kilde: SSB

Figur 3.7 viser utviklingen i leieprisene på en toroms leilighet fra 2012 til 2016. De andre tre byene er tatt med for å illustrere en avvikende utvikling i Stavanger med raskere økning enn de andre byene og prisfall fra 2014, som ikke reflekteres i prisutviklingen i de andre storbyene. I 2012 var andelen bostedsløse i Stavanger høyere enn i Oslo og Trondheim (flere tall i tabell 3.1 og 3.2). En viktig forklaring på reduksjon i bostedsløshet i perioden er økt tilbud av utleieboliger tilgjengelig for vanskeligstilte på boligmarkedet og lavere priser i utleiemarkedet.

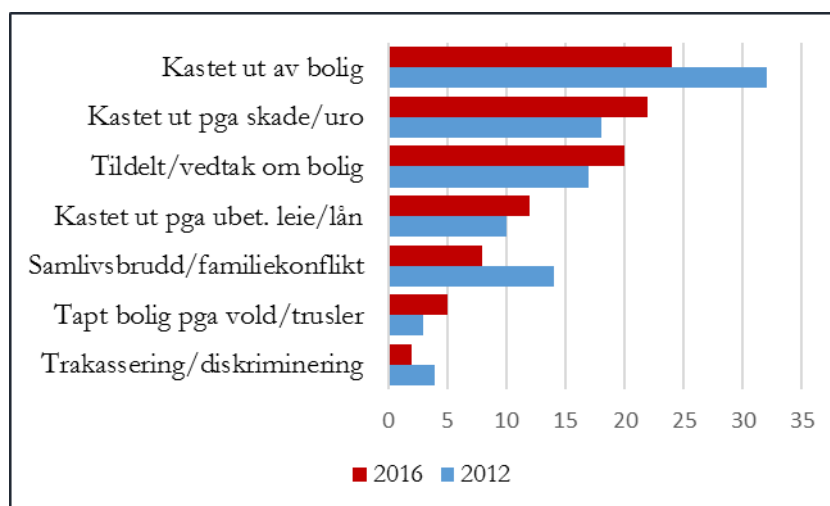
Tabell 3.10: *Samletabell for Stavanger 2016, 2012 og 2008 og alle storbyer 2016. Prosent.*

Kjennetegn ved bostedsløse	2016	2012	2008	Storby 2016
Kjønn				
- Menn	77	73	68	73
- Kvinner	23	27	32	26
Sivilstatus				
- Enslig	94	88	87	88
- Gift/samboer	-	10	5	7
- Vet ikke	-	2	9	5
Utdanning				
- Grunnskole	39	41	39	34
- Videregående	9	14	22	18
- Høgskole/universitet	-	3	3	4
- Vet ikke	51	41	37	44
Inntektskilder				
- Arbeidsinnt./dag-/sykepenger	7	10	9	6
- Pensjon: alder/uføre/annet	31	19	19	25
- Andre offentlige overføringer	16	19	16	20
- Sosialhjelp	29	46	40	38
- Ingen kjente/annet/ubesvart	17	6	17	11
Fødeland/-region				
- Norge	77	74	76	74
- Øvrige Europa inkl. Amerika	7	8	7	7
- Afrika	9	3	5	11
- Asia (Oseania 2012/2008)	6	6	6	7
- Annet, ubesvart	0	2	7	1

Profilen på gruppa bostedsløse i Stavanger 2016 viser en økt andel menn og enslige sammenlignet med de andre årene og med hele gruppa i de fire byene. En relativt høy andel har pensjon eller trygd som viktigste inntektskilde (Stavanger har en høyere andel unge enn de andre byene, tabell 3.3). Andel sosialhjelpsmottakere generelt i Stavanger har vokst mer enn i de tre andre byene. Andel bostedsløse med sosialhjelp som viktigste inntektskilde er likevel kraftig redusert i løpet av fireårsperioden 2012-2016. Prosentgrunnlag for hver «tabell i tabellen» er 111 personer, og små prosentandeler omfatter få personer. Landbakgrunn er slått

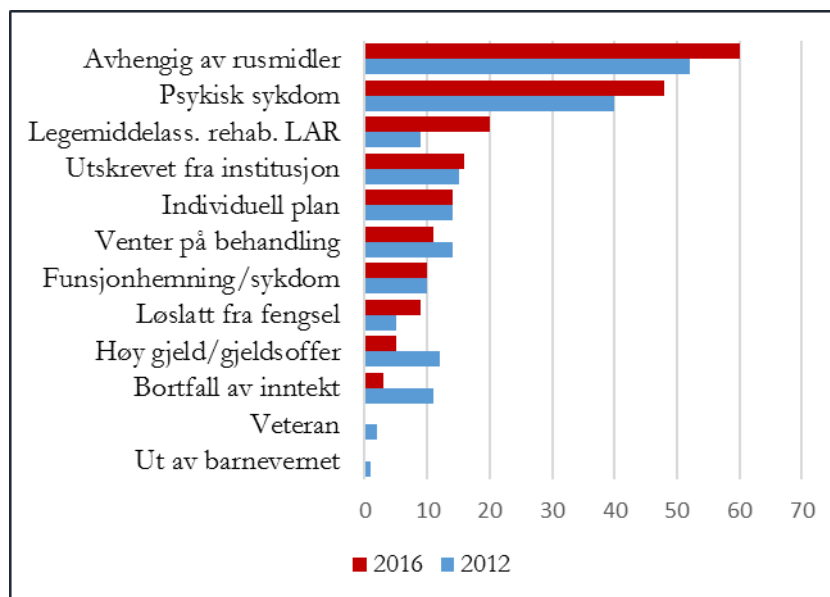
sammen i større kategorier, men endringer i 2016 fra tidligere år blir likevel noe usikker fordi kategoriene fremdeles består av få enheter.

Figur 3.8: *Problemsituasjoner blant bostedsløse i Stavanger 2016 og 2012, boforhold. Prosent. (kap 2.1, utdyping av situasjonene)*

Utkastelse fra boligen er redusert. Andel som er kastet ut på grunn av å ha voldt skade eller forårsaket uro er nesten like høy som utkastelse totalt. En mindre andel er kastet ut på grunn av ubetalt husleie eller boliglån. Dataene viser en betydelig overlapp mellom personer i kategorien 'Kastet ut av bolig' og de to andre gruppene, men ikke full overlapp. Det betyr at det kun er en liten nedgang i utkastelser totalt. En av fire har fått vedtak om bolig og venter på å kunne flytte inn. Figuren viser en nedgang for tap av bolig på grunn av samlivsbrudd/familiekonflikt.

Figur 3.9: *Problemsituasjoner blant bostedsløse i Stavanger 2016 og 2012, personlige forhold. Prosent. (kap 2.1, utdyping av situasjonene)*

60 prosent er avhengig av rusmidler og nærmere halvparten har en psykisk lidelse. En tredel av alle (34 prosent) har både en psykisk lidelse og avhengighet av rusmidler. Figur 3.8 viser at andel bostedsløse i legemiddelassistert rehabilitering/LAR er doblet. Profilen er i stor grad lik de andre byene. Selv om fordelingen på variablene i tabellen over er noe forskjellig mellom de fire byene, er hovedbildet i store trekk likt.

3.3 Oppsummering

Antall bostedsløse i de fire byene, Oslo, Bergen, Trondheim og Stavanger er betydelig redusert fra 2012 til 2016. Antall bostedsløse i Oslo er 948 tilsvarende 1,44 per 1000 innbyggere og nedgang på 31 prosent i perioden. Antall bostedsløse i Bergen 486 tilsvarende 1,75 per 1000 innbyggere. Nedgangen her er 21 prosent. Antall i Trondheim er 146 bostedsløse, 0,78 per 1000 innbyggere og en reduksjon på 42 prosent. Antall bostedsløse i Stavanger er mer enn halvert fra 2012 til 2016 (ned 62 prosent). Antall personer er 111, som tilsvarer 0,84 per 1000 innbyggere.

Reduksjonen i antall unge bostedsløse under 25 år er større enn i andre aldergrupper. I tre av byene er andel unge fra 10 til 15 prosent. I den fjerde byen, Stavanger, er en av fire bostedsløse under 25 år. Vanligste oppholdssted blant bostedsløse er midlertidig hos venner, kjente og slektninger. Her utgjør Oslo et unntak: Vanligste oppholdssted er midlertidig botilbud. I Oslo og Bergen har om lag halvparten av alle bostedsløse vært i samme situasjon i mer enn et halvt år. Trondheim og Stavanger har relativt flere med kortere opphold i situasjonen. Majoriteten av bostedsløse i alle fire byene har en lengre historie med bostedsløshet. Lang tids bostedsløshet regnes som varighet mer enn et halvt år og/eller tilbakevendende over flere år.

Profilen på populasjonen av bostedsløse i de fire byene er i store trekk lik hele gruppa av bostedsløse (hele landet). Tre av fire er menn. Andelen menn er en del høyere enn gjennomsnittet i Bergen og noen under snittet i Trondheim. Det store flertallet er enslige. Majoriteten er personer født i Norge. Oslo skiller seg ut med en høyere andel bostedsløse født utenfor landet, og andelen født i Afrika er markant høyere enn i de tre andre byene.

Over en litt lengre periode, fra 2008 til 2016, er tendensen at færre har sosialhjelp som viktigste inntektskilde. Sosialhjelp erstattes av arbeidsavklaringspenger og trygder/pensjoner.

De store byene har en mindre gruppe bostedsløse med store sammensatte problemer ofte i kombinasjon med rusavhengighet og psykiske lidelser, som det har vist seg vanskelig å finne gode og stabile tilbud til. Undersøkelsen indikerer at nedgangen i antall bostedsløse er relativt mindre i denne gruppa enn den generelle reduksjonen i bostedsløshet. Andelen rusmiddelavhengige har økt i samtlige byer. Prosentandelen for 2016 er: Trondheim 58 prosent, Oslo og Stavanger 60 prosent og Bergen 68 prosent. En av tre i Oslo, Bergen og Trondheim og 40 prosent av alle bostedsløse i Stavanger har en psykisk lidelse.

4 Bostedsløshet i større bykommuner

Dette kapittelet beskriver bostedsløsheten i de store byene i Norge med unntak av de fire største byene, som er omtalt i kapittel 3. Store byer er i denne sammenheng byer med 40.000 innbyggere og over. Alle kommuner med mer enn 40 000 innbyggere er med i utvalget. Vi bruker også benevnelse 'kommunegruppe to'.

Kommunene i denne kommunegruppa er svært forskjellige med henhold til innbyggertall. Den største kommunen i kommunegruppe to er Bærum med i overkant av 120 000 innbyggere, og den minste kommunen er Karmøy med i overkant av 40 000 innbyggere. I løpet av 20-årsperioden kartleggingen av bostedsløse er blitt gjennomført, har denne kommunegruppa endret seg. Flere kommuner har tippet over grensen 40.000 innbyggere, men for kartleggingene i 2012 og 2016 er gruppa identisk. Til sammen utgjør innbyggerne i denne kommunegruppa 20 prosent av befolkningen i Norge. Sammenlagt har denne gruppen 878 bostedsløse personer, hvilket utgjør 23 prosent av hele populasjonen av bostedsløse personer.

Kapittelet er bygd opp som følger: Først gjennomgår vi antall bostedsløse i kommunene i kommunegruppa. Deretter beskrives den demografiske profilen for bostedsløse personer i kommunegruppa og familieforhold blant bostedsløse personer. Deretter følger en gjennomgang av oppholdssteder for bostedsløse personer i 2016 samt en analyse av bostedsløshetens varighet. Til slutt drøftes ulike problemsituasjoner bostedsløse personer opplever. Der det er mulig sammenligner vi med tall fra samme kommunegruppe i de tre forrige kartleggingene. For hver tabell oppgis også tall for hele landet.

4.1 Antall bostedsløse i kommuner med >40.000 innbyggere

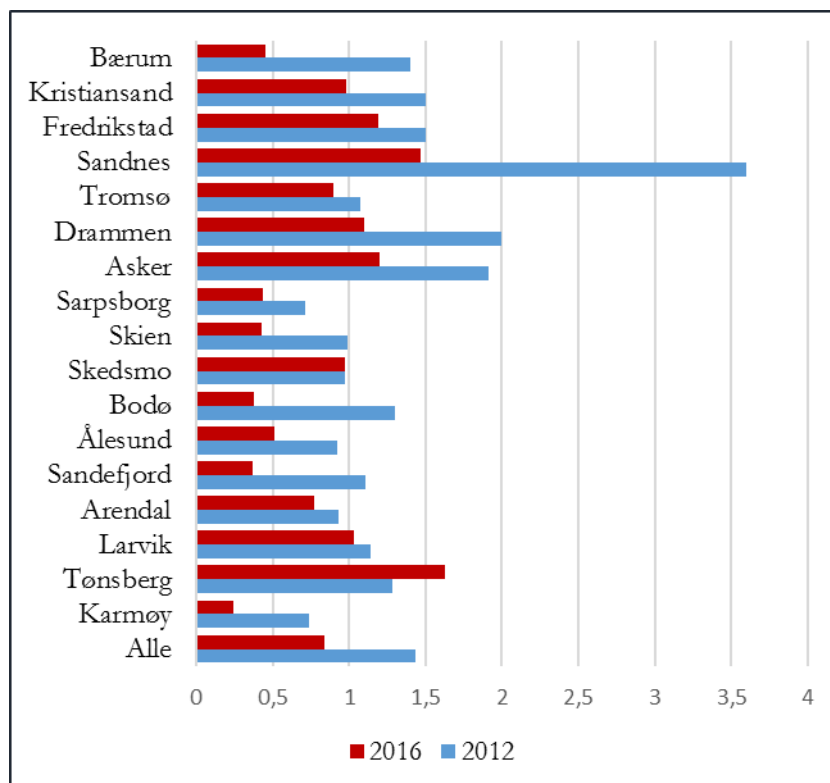
I denne kommunegruppa har det samlet sett vært en kraftig nedgang i antall bostedsløse personer. Fra 2012 til 2016 gikk antallet bostedsløse ned med hele 537 personer, til 878. Dette er en reduksjon på hele 37 prosent. Det er det laveste antall siden første kartlegging av bostedsløse personer. Andelen bostedsløse personer har også hatt en betydelig nedgang i den siste fireårsperioden fra 1,43 til 0,84 per 1000 innbyggere.

Nedgangen i antall og andel bostedsløse gjelder for nesten samtlige kommuner (se figur 4.1 og tabell i vedlegg 2). I kommunene Bodø, Karmøy, Sandefjord, Bærum, Skien og Sandnes er antall registrerte bostedsløse personer mer enn halvert i perioden 2012 til 2016.

Skedsmo og Tønsberg er de eneste kommunene i denne kommunegruppa hvor antall og andel registrerte bostedsløse personer økte fra 2012 til 2016. Størst økning var det i Tønsberg, som i 2016 var kommunen med høyest andel bostedsløse i denne kommunegruppa, med 1,6 bostedsløse pr 1000 innbyggere. Sandnes var kommunen med nest høyest andel med 1,5 bostedsløse per 1000 innbyggere. Deretter var det flere kommuner hvor andel bostedsløse var like over 1 per 1000 innbyggere (se figur 4.1). For en komplett oversikt over utviklingen i de enkelte kommunene for alle kartleggingene se vedlegg 2.

Antall og andel bostedsløse i de ulike kommunene varierer relativt mye. Generelt kan vi si at andel bostedsløse personer vokser med økt kommunestørrelse. Innad i denne kommunegruppa gjelder dette bare til en viss grad.

Figur 4.1: *Andel bostedsløse personer i kommuner med >40.000 innbyggere for 2016 og 2012. Per 1000 innbyggere*

4.2 Demografisk profil

I denne delen av kapittelet beskrives kjønns- og alderssammensetning, fødeland, utdanning og inntektskilder, det vil si demografisk profil på bostedsløse i kommunegruppa med 40.000 innbyggere og over.

4.2.1 Kjønnfordeling blant bostedsløse personer

Tradisjonelt er bostedsløsheten mannsdominert, men i perioden 2005 til 2012 økte kvinneandelen noe, særlig innen denne kommunegruppa. Denne utviklingen har ikke fortsatt, og andelen kvinner av alle bostedsløse ble noe redusert i perioden 2012 til 2016. Som tabell 4.2 viser var nesten tre av fire bostedsløse menn.

Kjønnsfordelingen i kommunegruppa er også tilnærmet lik fordelingen i hele populasjonen i 2016.

Tabell 4.2: *Kjønnsfordeling blant bostedsløse i kommuner med >40.000 innbyggere i 2016, 2012, 2008 og 2005 og hele landet i 2016. Prosent*

	2016	2012	2008	2005	Alle 2016
Mann	73	70	71	76	74
Kvinne	27	30	29	24	26
Sum	100	100	100	100	100

4.2.2 Alder

Gjennomsnittsalderen for bostedsløse personer er vesentlig lavere enn for befolkningen som helhet (se kap. 2.2). Tabell 4.3 viser aldersfordelingen blant bostedsløse personer gjennom fire kartlegginger.

Tabell 4.3: *Aldersfordeling blant bostedsløse personer i kommuner med >40.000 innbyggere i 2016, 2012, 2008 og 2005 samt for hele landet i 2016. Prosent*

Alder	2016	2012	2008	2005	Alle 2016
<25 år	22	22	25	20	17
25-34 år	31	29	31	35	31
35-44 år	21	24	24	25	24
45-54 år	18	17	15	14	19
>55 år	8	8	5	5	9
Sum	100	100	100	99	100
Gj.snittsalder	36	36	34	34	37

Som tidligere beskrevet har det vært en betydelig nedgang i antall bostedsløse personer i denne kommunegruppa fra 2012 til 2016. Aldersfordeling blant bostedsløse personer er imidlertid nokså lik i 2016 som i 2012. Det betyr at det har blitt betydelig færre bostedsløse i alle aldersgruppene i løpet av den siste fireårsperioden. Relativt sett har reduksjonen vært størst for aldersgruppen 35-44 år hvor denne aldersgruppen utgjør en

mindre andel av alle bostedsløse i 2016 enn i 2012. Som tidligere år er aldersgruppa 25-34 år den største gruppa, og for alle de tre siste kartleggingene har om lag 30 prosent av de bostedsløse vært i denne aldersgruppen. Halvparten av alle bostedsløse i disse kommunene var i alderen 25-44 år.

Andelen bostedsløse under 25 år er noe høyere i denne kommunegruppa sammenliknet med hele landet. I 2016 er om lag en av fem bostedsløse personer i disse kommunene under 25 år²⁹. I løpet av den siste fireårsperioden har det altså vært en betydelig reduksjon i antall bostedsløse blant de aller yngste.

Gjennomsnittsalderen er 36 år i 2016, samme som i 2012. Mens gjennomsnittsalderen var ett år høyere i denne kommunegruppa enn for hele populasjonen i 2012, var den ett år lavere i 2016.

4.2.3 Personer født i Norge og andre land/regioner

Både i denne og i tidligere kartlegginger er personer som er født utenfor Norge overrepresentert blant bostedsløse personer. I kommunegruppa >40.000 utgjør personer født utenfor Norge 15 prosent av befolkningen. Blant bostedsløse personer utgjør personer født utenfor Norge hele 25 prosent medregnet 'vet ikke'. Det betyr at hver fjerde bostedsløse personer er innvandrere. Det er noe lavere enn landet for øvrig. Tabell 4.4 viser fordelingen av bostedsløse personer etter hvilket land/region de er født i.

²⁹ I 2012 var om lag 100 personer i disse kommunene under 20 år. I 2016 var antallet et titalls.

Tabell 4.4: *Fødeland/-region blant bostedsløse personer i kommuner med >40.000 innbyggere i 2016, 2012 og 2008 og hele landet i 2016. Prosent*

Land/region	2016	2012	2008	Alle 2016
Norge	75	78	83	72
Øvrige Norden	1	1	1	2
Øvrige EU-land	5	5	3	6
Afrika	7	6	5	9
Asia og Oseania	7	6	6	7
Nord-, Mellom- og Sør-Amerika	1	1	1	2
Vet ikke	4	3	1	3
Sum	100	100	100	100

Tre av fire bostedsløse personer i kommunegruppa med >40.000 innbyggere er født i Norge. Andelen bostedsløse født i Norge har siden kartleggingen i 2008 blitt noe lavere.³⁰ Det har ikke vært store endringer hvor bostedsløse personer født utenfor Norge er født, men en noe større andel er registrert å være født i Afrika og Asia/Oseania. Det er også de to største gruppene som er født utenfor Norge, og de utgjør til sammen 14 prosent, 126 personer i kommunegruppa med >40.000 innbyggere.

Det er viktig å merke seg antall bostedsløse som ikke er rapportert som hjemmehørende i en av de 17 kommunene, men som likevel oppholder seg i en av kommunene, ikke er med i tallet for bostedsløse for disse kommunene. Det er rimelig å anta at en del i den gruppa er født utenfor Norge. Dette drøftes nærmere i kapittel 8. Sammenlignet med landet som helhet er fordelingen av bostedsløse personers fødeland nokså likt.

4.2.4 Utdanningsnivå

Bostedsløse personer har generelt lavere utdanning enn befolkningen ellers. Tabell 4.5 viser utdanningsnivå blant

³⁰ Vi har ikke inkludert tall fra kartleggingen i 2005 i denne tabellen da en del av kategoriene ikke er direkte sammenlignbare. I 2005 var andelen bostedsløse født i Norge også 83 prosent slik som i 2008.

bostedsløse i denne kommunegruppa gjennom flere kartlegginger og for hele landet fra denne siste kartleggingen.

Tabell 4.5: *Utdanningsnivå blant bostedsløse personer i kommuner med >40.000 innbyggere i 2016, 2012, 2008 og 2005 samt for hele landet i 2016. Prosent*

Utdanning	2016	2012	2008	2005	Alle 2016
Grunnskole	35	39	30	43	35
Videregående skole	17	11	14	15	17
Høyskole/universitet	4	3	3	4	4
Vet ikke	44	47	54	39	45
Sum	100	100	101	101	100

Av de bostedsløse vi har opplysninger om utdanningsnivået til har de fleste grunnskole som høyeste fullført utdanning. Om lag halvparten så mange har fullført videregående, og kun en liten andel har fullført høyere utdanning. Andelen som har fullført videregående skole er noe høyere enn de tidligere årene. Det er imidlertid knyttet en viss usikkerhet til tallene for utdanning blant bostedsløse, da det ikke er oppgitt noe informasjon om utdanningsnivået for nesten halvparten av alle registrerte bostedsløse. For 2016 er det minimale forskjeller mellom denne kommunegruppa og landsgjennomsnittet.

4.2.5 Inntektskilder

Bostedsløshet er tett knyttet til fattigdom. De aller fleste bostedsløse personer har en eller annen offentlig ytelse som sin viktigste inntektskilde. Uavhengig av hvilken inntektskategori de bostedsløse i denne kartleggingen plasseres under, er de en gruppe med lave inntekter.

Tabell 4.6: *Viktigste inntektskilde blant bostedsløse personer i kommuner med >40.000 innbyggere i 2016, 2012, 2008, og 2005 samt for hele landet i 2016. Prosent*

Inntektskilder	2016	2012	2008	2005	Alle 2016
Arbeidsinntekt	2	3	5	2	3
Dagpenger ved arbeidsløshet	3	3	2	2	2
Sykepenger	1	2	2	1	1
Pensjon: alder/uføre/annet	23	21	22	22	25
Studielån/stipend	0	1	-	-	1
'Andre offentlige overføringer' ³¹	25	33	16	15	22
Sosialhjelp	29	27	35	47	33
Ingen kjente inntektskilder	4	2	1	2	3
Annet	4	3	3	5	3
Vet ikke	9	6	14	4	6
Sum	100	101	100	100	99

Tabell 4.6 viser fordelingen av ulike typer inntektskilder blant bostedsløse personer. I registreringsskjemaet har vi spurt etter viktigste inntektskilde. Det betyr at de det gjelder kan ha andre inntektskilder i tillegg til den som er oppgitt her.

I perioden 2005 til 2012 var det en endring i hva slags offentlig ytelse de bostedsløse hovedsakelig mottok. Andelen bostedsløse som mottok sosialhjelp gikk ned, mens andelen som mottok «andre offentlige overføringer» som arbeidsavklaringspenger og kvalifiseringsstønad økte. En forklaring på endringen er et ønske om at flere som har vært og er langvarig sosialhjelpsmottakere går over på mer «aktive ordninger». Arbeidsavklaringspenger og kvalifiseringsstønad er eksempler på slike midlertidige programmer. Denne trenden har imidlertid ikke fortsatt de aller siste årene. I 2016 fikk 29 prosent sosialhjelp, mens 25 prosent

³¹ I denne kategorien har vi slått sammen arbeidsavklaringspenger og kvalifiseringsstønad. I 2008 var introduksjonsstønad og attføring/rehabiliteringspenger inkludert. I denne tabellen er disse ordningene slått sammen i felleskategorien «Andre offentlige overføringer» for å kunne gjøre sammenligninger på tvers av kartleggingene.

andre offentlige overføringer. For denne kommunegruppa er imidlertid «andre offentlige overføringer» oftere anvendt overfor de bostedsløse enn for landet som helhet.

Inntekt knyttet til arbeid slik som arbeidsinntekt, dagpenger ved arbeidsløshet og sykepenger utgjør den viktigste inntekt for en liten andel bostedsløse personer, til sammen seks prosent i 2016. Dette er gjennomgående for de fire siste kartleggingene, og for landet som helhet i 2016.

Under kategorien 'annet' finner vi for eksempel noen som har svart 'lommepenger i fengsel' eller andre stønader som ikke er nevnt som svaralternativ.

4.3 Familieforhold

I det følgende vises ulike typer familieforhold blant bostedsløse personer i 2016.

De aller fleste bostedsløse er registrert som enslige. Tabell 4.7 viser at nesten ni av ti bostedsløse i kommuner med 40.000 innbyggere og over var enslige i 2016. Kun seks prosent er oppgitt å være gift eller samboende.

Tabell 4.7: *Sivilstatus for bostedsløse personer i kommuner med >40.000 innbyggere i 2016, 2012, 2008, 2005 samt for hele landet i 2016. Prosent*

Sivilstatus	2016	2012	2008	2005	Alle 2016
Enslig	87	91	84	91	87
Gift/samboende	6	8	6	5	6
Vet ikke	7	2	10	4	7
Sum	100	101	100	100	100

4.3.1 Bostedsløse personer med barn

I registreringsskjemaet finnes noen spørsmål vedrørende den bostedsløse personens familiesituasjon. I tidligere kartlegginger har man spurt om den bostedsløse personen har mindreårige barn. Det er også et spørsmål i denne kartleggingen. Man har også spurt om

hvilken type omsorg/samvær den bostedsløse har med barna sine. Videre har man spurt etter om vedkommende er bostedsløs sammen med mindreårige barn. I det følgende analyseres bostedsløse personers familiesituasjon i 2016 i kommuner med flere enn 40.000 innbyggere.

Tabell 4.8: *Andel bostedsløse personer med mindreårige barn i kommuner med >40.000 i 2016, 2012, 2008 og 2005 samt for hele landet i 2016. Prosent*

Med/uten barn <18 år	2016	2012	2008	2005	Alle 2016
Har barn <18 år	26	28	26	32	26
Har ikke barn <18 år	62	67	58	62	62
Vet ikke	12	5	16	6	12
Sum	100	100	100	100	100

I 2016 hadde om lag hver fjerde bostedsløs person, om lag 230 personer, i denne kommunegruppa barn under 18 år. Det er om lag på nivå med de foregående årene. Sammenlignet med landsgjennomsnittet ser vi at andelen bostedsløse med mindreårige barn er tilnærmet lik i kommunegruppa og landet som helhet.

I perioden fra 2012 til 2016 har det imidlertid vært en betydelig nedgang i andelen bostedsløse personer med mindreårige barn som har daglig omsorg for barna. Som tabell 4.9 viser, gjaldt dette kun for 15 prosent i 2016, som er nesten en halvering siden 2012. Andelen bostedsløse personer med mindreårige barn som ikke hadde omsorg eller samværsrett økte, og i 2016 gjaldt det for 28 prosent. I kategorien 'annet' er det bostedsløse personer hvor blant annet barnet oppholder seg i utlandet, hvor samværsretten er uavklart eller at man av og til møter barnet uten noe samværsavtale/rett. Samværsformene er mangfoldige, og det er kanskje en årsak til at respondentene ikke har tilstrekkelig kunnskap til å kunne svare på dette spørsmålet og den høye andelen «vet ikke».

Tabell 4.9: *Bostedsløse personer med mindreårige barn etter omsorg samvær med barna i kommuner med >40.000 i 2016 og 2012 og for hele landet i 2016. N: 232. Prosent*

Type omsorg/samvær for barn <18 år	2016	2012	Alle 2016
Daglig omsorg	14	28	13
Delt omsorg	4	5	3
Samværsrett	25	32	31
Ikke omsorg el. samværsrett	29	21	34
Annet	7	6	5
Vet ikke	22	8	14
Sum	101	100	100

I registreringskjemaet er det spurt om den bostedsløse personen er bostedsløs med mindreårige barn. Og i så fall, hvor mange barn. Selv om det i mange tilfeller tas for gitt at bostedsløse personer, som har daglig omsorg for mindreårige barn, også er bostedsløse sammen med barna, har det i tidligere kartlegginger vist seg som en viktig presisering.

I 2016 var andelen bostedsløse som bor sammen med mindreårige barn om lag lik andelen som har daglig eller delt omsorg. Det har vært en tilsvarende nedgang i andelen som bor sammen med mindreårige barn fra 2012 til 2016 som vi tidligere har beskrevet for andelen med daglig omsorg. I 2016 bodde 32 bostedsløse personer sammen med mindreårige barn, mens i 2012 var antallet 98 personer. Antall barn som er registrert å bo sammen med bostedsløse foreldre er også blitt langt færre. I 2016 er det registrert 62 barn mot 191 barn i 2012. Antallene må vurderes som et minimumstall, blant annet fordi det er personer som er registrert som bostedsløse med mindreårige barn, men som ikke har svart på spørsmålet om antall barn. Det er også en større andel som er bostedsløs med mindreårige barn, enn de som har daglig omsorg for barna. Det kan bety at bostedsløse personer som ikke har daglig omsorg for barna sine likevel er bostedsløse sammen med dem. Det kan for eksempel være at den bostedsløse forelderen har delt samvær, og vedkommende derfor er bostedsløs sammen med mindreårige barn når han eller hun har omsorgen for barna.

Innenfor denne kommunegruppa, som for landet for øvrig, har det fra 2012 til 2016 vært en betydelig nedgang i antall bostedsløse personer som bor sammen med mindreårige barn, og antall mindreårige barn som er bostedsløse sammen med sine foreldre

Tabell 4.10: *Personer som er bostedsløse sammen med mindreårige barn i kommuner med >40.000 i 2016 og 2012 og hele landet i 2016. (N: 216, alle bostedsløse med barn <18 år). Prosent*

Bostedsløs med mindreårige barn.	2016	2012	Alle 2016
Bostedsløs sammen med barn <18 år	16	32	13
Ikke bostedsløs sammen med barn <18 år	81	68	79
Vet ikke/ubesvart	3	0	8
Sum	100	100	100

Av de 34 bostedsløse personene som er registrert å bo sammen med barn er de aller fleste kvinner, men nesten en fjerdedel er menn. Det er ingen av de bostedsløse med mindreårige barn i denne kommunegruppa som er uten overnattingsmuligheter neste natt. Nærmest alle har oppgitt enten midlertidig tilbud, venner/kjente/slekt eller krisesenter som nåværende oppholdsform. For de fleste (70 prosent) av de som er bostedsløse med mindreårige barn er bostedsløsheten et nytt, akutt problem, og halvparten av de bostedsløse har vært i denne situasjonen i mindre enn tre måneder.

4.4 Oppholdssteder og lengde på situasjonen

Bostedsløshet er i denne kartleggingen definert som posisjoner på boligmarkedet (se kapittel 1). Hvor personer som defineres som bostedsløse oppholder seg, er derfor et viktig element i kartleggingen.

Tabell 4.11: *Oppholdssteder blant bostedsløse personer i kommuner med >40.000 innbyggere i 2016, 2012, 2008 og 2005 og hele landet i 2016. Prosent*

Oppholdssteder	2016	2012	2008	2005	Alle 2016
Uten overnatting/ akutt overnattingstilbud	4	5	6	14	5
Midlertidig botilbud/krisesenter	28	29	22	13	30
I institusjon	14	13	13	14 ³²	14
I fengsel/under kriminalomsorgen	8	4	8	10	7
Midlertidig hos venner, kjente, slektninger	38	41	40	40	37
Annet/Vet ikke	8	8	10	10	7
Sum	100	100	99	101	100

Tabell 4.11 viser at til tross for at det har blitt betydelig færre bostedsløse fra 2012 til 2016, er fordelingen av hvilke oppholdssteder de bostedsløse oppholder seg ved omtrent som tidligere. Andelen bostedsløse som oppholder seg hos venner, kjente eller slektninger var imidlertid noe lavere i 2016 enn de foregående tre kartleggingene. I 2016 var det 38 prosent av alle bostedsløse i kommuner med 40.000 innbyggere og over som oppholdt seg hos venner, kjente eller slektninger, og dette er dermed fortsatt den vanligste oppholdsformen. Hele 28 prosent av de bostedsløse oppholdt seg i midlertidig botilbud, som er på linje med 2012, og betydelig større enn i 2005.

I denne kommunegruppen, >40.000 innbyggere, var det nesten 200 personer som oppholdt seg i institusjon eller fengsel/under kriminalomsorgen som ikke har bolig innen 2 måneder før utskrivelse/løslatelse. Disse personene utgjorde 8 prosent av alle bostedsløse i denne kommunegruppen.

32 personer var registrert uten overnattingsmuligheter eller i akutt overnattingstilbud i 2016, som er en halvering av antall personer i denne situasjonen siden 2012. Personene uten

³² Denne kategorien inneholder også barnevernsinstitusjon.

overnattingsmuligheter eller i akutt overnattingstilbud utgjør om lag like stor andel av alle bostedsløse i denne kommunegruppa begge årene. I 2016 var andelen fire prosent, som er den laveste andelen siden 2005, da hele 14 prosent hadde en slik akutt boligsituasjon. Andelen bostedsløse uten overnattingsmuligheter eller i akutt overnattingstilbud er også lavere i denne kommunegruppa enn for landet som helhet. For øvrig er profilen på oppholdssteder relativt lik for denne kommunegruppen og landet som helhet. I kategorien 'annet' finner vi stort sett presiseringer som kan plasseres innenfor de andre kategoriene.

Lengden på oppholdene er et mål på hvor alvorlig og utfordrende situasjonen er for den eller de bostedsløse personene som er berørt. Tabell 4.12 gir en framstilling av hvor lenge de bostedsløse personene har vært i den aktuelle situasjonen på tidspunktet for kartleggingen (situasjoner beskrevet i tabell 4.11). Under ser vi fordelingen av svarene i kommuner med >40.000 innbyggere.

Tabell 4.12: *Tiden tilbrakt i oppholdsformen for registreringstidspunktet i kommuner med >40.000 innbyggere i 2016 og 2012 samt hele landet. Prosent.*

Lengde i oppholdet	2016	2012	Alle 2016
Under en uke	3	4	4
1-3 uker	10	8	9
3 uker – 3 måneder	28	26	25
3 måneder til 6 måneder	19	20	17
Mer enn 6 måneder	32	37	38
Vet ikke/ubesvart	6	6	6
Sum	100	100	100

Tabellen viser at fra 2012 til 2016 har det vært størst endring i andelen bostedsløse som har vært lengst i den oppgitte situasjonen. I 2016 hadde 32 prosent vært mer enn seks måneder i oppholds-situasjonen, mens i 2012 var den tilsvarende andelen 37 prosent. Andelen er også lavere i denne kommunegruppa enn i landet som helhet.

Det er en relativt liten gruppe som har vært tre uker eller kortere i den registrerte oppholdsformen, men andelen (13 prosent) er om lag like stor som tidligere og på nivå med landet som helhet.

At en person er i en oppholdssituasjon i en lang periode trenger ikke å bety at de ikke flytter på seg. Mange kan flytte mellom venner, kjente og slektninger i lengre perioder. Det samme gjelder for personer som oppholder seg i midlertidig botilbud, de kan ha flyttet mellom mange ulike tilbud i perioden. På bakgrunn av dette er det interessant at kartleggingen viser at den største andelen av de bostedsløse er de som har vært lengst i situasjonen (mer enn seks måneder).

Vi vil videre beskrive hvor lenge personer i ulike oppholdsformer har vært i denne situasjonen/på dette stedet.

Tabell 4.13: *Lengde i situasjonen etter oppholdsform i kommuner med >40.000 innbyggere i 2016. N:816. Prosent*

	Uten/akutt overnatting	Midlertidig botilbud/krise senter	Institusjon	Fengsel/krim. Omsorg	Venner, kjente, slekt	Annet/vet ikke
Under tre måneder	34	51	47	45	38	50
Over tre måneder	66	49	53	55	62	50
Sum	100	100	100	100	100	100

To tredeler av de som er uten overnattingsmuligheter eller henvist til akutt overnatting har vært i den situasjonen i mer enn tre måneder. Halvparten har vært i denne alvorlige bosituasjonen i mer enn et halvt år. Det er relativt få personer (32 personer) som oppholder seg i akutt botilbud eller ikke har ordnet overnatting kommende natt, men de fleste av disse har altså levd i denne situasjonen ganske lenge.

Blant personer som oppholder seg i midlertidig botilbud (inkl. krisesenter), ser vi at halvparten har vært i situasjonen i mer enn tre måneder. I denne tabellen har vi ikke skilt mellom ulike typer midlertidige botilbud, men det er rimelig å anta at noen midlertidige botilbud er mer egnet for lengre opphold, og at noen av de som oppholder seg lenge i midlertidig tilbud oppholder seg i disse.

Som tidligere beskrevet oppholder de fleste bostedsløse i denne kommunegruppa seg midlertidig hos venner, kjente eller slektninger. Om lag seks av ti har vært i denne oppholdsformen i mer enn tre måneder, mens fire av ti har bodd mer enn seks måneder på denne måten. Blant bostedsløse er altså lengre opphold hos venner, kjente eller slektninger en relativt vanlig oppholdsform.

For personer som oppholder seg i institusjon og fengsel/under kriminalomsorgen ser vi at over halvparten har vært der lengre enn tre måneder. Dette er ikke overraskende, da de fleste opphold i både fengsel og institusjoner har lengre varighet, og at de kun regnes som bostedsløse når de har mindre enn to måneder igjen og fremdeles ikke har bolig.

4.5 Bostedsløshetens varighet

Den største gruppa bostedsløse personer opplever bostedsløsheten som et tilbakevendende problem over flere år. I 2016 hadde 32 prosent av de bostedsløse i denne kommunegruppen opplevd bostedsløshet som et tilbakevendende problem over flere år, og det er en noe større andel enn i 2012 (se tabell 4.14). Andelen bostedsløse som har opplevd situasjonen i mer enn et halvt år eller som nytt problem har blitt noe lavere. At det har vært en økning i andelen som har et tilbakevendende bostedsløshetsproblem, og en noe lavere andel hvor bostedsløshet har vært kortere eller nytt problem kan tyde på at en større andel av de som har fått bolig siden forrige kartlegging tilhører gruppen bostedsløse med kortere historikk som bostedsløs. Endringene fra 2012 til 2016 er imidlertid så små at de ikke gir grunnlag for å kunne slå fast en slik tendens.

Det er en nokså stor andel 'vet ikke' på dette spørsmålet. Man kan anta at dette er fordi det er vanskelig for hjelpeapparatet å kjenne historien til den bostedsløse, spesielt hvis det er personer som har flyttet mye og forholder seg til ulike deler av hjelpeapparatet.

Tabell 4.14: *Bostedsløshetens varighet i kommuner med >40.000 innbyggere i 2016, 2012, 2008 og 2005 og hele landet i 2016. Prosent.*

Varighet	2016	2012	2008	2005	Alle 2016
Tilbakevendende situasjon over flere år	32	29	28	35	36
Varighet mer enn et halvt år	22	24	20	22	22
Et nytt, akutt problem	26	27	21	22	21
Annet	2	4	4	2	3
Vet ikke	18	16	27	18	18
Sum	100	100	100	99	100

Tabell 4.15 viser varighet av bostedsløsheten etter alder i kommuner med >40.000 innbyggere. For den yngste og den eldste aldersgruppa er akutt bostedsløshet den situasjonen som forekom oftest i 2016. Andelen bostedsløse med langvarig og tilbakevendende bostedsløshet var størst i alderen 25 til 44 år, om lag 37 prosent. Siden forrige kartlegging har andelen av de bostedsløse som har en tilbakevendende bostedsløshet økt for alle aldersgruppene under 45 år (se Dyb og Johannesen 2013 for tall for 2012). Som beskrevet ovenfor kan dette ha sammenheng med at flere av de som har kortere historikk som bostedsløs er bosatt de siste årene, enn blant personer som har levd i lengre tid som bostedsløs. Som påpekt overfor er endringene relativt små, samtidig med en stor andel som svarer «vet ikke», så disse endringene gir ikke grunnlag for å kunne slå fast en slik tendens.

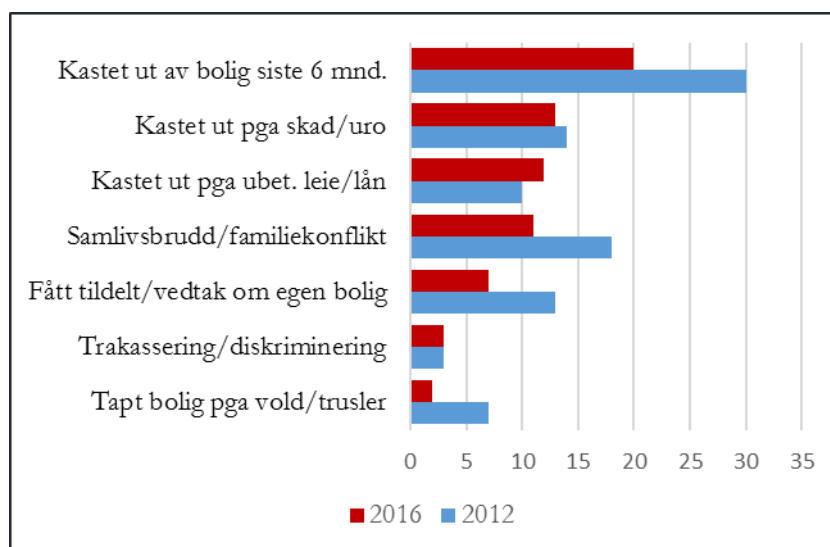
Tabell 4.15: *Bostedsløshetens varighet etter alder i kommuner med >40.000 innbyggere i 2016. N: 848. Prosent*

Historikk	<25	25-34	35-44	45-54	>54	Total
Tilbakevendende over flere år	24	38	38	34	30	33
Varighet mer enn et halvt år	24	24	19	24	16	22
Et nytt, akutt problem	30	21	28	26	36	27
Annet	2	2	2	1	3	2
Vet ikke	20	16	12	16	15	16
Sum	100	101	99	101	100	100

Det er blant personer som er uten overnatting eller i akutt botilbud det er vanligst å ha bostedsløshet som et tilbakevendende problem over flere år. Tre av fire i denne gruppa har vært bostedsløse i mer enn seks måneder. Blant de som oppholder seg i midlertidig botilbud/krisesenter opplever den største andelen, 35 prosent, bostedsløsheten som et nytt, akutt problem. Men en nesten like stor gruppe, 34 prosent, opplever bostedsløsheten som et tilbakevendende problem over flere år.

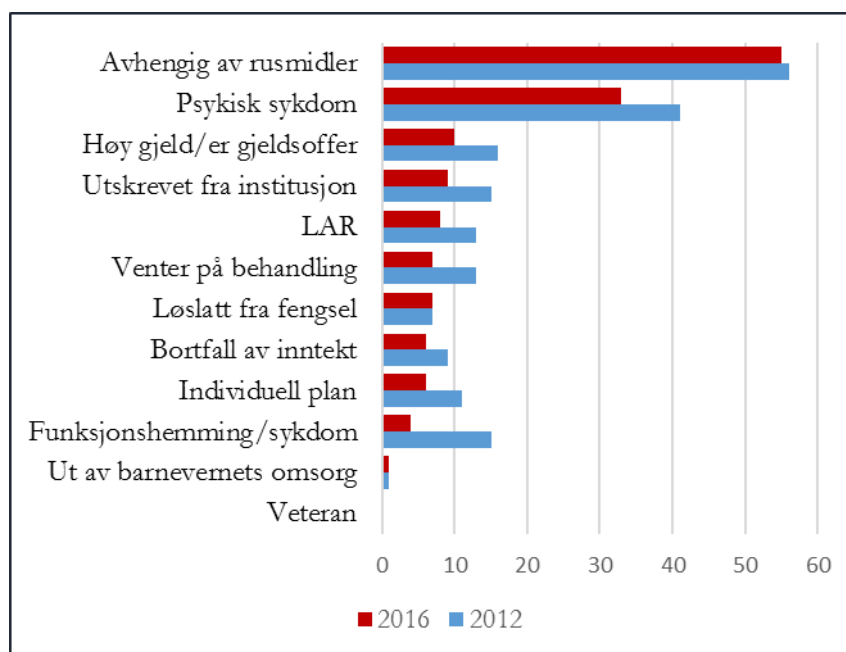
Bostedsløse personer er en gruppe som ofte opplever problemer knyttet til mange ulike forhold ved livet. Det er forhold knyttet blant annet til bolig, familie, økonomi og andre personlige forhold som fysiske og psykiske lidelser og rusavhengighet. Figur 4.1 og 4.2 viser oversikt over problemomfanget for flere av disse forholdene for de bostedsløse personene i kommuner med >40.000 innbyggere for 2016 og 2012.

Figur 4.1: *Problemsituasjoner blant bostedsløse, boforhold, i kommuner med >40.000 innbyggere i 2016 og 2012. Prosent*

Mange av de bostedsløse opplever betydelige problemer knyttet til boligforholdet. Hver femte bostedsløs har opplevd å bli 'kastet ut av boligen sin siste 6 måneder'. Det er betydelig lavere andel enn i 2012, men andelen i denne kommunegruppa er noe høyere enn i landet som helhet. Bakgrunnene for hvorfor de er kastet ut kan være mange, men for om lag 12 prosent av de bostedsløse oppgis årsaken å være på grunn av skadeverk/uro/konflikter eller ubetalt husleie/boliglån. En nesten like stor andel hadde tapt bolig på grunn av samlivsbrudd eller konflikt i familien. Kun 7 prosent av de bostedsløse er registrert å ha «fått tildelt/vedtak om egen bolig og venter på å flytte inn».

Figur 4.2: *Problemsituasjoner blant bostedsløse, personlige forhold, i kommuner med >40.000 innbyggere 2016 og 2012. Prosent*

Den problemsituasjonen de fleste bostedsløse opplever å ha utenom ikke å ha bolig, er rusavhengighet og psykiske lidelser. Over halvparten oppgis å være rusavhengige, og en av tre å ha en psykisk sykdom. En av fem har både avhengighet av rusmidler og en psykisk sykdom, og det er en noe lavere andel enn i 2012. Det er 34 prosent som verken oppgis å ha en psykisk sykdom eller rusavhengighet.

Den økonomiske situasjonen er også svært vanskelig for de aller fleste som tidligere beskrevet. En av ti bostedsløse oppgis å være gjeldsoffer eller å ha høy gjeld. Åtte prosent er i LAR og en tilsvarende stor andel venter på å komme i behandling. En liten andel har individuell plan. Andelen bostedsløse personer med individuell plan må anses å være lav, tatt i betraktning andelen personer som oppgis å ha psykisk sykdom i kombinasjon med avhengighet av rusmidler. Problemene de bostedsløse opplever å ha i denne kommunegruppa likner i stor grad på problemene bostedsløse i landet for øvrig har.

4.6 Oppsummering

I de store byene i Norge, med unntak av de fire storbyene, har antall bostedsløse personer blitt kraftig redusert fra 2012 til 2016. De 878 bostedsløse personene i 2016 er det laveste antallet i de 20 årene med kartlegging. For flere av kommunene i denne kommunegruppa er antall bostedsløse personer halvert i den siste fireårsperioden, mens for noen få kommuner er antallet økt. Andelen bostedsløse har også gått betydelig ned, og i 2016 var det 0,8 bostedsløse personer per 1000 innbyggere. Det er litt høyere enn landsgjennomsnittet, men lavere enn for storbyene.

Selv om det har vært en betydelig nedgang i antall bostedsløse er kjennetegnene for de bostedsløse i 2016 relativt like kjennetegnene i 2012. Det er for eksempel små endringer i kjønns- og alderssammensetningen, fordeling på inntektskilder, bostedsløshetens varighet og problemsituasjoner. Det kan se ut til at de bostedsløse i 2016 altså langt på vei er den samme «gruppen» som i 2012, med noen viktige unntak.

I 2016 er det kun en drøy håndfull personer under 20 år, som er langt færre enn i 2012. Andelen bostedsløse som bor sammen med sine mindreårige barn har blitt halvert i den siste fireårsperioden, og sammen med langt færre bostedsløse personer totalt, betyr det en dramatisk nedgang i antall bostedsløse som bor med mindreårige barn. I 2016 bodde 32 bostedsløse personer sammen med mindreårige barn, mens i 2012 var antallet 98 personer. Antall barn som er registrert å bo sammen med bostedsløse foreldre er også kraftig redusert, fra 191 barn i 2012 til 62 barn i 2016. Endringene blant de aller yngste og personer som bor sammen med mindreårige barn er svært lik utviklingen for landet for øvrig.

Sammenlignet med landet som helhet ligger kommunegruppa tett opp til gjennomsnittet for de fleste forhold som kartlegges i undersøkelsen. I denne kommunegruppa er imidlertid andelen som har opplevd bostedsløsheten som tilbakevendende situasjon over flere år noe lavere enn i landet som helhet, mens det er en noe høyere andel som opplever bostedsløsheten som et nytt, akutt problem.

5 Kommuner med 10.000-39.999 innbyggere

Totalt i Norge er det 93 kommuner med mellom 10.000 og 39.999 innbyggere. Den største kommunen i denne gruppa er Haugesund med nesten 37.000 innbyggere, og den minste er Sortland med vel 10.200 innbyggere (utgangen av 2016). I 2016 har 84 av de 93 kommunene rapportert at de har bostedsløse. Det er totalt 849 bostedsløse i denne kommunegruppa, som tilsvarer 0,48 per 1000 innbyggere³³.

Kapittelet er bygd opp som følger:

Først gjennomgår vi antall bostedsløse i kommunegruppa. Deretter analyseres den demografiske profilen for bostedsløse personer i kommuner med mellom 10.000-39.999 innbyggere. Etter en analyse av den demografiske profilen blant bostedsløse i kommunegruppa, redegjør vi for familieforhold blant bostedsløse personer. Derneft følger en analyse av oppholdssteder for bostedsløse personer i 2016 samt bostedsløshetens varighet. Til slutt drøftes ulike problemsituasjoner bostedsløse personer opplever. Der det er mulig, sammenligner vi med tall fra samme kommunegruppe i de to forrige kartleggingene. For hver tabell oppgis også tall for hele landet.

5.1 Antall bostedsløse

Kunnskap om antall bostedsløse personer i kommunene som deltar i kartleggingen kan være en god hjelp i forbindelse med det boligsosiale arbeidet i kommunene. Tall for den enkelte kommune i gruppa er presentert i vedlegg 1. For kommuner som har deltatt i

³³ Noe vektet, se metodekapittel og vedlegg 1

kartleggingene tidligere år, er tallene oppgitt for disse årene. Som nevnt allerede innledningsvis i kapittelet var det i uke 48 i 2016 849 bostedsløse i denne kommunegruppa. Antallet i 2012 var 1.737 tilsvarende 1,06 per 1000 innbyggere. Reduksjonen i antall bostedsløse er 51 prosent fra 2012 til 2016. De største byene i gruppa har flest bostedsløse. Det er noen unntak, der store kommuner har rapportert om svært få bostedsløse. Antall bostedsløse, særlig i de litt mindre kommunene, kan variere over relativt korte perioder.

5.2 Demografisk profil

Bostedsløse personer som gruppe skiller seg fra resten av befolkningen på mange områder. I det følgende ser vi på noen kjennetegn ved bostedsløse personer i kommuner med 10.000-39.999 innbyggere.

5.2.1 Kjønn- og aldersfordeling blant bostedsløse personer

Menn er svært overrepresentert blant de bostedsløse også i denne gruppa av kommuner. Tabellen under viser kjønnsfordelingen blant bostedsløse personer i denne kommunegruppa.

Tabell 5.1: *Kjønnsfordeling blant bostedsløse personer i kommuner med 10.000-39.999 innbyggere i 2016, 2012, 2008 og 2005 og hele landet i 2016. Prosent.*

Kjønn	2016	2012	2008	2005	Alle 2016
Mann	74	73	75	77	73
Kvinne	26	27	26	23	27
Sum	100	100	101	100	100

Andelen kvinner har økt med noen få prosentpoeng hvert år siden 2005, men økningen har stoppet opp og i 2016 er andelen kvinner 26 prosent. Utviklingen og andelen kvinner i denne kommunegruppa er liknende som for hele landet.

Tabell 5.2: *Alder blant bostedsløse personer i kommuner med 10.000-39.999 innbyggere i 2016, 2012, 2008 og 2005 og hele landet 2016*

Alder	2016	2012	2008	2005	Alle 2016
<25	22	26	28	20	17
25-34	32	31	34	35	30
35-44	23	22	21	25	24
45-54	15	16	13	14	19
>55	8	5	4	5	9
Sum	100	100	100	99	99
Gj.snittsalder	35	34	33	33	35

For denne kommunegruppa har det siden kartleggingen i 2008 vært en nedgang i andelen unge bostedsløse. I 2016 var 22 prosent av alle bostedsløse under 25 år, som er seks prosentpoeng færre enn i 2008. Andelen er imidlertid høyere for denne kommunegruppa enn for landet som helhet. De eldste, over 55 år, utgjør en noe høyere andel innen denne kommunegruppa enn i de foregående kartleggingene. For øvrig har det vært mindre endringer fra forrige kartlegging. Gjennomsnittsalderen blant de bostedsløse i denne kommunegruppa økte til 35 år i 2016, som er likt som hele landet.

Over halvparten av alle bostedsløse personer i kommunegruppa er mellom 25 og 44 år i 2016, og klart flest bostedsløse er det i aldersgruppen 25 til 34 år slik som for tidligere år.

5.2.2 Bostedsløse født i Norge og andre regioner

Siden første kartlegging i 1996 har registreringsskjemaet hatt et spørsmål om hvilket land/-region den bostedsløse personen er født i. Gjennom årene har samfunnet endret seg, og det samme har de mest aktuelle kategoriene av fødeland i en kartlegging som denne. På grunn av endringer i kategoriene har vi kun sammenlignet fødeland med tilsvarende i kartleggingene i 2012 og 2008.

Tall fra Statistisk Sentralbyrå viser at andelen personer født utenfor Norge i kommunegruppa er 12,1 prosent. Når vi ser på andelen innvandrere blant bostedsløse, ser vi at andelen er langt høyere.

Blant bostedsløse personer er andelen innvandrere 18 prosent i kommunegruppa. Det er viktig å merke seg at dette kun er bostedsløse personer som er registrert med en 'hjemkommune'. 'Kommuneløse' er ikke med her.

Tabell 5.3: *Fødeland/-region blant bostedsløse i kommuner med 10.000-39.999 innbyggere i 2016, 2012 og 2008 og hele landet i 2016. Prosent.*

Fødeland	2016	2012	2008	Alle 2016
Norge	82	85	87	72
Øvrige Norden	1	1	2	2
Øvrige EU-land	3	4	4	6
Afrika	4	4	2	9
Asia	5	4	5	7
Nord-, Mellom- og Sør-Amerika	1	1	1	2
Vet ikke	4	2	-	3
Sum	100	100	101	100

Av alle registrerte bostedsløse personer i 2016 i kommunegruppa er om lag åtte av ti født i Norge. Andelen bostedsløse født utenfor Norge har imidlertid doblet seg i perioden fra 2005 til 2016. I 2016 var altså nesten to av ti født utenfor Norge, mot en av ti i 2005. Det er ingen markant økning blant spesifikke grupper bostedsløse født i andre land/-regioner. Bostedsløse fra Asia utgjorde den største gruppa som var født utenfor Norge i 2016. Sammenlignet med landet som helhet har denne kommunegruppa en langt høyere andel bostedsløse personer født i Norge.

5.2.3 Utdanning

I registreringsskjemaet skal respondentene fylle ut den bostedsløse personens høyeste utdanning. Tabell 5.4 viser resultatene for dette spørsmålet.

Tabell 5.4: *Utdanningsnivå blant bostedsløse personer i kommuner med 10.000-39.999 innbyggere i 2016, 2012, 2008 og 2005 samt for hele landet i 2016. Prosent.*

Fullført utdanning	2016	2012	2008	2005	Alle 2016
Grunnskole	39	45	39	43	35
Videregående skole	15	17	21	15	17
Høgskole/universitet	3	3	4	2	4
Vet ikke	43	36	35	39	45
Sum	100	101	99	99	100

Tallene for utdanning blant bostedsløse personer er blant de mest usikre i undersøkelsen. Andelen som svarer 'vet ikke' eller ikke svarer på spørsmålet i det hele tatt er stor. Men for de som svarer på spørsmålet viser tallene at bostedsløse personer jevnt over har lav utdanning. De aller fleste er registrert med kun grunnskole. Utdanningsnivået for de bostedsløse i denne kommunegruppa er liknende for landet som helhet.

5.2.4 Inntektskilder

I registreringsskjemaet er det spurt etter den bostedsløse personens viktigste inntektskilde. Tabell 5.5 viser fordelingen av type inntekt blant bostedsløse personer. Da det er spurt etter den viktigste inntektskilden, vil informasjon om andre inntektskilder ikke framkomme her.

Tabell 5.5: *Viktigste inntektskilder blant bostedsløse personer i kommuner med 10.000-39.999 innbyggere i 2016, 2012, 2008 og 2005 samt for hele landet i 2016. Prosent*

	2016	2012	2008	2005	Alle 2016
Arbeidsinntekt	3	5	3	3	4
Dagpenger ved arbeidsløshet	2	3	3	3	2
Sykepenger	2	1	3	2	2
Pensjon: alder/uføre/annet	25	18	23	22	19
Studielån/stipend	1	1	1	1	1
Andre offentlige overføringer ³⁴	21	28	17	12	28
Sosialhjelp	33	33	36	45	32
Ingen kjente inntektskilder	4	2	2	1	3
Annet	3	3	3	3	4
Vet ikke	6	7	9	8	6
Sum	100	101	100	100	101

Bostedsløse personer kan ha vanskeligheter med å jobbe på grunn av den ustabile livssituasjonen mangel på bolig gir, og det vanskelig å få bolig uten inntekt. Også i de tilfeller der mangel på bolig er deres eneste problem, kan det være vanskelig å ha et ordinært arbeid. Andelen bostedsløse som mottar en type arbeidsrelatert inntekt (arbeidsinntekt, dagpenger ved arbeidsledighet, sykepenger) utgjør kun 7 prosent i 2016.

Som tabell 5.5 viser, er det ulike typer offentlige overføringer som er den primære inntektskilden for de aller fleste bostedsløse personer. I perioden 2005 til 2012 var det en endring i hva slags offentlig ytelse de bostedsløse hovedsakelig mottok. Andelen bostedsløse som mottok «andre offentlige overføringer» som arbeidsavklaringspenger og kvalifiseringsstønad økte, mens

³⁴ I denne kategorien har vi slått sammen arbeidsavklaringspenger og kvalifiseringsstønad. I 2008 hadde man med introduksjonsstønad og attføring/rehabiliteringspenger. I denne tabellen er disse ordningene slått sammen i felleskategorien 'Andre offentlige overføringer' for å kunne gjøre sammenligninger på tvers av kartleggingene.

sosialhjelp ble redusert. Det har vært et ønske fra myndighetene at flere som har vært og er langvarig sosialhjelpsmottakere går over på mer «aktive ordninger». Trenden har imidlertid ikke fortsatt de aller siste årene. I 2016 mottok en av tre sosialhjelp, som er en like stor andel som i 2012, mens andelen som mottok «andre offentlige overføringer» ble redusert. Andelen som mottok uføretrygd og annen pensjon økte, og en av fire bostedsløse fikk denne typen ytelser i 2016. Dette er en større andel enn for landet i helhet.

5.3 Familiesituasjon

Det finnes bostedsløse personer som er i ulike familiesituasjoner, der bostedsløsheten påvirker andre familiemedlemmer også. I det følgende analyseres bostedsløse personers familiesituasjon.

De aller fleste bostedsløse er enslige. Nær ni av ti er enslige, hvilket er på samme nivå som de tidligere kartleggingene. Sammenlignet med landet som helhet skiller bostedsløse personer i denne kommunegruppa seg lite fra bostedsløse i hele landet.

Tabell 5.6: *Sivilstatus blant bostedsløse personer i kommuner med 10.000-39.999 i 2016, 2012, 2008 og 2005 og hele landet i 2016. Prosent*

Sivilstatus	2016	2012	2008	2005	Alle 2016
Enslig	89	88	93	88	85
Gift/samboende	6	9	6	6	7
Vet ikke	6	3	1	6	8
Sum	100	100	100	100	100

Blant bostedsløse personer i kommuner med 10.000 til 39.999 innbyggere, har minst 28 prosent mindreårige barn. Som det fremgår av tabell 5.6 er dette noe lavere andel enn i de to foregående kartleggingene. Andelen som har svart «vet ikke» har økt, noe som gjør tallene noe mer usikre. Siden antall bostedsløse har gått betydelig ned i perioden 2012 til 2016 har det, i tillegg til den noe lavere andelen bostedsløse med barn, ført til at antall bostedsløse med barn har blitt kraftig redusert. I 2016 var det registrert 212 bostedsløse med barn.

Tabell 5.7: *Med og uten mindreårige barn i kommunegruppa 10.000-39.999 i 2016, 2012, 2008, 2005 og alle i 2016. Prosent*

Har personen mindreårige barn?	2016	2012	2008	2005	Alle 2016
Har barn <18 år	28	30	30	27	26
Har ikke barn <18 år	61	64	62	61	61
Vet ikke	11	6	8	12	13
Sum	100	100	100	100	100

Det er om lag en av ti bostedsløse med mindreårige barn som har daglig omsorg for barna i denne kommunegruppa (se tabell 5.8). Det er en betydelig mindre andel enn ved forrige kartlegging og i landet som helhet. Det utgjør rundt 20 personer i 2016, mens i 2012 var antallet 90 personer. Blant de som har daglig omsorg for mindreårige barn, er mer enn 80 prosent kvinner. Den største andelen, 36 prosent, som har mindreårige barn har samværsrett. En noe mindre andel har verken omsorg eller samværsrett. For nesten hver femte bostedsløs er det svart 'vet ikke' på dette spørsmålet, og det gjør de andre tallene mer usikre. Det kan dreie seg om personer med lite eller ingen kontakt med barna, eller hvor det er uklart for hjelpeapparatet hva slags type omsorg eller samvær som er gjeldende for den bostedsløse. Det er hovedsakelig blant bostedsløse menn det svares 'vet ikke'. I kategorien 'annet' finner vi situasjoner der omsorgsansvaret ikke er avklart enda og situasjoner der familien fortsatt bor i hjemlandet mens far eller mor oppholder seg i Norge.

Tabell 5.8: *Former for omsorg og samvær med barn blant bostedsløse med mindreårige barn i kommuner med 10.000-39.999 i 2016 og 2012 og for landet som helhet i 2016. N: 208. Prosent.*

Omsorg/samvær, mindreårige barn?	10.000-39.999 2016	10.000-39.999 2012	Alle 2016
Daglig omsorg	9	16	16
Delt omsorg	4	6	3
Samværsrett	36	34	29
Ikke omsorg el. Samværsrett	28	25	33
Annet	5	8	6
Vet ikke	19	12	14
Sum	100	101	16

I registreringskjemaet er det spurt om den bostedsløse personen er bostedsløs med mindreårige barn. Og i så fall, hvor mange barn. Selv om det i mange tilfeller tas for gitt at bostedsløse personer, som har daglig omsorg for mindreårige barn, også er bostedsløse sammen med barna, har det i tidligere kartlegginger vist seg som en viktig presisering.

I 2016 var andelen bostedsløse som bor sammen med mindreårige barn om lag lik andelen som har daglig eller delt omsorg. Andelen bostedsløse som bor sammen med mindreårige barn er også nærmest halvert fra 2012 til 2016. Som det fremgår av tabell 5.9, bodde om lag en av ti bostedsløse med mindreårige barn sammen med sine barn i 2016.

Tabell 5.9: *Personer som er bostedsløs med mindreårige barn i kommuner med 10.000-39.999 innbyggere i 2016 og 2012 og for hele landet i 2016. (N: 204, alle med barn <18 år). Prosent.*

Er personen bostedsløs med mindreårige barn?	10.000-39.999 2016	10.000-39.999 2012	Alle 2016
Bostedsløs sammen med barn <18 år	11	20	15
Ikke bostedsløs sammen med barn	87	79	83
Vet ikke	2	1	2
Sum	11	100	100

Vi ser altså en nedgang i antall bostedsløse samlet sett innenfor denne kommunegruppa, samtidig med en nedgang i andelen av de bostedsløse som bor sammen med mindreårige barn. Til sammen gir dette en betydelig reduksjon i antall bostedsløse personer som bor sammen med mindreårige barn, og antall barn som er bostedsløse sammen med en bostedsløs forelder. I 2012 var dette situasjonen for 178 mindreårige barn i denne gruppa av kommuner, mens i 2016 er antallet redusert til 34 barn. Dette må imidlertid anses som et minimumstall da det er noen som ikke oppgir antall barn.

Blant personer som er bostedsløse med mindreårige barn, er personer født i andre land enn Norge overrepresentert. Om lag halvparten av de bostedsløse som bor sammen med mindreårige barn er født utenfor Norge, og det er en større andel enn i 2012.

Halvparten av personene som er bostedsløse med mindreårige barn i denne kommunegruppa i 2016 oppholder seg midlertidig hos venner, kjente eller slekt, mens nesten en av fire oppholder seg i midlertidig botilbud. Ingen sto uten overnatting eller benyttet akutt overnattingstilbud.

Halvparten av disse bostedsløse opplever bostedsløsheten som et nytt, akutt problem, mens 18 prosent har vært bostedsløse i mer enn seks måneder. Nesten ingen av de registrerte bostedsløse i denne kommunegruppa i 2016 opplever å være bostedsløs med mindreårige barn som et tilbakevendende problem som varer over flere år.

5.4 Oppholdssteder blant bostedsløse personer

Hvor bostedsløse personer oppholder seg er et viktig spørsmål i kartleggingen av bostedsløse. I Norge definerer man bostedsløse personer ut ifra deres posisjon på boligmarkedet, og med det menes hvor de oppholder seg. Vi bruker ikke begrepet bolig, nettopp fordi bostedsløse personer ikke har en bolig.

Tabell 5.10: *Oppholdssteder blant bostedsløse personer i kommuner med 10.000-39.999 innbyggere i 2016, 2012, 2008 og 2005 og hele landet i 2016. Prosent*

Oppholdssteder	2016	2012	2008	2005	Alle 2016
Uten overnatting/ akutt overnatting	4	3	3	5	7
Midlertidig botilbud/ krisesenter	25	23	19	10	30
Institusjon	11	13	17	17	14
I fengsel/under kriminalomsorgen	7	8	10	13	7
Midlertidig hos venner, kjente, slektninger	45	45	45	47	35
Annet/Vet ikke	9	9	5	8	8
Sum	100	101	99	100	100

Hvor bostedsløse oppholder seg har holdt seg relativt stabilt i denne kommunegruppa, og fra 2012 til 2016 er det svært små endringer, selv om antall bostedsløse har gått kraftig ned. Innen denne kommunegruppa oppholder nesten halvparten av de bostedsløse seg hos venner, kjente eller slektninger. En av fire oppholder seg i midlertidige botilbud. En liten gruppe, fire prosent (29 personer), er uten overnatting eller oppholder seg i akutt overnatting. Sammenliknet med bostedsløse i hele landet oppholder de bostedsløse i denne kommunegruppa seg i større grad 'midlertidig hos venner, kjente og slekt', mens de i mindre grad er uten overnattingsmuligheter eller i akutt eller midlertidige botilbud.

I tillegg til å få kunnskap om hvor den bostedsløse personen oppholder seg, er det interessant å vite hvor lenge vedkommende har vært i situasjonen. Dette er spesielt interessant i forhold til de nasjonale mål om at ingen skal oppholde seg mer enn tre måneder i midlertidig botilbud.

Tabell 5.11: *Tiden tilbrakt i oppholdsformen for registreringstidspunktet i kommuner med 10.000-39.999 innbyggere i 2016 og i 2012, og i hele landet for 2016. Prosent.*

Lengde i situasjonen	2016	2012	Alle 2016
Under en uke	4	3	3
1-3 uker	8	7	9
3 uker til 3 måneder	26	26	25
3 måneder til 6 måneder	20	19	17
Mer enn seks måneder	34	38	38
Vet ikke/ubesvart	8	6	8
Sum	100	99	100

Den aller største andelen, 34 prosent, har vært i situasjonen i mer enn seks måneder, mens 20 prosent har vært i situasjonen mellom 3 til 6 måneder. For en stor gruppe er altså bostedsløsheten mer langvarig. Som nevnt tidligere, kan vedkommende ha flyttet rundt innenfor samme «oppholdsform», for eksempel flyttet mellom familie og venner. Dette sier kartleggingen ingenting om. Det er kun 12 prosent som har vært bostedsløs mindre enn 3 uker på registreringstidspunktet. Sammenlignet med landet som helhet er det relativt små forskjeller mellom denne kommunegruppa og landet som helhet i hvor lang tid som er tilbrakt i oppholdsformen på registreringstidspunktet.

Tabell 5.12: *Lengde i situasjonen etter oppholdsform i kommuner med 10.000-39.999 innbyggere i 2016. Prosent. N: 704.*

Lengde i situasjon	Uten/akutt overnatting	Midlertidig botilbud/krisesenter	Institusjon	Fengsel/kriminalomsorg	Venner, kjente, slekt	Annet/vet ikke
Under tre måneder	52	46	43	37	36	44
Mer enn tre måneder	48	54	57	63	64	56
Sum	100	101	101	100	100	100

Som beskrevet overfor har over halvparten av de bostedsløse vært i oppholdsformen som er registrert på kartleggingstidspunktet i mer enn 3 måneder. Som det fremgår av tabell 5.12 gjelder det nærmest for alle oppholdsformene. For bostedsløse uten overnattingsmuligheter eller i akutt overnatting var andelen tilnærmet 50 prosent. Kartleggingen er gjennomført i uke 48 i 2016, den siste uka i november. Det vil si at de som har hatt denne oppholdsformen mer enn de siste tre måneder før kartleggingsuka har hatt en kald periode der de har vært i den mest utsatte boligsituasjonen man kan være i.

Den vanligste oppholdsformen blant bostedsløse personer er midlertidig hos venner, kjente eller slektninger. 64 prosent av de som er i denne oppholdsformen i kommunegruppa med 10.000-39.999 innbyggere har vært i situasjonen i mer enn tre måneder. Det viser at løsningen med å «bo» hos venner, kjente eller slektninger for de fleste ikke er en særlig midlertidig ordning.

En analyse av oppholdsformer blant ulike aldersgrupper viser at ulike aldersgrupper til dels har ulike oppholdssteder. De yngste, under 25 år, bor i størst grad (65 prosent) blant venner, kjente og slektninger. Dette kan blant annet ha sammenheng med at enkelte av disse fortsatt bor hjemme hos foreldre i mangel av egen bolig. Det har også sammenheng med at de unge har et større nettverk, mens de eldre, som har vært bostedsløse lenge har «brukt opp» nettverket sitt. Denne oppholdsformen blir mindre vanlig med økt alder, mens midlertidig botilbud og krisesenter er oppholdsformer som øker med høyere alder. Kun 17 prosent blant de yngste var

registrert med midlertidig botilbud og krisesenter som oppholdsform, men blant de over 54 år var andelen 38 prosent.

Når vi ser på hvor de bostedsløse personene er født viser det seg at nærmest alle som er uten overnatting/i akutt botilbud er født i Norge. Mens en av fire bostedsløse som oppholder seg i midlertidig botilbud/krisesenter er født utenfor Norge.

5.5 Bostedsløshetens varighet

Hvor lenge en person har vært bostedsløs sier mye om hvilken situasjon vedkommende befinner seg i. I registreringskjemaet har vi delt inn bostedsløshetens varighet i tre kategorier.

‘Tilbakevendende situasjon over flere år’, ‘varighet mer enn et halvt år’ og ‘ett nytt, akutt problem’. I det følgende analyseres bostedsløshetens varighet blant bostedsløse personer i kommunegruppa og blant ulike typer bostedsløse personer.

I registreringskjemaet finnes to spørsmål som belyser lengden på bostedsløsheten for personene som er rammet av bostedsløshet. Det ene spørsmålet er knyttet til hvor lenge vedkommende har vært i den situasjonen de er i når skjemaet fylles ut (tabell 5.11), og det andre er knyttet til historikken til den bostedsløse. Tabell 5.13 viser bostedsløshetens varighet i kommunegruppa med mellom 10.000-39.999 innbyggere.

Tabell 5.13: *Bostedsløshetens varighet i kommuner med 10.000-39.999 innbyggere i 2016, 2012, 2008 og 2005 og for hele landet i 2016. Prosent.*

Bostedsløshetens varighet	2016	2012	2008	2005	Alle 2016
Tilbakevendende over flere år	29	30	28	35	31
Varighet mer enn et halvt år	24	27	19	22	26
Et nytt, akutt problem	23	23	30	25	22
Annet	4	4	5	3	5
Vet ikke	20	17	18	15	16
Sum	99	101	100	100	100

Vi finner ingen systematiske endringer fra 2005 til 2016 i bostedsløshetens varighet for bostedsløse personer i denne kommunegruppa, og endringene er relativt små for den siste fireårsperioden. For hver femte bostedsløs i denne kommunegruppa er det heller ikke gitt opplysninger om varigheten av bostedsløsheten.

Fra 2012 til 2016 har man i denne kommunegruppa klart å bosette mange av de bostedsløse. Ut fra at andelene av de bostedsløse som har opplevd bostedsløsheten som 'tilbakevendende', 'vart i mer enn et halvt år' eller som 'nytt/akutt' er omtrent lik i 2012 og 2016, tyder det på at det er ulike «grupper» av bostedsløse som har blitt bosatt i disse kommunene; både de med kort, medium og lengre historikk som bostedsløs.

Fortsatt har de fleste bostedsløse i denne kommunegruppa opplevd bostedsløsheten som en tilbakevendende situasjon. Dette gjaldt for 29 prosent av de bostedsløse, mens en noe mindre andel har opplevd bostedsløshet i mer enn et halvt år eller som et nytt, akutt problem.

For å få et bedre bilde av varigheten av bostedsløsheten blant bostedsløse personer i denne kartleggingen kan det være fruktbart å se nærmere på hvilke aldersgrupper som opplever langvarig bostedsløshet.

Sammenlikner man fordelingene i kartleggingene i 2012 og 2016 i denne kommunegruppa, ser man særlige endringer for de yngste og eldste aldersgruppene.

I den eldste aldersgruppen, over 55 år, opplevde 35 prosent i 2012 bostedsløsheten som et nytt, akutt problem, mens andelen i 2016 kun var 10 prosent. Andelen som opplevde situasjonen som tilbakevendende har imidlertid økt betydelig i perioden for denne aldersgruppen. Nærmest motsatt tendens har det vært for de yngste under 25 år. Om lag 20 prosent av de yngste bostedsløse i 2012 opplevde situasjonen som et nytt, akutt problem, mens i 2016 er andelen 34 prosent. Det er en mindre andel som opplever problemet som tilbakevendende blant de yngste. Fra forrige kartlegging har det blant de yngste blitt relativt sett en større andel med kort historikk som bostedsløs, mens for de eldste er det relativt sett en større andel med lang historikk som bostedsløs. For de andre gruppene er forskjellene noe mindre.

Tabell 5.14: *Bostedsløshetens varighet etter alder i kommuner med 10.000-39.999 innbyggere i 2016. Prosent. N: 747*

Historikk	<25	25-34	35-44	45-54	>55
Tilbakevendende situasjon over flere år	17	30	38	37	36
Varighet mer enn et halvt år	28	25	18	25	29
Et nytt, akutt problem	34	21	24	20	10
Annet	5	4	2	5	7
Vet ikke	17	20	17	14	19
Sum	100	100	100	100	100

Tabell 5.14 viser at majoriteten av de bostedsløse i 2016 har vært bostedsløs i mer enn seks måneder i alle aldersgruppene. Personer som opplever bostedsløsheten som et tilbakevendende problem over flere år forekommer hyppigst blant personer over 25 år, og i enda større grad blant personer over 34 år. Det er kun i den yngste aldersgruppen at den største andelen ikke er langvarig bostedsløs.

Typen bostedsløshet, langvarig eller akutt, slår ut forskjellig for de ulike oppholdsformene. For personer som var uten

overnattingsmuligheter/akutt botilbud ved kartleggingen i 2016 opplevde om lag 40 prosent bostedsløsheten som et tilbakevendende problem over flere år. Det er imidlertid langt lavere enn i 2012, da andelen var nesten 60 prosent. Uansett om det har vært en positiv endring, tyder tallene på at det er den aller mest vanskeligstilte gruppa som oppholder seg i denne typen tilbud/ikke har tilbud.

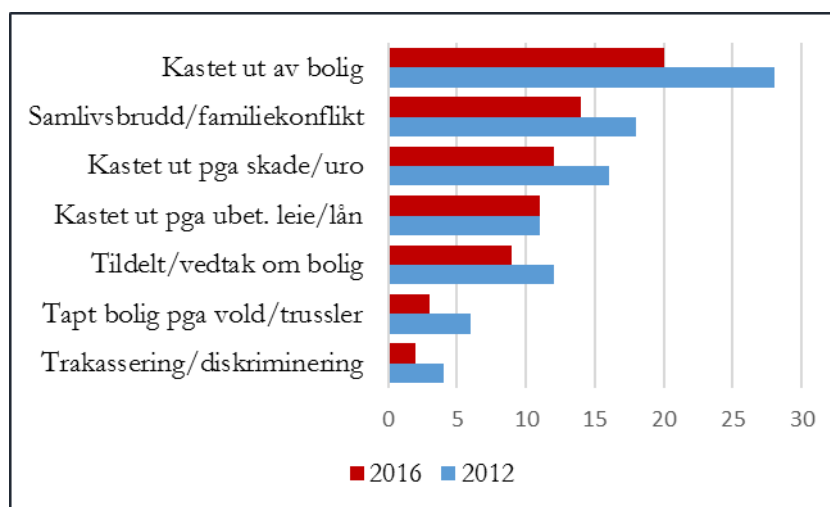
Bostedsløse som bor midlertidig hos venner, kjente og slektninger har den laveste andelen med lang historikk som bostedsløs (24 prosent). Blant personer som oppholder seg i midlertidig botilbud er rundt 33 prosent langvarig bostedsløse, mens en noe lavere andel opplever bostedsløsheten som et nytt, akutt problem. Her er det rimelig å anta at mangfoldet av midlertidige botilbud i denne kategorien slår ut.

Bostedsløshetens varighet er ulik for forskjellige grupper i denne kommunegruppa. Fordelt på land går det fram at langvarig bostedsløshet er mest utbredt blant bostedsløse personer født i Norge. En av tre bostedsløse personer født i Norge opplever bostedsløsheten som et tilbakevendende problem over flere år. For personer født utenfor Norge er det en av fem som er registrert å ha en slik lang historikk som bostedsløs, mens blant de født utenfor Norge er bostedsløshet oppgitt i størst grad å være et nytt, akutt problem.

5.6 Problemsituasjoner

I registreringsskjemaet er det spurt etter ulike problemsituasjoner som den bostedsløse personen kan være berørt av. Det er forhold knyttet blant annet til bolig og personlige forhold som familie, økonomi, institusjonsopphold, fysiske og psykiske sykdommer og rusavhengighet. Figur 5.1 og 5.2 viser andelen bostedsløse personer som er berørt av de ulike situasjonene, og i figurene presenteres problemsituasjoner knyttet til boforhold og andre personlige forhold separat. I figurene sammenliknes utbredelse av problemsituasjoner i 2016 og 2012, og illustrerer endringer i fireårsperioden.

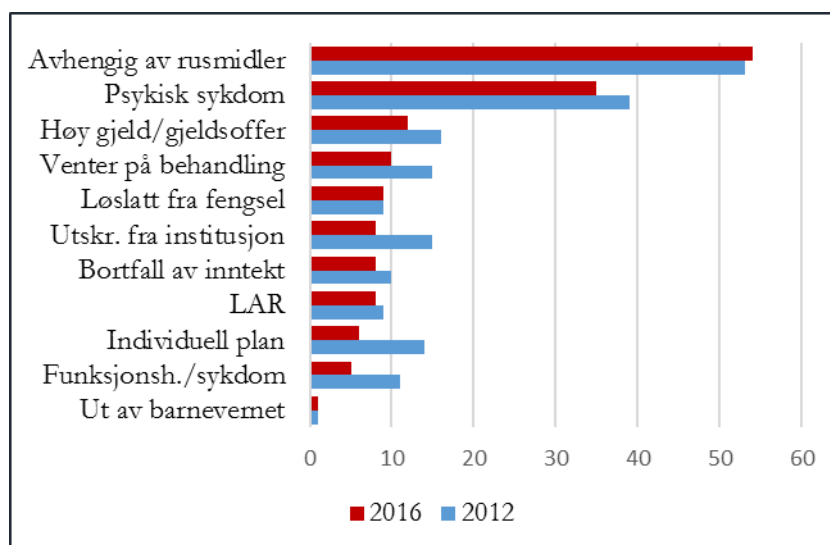
Figur 5.1: *Problemsituasjoner blant bostedsløse, boforhold, i kommunegruppa 10.000-39.999 i 2016 og 2012. (N:849 i 2016). Prosent*

Figur 5.1 viser at det er en relativ og absolutt nedgang i scoren på ulike problemsituasjoner knyttet til boforhold. En av fem er kastet ut av boligen sin siste seks måneder for kartleggingene. Det er imidlertid en langt lavere andel enn i 2012. Den nest hyppigste årsaken til tap av bolig er samlivsbrudd og/eller familiekonflikt (14 prosent i 2016). Det er også færre som har fått tildelt bolig og venter på å flytte inn i 2016 sammenlignet med 2012. Det kan ha sammenheng med at flere nå har bolig enn fire år tidligere.

Mer enn halvparten av de bostedsløse er rusavhengige og en av tre har en psykisk sykdom. Veldig ofte ser man at det er en sammenheng mellom disse to utfordringene. I denne kommunegruppa er det 23 prosent av de bostedsløse som har både avhengighet av rusmidler og en psykisk sykdom, mens 35 prosent hadde ingen av disse utfordringene. Om lag en av ti venter på behandling. Få har en individuell plan, og som i landet for øvrig er andelen med individuell plan betydelig redusert.

Figur 5.2: *Problemsituasjoner blant bostedsløse, personlige forhold, i kommunegruppa 10.000-39.999 i 2016 og 2012. (N:849 i 2016). Prosent*

Andelen med legemiddelassistert behandling er om lag den samme som for fire år siden. Profilen i 2016 er generelt lik profilen i 2012, men andelen bostedsløse i ulike problemsituasjoner er på de fleste variablene lavere i 2016 enn i 2012.

5.7 Oppsummering

Kommunegruppa med mellom 10.000 og 39.999 innbyggere består av 93 kommuner. Totalt antall bostedsløse i kommunegruppa er 849, tilsvarende 0,48 per 1000 innbyggere. Bostedsløse personer i denne kommunegruppa skiller seg ikke mye ut fra landsgjennomsnittet for alle bostedsløse, men på noen områder er profilen annerledes:

Sammenlikner man de bostedsløse i 2012 og 2016 i denne kommunegruppa, har vi sett at de bostedsløse har mange like trekk i de to kartleggingene. Det tyder på at de som er bosatt i denne perioden er personer med ulik alder, problemforhold og bostedsløshetshistorikk. For eksempel er andelen av de bostedsløse som har opplevd bostedsløsheten som «tilbakevendende», «vart i mer enn et halvt år» eller som

«nytt/akutt» omtrent lik i 2012 og 2016. Den største andelen, 29 prosent, av de bostedsløse i 2016 opplever at bostedsløsheten er en tilbakevendende situasjon over flere år.

Vi har imidlertid sett noen forskjeller mellom disse to kartleggingene i hvem de bostedsløse er i denne kommunegruppa. Alderssammensetning har endret seg noe. Andelen unge under 25 år har gått noe ned, mens det har vært en liten økning i andel av de eldste, over 55 år. Blant de eldste har andelen som opplever situasjonen som tilbakevendende økt i perioden, mens det for de yngste har vært en motsatt tendens. Andelen unge er imidlertid høyere for denne kommunegruppa enn for landet som helhet.

Den største endringen, slik vi har sett for de andre kommunegruppene og i landet som helhet, er blant bostedsløse som bor sammen med mindreårige barn. Det har vært en kraftig nedgang i antall bostedsløse personer som bor sammen med mindreårige barn, og i antall barn som er bostedsløse sammen med en bostedsløs foreldre. I 2012 var det 178 mindreårige barn som bodde sammen med bostedsløse foreldre, mens i 2016 er antallet redusert til 34 barn. Dette må imidlertid anses som et minimumstall, da det blant annet er noen som ikke oppgir antall barn.

Som for de andre kommunegruppene og landet som helhet har andelen som er født utenfor Norge økt de siste årene, men andelen født utenfor Norge er betydelig lavere i denne kommunegruppa enn i landet som helhet. I denne kommunegruppa er åtte av ti født i Norge.

Sammenliknet med bostedsløse i hele landet oppholder de bostedsløse i denne kommunegruppa seg i større grad 'midlertidig hos venner, kjente og slekt', mens de i mindre grad er uten overnattingsmuligheter eller i akutt eller midlertidige botilbud. Hele 45 prosent oppholdt seg hos venner, kjente eller slekt. Hvor bostedsløse oppholder seg, har holdt seg relativt stabilt i denne kommunegruppa, og fra 2012 til 2016 er det svært små endringer, selv om antall bostedsløse har gått kraftig ned.

6 Kommuner med under 10.000 innbyggere

Kommunegruppe fire består av kommuner med færre enn 10.000 innbyggere. De fleste av landets kommuner hører til i denne gruppa. Gruppa omfatter 314 kommuner i alt. 225 av disse kommunene, nærmere tre av fire, har færre enn 5.000 innbyggere. En betydelig andel av kommunene har meldt at de ikke hadde eller kjente til bostedsløse innbyggere i uke 48 i 2016. En del av kommunene har ikke svart, og for å komme fram til et rimelig realistisk antall bostedsløse i denne kommunegruppa er tallet vektet (kapittel 1 om metode og vedlegg 1).

Kapittelet er bygd opp som følger:

Først gjennomgår vi antall bostedsløse i kommunene i kommunegruppa. Deretter analyseres den demografiske profilen for bostedsløse personer i kommuner med under 10.000 innbyggere. Etter en analyse av den demografiske profilen blant bostedsløse i kommunegruppa, redegjør vi for familieforhold blant bostedsløse personer. Dernest følger en analyse av oppholdssteder for bostedsløse personer i 2016 samt en analyse av bostedsløshetens varighet. Til slutt drøftes ulike problemsituasjoner bostedsløse personer opplever. Der det er mulig sammenligner vi med tall fra samme kommunegruppe i de to forrige kartleggingene. For hver tabell oppgis også tall for hele landet. Såfremt annet ikke er nevnt, er alle tall som presenteres i dette kapittelet tall for gruppa av kommuner med under 10.000 innbyggere.

Antall bostedsløse er forholdsvis lavt. Det kan derfor bli få enheter (personer) i noen av rutene i tabellene. Resultatene kan bli mindre sikre: noen få individer kan gi store prosentvise utslag. Noen kategorier er derfor slått sammen til en større kategori i enkelte av tabellene.

6.1 Antall bostedsløse i kommunegruppa

Vektet antall bostedsløse i 2016 i denne kommunegruppa er 374 personer. Antallet tilsvarer 0,32 per 1000 innbyggere. Antall bostedsløse i 2012 var 470, tilsvarende 0,40 per 1000 innbyggere. Antallet er redusert med 20 prosent i løpet av fireårsperioden, som er den minste nedgangen av samtlige kommunegrupper.

Den største kommunen i gruppa er Fræna med vel 9.700 innbyggere, og den minste er Utsira med 200 innbyggere. Blant de minste kommunene er det mange kommuner som ikke rapporterer inn bostedsløse. De aller fleste kommuner som har rapportert inn bostedsløse har rapportert inn fem eller færre bostedsløse personer. Noen få kommuner har flere enn fem bostedsløse. Disse kommunene er Alstadhaug, Hadsel, Lyngdal, Volda og Froland. Et relativt høyere antall bostedsløse enn majoriteten i kommunegruppa kan være et uttrykk for godt boligsosialt arbeid og ikke nødvendigvis en svak innsats. Erfaringene fra en rekke kartlegginger av bostedsløse i en 20 årsperiode er at det i mange tilfeller er kommuner med oppmerksomhet rette mot problemet, som også har god oversikt over og rapporterer inn bostedsløse innbyggere.

For denne kommunegruppa gis det ingen fullstendig oversikt over bostedsløshet i den enkelte kommune. Av hensyn til personvern oppgis ikke tallet når antall personer er under fem. De aller fleste kommunene i denne gruppa, som har registrert bostedsløse, blir markert med tegn for 'under fem personer'. Vi ser det som lite hensiktsmessig å publisere en slik tabell. En forenklet oversikt over bostedsløshet denne kommunegruppa er publisert i vedlegg 2. Kommuner med færre enn fem bostedsløse er markert med stjerne

6.2 Bakgrunnsinformasjon om bostedsløse

I tillegg til å registrere alle bostedsløse i Norge, gir denne kartleggingen noe av den viktigste informasjonen vi har om bostedsløse personer i Norge, blant annet informasjon om den demografiske profilen blant bostedsløse. I det følgende analyseres kjennetegnene ved bostedsløse personer i kommuner med under 10.000 innbyggere.

6.2.1 Kjønnsfordeling blant bostedsløse personer

Fra tidligere kartlegginger vet vi at den største andelen bostedsløse personer er menn. Generelt har det vært en tendens til at den kvinnelige andelen bostedsløse øker. Tabell 6.1 viser utviklingen i andel menn og kvinner i kommuner med færre enn 10.000 innbyggere siden 2005. Som det fremgår av tabellen går andelen kvinner betydelig tilbake i 2016, hvor om lag kun en av fem bostedsløse var kvinner. Mens denne kommunegruppa hadde en litt høyere kvinneandel enn landsgjennomsnittet i 2012, er kvinneandelen klart lavere enn i hele landet i 2016.

Tabell 6.1: *Andel menn og kvinner i kommuner med <10.000 innbyggere i 2016, 2012, 2008 og 2005 samt for hele landet i 2016. Prosent.*

Kjønn	2016	2012	2008	2005	Alle 2016
Mann	81	68	81	76	73
Kvinner	19	32	19	24	27
Sum	100	100	100	100	100

6.2.2 Alder

I kommuner med færre enn 10 000 innbyggere var det en betydelig høyere andel av unge bostedsløse under 25 år enn i landsgjennomsnittet i 2012. Andelen unge har imidlertid hatt en særlig stor nedgang fra 36 prosent i 2012 til 20 prosent i 2016. I samme periode var det en relativt stor økning i andelen 25-34 år, og hele 37 prosent av de bostedsløse var i denne aldersgruppen i 2016. Begge disse to aldersgruppene utgjør en større andel av de bostedsløse i denne kommunegruppa sammenliknet med hele landet. Gjennomsnittsalderen i kommunegruppa har imidlertid økt fra 32 år i 2012 til 35 år i 2016, som er lik landsgjennomsnittet i 2016.

Tabell 6.2: *Aldersfordeling blant bostedsløse personer i kommuner med <10.000 innbyggere i 2016, 2012, 2008 og 2005 samt for hele landet i 2016. Prosent.*

Alder	2016	2012	2008	2005	Alle 2016
<25	20	36	38	30	17
25-34	37	27	25	31	30
35-44	18	21	18	26	24
45-54	15	11	12	10	19
>55	10	6	8	3	9
Sum	100	101	101	100	99
Gj.snittsalder	35	32	32	33	35

6.2.3 Fødeland

Tidligere kartlegginger viser at personer født i utlandet er overrepresentert blant bostedsløse personer. Denne kartleggingen viser den samme tendensen.

Tabell 6.3: *Bostedsløse personer etter fødeland i kommuner med <10.000 innbyggere i 2016, 2012 og 2008 samt for hele landet i 2016. Prosent.*

Fødeland	2016	2012	2008	Alle 2016
Norge	87	84	92	72
Øvrige Norden	1	1	-	2
Øvrige EU-land	2	4	1	6
Afrika	3	3	3	9
Asia og Oseania	5	6	-	7
Annet/vet ikke	2	3	4	5
Sum	100	101	100	100

I denne kommunegruppa har ikke andelen norskfødte fortsatt å synke slik som for de andre kommunegruppene og landet som helhet. I 2016 var 87 prosent av de bostedsløse norskfødte, som er noe høyere andel enn ved forrige kartlegging, og betydelig høyere andel enn for hele landet. I og med at innvandrere flest bor i

storbyene, er det ikke så oppsiktsvekkende at andelen bostedsløse innvandrere også er lavere i små kommuner.

6.2.4 Utdanningsnivå

Tabell 6.4 viser utdanningsnivået blant bostedsløse personer i kommuner med færre enn 10.000 innbyggere.

Tabell 6.4: *Utdanningsnivå blant bostedsløse personer i kommuner med <10.000 innbyggere i 2016, 2012, 2008 og 2005 samt for hele landet i 2016. Prosent*

Utdanning	2016	2012	2008	2005	Alle 2016
Grunnskole	38	54	41	52	35
Videregående skole	26	22	20	21	17
Høyskole/universitet	2	3	3	2	4
Vet ikke	34	21	37	24	45
Sum	100	100	101	99	100

I 2016-kartleggingen er det ikke oppgitt utdanningsnivå for hver tredje bostedsløse person i denne kommunegruppa. Andelen som svarer 'vet ikke' varierer betydelig fra år til år, og dette gjør endringene usikre. Det som imidlertid kommer tydelig frem er at svært få av de bostedsløse har høyere utdanning, og de aller fleste har kun fullført grunnskole eller videregående skole. Dette er liknende som for landet som helhet.

6.2.5 Inntektskilder

I registreringskjemaet er respondentene bedt om å fylle ut den viktigste inntektskilden den bostedsløse personen har. Det er derfor mulig at den bostedsløse personen har andre inntektskilder i tillegg, og videre er det mulig at den bostedsløse har en annen inntektskilde som er den viktigste, men som hjelpeapparatet ikke har kjennskap til.

Tabell 6.5: *Viktigste inntektskilde blant bostedsløse personer i kommuner med <10.000 innbyggere i 2016, 2012, 2008 og 2005 samt for hele landet i 2016. Prosent.*

Viktigste inntektskilde	2016	2012	2008	2005	Alle 2012
Arbeidsinntekt	3	4	3	7	3
Dagpenger ved arbeidsløshet	3	5	2	4	2
Sykepenger	2	4	1	2	1
Pensjon: alder/uføre/annet	27	22	28	16	23
Studielån/stipend	2	-	-	-	1
Andre offentlige overføringer ³⁵	28	33	18	20	21
Sosialhjelp	24	21	28	43	32
Ingen kjente inntektskilder	1	2	4	1	5
Annet	3	5	8	2	5
Vet ikke	7	5	8	5	7
Sum	100	101	100	100	100

Det er en svært liten andel (8 prosent) bostedsløse personer som har arbeidsrelatert inntekt som sin viktigste kilde. Med arbeidsrelatert inntekt menes arbeidsinntekt, dagpenger og sykepenger. De aller fleste har ulike typer offentlige ytelser som sin primærinntektskilde. Åtte av ti bostedsløse mottar enten 'andre offentlige overføringer' (arbeidsavklaringspenger og kvalifiseringsstønad), alderspensjon, uføretrygd eller sosialhjelp. Som det fremgår av tabell 6.5. har det variert noe de siste årene hvilke av disse offentlige ytelser som har blitt gitt, men i 2016 er det sammenliknet med 2012 en større andel av de bostedsløse i denne kommunegruppa som mottar alderspensjon og uføretrygd eller sosialhjelp. Hvilke offentlige ytelser som blir gitt, er også noe forskjellig sammenliknet med hele landet.

³⁵ Kategoriene er forklart i kapittel 2

6.3 Familieforhold

Rapporten inneholder et eget avsnitt om familieforhold innenfor hver kommunegruppe. Her legges det særlig vekt på å belyse forhold for bostedsløse personer som har mindreårige barn. Respondentene er bedt om å oppgi om den bostedsløse har mindreårige barn, hvilken type omsorg vedkommende har for barnet, om vedkommende er bostedsløs sammen med sine mindreårige barn og hvor mange barn det gjelder.

De aller fleste bostedsløse, en av ti personer er enslige, og kun en liten andel oppgis å være gift eller samboende. Mer enn seks av ti bostedsløse har ikke mindreårige barn.

Tabell 6.6: *Sivilstatus for bostedsløse personer i kommuner <10.000 innbyggere i 2016, 2012, 2008 og 2005 og hele landet i 2016. Prosent.*

Sivilstatus	2016	2012	2008	2005	Alle 2016
Enslig	87	87	82	87	85
Gift/samboende	7	11	12	7	7
Vet ikke	6	2	6	5	8
Sum	100	100	100	99	100

I 2016 hadde 28 prosent av de bostedsløse i denne kommunegruppa barn under 18 år. Dette er en betydelig lavere andel enn i 2012, og på nivå med andelen i 2008. Fra 2012 til 2016 har det altså vært en betydelig nedgang både i antall bostedsløse personer, og i andelen bostedsløse som har barn. Samlet sett har dette gitt en stor reduksjon i antall bostedsløse personer med barn. I kartleggingen i 2016 var det registrert til sammen 106 bostedsløse personer med mindreårige barn i kommuner med under 10 000 innbyggere.

Tabell 6.7: *Andel bostedsløse personer med mindreårige barn i kommuner med <10.000 innbyggere i 2016, 2012, 2008 og 2005 samt for hele landet i 2016. Prosent.*

Har personen mindreårige barn?	2016	2012	2008	2005	Alle 2016
Har barn < 18 år	29	37	26	34	26
Har ikke barn <18 år	64	60	66	57	61
Vet ikke	7	3	7	9	13
Sum	100	100	99	100	100

Av de bostedsløse som har mindreårige barn er det få som er registrert å bo sammen med barna og med daglig omsorg for dem. I 2016 var det kun 7 prosent av de som har barn, som var registrert å bo sammen med mindreårige barn. I 2012 var andelen 29 prosent. Som for de andre kommunegruppene og landet som helhet, har det vært en betydelig nedgang i antall barnefamilier som er bostedsløse, og for denne kommunegruppa er omfanget av bostedsløse barnefamilier blitt minimalisert.

Tabell 6.8: *Omsorg/samvær med barn blant bostedsløse i kommuner <10.000 innbyggere i 2016 og 2012 og hele landet 2016. Prosent.*

Omsorg/Samvær	2016	2012	Alle 2016
Daglig omsorg	7	18	16
Delt omsorg	-	7	3
Samværsrett	38	28	29
Ikke omsorg el. samværsrett	34	25	33
Annet	5	8	6
Vet ikke	16	15	14
Sum	100	101	100

I 2016 var det registrert rundt en håndfull bostedsløse personer som bor sammen med mindreårige barn på kartleggingstidspunktet samlet sett for alle kommuner under 10 000 innbyggere.

Det er altså kun de færreste bostedsløse som har daglig omsorg for mindreårige barn. En av tre som har mindreårige barn har ikke

omsorg eller samværsrett med barnet, og om lag like stor andel har kun samværsrett.

6.4 Oppholdssteder

I Norge er definisjonen av bostedsløshet tett knyttet opp til oppholdssteder da den er definert ut fra posisjoner på boligmarkedet (se kapittel 1). I det følgende analyseres oppholdssteder blant bostedsløse personer i kommuner med færre enn 10.000 innbyggere.

Tabell 6.9: *Oppholdssteder blant bostedsløse i kommuner <10.000 i 2016, 2012, 2008, 2005 og hele landet i 2016. Prosent*

Oppholdssteder	2016	2012	2008	2005	Alle 2012
Uten/akutt overnatting	2	5	3	5	7
Midlertidig botilbud/Krisesenter	24	22	26	11	30
Institusjon	15	20	13	11	14
Fengsel	9	12	9	9	7
Venner, kjente, slekt	42	38	40	55	35
Annet/vet ikke	9	4	9	10	8
Sum	101	101	100	101	100

I denne kommunegruppa oppholder 42 prosent av de bostedsløse i 2016 seg midlertidig hos venner, kjente eller slekt. Det er på nivå med de to foregående kartleggingene og noe høyere enn for bostedsløse i hele landet. 24 prosent oppholdt seg i midlertidig botilbud eller krisesenter. Nesten en like stor andel oppholdt seg i institusjon eller fengsler og skulle flytte tilbake til hjemkommunen innen to måneder uten å ha bolig. Nærmest ingen av de bostedsløse i denne kommunegruppa sto uten overnattingsmuligheter eller måtte benytte akutt overnatting på kartleggingstidspunktet. Det er relativt små forskjeller mellom bostedsløse i denne kommunegruppa og alle bostedsløse i landet. Selv om antall bostedsløse har blitt kraftig redusert, ser vi at fordelingen hvor de oppholder seg er relativt lik som tidligere.

I forbindelse med å se på hvor bostedsløse personer oppholder seg, er det interessant å se hvor lenge de har vært der. Tabell 6.10 viser lengde i oppholdet i kommuner med <10.000 innbyggere.

Tabell 6.10: *Tid tilbrakt i oppholdsformen for registreringstidspunktet i kommuner med <10.000 innbyggere i 2016 og 2012, samt hele landet i 2016. Prosent.*

Lengde i oppholdsformen	2016	2012	Alle 2016
Inntil tre uker	14	18	12
Tre uker til tre måneder	27	30	25
Tre måneder til seks måneder	19	19	17
Mer enn seks måneder	35	28	38
Vet ikke/ubesvart	5	5	8
Sum	100	100	100

Tatt i betraktning den store nedgangen i antall bostedsløse, er fordelingen i hvor lenge de bostedsløse har oppholdt seg i oppholdsformen på registreringstidspunktet forholdsvis lik i 2012 og 2016. For denne kommunegruppen, hvor antall bostedsløse er så få, vil også relativt små endringer føre til større prosentvise endringer. Den største andelen, 35 prosent, har vært lengre enn seks måneder i oppholdsformen som er registrert i 2016, og det er en del høyere enn i 2012. Ser man på andelen som har vært på oppholdsstedet tre til seks måneder har ikke økningen vært så stor. Tilsvarende har det vært en liten nedgang i andelen som har vært mindre enn tre måneder i oppholdsformen, og i 2016 var andelen 41 prosent.

Tabell 6.11: *Lengde i situasjonen etter oppholdsform i 2016 i kommuner med <10.000 innbyggere. Prosent. N: 205*

Lengde i oppholdsform	Uten/akutt overnatting	Midlertidig botilbud/krisesenter	Institusjon	Fengsel/kri m.omsorg	Venner, kjente, slekt	Annet
Mindre enn tre måneder	83	49	30	38	44	50
Mer enn tre måneder	17	51	70	62	56	50
Sum	100	100	100	100	100	100

Som det fremgår av tabell 6.11 har om lag halvparten eller flere av de bostedsløse vært mer enn tre måneder ved oppholdsformen nærmest uavhengig av hvilke oppholdsform de har hatt i denne perioden. Unntaket er personer i akutt overnatting. I Norge er det et mål at ingen skal oppholde seg i midlertidig botilbud i mer enn tre måneder, men for denne kommunegruppa, som for de andre, er det likevel om lag halvparten av de som oppholder seg i midlertidig botilbud som er der lengre enn 3 måneder.

6.5 Bostedsløshetens varighet

Bostedsløshetens varighet sier mye om hva slags type bostedsløshet personen opplever. Det kan være stor forskjell på en person som har vært bostedsløs gjennom flere år, og en som opplever dette som et nytt, akutt problem. I det følgende ser vi nærmere på bostedsløshetens varighet for ulike grupper.

Tabell 6.12: *Bostedsløshetens varighet i kommuner med <10.000 innbyggere i 2016, 2012, 2008 og 2005 og hele landet i 2012. Prosent.*

Bostedsløshetens varighet	2016	2012	2008	2005	Alle 2016
Tilbakevendende situasjon over flere år	25	21	19	24	31
Varighet i mer enn et halvt år	25	25	24	13	26
Et nytt, akutt problem	26	27	35	30	22
Annet	7	9	6	1	5
Vet ikke	17	18	17	31	16
Sum	100	100	101	99	100

I denne kommunegruppa er det en like stor andel av de bostedsløse som opplever bostedsløsheten som 'tilbakevendende', 'vart i mer enn et halvt år' eller som 'nytt/akutt problem'. Fra 2012 til 2016 har det vært relativt små endringer i andelen bostedsløse innenfor disse tre kategoriene, selv om antall bostedsløse har gått kraftig ned. Sammenliknet med hele landet er det en noe høyere andel av de bostedsløse i denne kommunegruppa som opplever bostedsløsheten som nytt, akutt problem, og en noe lavere andel som opplever den som tilbakevendende situasjon over flere år.

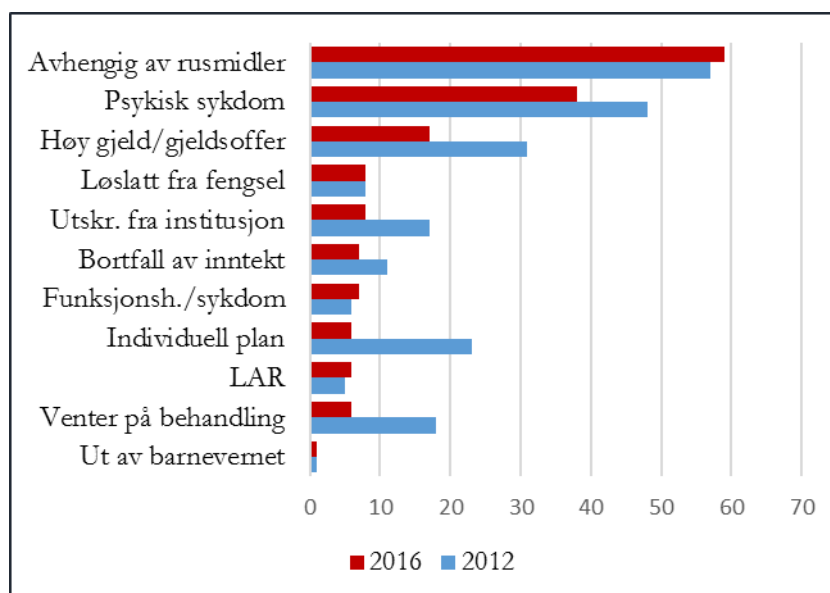
6.6 Problemsituasjoner

I en undersøkelse som denne, som er en av de eneste kildene til informasjon om bostedsløse personer i Norge, ønsker vi å få mest mulig kunnskap om den enkelte bostedsløse personen. I registrerings skjemaet er det listet opp en rekke ulike faktorer som kan inngå i situasjonen til personen som er rammet av bostedsløshet. Det er forhold knyttet blant annet til bolig og personlige forhold som familie, økonomi, institusjonsopphold, fysiske og psykiske sykdommer og rusavhengighet.

Figur 6.1 og 6.2 viser andelen bostedsløse personer som er berørt av de ulike situasjonene, og i figuren presenteres problemsituasjoner knyttet til boforhold og andre personlige

forhold separat. I figurene sammenliknes andelen bostedsløse som har erfart denne typen situasjoner i 2016 og 2012.

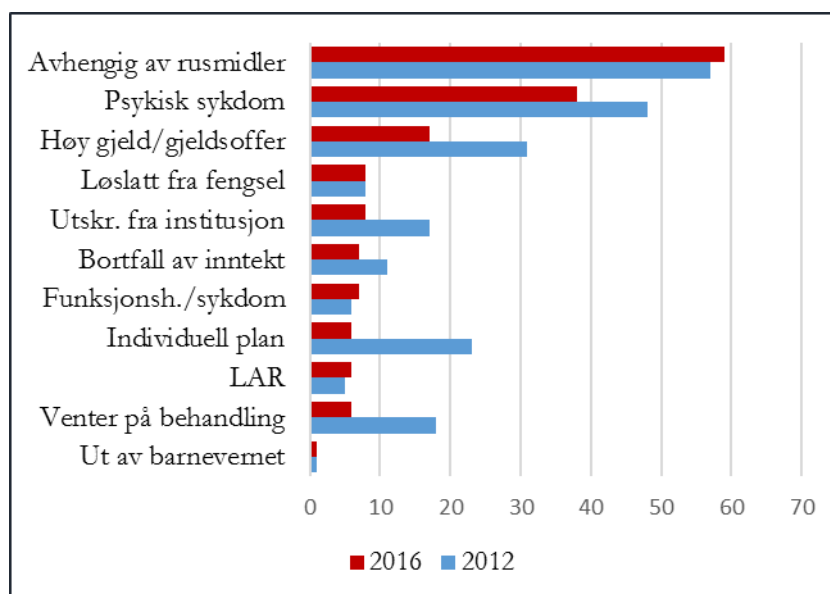
Figur 6.1: *Problemsituasjoner blant bostedsløse, boforhold, i kommunegruppe <10.000 innbyggere i 2016 og 2012. Prosent*

Nesten en fjerdedel er kastet ut av boligen sin i 2016. Det er relativt og absolutt færre enn fire år tidligere. Andelen som er kastet ut på grunn av husleierestanser har økt, mens andel som har mistet boligen sin på grunn av samlivsbrudd og/eller familiekonflikt siste seks måneder har gått ned betydelig fra 2012. Det er rimelig å anta at det er en sammenheng mellom nedgang i sistnevnte problemsituasjon og reduksjon i andel bostedsløse barnefamilier. Tap av bolig på grunn av samlivsbrudd og familiekonflikt forekommer oftere blant barnefamilier enn blant andre.

Tap av bolig på grunn av samlivsbrudd eller konflikt i familien er imidlertid et like vanlig problemforholdet knyttet til bolig i denne kommunegruppa som husleierestanser. I 2016 var dette registrert som årsak til tap av bolig for 17 prosent av de bostedsløse, som er langt høyere enn de 10 prosent i landet som helhet.

Figur 6.2: *Problemsituasjoner blant bostedsløse, personlige forhold, i kommunegruppe <10.000 innbyggere i 2016 og 2012. Prosent*

Av de bostedsløse personene i denne kommunegruppa er 59 prosent avhengig av rusmidler, og 38 prosent har en psykisk sykdom. Veldig ofte ser man at det er en sammenheng mellom disse to utfordringene. I denne kommunegruppa har 25 prosent både rusavhengighet og en psykisk sykdom, mens i 2012 var andelen 34 prosent. Om lag 30 prosent har verken rusavhengighet eller en psykisk sykdom.

Andelen med høy gjeld/gjeldsoffer er halvert fra 2012, men er likevel rangerer som det tredje mest utbredte problemet i 2016. I kommuner med mindre enn 10 000 innbyggere er det også en høyere andel av de bostedsløse som rapporteres å ha høy gjeld/gjeldsoffer enn i landet som helhet. Også på andre situasjoner scorer bostedsløse i denne kommunegruppa om lag som i 2012 eller lavere. Andelen med individuell plan er også svært lav, særlig tatt i betraktning omfang av avhengighet av rusmidler og psykiske lidelser.

6.7 Oppsummering

I denne kommunegruppa er antall bostedsløse 374 personer. Andelen per 1000 innbygger er 0,32, noe som er langt lavere enn landsgjennomsnittet på 0,75. Nedgangen fra 2012 er på 20 prosent. Den relative nedgangen i antall bostedsløse er mindre i denne kommunegruppa enn i de andre kommunene.

Bostedsløse i kommuner med færre enn 10.000 innbyggere har en del likheter med bostedsløse i landet som helhet, men de skiller seg også noe fra dem på en del kjennetegn.

De bostedsløse i denne gruppa er i større grad menn (81 prosent), og yngre bostedsløse under 35 år utgjør en noe større gruppe enn i landet som helhet. Andelen norskfødte er også større. Det er også en noe høyere andel av de bostedsløse som opplever bostedsløsheten som nytt, akutt problem, og en lavere andel som opplever situasjonen som tilbakevendende i denne kommunegruppa enn blant bostedsløse i hele landet i 2016. Det rapporteres også om høyere andel som har opplevd ulike problem knyttet til bolig og personlige forhold. En større andel har blitt kastet ut av boligen, tapt bolig på grunn av samlivsbrudd eller konflikt i familien enn blant bostedsløse i andre kommuner. En større andel rapporteres også å være rusavhengige og ha psykisk sykdom.

Den store nedgangen som vi har sett i de andre kommunene i antall bostedsløse som bor sammen med mindreårige barn, og antall barn som bor i bostedsløshet, er også gjeldende for denne kommunegruppa. For disse minste kommunene er det svært få som er registrert å bo sammen med mindreårige barn i 2016. Dette må imidlertid betraktes som et minimumstall, men uansett betydelig færre enn i 2012.

7 Grupper av bostedsløse

Kartleggingene av bostedsløse, inkludert denne siste fra 2016, tegner et bilde av en kjent figur: En mann i tretti- eller førtiårene med et rusproblem og med en lang historikk som bostedsløs. En betydelig andel har en psykisk lidelse. Denne store gruppa, som dominerer datamaterialet, er identifisert som majoriteten blant bostedsløse både i Danmark, Finland og Sverige. I andre land er populasjonen mer sammensatt. Forklaringen på at gruppa bostedsløse i Norden domineres av personer med sammensatte problemer er de nordiske velferdsstatenes omfordelingspolitikk og relativt generøse velferdsordninger, sammenlignet med andre velferdssystemer (Esping-Andersen 1990). En komparativ europeisk studie bekrefter bildet. Velferdssystemet, ikke primært organisering av boligsektoren, har størst betydning for om innbyggerne i landet faller gjennom det sosiale sikkerhetsnettet og ender som bostedsløse. Undersøkelsen fant at boligøkonomiske virkemidler, i Norge blant annet bostøtte, startlån og boligtilskudd, også spiller en rolle for å forebygge bostedsløshet (Stephens m.fl. 2010). Mange av de som blir bostedsløse i de nordiske landene har behov for sammensatte tjenester og til dels mye oppfølging over lang tid.

Ved nærmere undersøkelser av datamaterialet framtrer likevel undergrupper med en annen profil og andre kjennetegn enn figuren beskrevet over. Kapittelet ser også nærmere på undergrupper av den store majoriteten. En slik gruppe er personer med omsorg for mindreårige barn og som er bostedsløse sammen med barna. Andre grupper som omtales skiller seg ikke så mye fra majoriteten, men de har likevel enkelte andre statistiske karakterista. En av gruppene er personer med samtidig rusavhengig og psykisk lidelse. Eldre bostedsløse er en annen. Unge bostedsløse kunne forventes å skille seg ut med andre

kjennetegne enn majoriteten, men som omtalen senere i kapitlet illustrer, er det en sårbar gruppe med omfattende problemer³⁶.

7.1 Barnefamilier

1001 personer registrert som bostedsløse i 2016 hadde mindreårige barn. Tallet utgjør 26 prosent av alle bostedsløse. 41 prosent av disse hører hjemme i en av de fire største byene. En av fire (23 prosent) er hjemmehørende i kommuner med 40.000 innbyggere og over og en like stor andel i kommuner mellom 10.000 og opptil 40.000 innbyggere. En av ti hører til en kommunene med færre enn 10.000 innbyggere. Tre av fire bostedsløse med mindreårige barn er i aldersgruppa mellom 25 og 44 år. En av tre er kvinner. Majoriteten, 82 prosent, er enslige.

En tredel av personene med mindreårige barn har ingen kontakt med barna (ikke omsorg/samværsrett). En nesten like stor gruppe har samværsrett. En liten gruppe, 159 personer, har daglig eller delt omsorg for barna. Et fåtall personer har samværsrett. En av fem er registrert under 'annet' eller 'vet ikke'. Informasjon gitt i spørreskjemaet tyder blant annet på at svarkategoriene ikke helt passer for å fange opp situasjonen. Noen barn oppholder seg i et annet land og enkelte et annet sted i landet.

7.1.1 Foreldre og barn bostedsløse sammen

En liten gruppe er bostedsløs sammen barna sine. Resten av delkapittel 7.1 vil konsentrere seg om denne gruppa. Selv om mange barn som ikke er bostedsløse sammen med én eller begge foreldrene kan være sterkt berørt av situasjonen, er betegnelsen bostedsløse barnefamilier avgrenset til denne gruppa.

131 personer er bostedsløse sammen med barna sine. Disse har til sammen 229 barn. Ikke alle har oppgitt antall barn, slik at det i realiteten kan dreie seg om noen flere barn som er bostedsløse

³⁶ I rapporten fra kartleggingen fra 2012 ble veteraner fra tjeneste i internasjonale militære styrker omtalt som egen gruppe. I 2016 omfatter denne gruppa noen få personer. Langvarig bostedsløse ble også omtalt særskilt, men gruppa skiller seg lite fra majoritetsprofilen og sammenfaller i stor grad med personer med samtidig rus/psykisk lidelse.

sammen med foreldre³⁷. Antall bostedsløse barnefamilier og antall barn økte kraftig fra 2008 til 2012. Kartlegging av bostedsløse barnefamilier, spørsmål om personen var bostedsløs sammen med barna sine, ble lagt til i spørreskjemaet i 2008. Det ble da registrert 400 barn. I 2012 hadde tallet på barn økt med 70 prosent til 679 barn. Antall foreldre i 2012 var 357. Det var altså 450 færre barn bostedsløse sammen med en eller to foreldre i 2016 sammenlignet med fire år tidligere. Det tilsvarer en reduksjon på 66 prosent i fireårsperioden.

Bostedsløse barnefamilier har vært en prioritert gruppe siden de første tallene kom på bordet ved kartleggingen av bostedsløse i 2009. Økningen i antall bostedsløse barn fra 2009 til 2012 intensiverte fokus og prioritet for å få ned tallet og hindre at barnefamilier blir bostedsløse. Gruppen er også en av de høyt prioriterte i den nasjonale strategien *Bolig for velferd 2014-2020*.

Tabell 7.1 gir en oversikt over fordeling på bakgrunnsvariabler for personer som er bostedsløse sammen med barna sine i 2016 og 2008 og for hele gruppa av bostedsløse i 2016. Foreldrene i gruppa som dataene omfatter, avviker sterk fra hele populasjonen av bostedsløse på de fleste variablene. Tallene referert videre er fra 2016 om ikke annet er presisert. Kjønnfordelingen er snudd på hodet. Tre av fire er kvinner og en av fire er menn. Aldersmessige er foreldrene konsentrert i gruppa 25 til 44 år (tre av fire). Viktigste inntektskilde er sosialhjelp (38 prosent). En mindre andel av foreldrene har 'andre offentlige overføringer' og 'pensjon' sammenlignet med 2012. Nærmere en av fem har en arbeidsinntekt eller en arbeidsrelatert ytelse som viktigste inntektskilde. Det er en relativ dobling fra 2016 og mer enn dobbelt så stor andel som i hele populasjonen av bostedsløse.

³⁷ Personer registrer som bostedsløse sammen med barna sine, der det ikke er oppgitt antall barn, kan også være den ene i et par, som er bostedsløse sammen. I veiledning for utfylling av spørreskjema er det presisert at antall barn da bare skal registreres på den ene forelderen, slik at barna ikke blir dobbeltregistrert.

Tabell 7.1: *Samletabell for bostedsløse barnefamilier 2016 og 2012 og alle bostedsløse i 2016. Prosent.*

Kjønn, alder, inntektskilder, fødested, oppholdssteder, historikk	B.fam 2016	B.fam. 2012	Alle 2016
Kjønn			
- Menn	26	23	74
- Kvinner	74	77	26
Alder			
- <25 år	6	9	17
- 25 – 34 år	35	44	31
- 35 – 44 år	40	32	24
- >45 år	19	19	28
Inntektskilder			
- Arbeidsinnt./dag-/sykepenger/studielån	18	9	7
- Pensjon: alder/uføre/annet	8	16	24
- Andre offentlige overføringer	18	36	22
- Sosialhjelp	38	32	33
- Ingen kjente/annet/ubesvart	18	8	15
Fødested			
- Norge	28	43	77
- Øvrige Europa	5	9	6
- Afrika	35	21	8
- Asia	25	17	6
- Annet/vet ikke	7	10	2
Oppholdssteder			
- Midlertidig hos venner, kjente, slekt	36	38	37
- Midlertidig botilbud	35	21	29
- Krisesenter	13	27	1
- Institusjon/fengsel	6	5	21
- Annet, vet ikke	9	8	12
Tid som bostedsløs			
- Langvarig bostedsløs	15	29	57
- Nytt akutt problem	59	50	21
- Annet, vet ikke	26	21	21

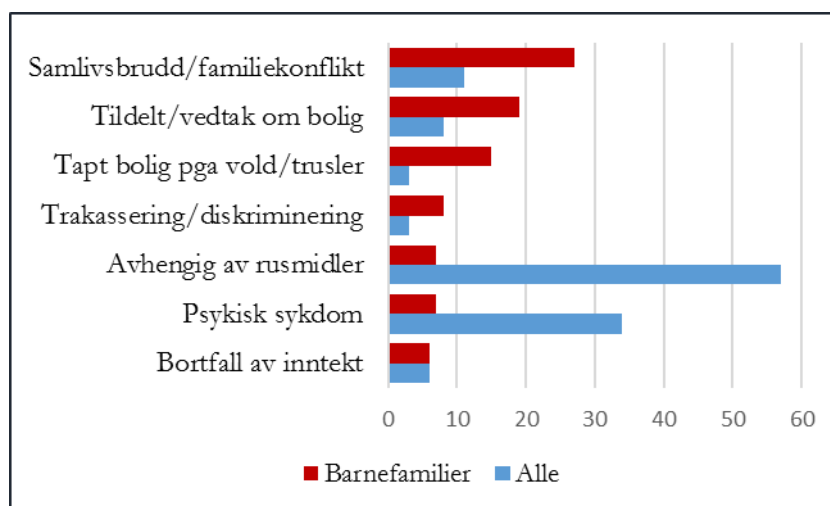
28 prosent er født i Norge. Antall og andel født i Norge har gått ned siden 2012, og avstanden til hele populasjonen av bostedsløse i 2016 er markant. 35 prosent, mer enn en av tre, er født på det

afrikanske kontinentet og en fjerdedel er født i Asia. Sammenlignet med 2012 har andelen foreldre født i Afrika og Asia økt ganske mye.

Avvikene til hele gruppa av bostedsløse er langt mindre med hensyn til oppholdssteder. Blant barnefamilier, som i hele gruppa, er den mest utbredte formen for oppholdssted midlertidig hos venner, kjent og slektninger. Barnefamilier er overrepresentert blant personer i midlertidig botilbud. 13 prosent oppholder seg i krisesenter. Svarprosenten blant krisesentrene er forholdsvis lav, og lavere enn i 2012. Her kan det ligge en feilkilde, som betyr at andel i krisesenter i realiteten er høyere – og at antall bostedsløse barnefamilier i realiteten er høyere. På den andre siden er det høyst sannsynlig at personer som er i krisesenter og trenger hjelp til å finne et nytt sted å bo, vil være kjent av kommunale instanser. Det må også understrekes at ikke alle som er i krisesenter er bostedsløse. De skal også fylle kriteriene for bostedsløshet.

Lang historikk som bostedsløs er lite utbredt blant barnefamilier. 59 prosent opplever bostedsløshet som et nytt, akutt problem. En liten gruppe (15 prosent) har vært bostedsløse i mer enn et halvår eller tilbakevendende over flere år. For en av fire er varighet av bostedsløsheten ikke oppgitt.

Figur 7.1: *Boforhold og personlige forhold blant bostedsløse barnefamilier og alle bostedsløse, 2016. Prosent.*

Figur 7.1 gir et bilde på de meste utbredte problemene bostedsløse barnefamilier møter (tildelt eller fått vedtak om tildeling av bolig er strengt tatt et hjelpetiltak). Mer enn en fjerdedel har opplevd å miste boligen sin på grunn av samlivsbrudd og familiekonflikt i løpet av siste seks måneder før kartleggingen. 15 prosent har mistet boligen på grunn av at de har vært utsatt for vold og/eller trusler, og en liten gruppe har måttet flytte eller forlate boligen sin fordi de har vært utsatt for trakassering og/eller diskriminering. Svært få er avhengige av rusmidler. Andelen med en psykisk lidelse er tilsvarende lav. Det er også viktig å notere at nærmere en av fem har fått tildelt eller vedtak om bolig og er bostedsløse i påvente av å kunne flytte inn.

Oppsummert for gruppa bostedsløse barnefamilier er den viktigste endringen fra 2012 en kraftig reduksjon i antall både foreldre og barn. Antall bostedsløse foreldre og barn er også klart lavere enn i 2008. Foreldre som er født utenfor Norge blir oftere bostedsløse enn foreldre født i Norge. Nedgangen i antall bostedsløse født i Afrika og Asia er noe mindre enn for grupper fra andre deler av verden, men antall personer i disse gruppene er også redusert. Endelig er det viktig å poengtere at godt over halvparten av de bostedsløse barnefamiliene opplever bostedsløshet som et nytt akutt problem.

7.2 Bostedsløse under 25 år

Bostedsløse under 25 år regnes som unge bostedsløse. I likhet med barnefamilier har ungdom i risiko for å bli eller som allerede er bostedsløse vært en prioritert gruppe over lang tid. Dette er også en prioritering som synes å ha gitt uttelling. Gruppa omfatter 669 personer og utgjør 17 prosent av alle bostedsløse. Fire år tidligere, i 2012, utgjorde unge under 25 år 23 prosent. En svært liten gruppe er under 18 år. For å sikre anonymiteten til personene det gjelder, vil disse ikke bli omtalt særskilt.

Tabell 7.2 viser fordelingen på en rekke bakgrunnsvariabler samt oppholdssteder og hvor lenge personene har vært bostedsløse. Første tallkolonne inneholder fordelingen blant unge under 25 år. De neste kolonnene viser fordelingen blant unge i 2012 og alle bostedsløse i 2016.

Tabell 7.2: *Samletabell for unge bostedsløse under 25 år 2016 og 2012 og alle bostedsløse i 2016. Prosent*

Kjønn, alder, utdanning, inntektskilder, fødested, oppholdssteder, historikk	Unge 2016	Unge 2012	Alle 2016
Kjønn			
- Menn	68	68	74
- Kvinner	32	32	26
Utdanning			
- Grunnskole	53	61	35
- Videregående skole	14	14	17
- Ubesvart/annet	33	25	48
Inntektskilder			
- Arbeidsinnt./dag-/sykepenger/studielån	6	8	7
- Pensjon: alder/uføre/annet	3	4	24
- Andre offentlige overføringer	23	28	22
- Sosialhjelp	41	39	33
- Ingen kjente/annet/ubesvart	20	5	15
Fødested			
- Norge	73	77	77
- Øvrige Europa	4	6	6
- Afrika	9	8	8
- Asia	8	5	6
- Annet/vet ikke	5	2	2
Oppholdssteder			
- Midlertidig hos venner, kjente, slekt	53	54	37
- Midlertidig botilbud	21	14	29
- Institusjon	10	12	14
- Fengsel	7	8	7
- Annet, vet ikke	10	12	12
Tid som bostedsløs			
- Langvarig bostedsløs	46	50	57
- Nytt akutt problem	32	26	21
- Annet, vet ikke	22	25	21

Kvinner er noe overrepresentert blant unge både i 2016 og 2012 sammenlignet med alle bostedsløse i 2016³⁸. I andre aldersgrupper

³⁸ 2012: 32 prosent kvinner blant unge, 29 prosent kvinner blant alle bostedsløse.

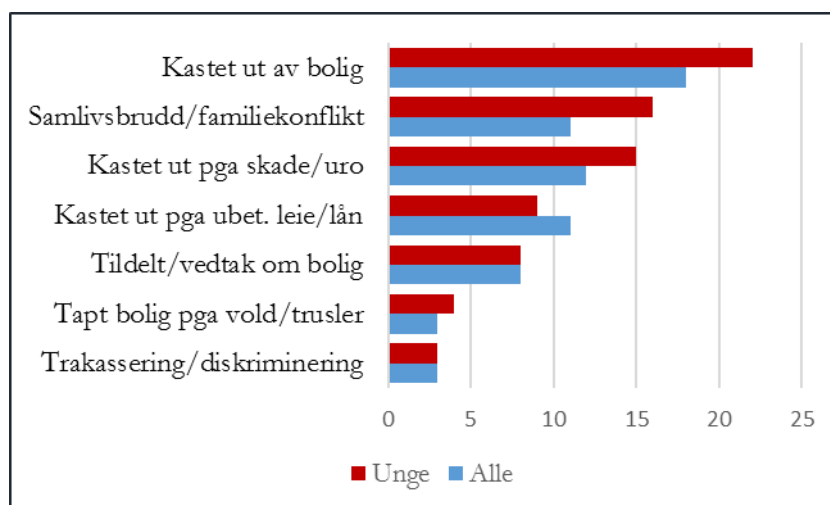
synker andelen kvinner etter fire år. Utviklingen tyder på at kvinner noen oftere enn menn kommer seg ut av situasjonen som bostedsløs uten å «falle tilbake». Andelen med kun fullført grunnskole er langt høyere blant unge enn i hele populasjonen. En forklaring kan være at noen etter hvert fullfører skolegang senere, for eksempel under institusjons- eller fengslesopphold. 'Ubesvart/annet' omfatter også personer med universitet-/høgskoleutdanning, som for de unge utgjør noen få personer både i 2016 og 2012. Som nevnt andre steder i rapporten, er opplysninger om utdanning svært usikre på grunn av høy andel ubesvart og 'vet ikke'. Fordeling på inntektskilder følger i store trekk mønsteret for hele populasjonen i 2016. Sosialhjelp er hyppigste primærinntektskilde for alle grupper både i 2012 og 2016, men sosialhjelp er enda mer utbredt blant unge.

Majoriteten, tre av fire unge bostedsløse, er født i Norge. Siden 2012 har det vært en liten økning i andel født i Afrika og en noe større økning i andel personer født i Asia. Den mest utberedte oppholdsformen blant unge er midlertidig opphold hos venner, kjente eller slektninger. Undersøkelser fra andre land har funnet at «sofasurfing», å bo noen netter på en sofa her og der, er mest utbredt blant unge bostedsløse (Johnson 2006).

Institusjonsopphold er også mer utbredt blant unge enn i hele populasjonen. Andelen unge bostedsløse som oppholder seg i fengsel og står foran løslatelse uten en bolig, er mindre enn blant bostedsløse generelt.

Langvarig bostedsløshet, tilbakevendende over flere år eller varighet mer enn et halvt år, er noen mindre utbredt blant unge enn blant bostedsløse generelt. Majoriteten er likevel definert som langvarig bostedsløse. En av tre opplever bostedsløshet som et nytt akutt problem i 2016. Dette er en høyere andel enn i 2012 og blant alle bostedsløse i 2016. Den relativt betydelige andelen som opplever bostedsløshet som et nytt problem, kan blant annet reflektere høy prioritet av gruppa; flere får hjelp før de rekker å «etablere seg» i en tilværelse som bostedsløs. Den fortsatt høye andelen langvarig bostedsløse blant unge (etter litt nedgang fra 2012) utgjør likevel en utfordring.

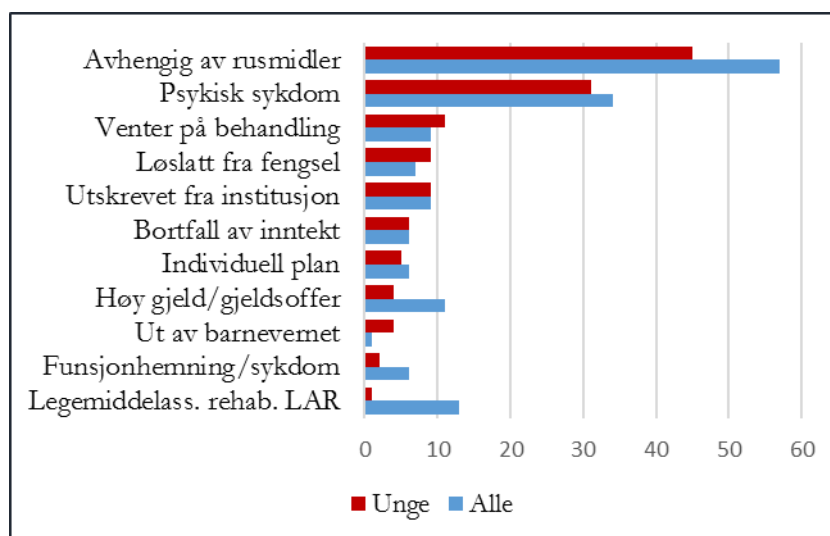
Figur 7.2: *Boforhold blant unge bostedsløse under 25 år og blant alle bostedsløse, 2016. Prosent.*

Unge bostedsløse kastes oftere ut fra boligen sin enn bostedsløse generelt. Utkastelsesgrunn er oftere at de har utøvet skade eller uro enn ubetalt husleie sammenlignet med hele populasjonen. Tap av bolig på grunn av samlivsbrudd og/eller familiekonflikt er mer utbredt blant unge. Noen av disse er foreldre med barn, som etter alt å dømme selv har opplevd oppbrudd fra partner. Det gjelder imidlertid ikke alle. Noen i denne gruppa kan ha mistet boligen på grunn av samlivsbrudd blant foreldre. Tap av bolig på grunn av samlivsbrudd/familiekonflikt var høyere blant unge enn i populasjonen generelt også i 2012.

Figur 7.3 viser fordeling på ulike andre problemsituasjoner, personlig forhold, blant unge og blant alle bostedsløse i 2016. 45 prosent av de unge er avhengig av rusmidler. Dette er en betydelig lavere andel enn i hele gruppa av bostedsløse. Det er også en reduksjon fra 2012 (49 prosent, ikke vist i figuren). Psykiske lidelser er litt mindre utbredt blant unge, men det likevel drøyt 30 prosent som har en psykisk lidelse. Nærmere en av fem unge (18 prosent) har samtidig psykisk lidelse og avhengighet av rusmidler.

Figur 7.3: *Personlige forhold blant unge bostedsløse under 25 år og alle bostedsløse, 2016. Prosent.*

Oppsummert har unge under 25 år mange likhetstrekk med hele populasjonen av bostedsløse. Profilen er den samme: Majoriteten er menn, de er enslige, har liten utdanning, den største gruppa har sosialhjelp som viktigste inntektskilde, de bor midlertidig hos venner, kjente og slektninger og de har vært bostedsløs lenge. I omtalen av gruppa er imidlertid avstanden til populasjonen av bostedsløse på en del variabler vektlagt. Samlet sett er unge bostedsløse noe mindre utsatt enn hele gruppa av bostedsløse, men utfordringene er mange også blant unge bostedsløse. Det er vesentlige å understreke at gruppa unge bostedsløse er redusert siden 2012 både i antall og andel av populasjonen av bostedsløse.

7.3 Bostedsløse med samtidig psykisk lidelse og avhengighet av rusmidler

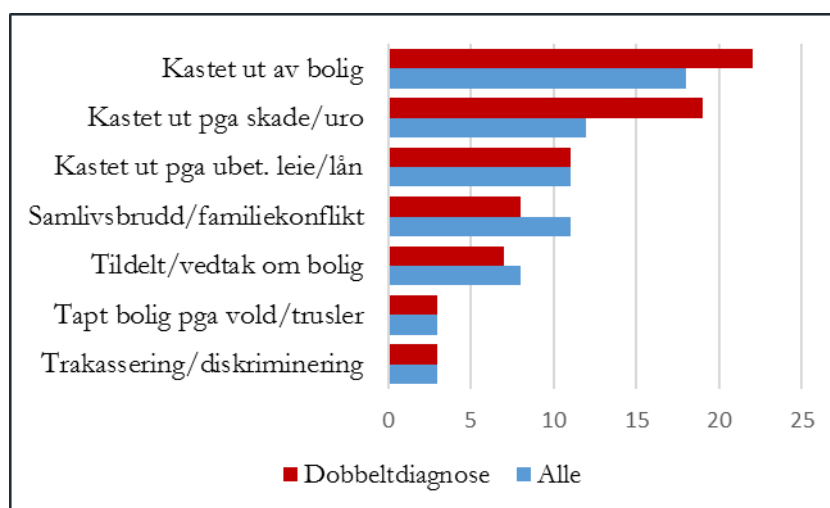
Denne delen av kapittel 7 ser nærmere på personer med samtidig psykisk lidelse og avhengighet av rusmidler, også kategorisert som dobbeltdiagnose. 23 prosent av alle bostedsløse (910 personer) er registrert med både psykisk lidelse og avhengighet av rusmidler i 2016. Tabell 7.3 tallfester kjennetegn ved denne gruppa for 2016 og 2012 og for alle bostedsløse i 2016 ('Dob.d.' i tabellen).

Tabell 7.3: *Samletabell for personer med dobbeltdiagnose 2016 og 2012 og alle bostedsløse 2016. Prosent.*

Kjønn, alder, utdanning, inntektskilder, fødested, oppholdssteder, historikk	Dob.d. 2016	Dob.d. 2012	Alle 2016
Kjønn			
- Menn	74	73	74
- Kvinner	26	27	26
Alder			
- <25 år	13	23	17
- 25 – 34 år	36	33	31
- 35 – 44 år	28	23	24
- >45 år	24	20	28
Utdanning			
- Grunnskole	42	52	35
- Videregående skole	20	15	17
- Ubesvart/annet	37	33	48
Inntektskilder			
- Arbeidsinnt./dag-/ sykepenger/studielån	2	4	7
- Pensjon: alder/uføre/annet	35	26	24
- Andre offentlige overføringer	25	36	22
- Sosialhjelp	30	28	33
- Ingen kjente/annet/ubesvart	8	5	15
Fødested			
- Norge	88	89	77
- Øvrige Europa	4	3	6
- Afrika	3	3	8
- Asia	2	2	6
- Annet/vet ikke	3	2	2
Oppholdssteder			
- Midlertidig hos venner, kjente, slekt	31	33	37
- Midlertidig botilbud	32	24	29
- Institusjon	21	23	14
- Fengsel	5	7	7
- Akutt overnatting/sover ute	6	7	5
- Annet, vet ikke	6	6	8
Tid som bostedsløs			
- Langvarig bostedsløs	80	73	57
- Nytt akutt problem	12	15	21
- Annet, vet ikke	8	13	21

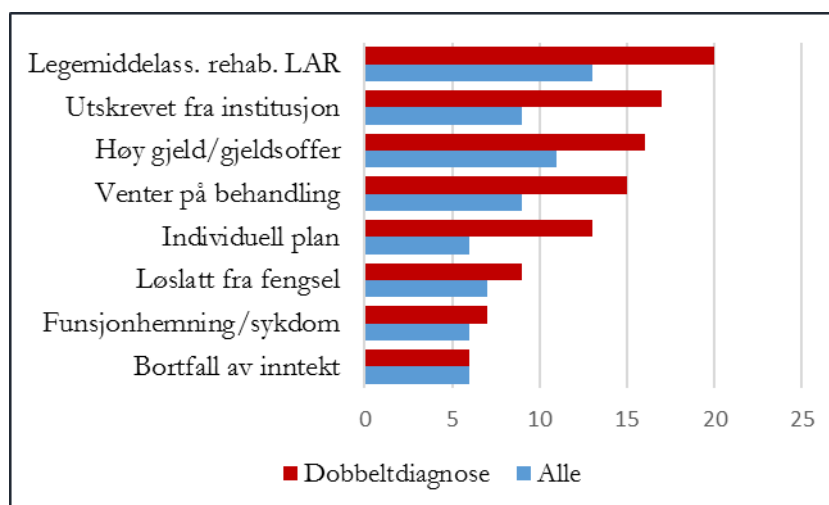
Kort oppsummert har bostedsløse med både psykisk lidelse og avhengighet av rusmidler følgende kjennetegn: Mann, yngre eller midt i livet, han har lite utdanning og en offentlig ytelse som inntektskilde, han er født i Norge og han har vært bostedsløs lenge. Bildet er likevel noe mer nyansert. En av fire er kvinner. Andel med arbeidsrelatert inntekt er enda lavere enn i hele populasjonen. Andelen født i Norge er 11 prosentpoeng høyere enn blant alle bostedsløse. Noe lavere andel bor hos venner, kjente og slektninger (31 prosent), mens 32 prosent er i midlertidig botilbud. Litt flere sover ute eller oppholder seg i akutttilbud, der hele eller deler av dagen må tilbringes ute (totalt 50 personer i registreringsuka). Fire av fem har vært bostedsløse lenge. Til sammenligning er andelen 57 prosent i hele populasjonen.

Figur 7.4: *Boforhold blant bostedsløse med dobbeltdiagnose og alle bostedsløse, 2016. Prosent.*

Utkastelser og tap av bolig er vanligere blant personer med dobbeltdiagnose enn blant alle bostedsløse. 22 prosent er kastet ut. Den vanligste utkastelsesgrunnen er at personer har forårsaket skade eller uro, fulgt av husleierestanser som begrunnelse. Tap av bolig på grunn av samlivsbrudd og/eller familiekonflikt er mindre vanlig i denne gruppa enn blant alle bostedsløse. Andelen som har tapt boligen fordi de har vært utsatt for vold eller trusler og på grunn av trakassering eller diskriminering er på nivå med hele populasjonen.

Figur 7.5: *Personlige forhold blant bostedsløse med dobbeltdiagnose og alle bostedsløse, 2016. Prosent.*

Sammenlignet med alle bostedsløse er andelen i legemiddelassistert rehabilitering, andelen utskrevet fra institusjon, andelen som venter på behandling og andelen med individuelle plan betydelig høyere. Samtidig er andelen med høy gjeld og løslatt fra fengsel klart større, mens andelen med funksjonshemming eller somatisk sykdom er litt større.

Profil og kjennetegn ved personer med samtidig psykisk lidelse og avhengighet av rusmidler er svært lik hele gruppa av bostedsløse. Men personer med dobbeltdiagnose scorer enda litt dårligere på levekårs- og «problemvariabler». De kommer noe bedre ut på andel med individuell plan, men andelen med individuell plan blant personer med dobbeltdiagnose er lavere enn blant alle rusmiddel-avhengige (13 versus 20 prosent).

7.4 Langvarig bostedsløshet

I flere tabeller og grafer er kategoriene 'tilbakevendende over flere år' og 'mer enn et halvt år' på variabelen som fanger opp historikken som bostedsløs slått sammen til 'langvarig bostedsløs'. Personer som har en historie med tilbakevendende bostedsløshet over flere år er en ganske stor gruppe på totalt 1396 personer.

Tabell 7.4: *Samletabell for personer med lang historie med bostedsløshet 2016 og 2012 og alle bostedsløse 2016. Prosent.*

Kjønn, alder, utdanning, inntektskilder, fødested, oppholdssteder	Langv. 2016	Langv. 2012	Alle 2016
Kjønn			
- Menn	76	74	74
- Kvinner	24	26	26
Alder			
- <25 år	9	15	17
- 25 – 34 år	32	33	31
- 35 – 44 år	29	27	24
- 45 – 54 år	22	21	19
- >54 år	9	6	9
Utdanning			
- Grunnskole	42	47	35
- Videregående skole	17	13	17
- Ubesvart/annet	41	39	48
Inntektskilder			
- Arbeidsinnt./dag-/sykepenger/studielån	2	4	7
- Pensjon: alder/uføre/annet	32	27	24
- Andre offentlige overføringer	21	26	22
- Sosialhjelp	36	36	33
- Ingen kjente/annet/ubesvart	8	8	15
Fødested			
- Norge	85	85	77
- Øvrige Europa	5	5	6
- Afrika	5	5	8
- Asia	3	3	6
- Annet/vet ikke	2	3	2
Oppholdssteder			
- Midlertidig hos venner, kjente, slekt	28	31	37
- Midlertidig botilbud	34	27	29
- Institusjon	18	18	14
- Fengsel	8	7	7
- Akutt overnatting/sover ute	7	10	5
- Annet, vet ikke	6	7	8

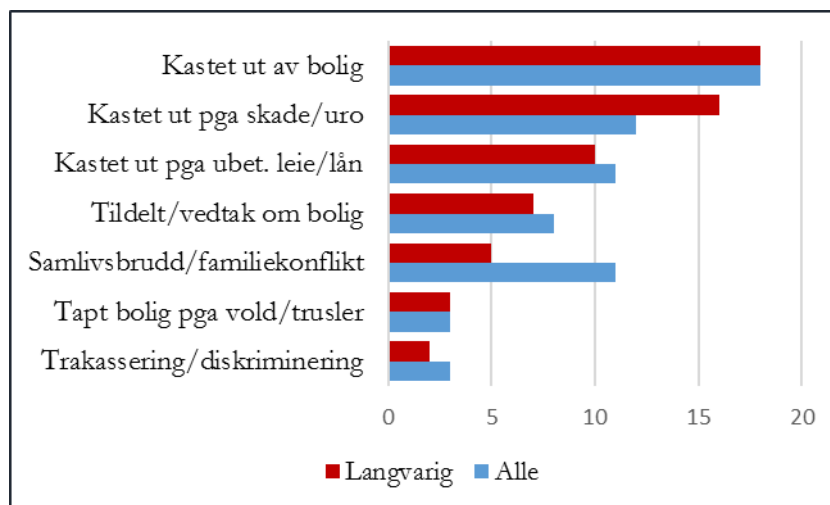
Delkapittel 7.4 ser nærmere på denne gruppa under tittelen langvarig bostedsløshet. Personer som har vært bostedsløse tilbakevendende over flere år har mange likhetstrekk med gruppa omtalt i forrige delkapittel, personer med dobbeltdiagnose. Det vil samtidig si at den har en profil som ligger nært opp til hele populasjonen av bostedsløse, men scorer dårligere på flere variabler sammenlignet med alle bostedsløse. Det siste illustreres i figurene under.

Samletabell 7.4 med demografiske kjennetegn, fødeland og oppholdssteder blant langvarig bostedsløse viser kjønnsfordelingen en tredel menn og en firedel kvinner. Gruppa er generelt eldre enn den var i 2012 og eldre enn hele populasjonen i 2016. Bare ni prosent er under 25 år. Det utgjør imidlertid 293 personer, men både antall og andel unge med lang bostedsløshetshistorie er redusert siden 2012. Andel 45 år og eldre utgjør samlet 31 prosent (henholdsvis 22 prosent og ni prosent i de to øvre aldersgruppene).

Trygder og pensjon er mer utbredt i gruppa sammenlignet med 2012 og med hele populasjonen i 2016. Den mest utbredte inntektskilden er likevel sosialhjelp. Andelen født i Norge blant langtids bostedsløse er høyere enn blant alle bostedsløse. Vanligste oppholdsformen er i midlertidig botilbud, mens mest utbredt blant alle bostedsløse er midlertidig opphold hos venner, kjente og slektninger. Blant unge under 25 år bor over halvparten midlertidig hos venner, kjente og slektninger (53 prosent, jfr. tabell 7.2). Denne forskjellen mellom langtids bostedsløse og unge bostedsløse illustrerer et funn fra andre studier, nemlig at personer med en lang historikk som bostedsløs etter hvert «bruker opp» nettverkene sine, og i det de har igjen av nettverk er oftere personer i samme situasjon, som ikke har en sofa å låne bort (Johannessen 2013).

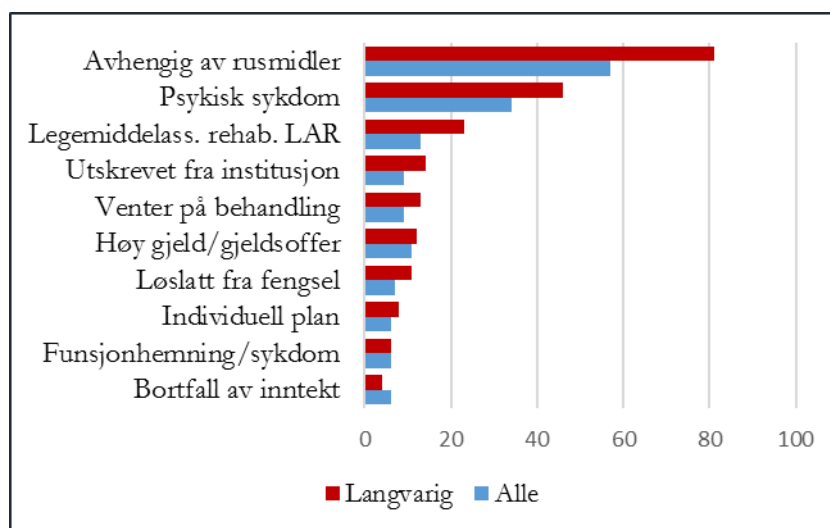
Boforhold blant langtids bostedsløse er gjengitt i figur 7.6. Figuren viser at langtids bostedsløse opplever utkastelse fra boligen i samme omfang som alle bostedsløse. Forvoldt skade og uro er en hyppigere begrunnelse for utkastelse enn husleierestanser. En ganske liten andel har mistet boligen sin fordi de har vært utsatt for diskriminering eller blitt utsatt for vold og/eller trusler. Sju prosent har fått vedtak om bolig og venter på innflytting.

Figur 7.6: *Bøforhold blant personer med lang historie med bostedsløshet og alle bostedsløse, 2016. Prosent.*

Figur 7.7 viser fordeling på variabler under samlebetegnelsen 'personlige forhold' for langtids bostedsløse og alle bostedsløse i 2016.

Figur 7.7: *Personlige forhold blant personer med lang historie med bostedsløshet og alle bostedsløse 2016. Prosent.*

Langtids bostedsløse score langt høyere på rusmidler og psykisk sykdom enn hele gruppa bostedsløse. Fire av fem er avhengig av

rusmidler (81 prosent). 46 prosent har en psykisk sykdom. Det er et betydelig overlapp mellom denne gruppa og bostedsløse med dobbeltdiagnose. 38 prosent av langtids bostedsløse (526 personer), tilbakevendende bostedsløshet over flere år, har både en psykisk lidelse og avhengighet av rusmidler. Tilnærmet en av fire (23 prosent) er i legemiddelassistert rehabilitering. Andelen er høyere enn blant personer med dobbeltdiagnose. Selve profilen på lang tids bostedsløse følger i store trekk hele populasjonen. Det må bemerkes at en litt større andel blant lang tids bostedsløse, enn i hele gruppa, har individuell plan. Som kommentert andre steder i rapporten, andelen med individuell plan er lav sett i sammenheng med utbredelse av sosiale og helsemessige problemer blant bostedsløse.

7.5 Oppsummering

Bostedsløse barnefamilier omfatter 131 voksne med 229 barn. For noen foreldre som er bostedsløse sammen med barna sine, er ikke antall barn oppgitt. Profilen for barnefamiliene skiller seg markant fra hele gruppa av bostedsløse. Majoriteten er kvinner, de har noe oftere arbeidsrelatert inntekt, majoriteten er født utenfor Norge og de opplever langt oftere enn andre bostedsløshet som et nytt akuttproblem. Rusproblemer er svært lite utbredt.

Antall og andel unge bostedsløse under 25 år har gått ned siden 2012 og utgjør 669 personer. Kvinneandelen i gruppa er høyere enn i hele populasjonen og andel med avhengighet av rusmidler er lavere. Andelene som er kastet ut av boligen sin og som har mistet boligen på grunn av samlivsbrudd og/eller familiekonflikt er høyere enn i hele gruppa av bostedsløse.

Personer med samtidig rusavhengighet og en psykisk lidelse ligger nært profilen for hele populasjonen. De har vært bostedsløse lenge. Andelen i LAR og andelen med individuell plan er betydelig høyere enn i hele populasjonen. Profilen for langvarig bostedsløse ligger nært gruppa med dobbeltdiagnose. Fire av fem er avhengig av rusmidler. Den vanligste oppholdsformen er midlertidig botilbud.

8 Midlertidig opphold og med opphold som flyktning

Dette kapitlet presenterer to grupper som holdes utenfor statistikken over bostedsløshet presentert i de andre kapitlene i rapporten. Den ene gruppa er personer som oppholder seg midlertidig i landet. Gruppa er kartlagt gjennom de samme kanalene og ved bruk av det samme skjemaet som anvendes i kartleggingen av bostedsløse. I skjemaet er gruppa operasjonalisert slik: «Personer med midlertidig oppholdstillatelse i Norge, og personer uten oppholdstillatelse i Norge». Den andre gruppa omfatter personer som har søkt asyl i Norge, fått opphold og venter på bosetting i mottak for asylsøkere. Begrunnelsen for at de to gruppene holdes utenfor rapporteringen av antall bostedsløse i Norge og analysene av kjennetegn ved populasjonen, er at undersøkelsen i 2016 inngår i en tidsserie med seks kartlegginger tilbake til 1996. For å sikre sammenliknbarhet over tid, velger vi å analysere de to gruppene separat i dette kapitlet.

Begge disse gruppene er uten egen bolig her i landet, selv om de oppholder seg her over lengre tid, og dermed fyller den generelle betingelsen for å bli definert som bostedsløse. Den generelle definisjonen følges av en operasjonalisering som spesifiserer kriteriene, og dermed hvem som skal inngå i kartleggingen. Personer som oppholder seg midlertidig i landet, og fyller kriteriene for bostedsløshet, ble første gang inkludert i kartleggingen i 2012. Da ble heller ikke tallene for denne gruppa lagt inn i tallet for bostedsløse i Norge. Det dreier seg imidlertid om personer som sover ute eller under kummerlige forhold, eller de får låne en sofa hos personer i nettverket, om de har et nettverk som inkluderer personer med bolig. Noen har sannsynligvis bolig i hjemlandet. Personer i gruppa uten oppholdstillatelse har høyst

sannsynlig ikke egen bolig eller tilgang på bolig noe annet sted i verden.

Flykninger som har fått opphold i landet og ikke er bosatt/har bosatt seg utenfor mottak, inngår i kartleggingen bare i 2016. Flyktninger, som har fått oppholdstillatelse og befinner seg i mottak, er i en institusjonstilværelse. Opphold i institusjon er definert som bostedsløshet, men med en klar avgrensing: Personer som befinner seg i institusjon og skal skrives ut innen to måneder og mangler egen bolig skal regnes som bostedsløse. Lignende avgrensinger er gjort for gruppa i mottak for asylsøkere som venter på bosetting. Avgrensningene omtales nærmere i kapittelets del 8.2.

8.1 Med midlertidig opphold i landet

Bostedsløse med midlertidig opphold i landet ble første gang forsøkt kartlagt i 2012. Da ble det registrert 307 personer med midlertidig opphold³⁹. Tallet ble da antatt å være for lavt. I 2016 ble det registrert 169 personer med midlertidig opphold og personer uten oppholdstillatelse. Gruppa er enda vanskeligere å kartlegge enn bostedsløse generelt. Den omfatter personer som i svært liten grad eller ikke i det hele tatt bruker det ordinære hjelpeapparatet. Personer uten oppholdstillatelse har kun rett til «nødhjelp», det vil si et minimum av hjelp for å holde seg i live.

Enkelte lavterskeltilbud i de store byene har personer med midlertidig opphold og/eller personer uten oppholdstillatelse som målgruppe. Disse tilbudene er blant respondentene i kartleggingen av bostedsløse. Drifterne av to av disse tilbudene ga tilbakemelding om at de ikke hadde kapasitet til å delta. Et tredje, som holder til langt nord i landet, meldte om at svært mange tilreisende hadde dratt fra byen for å nå fram til hjemlandet før jul. De hadde derfor ingen brukere den uken kartleggingen ble gjennomført. Erfaringer fra tidligere tyder på at mange av de som dro, eller andre som lever under de samme forholdene, vil komme tilbake.

Personer med midlertidig opphold og personer uten oppholdstillatelse utgjør to ulike hovedgrupper. Den ene gruppa er EU-

³⁹ I 2012 var ikke spørsmålet presisert til også omfatte bostedsløse personer uten oppholdstillatelse, men personer fra denne gruppa ble også registrert.

borgere, som har rett til å oppholde seg i landet under visse betingelser. Den andre gruppa er personer som har kommet som asylsøkere, fått avslag på søknad om opphold, og forsvunnet fra mottak, samt personer som driver rundt i Europa, de fleste uten behov for beskyttelse i henhold til asylinstituttet. En kartlegging av unge menn som selger rusmidler i Oslo sentrum gjennomført av Uteseksjonen i Oslo oppsummerer at personer uten opphold i denne gruppa består av unge gutter og menn, de fleste fra Nord-Afrika, som enten ikke søker om opphold, fordi de vet de får avslag, eller de har søkt og fått avslag. De ser det ikke som et alternativ å reise tilbake til hjemlandet. De har heller ingen mulighet til å komme i lovlig arbeid i Norge, de har minimale muligheter til å finne et sted å bo og søke bistand fra hjelpeapparatet ('Under brua', Velferdsetaten, Oslo kommune). En del av disse er fanget opp av kartleggingen av bostedsløse blant annet gjennom Uteseksjonens deltakelse i kartleggingen. De 169 personene i denne gruppa er registrert i 27 ulike kommuner over hele landet. De aller fleste er imidlertid registrert i Oslo⁴⁰.

Med de begrensningene i datamaterialet som er nevnt over, presenteres i det følgende framtrede kjennetegnene ved gruppa bostedsløse med midlertidig opphold i landet. Denne gruppa er på mange kjennetegn ulik den store gruppa av bostedsløse. I stedet for å benytte alle bostedsløse som referanse, er derfor gruppa med midlertidig opphold i landet fra kartleggingen i 2012 referansegruppe for 2016 i tabell 8.1.

Gruppa med midlertidig opphold i 2016 er ulik populasjonen av bostedsløse og referansegruppa fra 2012. Over halvparten er kvinner (54 prosent). Andelen unge har økt sammenlignet med forrige kartlegging, mens 27 prosent er 44 år og over. Noen få personer, fem prosent, har arbeidsinntekt eller stønader knyttet til arbeidsinntekt (sykepengar eller dagpenger ved arbeidsløshet). Andelen med sosialhjelp er redusert fra 2012 og var i 2016 på 15 prosent. Hele 78 prosent er registrert med ingen kjente inntektskilder eller 'annet'. 'Annet' er presisert til tigging, i noen tilfeller i kombinasjon med andre inntektskilder, og for en mindre gruppe, salg av rusmidler.

⁴⁰ Respondentens geografiske plassering (kommune) er som oftest, men ikke alltid, den bostedsløses hjemkommune. Personer med midlertidig opphold i landet er ikke registrert med hjemkommune.

Tabell 8.1: *Samletabell for personer med midlertidig opphold i landet 2016 og 2012. Prosent. (ruter med færre enn 5 enheter er merket '-')*

Kjønn, alder, utdanning og verdensdel (landbakgrunn)	Midlertidig 2016	Midlertidig 2012
Kjønn		
- Menn	46	70
- Kvinner	54	30
Alder		
- 18 – 24 år	20	16
- 25 – 34 år	29	37
- 35 – 44 år	24	23
- >44 år	27	24
Inntektskilder		
- Arbeidsinntekt/dag-/sykepenges	5	9
- Sosialhjelp	15	24
- Andre offentlige overføringer	-	14
- Ingen kjente/annet/ubesvart	78	53
Verdensdel/bakgrunn		
- Norden	-	18
- Øvrige EU-land	40	42
- Øvrige Europa inkl. Russland	4	4
- Afrika	31	22
- Asia	20	8
- Annet, ukjent	4	5
Oppholdssteder		
- Midlertidig hos venner, kjente, slekt	18	16
- Midlertidig botilbud	11	11
- Krisesenter	5	10
- Institusjon/fengsel	6	10
- Akutt overnatting/sover ute	36	45
- Annet, vet ikke	23	7
Tid som bostedsløs		
- Langvarig bostedsløs	51	33
- Nytt akutt problem	9	16
- Annet, vet ikke	40	51

Den største gruppa kommer fra EU-land utenfor Norden (40 prosent) fulgt av personer fra afrikanske land. En av fem har et

asiatisk land som opprinnelsesland. Oppholdssteder fordeler seg på alle kategoriene. Den største gruppa, som utgjør godt over en tredel, sover ute eller i akutttilbud (der hele/deler av dagen må tilbringes ute). Halvparten har vært bostedsløse mer enn et halvår eller tilbakevendende over flere år.

En av fire har mindreårige barn og av disse har to tredeler daglig omsorg for barna. En svært liten gruppe er bostedsløs sammen med sine mindreårige barn. Daglig omsorg må her forstås som et juridisk begrep: personene har omsorgsretten, selv om de ikke er sammen med barna i Norge eller i situasjonen som bostedsløs. Gruppa som er bostedsløse med mindreårige barn og oppholder seg midlertidig i Norge, er ikke inkludert i tallet og omtalen av barnefamilier i kapittel 7.

Gruppa med midlertidig opphold scorer lavt på problem-situasjoner. En av ti er avhengig av rusmidler. En liten gruppe er registrert med psykisk sykdom. Vel en håndfull personer har hatt bortfall av inntekt siste seks månedene. Om lag like mange har mistet boligen sin på grunn av samlivsbrudd og/eller fordi de har vært utsatt for vold eller trusler. Utkastelser på grunn av husleierestanser eller utøvelse av skade/uro forekommer blant noen få personer. Det er vesentlig å understreke at opplysningene om svært mange i denne gruppa er mangelfulle. De har kontakt med instanser som registrerer lite informasjon, og på grunn av situasjonen de befinner seg i, er mange forsiktige med å utlevere informasjon om seg selv. Tallene som er referert, særlig om problemsituasjoner, må anses å reflektere minimumstall.

8.2 Personer i mottak for asylsøkere

Til sammen 4.362 personer hadde fått oppholdstillatelse i Norge og oppholdt seg i mottak for asylsøkere ved utgangen av november 2016. 1.117 av disse var under 18 år. Mål om rask bosetting av personer som har fått oppholdstillatelse er en del av den nasjonale strategien 2014 – 2020 'Bolig for velferd'. Der heter det (s.31):

Blant vanskeligstilte på boligmarkedet regnes også flyktninger i asylmottak som ikke har blitt bosatt i en kommune innen de fastsatte tidsmålene. Det er et

nasjonalt mål at ventetida fra vedtak om innvilget oppholdstillatelse, til bosetting, ikke skal overstige tre måneder for enslige mindreårige og barnefamilier, og seks måneder for voksne uten barn.

Målene om maksimum ventetid for bosetting på tre måneder for barnefamilier og mindreårige⁴¹ og maksimum seks måneder for voksne uten barn, legges her til grunn som en operasjonalisering av bostedsløshet for gruppa som venter i mottak. Analysene av dataene vil følge denne definisjonen. Kjennetegn ved gruppa som venter i mottak er færre enn de som er innhentet for bostedsløse gjennom kartleggingen (få variabler i datasettet). Som omtalt i rapportens metodedel i kapittel 1, er data om personer i mottak innhentet i mottakene av Utlendingsdirektoratet (UDI, som har overlevert et anonymisert datasett til NIBR. Dataene gir et tverrsnittbilde ved utgangen av november 2016. Kartlegging av bostedsløse ble gjennomført i uke 48, 28. november – 4. desember 2016. Tidsvinduet for innhenting av begge datasettene er tilnærmet likt.

Datasettet omfattet 11 variabler. Flere av variablene er omkodet, delvis for å sikre personenes anonymitet (fra landbakgrunn til verdensdel/område) og delvis for å kunne gi en lesbar presentasjon av materialet. Analyse og presentasjon dreier seg kun om personer som har fått oppholdstillatelse, selv om dette ikke presiseres videre i teksten. Enhetene deles i to grupper for analyse; en gruppe som har barn under 18 år og en annen gruppe som omfatter voksne (over 18 år) uten barn. Alle i mottak som har fylt 18 er referansegruppe i tabeller og figurer. I tabell 8.2 er barn skilt ut som egen gruppe. Det må understrekes at fordi datasettet er anonymisert, er det ikke mulig å lage koblinger mellom enheter (personer). Det lar seg blant annet ikke gjøre å koble par eller barn og foreldre for å identifisere familiegrupper. Voksen med barn under 18 år omtales likevel som barnefamilie.

Tabell 8.2 viser bakgrunnsvariabler for personer med barn under 18 år, i det videre omtalt som barnefamilier, og for alle i mottak 18 år over. Den mest påfallende forskjellen mellom de to gruppene framtrer i kjønnsfordeling. Over halvparten (55 prosent) i gruppa

⁴¹ Dataene omfatter mindreårige i asylmottak, ikke enslige mindreårige under 15 år i omsorgssenter.

med mindreårige barn er kvinner. Blant alle over 18 år er tre av fire menn og en av fire er kvinner. Aldersprofilen på de to gruppene er også noe ulik. Hele gruppa er generelt en del yngre enn barnefamiliene. En av ti er forelder og en tredel av alle er under 25 år.

Tabell 8.2: *Personer med barn under 18 år (N:749) og alle 18 år og over (N:3245). Prosent.*

Kjønn, alder, utdanning og verdensdel (landbakgrunn)	Med barn u. 18 år	Alle over 18 år
Kjønn		
- Menn	45	75
- Kvinner	55	25
Alder		
- 18 – 24 år	11	34
- 25 – 34 år	44	39
- 35 – 44 år	33	17
- 45 – 59 år	11	8
- >59 år	-	2
Utdanning		
- Grunnskole	10	10
- Videregående utdanning	6	6
- Universitet/høgskole, inntil 4 år	5	7
- Universitet/høgskole, 4 år og mer	2	2
- Annet/ukjent/ingen utdanning	76	76
Verdensdel/bakgrunn		
- Europa ⁴²	0	-
- Afrika	10	15
- Midtøsten	68	67
- Øvrige Asia	17	12
- Statsløs	5	6

Opplysninger om utdanning er høyst mangelfulle. Den store majoriteten omfatter personer uten utdanning, eller opplysninger om utdanning mangler. Kategoriene for utdanning i tabell 8.2. er slått sammen av en noe mer differensiert inndeling. Tallene kan i beste fall leses som en indikasjon på et lavt utdanningsnivå i gruppa som hadde fått oppholdstillatelse og ventet på bosetting

⁴² Færre enn fem personer er markert med '-'.

mot slutten av 2016. Forskjellen mellom de to gruppene er helt marginal.

Majoriteten har bakgrunn fra Midtøsten. Det er, ikke uventet, krigen i Syria som reflekteres i tallene. 64 prosent av alle (ikke bare i gruppa fra Midtøsten) kommer fra Syria. De nest største avsenderlandene er henholdsvis Iran og Eritrea. Den fjerde største gruppa er statsløse. Forskjellene mellom foreldregruppa og alle er minimal.

Tabell 8.3: *Personer 18 år og over, uten barn (N: 2496) og alle 18 år og over (N:3245). Prosent.*

Kjønn, alder, utdanning og verdensdel (landbakgrunn)	18 år pluss u. barn	Alle 18 år og over
Kjønn		
- Menn	84	75
- Kvinner	16	25
Alder		
- 18 – 24 år	41	34
- 25 – 34 år	38	39
- 35 – 44 år	12	17
- 45 – 59 år	7	8
- >59 år	2	2
Utdanning		
- Grunnskole	10	10
- Videregående utdanning	7	6
- Universitet/høgskole, inntil 4 år	7	7
- Universitet/høgskole, 4 år og mer	2	2
- Annet/ukjent/ingen utdanning	75	76
Verdensdel/bakgrunn		
- Europa	-	-
- Afrika	16	15
- Midtøsten	67	67
- Øvrige Asia	10	12
- Statsløs	6	6

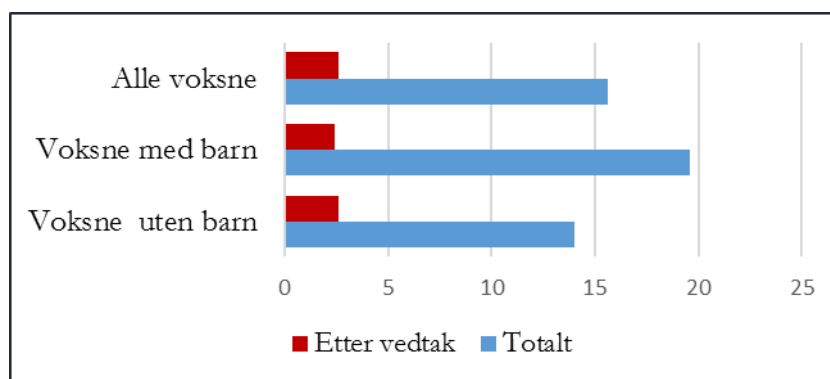
Tabell 8.3 profilerer gruppa 18 år og over uten barn, også her er alle 18 år over benyttet som referanse. I gruppa 18 år og over uten barn øker andelen menn, og alderen synker sammenlignet med

referansegruppa. 84 prosent er menn. 41 prosent er under 25 år og 79 prosent er mellom 18 og 34 år. Fordelingen på de andre variablene, utdanning og verdensdel/bakgrunn, er nært sammenfallende mellom de to gruppene. Også blant voksne uten barn dominerer Midtøsten, og Syria er det absolutt største avsenderlandet. Eritrea er på andre plass, Iran rangerer som nummer tre og statsløse som nummer fire.

8.2.1 Tid i mottak etter vedtak om opphold

Figur 8.1 illustrer antall uker de ulike gruppene har tilbrakt i mottak etter at de fikk oppholdstillatelse og den totale tiden de har vært i mottak. Tiden er målt i måneder og søylene i figuren viser gjennomsnittlig tid. Voksne betyr personer over 18 år.

Figur 8.1: *Tid i mottak etter vedtak om opphold og total tid i mottak i Norge. Gjennomsnittlig antall måneder.*

Gjennomsnittet for alle over voksne 2,6 måneder i mottak etter vedtak om innvilget opphold. Total lengde på opphold i mottak er 15,6 uker i snitt. Foreldre med mindreårige barn har lengst oppholdstid totalt, i gjennomsnitt 19,6 måneder, men gjennomsnittet etter vedtak om opphold er marginalt lavere enn for de andre gruppe (2,4 måneder). Voksen uten barn har tilbrakt totalt 15,6 måneder i snitt i mottak og etter vedtak er gjennomsnittlig tid 2,6.

Siste del av analyse og omtale av personer i mottak ser nærmere på personer og grupper i henhold til tid tilbrakt i mottak etter vedtak om opphold. Det kan være særlig interessant å se på grupper som tilbrakt tid i mottak ut over de fastsatte målene i 'Bolig for velferd',

som er henholdsvis maksimum tre måneder for barnefamilier og enslige under 18 år og seks måneder for voksne uten barn. Her omtales også barn under 18 år som egen gruppa. Gruppa omfatter til sammen 1.117 personer. Det er vanskelig å lage en nøyaktig beregning på hvor mange av barn og unge i datamaterialet, som er sammen med foreldre og hvor mange som er alene. En gjennomgang av datamaterialet og vekting av foreldre, som vurderes å være par, anslår barn med foreldre til omlag 500. Det vil si at vel 500 under 18 år er enslige asylsøkere. Noen barn kan oppholde seg i et annet mottak enn foreldre. For analysen innebærer det at barn som er sammen med foreldrene vil dele foreldrenes tid i mottak og landbakgrunn. Overlapp mellom foreldre med barn under 18 år og gruppa barn under 18 er derfor betydelig. Tabell 8.4 gjengir tid i mottak etter innvilget oppholdstillatelse for alle og tre undergrupper.

Tabell 8.4: *Tid tilbrakt i mottak etter vedtak om opphold i landet: alle i mottak, voksne uten barn, foreldre med barn og personer under 18 år med oppholdstillatelse. Prosent.*

Tid i mottak	Alle i mottak	Voksne uten barn	Foreldre m barn <18 år	Barn <18 år
Inntil 1 mnd.	38	35	41	40
>1 – 3 mnd.	38	39	38	36
>3 – 6 mnd.	17	18	17	15
>6 mnd. – 1 år	5	6	3	5
>1 år	2	1	2	3
Totalt	100	99	101	99
N	4362	2496	749	1117

Kolonnen at de fleste er innfor fristene satt i strategien Velferd for bolig. Tre av fire av alle har ventet i inntil tre måneder og halvparten av disse igjen har ventet i inntil 1 måned. Fem prosent har ventet mellom et halvt og ett år og en svært liten gruppe har vært i mottak i mer enn et år etter innvilget opphold. Forskjellene mellom gruppene er små. Foreldre med mindreårige barn har litt kortere oppholdstid etter vedtak om oppholde enn de andre gruppene. Denne forskjellen reflekteres ikke i gruppa barn under 18 år, som er har en fordeling av ventetid mer like de andre gruppene. Ut fra en antakelse om at barn vil 'følge foreldre' i

bosetting, kan man anta at enslige mindreårige asylsøkere har en litt lengre ventetid i mottak, enn barn som er sammen med foreldre. Det må imidlertid påpekes at mer enn en av fem barnefamilier har ventet ut over de tre månedene som er satt som maksimum ventetid i henhold til målene i 'Bolig for velferd'.

Siste del av dette delkapittelet viser en oversikt med sammenhenger mellom tid i mottak etter vedtak om opphold og variablene kjønn, verdensdel/område personene kommer fra og antall barn under 18 år.

Tabell 8.5: *Tid i mottak etter vedtak om opphold etter kjønn, avsenderland/verdensdel og antall barn under 18 år.*

Kjønn, opphavsland/ verdensdel, antall barn <18 år	Inntil 3 mnd	>3-6 mnd	>6 mnd
Kjønn			
Mann	76	17	7
Kvinne	76	16	8
Opphavsland/verdensdel			
Europa	-	0	-
Afrika	62	16	22
Midtøsten	77	20	4
Asia forøvrig	91	5	4
Statsløs	72	17	11
Antall barn med foreldrene			
1-2 barn	81	15	4
3-4 barn	74	19	7
5 barn og mer	68	29	4

Kjønnsforskjellene i tid i mottak etter vedtak om opphold er helt marginale. En antakelse om at enslige menn må vente lenger enn andre på å få tildelt kommune bekreftes ikke her. Det er derimot en sterk sammenheng mellom hvilken verdensdel personen kommer fra og ventetid på bosetting⁴³. Personer fra Asia (uten Midtøsten) har generelt kortere opphold enn personer fra Afrika. Sammenhengen mellom ventetid etter vedtak og antall barn gir ingen statistisk signifikant sammenheng.

⁴³ Signifikanstest med Kjikvadrat: $P < 0,000$

8.3 Oppsummering

Kapittelet har beskrevet to grupper som ikke inngår i den «offisielle» gruppa av bostedsløse. Det dreier seg om personer med midlertidig opphold i landet og asylsøkere som har fått opphold i Norge og venter i mottak på bosetting. Disse gruppene er svært ulike.

Gruppa definert ved at de har midlertidig opphold i landet utgjør to undergrupper. Den ene gruppa er personer som faktisk har midlertidig oppholdstillatelse i Norge. De har ukjent inntekt eller lever av å tigge. Kvinner og menn utgjør om lag like stor andel av gruppa. Den andre undergruppa er personer uten oppholdstillatelse. Noen av disse driver rundt i Europa. De aller fleste er unge menn og gutter. De har ikke krav på beskyttelse og vil ikke få opphold i Norge. Andre igjen har fått avslag på søknad om opphold og har reist fra mottaket før uttransportering. Felles for hele alle med midlertidig opphold er at en stor andel sover ute, i akuttovernatting eller de har ukjent oppholdssted.

Personer som har fått oppholdstillatelse og venter på bosetting omfatter voksne uten barn, blant disse en stor andel yngre og en stor andel menn, og barnefamilier. Majoriteten både blant voksne uten barn og blant barnefamilier har opphold seg under tre måneder i mottak etter vedtak om opphold. En betydelig gruppe, 22 prosent av voksne med barn, har ventet lenger enn tre måneder og lenger enn målsettingen om ventetid på maksimum tre måneder for barnefamilier.

9 Oppsummerende drøfting

Det mest bemerkelsesverdige funnet fra kartleggingen i 2016 er den store reduksjonen i antall bostedsløse i landet som helhet og i majoriteten av kommunene. Slike endringer krever kritisk vurdering av svarprosent, frafall av respondenter og av de innsamlede dataene. Håndtering av svar og frafall er redegjort for i kapittel 1 av rapporten og utdypet i vedlegg 1. Kort oppsummert er konklusjonen at svarprosenten fra storbyene og de andre store kommunene er svært god. Svarprosenten blant de viktige respondentene er høyere enn forventet i spørreundersøkelser generelt. Responsen fra mindre og små kommuner er svakere, slik den også har vært i tidligere kartlegginger. Disse kommunene har samlet sett langt færre bostedsløse enn de større kommunene. En betydelig underrapportering av bostedsløse fra disse kommunene ville i begrenset grad påvirket totaltallet. I disse kommunene er antall bostedsløse vektet for å kompensere for frafall av respondenter. Rapporteringen og tallene fra storbyene; Oslo, Bergen, Trondheim og Stavanger, er særdeles solide. De fleste byene med 40.000 innbyggere og over (minus storbyene) og mange mindre kommuner har også gjort en grundig jobb med å kartlegge bostedsløse i 2016.

Det har i alle kartleggingene vært respondenter i kommuner og i andre respondentgrupper som ikke har svart, eller som hatt mangelfull rapportering. I noen kartlegginger har tallet blitt vektet opp for å kompensere for frafall. Dette er i mindre grad gjort i 2012 og i 2016 sammenlignet med tidligere kartlegginger. Den store nedgangen har imidlertid kommet nettopp mellom disse to kartleggingene, fra 2012 til 2016. Når tallene vektes svært forsiktig for å kompensere for frafall av respondenter, må man regne med at tallet på bostedsløse som foreligger er et minimumstall. Som i tidligere år er det grunn til å regne med at det foreligger såkalte mørketall, det vil si bostedsløse personer som ikke ble registrert i

uke 48. En rimelig antakelse om at det finnes mørketall er lagt inn i alle kartleggingene av bostedsløse. Det er ikke noe som hefter spesielt ved kartleggingen i 2016. Oppsummert må det slås fast at reduksjonen i antall bostedsløse fra 2012 til 2016 ikke er et resultat av mangelfull rapportering.

Tallet for 2016 er heller ikke «unaturlig» lavt sammenlignet med for eksempel enkelte kartlegginger av bostedsløse i Danmark.

Danmark bruker både samme definisjon og samme metode som Norge. I den første kartleggingen i Danmark, i 2009, var det samlede tallet på bostedsløse 4.498 som tilsvarer 0,9 per 1000 innbyggere. Den siste danske kartleggingen gir Danmark 1,1 bostedsløse (6.135 personer) per 1000 innbyggere (Benjaminsen og Lauritzen 2015). Antallet i Norge er 0,75 per 1000 innbyggere, som er marginalt lavere enn tallet for Danmark i 2009.

9.1 Profilen er den samme

Så er spørsmålet om man kunne forvente en betydelig endring i kjennetegn og profil på populasjonen av bostedsløse med nedgang i antallet. Man kan for eksempel fremme en hypotese om at det nå er de mest vanskeligstilte som gjenstår å finne gode tilbud til. De mest vanskeligstilte er personer med sammensatte problemer på områder som rusavhengighet, psykisk lidelse, generelt dårlig helse og langvarig bostedsløshet.

Enkelte funn tyder på at hypotesen eller antakelsen kan ha noe for seg. Andelen bostedsløse med rusavhengighet har økt i alle storbyene. I Oslo har andelen med avhengighet av rusmidler vært nedadgående og lavere enn i andre storbyer, men økte altså mellom 2012 og 2016. I de andre kommunegruppene er andelen avhengige av rusmidler om lag den samme i 2016 som fire år tidligere. Psykiske lidelser er noe mer utbredt i to av storbyene i 2016, men andelen er lavere enn i 2012 i de fleste kommunegruppene. Relativt flere opplever bostedsløshet som en tilbakevendende situasjon over flere år i 2016 sammenlignet med 2012 og 2008. Det må understrekes at økningene det er snakk om her er relative. Antall personer med rusavhengighet og antall som er langvarig bostedsløse er færre i 2016 enn i 2012. Generelt er det ikke grunnlag for å si at det er de mest vanskeligstilte, de som er

vanskeligst å finne gode tilbud til, som dominerer populasjonene av bostedsløse i større grad enn tidligere.

Populasjonen av bostedsløse i Norge og i de andre nordiske landene er dominert av personer med sammensatte problemer, som igjen henger sammen med strukturelle forhold i de nordiske velferdsstatene. Gode velferdsordninger sørger for at et relativt lite antall personer faller gjennom det sosiale sikkerhetsnettet. De som faller gjennom har ofte store og sammensatte problemer. Personer i denne gruppa har også høyest risiko for å bli bostedsløse og bli værende i en slik situasjon. Kort oppsummert er den «statistiske figuren bostedsløs» i Norge en yngre mann eller en mann midt i livet med et rusproblem og kanskje en psykisk lidelse i tillegg. Personen har vært bostedsløs lenge eller vekslet mellom å ha bolig og å være bostedsløs over flere år. Sannsynligheten for at vedkommende er kastet ut av boligen sin i løpet av siste halvåret er ganske stor. Dersom vedkommende har barn, har han sannsynligvis liten eller ingen kontakt med barnet/barna. Det er likevel viktig å understreke at her finnes det både nyanser og store forskjeller. Det største «statistiske avviket» fra hovedgruppa er foreldre som er bostedsløse sammen med barna sine. Rusavhengighet er sjeldent i denne gruppa og flertallet er akutt bostedsløse. De aller fleste har heller ingen lang historikk som bostedsløse.

Den «statistiske figuren bostedsløs» er svært dominerende i populasjonen av bostedsløse. Bostedsløse utgjør ingen statisk gruppe av personer. Det er hele tiden en viss turnover. Det vil si at noen går ut av situasjonen og andre personer blir bostedsløse. Dermed blir det heller ingen «restgruppe» av bostedsløse personer med store problemer. Denne undergruppa dominerer stadig populasjonen, men nye personer kommer inn, og bostedsløshet blant andre grupper, som barnefamilier, vil sannsynligvis oppstå i et visst omfang. For barnefamilier er det i enda større grad enn for andre grupper et spørsmål om å få på plass en rask og varig løsning for å minimere bostedsløsheten.

9.1.1 Færre har individuell plan

Retten til individuell plan er nedfelt i Pasient- og brukerrettighetsloven paragraf 2-5, der det heter at «pasienter som har behov for langvarige og koordinerte helse- og omsorgstjenester

har rett til å få utarbeidet individuell plan i samsvar med bestemmelsene i helse- og omsorgstjenesteloven, spesialhelsetjenesteloven og lov om etablering og gjennomføring av psykisk helsevern.»

Andel bostedsløse med individuell plan er mer enn halvert fra 2012 til 2016 (14 versus 6 prosent). Andelen har gått ned i storbyene (omlag uendret i Stavanger) og i alle kommunegruppene. Det er imidlertid én gruppe med økning i andelen som har individuell plan. En høyere andel i gruppa personer med samtidig rusavhengighet og psykisk lidelse har individuell plan enn hele populasjonen. Men andelen i denne gruppa har også gått ned; fra 25 prosent i 2012 til 13 prosent i 2016. Tallene taler for at andelen bostedsløse med behov for individuell plan ikke er redusert. Som vist gjennom hele rapporten og poengtert over er profilen på populasjonen den samme som i tidligere kartlegginger. En kartlegging av boligsituasjonen blant personer i behandling for rusavhengighet viste at et mindretall hadde individuell plan. Andelen med individuell plan var lavere blant utskrivningsklare pasienter uten bolig enn pasienter med egen bolig (Dyb og Holm 2015). Det er med andre ord en gruppe som må antas å ha rett til og behov for individuell plan, men som ikke har dette.

Nedgang i andelen bostedsløse med individuell plan kan tolkes på flere måter. Én måte er at det jobbes dårligere med individuell plan overfor denne gruppen enn før. Individuell plan er tilbud, og brukeren kan si nei. Men hvorvidt brukeren sier ja takk til individuell plan kan være avhengig av innholdet i planen, for eksempel i hvilken grad planen er i tråd med det brukeren oppfatter om sine behov og ønsker. En annen tolkning er at brukere som har en individuell plan i større grad har fått en bolig enn med brukere uten. Om en bostedsløs person har individuell plan er det nærliggende å anta at boligsituasjonen inngår i planen. Det ligger ingen informasjon i dataene fra kartleggingen som kan belyse en slik antakelse videre. Det er imidlertid en hypotese som er verdt å undersøke videre. Dersom det viser seg å være hold i antakelsen, kan individuell plan brukes enda bedre for å redusere bostedsløsheten.

9.1.2 Nye grupper

Nye grupper av bostedsløse, som i denne kartleggingen er i) personer med midlertidig opphold i landet og ii) personer som har fått oppholdstillatelse i landet og oppholder seg i mottak for asylsøkere, mens de venter på bosetting i en kommune. De er alle født utenfor Norge. De to gruppene har ellers lite til felles. Personer med midlertidig opphold forbindes i hovedsak med personer som tigger på gaten og bor ute eller overnatter i akuttilbud (tildeles en seng for en natt). Gruppen med midlertidig opphold omfatter også personer som ikke har oppholdstillatelse. Disse er mindre synlige for opinionen, og assosieres ikke på samme måte med bostedsløshet. Personer som går under samlebetegnelse «med midlertidig opphold i landet», ble kartlagt for første gang i 2012. Gruppen er inkludert i kartleggingen, men ikke i tallet for bostedsløse. Gruppen har videre begrensede rettigheter til hjelp og tjenester i Norge. Personer med midlertidig opphold i landet synliggjør et fattigdomsproblem som angår hele EU/EØS.

Den andre gruppa, personer som venter i asylmottak på bosetting, har en annen status. Innvilget opphold utløser en rekke rettigheter, som introduksjonsprogram, stønad og hjelp til etablering i en kommune. Tallet for denne gruppa, sammen med bostedsløse personer, summerer til et antall personer som har et udekket boligbehov.

9.2 Nedgang og noen forklaringer

Oppdraget for prosjektet 'Kartlegging av bostedsløse 2016' har vært å framskaffe solide og reliable tall for bostedsløshet i Norge på et gitt tidspunkt. Årsaker til den store reduksjonen i antall bostedsløse er ikke spesifikt undersøkt i dette prosjektet. De følgende refleksjonene er basert på kjennskap til forskning om bostedsløshet nasjonalt og internasjonalt og kunnskap om kommunenes boligsosiale arbeid over lang tid.

9.2.1 Langsiktig satsing

Nedgangen er først og fremst et resultat av langsiktig satsing på å forebygge og redusere bostedsløshet, og opptrapping av det boligsosiale arbeidet på statlig og kommunalt nivå og blant aktører i sivilsamfunnet. Arbeidet startet med 'Prosjekt bostedsløse', som ble initiert i 2000 og ble implementert i noen kommuner i perioden 2001 til 2004. Prosjektet var et initiativ fra Husbanken og Sosialdepartementet (Sosial- og helsedirektoratet ble opprettet i løpet av prosjektperioden og tok over SDs rolle), med Husbanken som koordinator. 'Prosjekt bostedsløse' omfattet syv kommuner og tre frivillige organisasjoner⁴⁴. Denne første statlige satsingen på å redusere bostedsløshet var et utprøvningsprosjekt for å utvikle metoder og modeller med særlig vekt på målgruppa personer med tunge rusproblemer. I forbindelse med prosjektet ble den første boligsosiale videreutdanningen etablert ved Høgskolen i Sør-Trøndelag. Sosial- og helsedirektoratet opprettet en tilskuddsordning til oppfølgingstjenester i bolig for bostedsløse og rusmisbrukere (Hansen m.fl. 2007). Oslo kommune hadde allerede satt i gang med boligsosialt arbeid rundt 2000 og kunne vise fram håndfaste resultater ved kartleggingen av bostedsløse i 2003: Antall bostedsløse i Oslo var nesten halvert fra 1996 (første kartleggingen).

Prosjekt bostedsløse ble fulgt opp av 'På vei til egen bolig. Nasjonal strategi for å forebygge og bekjempe bostedsløshet'. Strategien gikk over tre år fra 2005 til 2007. Denne satsingen var både bred og målrettet. Den omfattet i prinsippet alle landets kommuner. Den hadde flere konkrete resultatmål. Målene ble ikke nådd, men mye ble likevel oppnådd (Dyb m.fl. 2008). Ett av målene var at ingen skulle tilbringe mer enn tre måneder i midlertidig botilbud. Det er fremdeles en betydelig andel bostedsløse som oppholder seg i midlertidig botilbud lenger enn tre måneder. Men tidsbegrensningen er likevel innarbeidet som en norm. Det ble satt søkelys på utkastelse fra bolig som en årsak til bostedsløshet. Liten kompetanse om boligbehov og behov for oppfølging i bolig blant tjenesteytere ble belyst i en tidlig fase av den boligsosiale satsingen (Ytrehus 2000). Husbanken satset

⁴⁴ Oslo, Bergen, Trondheim, Stavanger, Kristiansand, og litt senere i prosjektperioden, Tromsø og Drammen, samt Frelsesarmeen, Kirkens Bymisjon og Kirkens Sosialtjeneste.

imidlertid videre på kompetanseheving og utdanning i boligsosialt arbeid både gjennom direkte tilskudd til kommunene og støtte til videreutdanninger ved flere høyskoler.

‘Boligsosialt utviklingsprogram’ ble lansert i 2009 og varte til rundt 2014. Programmet var bredere og samtidig mer målrettet mot kommunene med store boligsosiale utfordringer enn den foregående satsingen. Evalueringen oppsummerer at det boligsosiale arbeidet var blitt mer målrettet, bedre organisert og mer helhetlig som resultat av kommuneprogrammet. Videre framholder evalueringen at det ble rettet større oppmerksomhet mot de mest vanskeligstilte på boligmarkedet og tilskrev dette i stor grad programmet (Grønningsæter m.fl. 2014). ‘Bolig for velferd. Nasjonal strategi for boligsosialt arbeid 2013 – 2020’ er en pågående satsing. Strategien utpeker barnefamilier og unge bostedsløse som viktige målgrupper. Den relativt større nedgangen i antall bostedsløse i disse gruppene er sannsynligvis både et resultat av strategien og av en mer langvarig satsing på å redusere bostedsløshet blant unge og barnefamilier.

9.2.2 Riktig satsing

Det andre viktige elementet i forklaring på nedgangen er riktig satsing over lengre tid. På sett og vis er dette en komplisert problemstilling, som leder til det kontrafaktiske problem. Hvordan kan man vite at satsingen har vært riktig uten en kontrollgruppe? En innfallsvinkel er å se til andre måter å jobbe med bostedsløshet på. Blant de nordiske landene er Sverige eksempelet med en annen tilnærming enn både Danmark og Norge (selv om det er forsøk med andre tilnærminger). Mens de to sistnevnte har en form for boligledet bostedsløshetspolitikk, det vil si at varig bolig til bostedsløse legger grunnlaget for å redusere bostedsløshet, har Sverige en såkalt trappetrinnsmodell som den mest utbredte tilnærmingen. Prinsippet i trappetrinnsmodellen er at bostedsløse må «kvalifisere» seg til å flytte oppover i trappen. Et trinn opp kan bety mer selvstendighet/mindre tilsyn, bedre bolig, eventuelt en vanlig husleiekontrakt til slutt, om man har oppfylt kravene og gjort seg fortjent til bolig. Ofte innebærer «å gjøre seg fortjent til» avholdenhet fra bruk av rusmidler. En variant, men ikke den samme, er ‘behandling først’ (treatment first), som blir satt opp

mot Housing first⁴⁵. Behandling først indikerer at personene må gjennomgå behandling for rusavhengighet før vedkommende er klar for å kunne bo i egen bolig (housing ready). Norge har heller satset på økt kompetanse om hvilke behov rusmisbrukere og psykisk syke har, og hva slags støtte som må til for at langtids bostedsløse med rusavhengighet skal kunne beholde en bolig. Denne tilnærmingen kom tidlig inn i det boligsosiale arbeidet og er blitt videreført og styrket.

Selv om bostedsløshet er definert som et boligproblem, er bostedsløshet samtidig et komplisert eller «wicked problem». «Wicked problem», oversatt til samfunnsknute og/eller umedgjørilig problem, kjennetegnes blant annet av at problemet er sammensatt, det har sammensatte årsaker og ansvaret er fordelt på flere aktører (f.eks. Ulfrstad 2011). Det boligsosiale feltet blir også karakterisert som fragmentert. Innsats for å motvirke fragmentering og styrke samarbeid og koordinering har vært en viktig del av alle satsingene. Det er blant annet satt søkelys på sårbare overganger; løslatelse fra fengsel og utskrivning fra institusjon og avsluttet barnevernsomsorg, for å styrke samhandling mellom de statlige aktørene og de kommunale tjenestene og mellom kommunale tjenester (eks. barnevern, sosialtjenesten i NAV, oppsøkende tjeneste). Samarbeid og koordinering er ytterligere vektlagt i strategien 'Bolig for velferd', som støttes av fem departementer med underliggende etater. Styrket koordinering og samarbeid mellom involverte aktører vertikalt og horisontalt må antas å ha hatt betydning for reduksjon i tallet på bostedsløse.

Endelig må det nevnes at kartleggingene av bostedsløse er et viktig insitament for å ta tak i problemet. Kartleggingene gir både kommunene og beslutningstakere på nasjonalt nivå mulighet til å følge utviklingen og de lange linjene på dette feltet. Resultatene av kartleggingene er samtidig et mål på oppnådde resultater av den boligsosiale innsatsen.

9.2.3 Boligmarked og boligøkonomiske virkemidler

De store byene og pressområder generelt har hatt stor prisoppgang på boliger de siste årene. Prisene på omsetning av eierboliger på

⁴⁵ For mer om Housing first i Norge: f.eks. Hansen (2017)

landsbasis var mer enn 10 prosent høyere i april 2017 enn på samme tid året før. I de store byene har prisveksten avtatt. Flere pressområder har hatt en nedgang i 2017 (Bergen, Trondheim, Kristiansand), nullvekst eller minimal vekst siste måned (Oslo og Stavanger)⁴⁶. Dempet prisvekst, eventuelt en nedgang i boligprisene i 2017 og muligens mot slutten av 2016, har neppe effekt på antallet bostedsløse mot slutten av 2016. Bostedsløse er ellers en gruppe som i hovedsak vil bli leietakere, i alle fall på kort sikt. Som illustrert i figur 3.7 i rapporten økte leieprisene i Oslo, Bergen og Trondheim hele perioden fra 2012 til 2016. I Stavanger begynte leieprisene å gå ned i 2015. Sandnes, nabokommunen til Stavanger, der antall bostedsløse er mer enn en halvering av antallet bostedsløse i perioden (fra 244 til 110) har hatt en svært stor prisreduksjon i boligmarkedet. Sammenhenger mellom boligmarked, boligpriser og nivået på bostedsløshet ble undersøkt av Dyb m.fl. (2013) både på makro- og mesonivå, uten at det fremtrådte entydige sammenhenger. Bostedsløse utgjør en svært liten andel av befolkningen. Bevegelser i det generelle boligmarkedet vil derfor normalt ha begrenset effekt på nivået på bostedsløshet. Lavere leiepriser og et større tilbud av leieboliger synes imidlertid å være av betydning for nedgangen i tallet på bostedsløse både i Stavanger og Sandnes.

Endringer i segmenter i boligmarkedet vil vanligvis ha større effekt for utsatte men tallmessig små grupper. Foran i rapporten nevnes bygging av flere studentboliger i Trondheim. Under omtale av Oslo (kap. 3.2.1) framholdes bruk av tilvisningsavtaler⁴⁷, som ett tiltak med forventet effekt på omfanget av bostedsløshet. En rekke andre kommuner anvender også tilvisningsavtaler som virkemiddel i den boligsosiale politikken, slik at dette tiltaket trolig har betydning på landstallet for bostedsløse.

I de boligsosiale satsingene omtalt over har bruken av Husbankens boligøkonomiske virkemidler, startlån, etableringslån og boligtilskudd, vært et viktig innsatsområde. Virkemidlene kan anvendes både for å hjelpe enkeltpersoner og til anskaffelse av boliger til ulike målgrupper. Husbanken har satset på informasjon og opplæring i bruk av virkemidlene over flere år. I det boligsosiale

⁴⁶ Kilde: Norsk Eiendomsmeglerforbund, mai 2017

⁴⁷ Gir kommunen rett til å henvise boligsøkere til boligene omfattet av avtalen, mot at utbygger får gunstig finansiering fra Husbanken

utviklingsprogrammet har mer målrettet og effektiv bruk av Husbankens økonomiske virkemidler vært et av målene for så å si alle deltakerkommunene. Husbanken har hatt økte rammer til lån og tilskudd til utleieboliger og omsorgsboliger de siste årene. Bare i 2016 ble det totalt gitt tilskudd til 1.998 utleieboliger i kommunene. 200 boliger var øremerket til personer med rusproblemer og psykiske lidelser og 145 boliger for målgruppen bostedsløse⁴⁸. I Helsedirektoratets undersøkelse om kommunalt psykisk helse- og rusarbeid for 2016 svarer 43 prosent av kommunene at de har søkt om Husbankens tilskuddsordninger for å kunne gi flere et tilbud. I samme undersøkelse svarer majoriteten av kommunene at de i svært stor grad/stor grad gir et godt tilbud om oppfølging (Ose og Kaspersen 2016). Samlet har økt bruk og bedre anvendelse av Husbankens boligøkonomiske virkemidler bidratt til å øke boligkapasiteten i kommunene.

9.3 Konklusjon

Dette siste kapittelet har reflektert over hvordan den store nedgangen i antall bostedsløse kan forklares og tolkes. Profilen på populasjonen av bostedsløse er i hovedsak den samme som i tidligere kartlegginger. Det er derfor ikke grunnlag for å si at enkelte grupper med spesielt store problemer nå utgjør restkategorien som det gjenstår å finne gode nok løsninger for. Prioriterte grupper, i første rekke barnefamilier og unge bostedsløse, har vært prioritert over en lengre periode, og reduksjonen i antall er størst i disse gruppene. Den mest holdbare forklaringen på nedgangen i tallet på bostedsløse er en langvarig og bred satsing på boligsosialt arbeid og politikk. Bostedsløshet er definert som et boligproblem, en posisjon utenfor boligmarkedet, og beslutningstakere har innrettet programmer og satsinger i tråd med denne tilnærmingen. Det er viktig ta med at bostedsløshet, i likhet med sosiale problemer generelt, ikke «forsviner». Det kreves innsats og langsiktige perspektiver for å holde på reduksjonen i tallet på bostedsløse den kommende fireårsperioden.

⁴⁸ Kilde: Husbanken

Litteratur

- Amore, K., M. Baker, P. Howden-Chapman (2011) The ETHOS Definition and Classification of Homelessness: An Analysis. *European Journal of Homelessness*, Vol. 5 (2)
- Babtista, I., L. Benjaminsen, N. Pleace, V. Bush-Geertsema (2012) *Counting Homeless People in the 2011 Housing and Population Census*. Brussel: FEANTSA
- Baptista, Isabel (2010) Women and Homelessness in Europe. In: O'Sullivan, E., V. Busch-Geertsema, D. Quilgars, N. Pleace (eds.) *Homelessness Research in Europe: Festschrift for Bill Edgar and Joe Doherty*. Brussels: FEANTSA
- Benjaminsen, L. & Lauritzen, H. H. (2015) *Hjemløshed i Danmark 2015. National kortlægning*. Rapport 15:35. København: SFI/Det nationale forskningscenter for velfærd
- Benjaminsen, L. & Lauritzen, H. H. (2013) *Hjemløshed i Danmark 2013. National kortlægning*. Rapport 13:21. København: SFI/Det nationale forskningscenter for velfærd
- Benjaminsen, L. & E. Dyb. (2008) The effectiveness of Homeless Policies. Variation among the Scandinavian Countries. *European Journal of Homelessness*, Vol. 2
- Bolig for velferd. Nasjonal strategi for boligsosialt arbeid (2014-2020)*. Departementene
https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kmd/boby/nasjonal_strategi_boligsosialt_arbeid.pdf
- Boligbehov. Bydelenes kartlegging 2015*. Oslo kommune, Velferdsetaten

- Brattbakk, I., O. H. Nyhus, B. Andersen, K. Reichborn-Kjennerud, J. M. Vaag Iversen (2016) *Storbyfaktoren. Storbyenes særlige sosiale og økonomiske utfordringer*. AFI Rapport 13:2016
- Bush-Geertsema, V., L. Benjaminsen, M. Filipovic Hrast, N. Pleace (2014) *Extend and Profile of Homelessness in European Member States. A Statistical Update*. Brussel: FEANTSA
- Comparability of homelessness data collection across the EU. A case study of six European cities*. FEANTSA, April 2011. (available June 2015) <http://www.feantsa.org/spip.php?article364&lang=en>
- Djuve, A. B., J. H. Friberg, G. Tyldum, H. Zhang (2015) *When poverty meets affluence. Migrants from Romania in the streets of the Scandinavian capitals*. FAFO/Rockwool Foundation
- Dyb, E. og Holm, A. (2015) *Rus og bolig. Kartlegging av boligsituasjonen til personer med rusmiddelproblemer*. NIBR-rapport 2015:5
- Dyb, E., K. Johannessen, C. Lied, T. Kvinge (2013) *Forklaringer på bostedsløshet*. NIBR-rapport 2013:6
- Dyb, E. og Johannessen, K. (2013): *Bostedsløse i Norge 2012 – en kartlegging*. NIBR-rapport 2013:5
- Dyb, E. og Johannessen, K. (2009) *Bostedsløse i Norge 2008 - en kartlegging*. NIBR-rapport 2009:17
- Dyb, E. (2005) *Prosjekt bostedsløse – Evaluering av et fireårig nasjonalt prosjekt*. Byggforsk skriftserie 7
- Edgar, B. (2012) The ETHOS Definitions and Classification of Homelessness and Housing Exclusion. *European Journal of Homelessness*, Vol. 6, No 2 2012
- Edgar, B. (2009) *European Review of Statistics on Homelessness*. Brussel: FEANTSA
- Edgar, B. & H. Meert (2005). *Fourth Review on Homelessness Statistics in Europe. The ETHOS Definition of Homelessness*. http://www.feantsaresearch.org/IMG/pdf/2005_fourth_review_of_statistics.pdf

- Esping-Andersen, G. (1990) *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. New Jersey: Princeton University Press
- Foucault, M. (1993) *Diskursens ordning*. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings Bokförlag
- Grønningsæter, A. B. L-E. Becken, V. Bakkeli, S. Klingenberg, A. H. Strand (2014) *Evaluering av Husbankens kommunesatsing*. Fafo-rapport 2014:51
- Hansen, I. L. S., H. Gautun, Å. Langsether, H. C. Sandlie (2007) *Ikke bare å bo. Sluttrapport fra evaluering av statlig tilskudd til oppfølgings tjenester i bolig for bostedsløse og rusmisbrukere*. Fafo-rapport 2007:38
- Hansen, I. L. S. (2017) *Fra bostedsløs til varig bolig. Evaluering av forsøk med Housing first i Bergen og Sandnes*. Fafo-rapport 2017:06
- Hansen, T., E. Dyb og S. Østerby (2006): *Bostedsløse i Norge 2005 – en kartlegging*. Prosjektrapport 403. Oslo: Norges Byggforskningsinstitutt og Norsk institutt for by- og regionforskning
- Hansen, T., A. Holm og S. Østerby (2004): *Bostedsløse i Norge 2003 – en kartlegging*. Prosjektrapport 371. Oslo: Byggforsk
- Hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden 2011. Omfattning och karaktär*. Stockholm: Socialstyrelsen
<http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/18523/2011-12-8.pdf>
- How to measure and monitor homelessness at EU level*. FEANTSA, March 2010. (available Juni 2015)
<http://www.feantsa.org/spip.php?article364&lang=en>
- Järvinen, Margaretha (2001): Marginalisering – konstruktivistiska perspektiv på ordning och kaos. *Sosiologi i dag*. 2/2001
- Johannessen, K. (2013) *Unge i randsonen*. NIBR-notat 2013:108

- Johnson, G. (2006) *On the Move: A longitudinal study og pathways in and out of homelessness*. Thesis for the Degree for the Doctor of Philosophy. Melbourne: RMIT University
- Knutagård, M. (2009) *Skälens fångar. Hemlöshetsarbetetes organisering, kategoriseringar och förklaringar*. Malmö: Égalité
- Low, S. (2008) Fortification of Residential Neighborhood and the New Emotion of Home. *Housing, Theory and Society*, Vol 2 (1)
- Løfstrand, C. (2005) *Hemlöshetens politik. Lokal policy och praktik*. Lund: Égalité
- Mayock, P., S. Sheridan, S. Parker (2015) "It's just like we're going around in circles and going back to the same thing ...": The dynamics of women's unresolved homelessness. *Housing Studies*, Vol. 30(6) DOI: 10.1080/02673037.2014.991378
- Mete, S. (2013/14) *Estimating homelessness: methodological challenges. A study on survey on homelessness in Italy and Norway*. Politecnico di Milano, M.Sc. Urban planning and policy Design
- Ose, S. O. og Kaspersen, S. L. (2016) *Kommunalt psykisk helse- og rusarbeid 2016. Årsverk, kompetanse og innhold i tjenestene*. SINTEF IS-24/8
- Ramsøy, Odd, Frank Burmann, Per-Ole Johansen og Torbjørn Kalberg (1971): *På livet Fra filleproletariatet i Oslo*. Universitetsforlaget. Oslo
- Sahlin, I. (2012) The Logos of ETHOS. *European Journal of Homelessness*, Vol. 6, No 2 2012
- Sahlin, I. (1996) *På gränsen till bostad. Arvvisning, utvisning, specialkontrakt*. Lund: Arkiv
- Sahlin, I. (1992). Hemlöshet – reflexioner kring ett begrepp. *Hemlöshet i Norden, NAD-publikasjon nr. 22*. Helsinki: NAD
- Spector, M. & J. I. Kitsuse (1977) *Constructing Social Problems*. California: Cummings Publishing Company

- Stephens, M., S. Fitzpatrick, M. Elsinga, G. van Steen & Y. Chzhen (2010) *Study on housing exclusion: Welfare policies, housing provision and labour markets*. Brussels: European Commission
- Swärd, H. (2000) Teser och föreställningar om hemlösa och hemlöshet I dagens samhället. I: W. Runquist & H. Swärd: *Hemlöshet. En antologi om olika perspektiv och förklaringsmodeller*. Stockholm: Carlson
- Ulfrstad, L-M. (2011) *Velferd og bolig. Om boligsosialt (sam-)arbeid*. Oslo: Kommuneforlaget
- Ulfrstad, Lars-Marius (1997): *Bostedsløshet i Norge. Kartlegging av hjemløse i kontakt med hjelpeapparatet*. Prosjektrapport 216. Norges byggforskningsinstitutt
- Under brua. En kartlegging av unge menn som selger rusmidler på Vaterland*. Oslo kommune, Velferdsetaten
- Varley, A. (2008) A place like this? Stories of dementia, home and self. *Environment and Planning*, Vol. 28
- Ytrehus, S. (2004) *Mellom modrenitet og tradisjon. Unge elders syn på flytting*. Avhandling for Dr. polit-graden, Universitetet i Bergen
- Ytrehus, S. (2002) Det boligsosiale feltet – ansvar og kompetanse. *Tidsskrift for velferdsforskning*, Vol 6(3), 12-132

Vedlegg 1 - Utdyping av metode og beregning av antall bostedsløse

Det har ved alle kartlegginger vært et element av beregning og vekting av tallene for å komme fram til det endelige antallet over bostedsløse. Den ene formen for vekting av tallene har oppveid for at ikke alle kommunene har deltatt i undersøkelsen. Ved de fem første kartleggingene av bostedsløse (1996, 2003, 2005, 2008 og 2012) omfattet gruppen av respondenter et utvalg av kommuner med færre enn 40.000 innbyggere. Alle kommuner med 40.000 innbyggere og over har vært med og kartlagt bostedsløse. Disse utgjør i alt 21 kommuner. Tidligere, fram til kartleggingen i 2016, har en fjerdedel (25 prosent) av kommuner med 10.000 og opp til 39.999 innbyggere og en av fem (20 prosent) av kommunene med færre enn 10.000 innbyggere deltatt. Disse kommunene utgjorde et representativt utvalg for sine kommunegrupper etter kriteriene antall innbyggere og geografisk spredning.

I 2016 besluttet forskerne ved NIBR å inkludere alle de 428 kommunene i undersøkelsen. Begrunnelsen er todelt. For det første ble utvalget av kommuner utvidet fra 100 til 124 i 2012. Utvidelsen omfattet Husbankens satsingskommuner eller samarbeidskommuner⁴⁹. Disse kommunene ble ikke valgt ut fra kriteriet representativitet i sin kommunegruppe. Det var selvsagt viktig å ha med disse kommunene i 2016. 2012-kartleggingen etablerte en basislinje for å måle utviklingen i tallet på bostedsløse i løpet av programperioden. 2016 ble neste målepunkt, som skulle gi «fasiten». De aller fleste kommunene som kom inn i kartleggingen i

⁴⁹ Satsingskommunene omfatter kommuner som deltok i Husbankens boligsosiale utviklingsprogram eller Velferdsprogram i perioden 2009 til 2014. Hver kommune deltok vanligvis i programmet i tre år.

egenskap av å være satsingskommuner, tilhørte kommunegruppe 10.000-39.999 innbyggere. Denne gruppa fikk derfor en skjev sammensetning og var ikke lenger representativ for alle norske kommuner i gruppa. Skjevhet, som oppsto i den nye sammensetningen av særlig denne kommunegruppa, var et sterkt argument for å ta med alle kommunene.

Kommunereformen er et annet argument for å ta med alle kommunene i kartleggingen i 2016. Selv om det under planleggingen av kartleggingen tidlig i 2016 ikke var tegnet noen nye kommunekart og flyttet på kommunegrenser, lå kommunesammenslåinger klart i kortene. Det vil forenkle gjennomføringen av eventuell senere kartlegging av bostedsløse⁵⁰, dersom alle kommunene ble inkludert denne gangen. Tabellen under viser antall kommuner i kartleggingen i 2016 og 2012.

Tabell .9.1 *Antall kommuner i kartleggingen av bostedsløse 2016 og 2012, kommunegrupper inndelt etter innbyggertall.*

Kommunegruppe	2016	Deltok 2012	Utvalg 2012
40.000 og over	21	21	21
10.000-39.999	89	41	19
<10.000	328	62	60
Alle	428	124	100

Kolonnen til venstre med antall kommuner summerer til 428, det vil si alle kommunene i Norge. Den neste kolonnen, 'Deltok 2012', viser antall kommuner som faktisk deltok i kartleggingen dette året. Siste kolonne, 'Utvalg 2012', viser det opprinnelige utvalget før Husbankens satsingskommuner ble tatt med, og er tilnærmet identisk med utvalget av kommuner i alle kartlegginger siden 1996⁵¹. I de foregående kartleggingene er antall bostedsløse registrert i utvalgskommuner vektet opp ut fra en forutsetning om at de resterende kommunene (de som ikke er i utvalget) har like

⁵⁰ Kartleggingen av bostedsløse har siden 2008 vært gjennomført med fire års intervaller. Hvorvidt det skal gjennomføres en ny kartlegging og eventuelt når, er en politisk beslutning som blant annet innebærer at det bevilges penger til studien.

⁵¹ Endringer i innbyggertall har medført at enkelte kommuner har blitt flyttet fra én kommunegruppe til en annen og/eller lagt til. Men endringene har vært små og har ikke hatt betydning for representativiteten i utvalget.

mange bostedsløse som utvalgskommunene. En slik vekting har ikke vært nødvendig denne gangen.

9.4 Færre respondenter

Respondentene i kartleggingen er enheter i kommunene og et landsutvalg. Landsutvalget består av enheter innenfor helseforetakene, fengslene og noen andre typer respondenter. Antall respondenter har hatt en tendens til å øke gjennom kartleggingene. Å ta ut respondenter kan bety en risiko for å miste noen registreringer av bostedsløse, mens å tilføye instanser som kan være aktuelle kan synes å være en forsikring om at alle eller de fleste bostedsløse blir registrert. Enkelte respondentgrupper er likevel tatt ut av respondentgruppa underveis. Det gjelder blant annet lensmenn og politiet. Disse rapporterte inn svært få bostedsløse. Selv om de har kontakt med gruppa, er tilbakemeldingen at de ikke har tilstrekkelig med informasjon om personene til å kunne delta i kartleggingen.

I 2016 ble det gjort noen større grep for å redusere tallet på respondenter. En av gruppene som ble tatt ut, og som har vært med i alle kartleggingene, er det kommunale barnevernet. Avgjørelsen ble tatt i samråd med Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir). Barnevernet rapporterte sjelden inn bostedsløse personer. Dette handler om «logikken» i barnevernet; nemlig at alle barn under barnevernet har et tilbud. Dersom barnet forsvinner fra tilbudet, har barnet omsorgspersoner (f.eks. foreldre, fosterforeldre, institusjon) som leter etter og oppsøker barnet. Barnevernet har fra tid til annen meldt inn mindreårige personer (under 18 år) som er bostedsløse. Men de fleste i denne svært lille gruppa blir fanget opp og registrert av andre instanser.

Videre er Friomsorgskontorene tatt ut. Dette er også en gruppe som har registrert et svært lite antall bostedsløse. Personer som soner en dom under Friomsorgen skal ha et ordnet sted å bo. Friomsorgen vil ikke nødvendigvis vite om vedkommende er bostedsløs. Sannsynligheten for at NAV kjenner til personen og boligsituasjonen er imidlertid svært stor. Fra Kriminalomsorgen deltok fengslene i 2016. Fengslene har deltatt ved alle kartleggingene siden 1996.

Den største endringen fra 2012 til 2016 er likevel reduksjon i antall respondenter fra kommunene. Erfaringer fra tidligere viser at majoriteten av bostedsløse blir registrert av en mindre gruppe respondenter. Ved alle registreringene har sosialtjenesten og senere sosialtjenesten i NAV vært den viktigste respondente. I tillegg har boligjenesten og til dels den kommunale rustjenesten vært viktige respondenter. Forskjeller mellom kommunenes organisering har gjort det noe vanskelig å vite hvilke respondenter som har kontakt med bostedsløse mer enn tilfeldig og sporadisk ut over de nevnte. I 2012, og i enda større grad i 2016, har kommunene én felles tjeneste for rus og psykisk helse. Disse enhetene er også viktige respondenter. Det har videre vært samarbeid mellom instansene i flere kommuner, slik at i noen kommuner har for eksempel NAV eller boligkontoret svart for begge. Den som ikke svarer har blitt regnet som et frafall av respondent, selv om denne instansen har svart gjennom en annen respondent. Det har derfor vært et mål å samordne kartleggingen gjennom én kontaktperson i de fleste kommunene. I de største byene har kontakten i større grad gått ut til bydelen. Flere bydeler i Oslo har samordnet kartleggingen og svart samlet for alle eller flere instanser.

9.5 Vekting for frafall av respondenter

Frafall av respondenter vil sannsynligvis gi skjevheter i de innsamlede dataene. Skjevheter blir imidlertid begrenset når det dreier seg om store datasett, som kartleggingen av bostedsløse. En særegen problemstilling knyttet til kartleggingen er at den skal gi en samlet oversikt over antall bostedsløse personer i landet. Frafall av respondenter kan medføre at tallet blir for lavt. Tallet for registrerte bostedsløse har derfor blitt vektet opp for å kompensere for frafall av viktige respondenter.

For kartleggingen i 2016 er det foretatt en moderat vekting for å kompensere for kommuner som ikke har svart. Alle kommuner med mer enn 40.000 innbyggere inkludert storbyene har svart. Fra enkelte av disse kommunene er registreringen av bostedsløse sannsynligvis mangelfull (en vurdering som er gjort på bakgrunn av kontakt med kommunene). Å vekte opp tallet når viktige instanser har svart, selv om rapporteringen er mangelfull, vil medføre andre prinsipper for vekting enn de som er benyttet i kartleggingene tidligere. Det er derfor ikke gjort.

I kommuner med under 40.000 innbyggere er det en del kommuner som ikke har svart på undersøkelsen. Vektingen er foretatt for kun å kompensere for kommuner der ingen respondent har svart. Vektingen er foretatt ut fra prinsippet om at kommuner som ikke har svart vil i gjennomsnitt ha om lag like mange bostedsløse blant sine innbyggere, som de andre kommunene i gruppa.

Kommuner med 10.000-39.000 innbyggere: 86 prosent av kommunene i denne gruppa har svart på undersøkelsen. Disse kommunene representerer 90 prosent av det totale innbyggertallet i kommunegruppa. Frafall av kommuner fordeler seg ganske jevnt mellom de små og store kommunene. Vektet med 1,11. Antall registrerte bostedsløse: 770 personer. Antall etter vekting: 854 bostedsløse personer.

Kommunegruppa med under 10.000 innbyggere er delt i to for gjennomføring av vekting. Begrunnelsen er at frafallet av kommuner er betydelig høyere blant de større kommunene i denne gruppa enn blant de små. De mindre/små kommunene har sjeldnere bostedsløse, og de har færre bostedsløse per kommune, enn de største i kommunene i gruppa.

Kommuner med 5.000-9.999 innbyggere: Her er frafallet av respondenter stort. 52 prosent av kommunene har svart. Disse representerer også 52 prosent av folketallet. Vektet med 1,88. Antall registrerte bostedsløse: 154 personer. Antall etter vekting: 290 personer.

Kommuner med <5.000 innbyggere: 76 prosent av kommunene har svart. Disse representerer 75 prosent av folketallet. Mange har svart at de ikke har kontakt med eller kjenner til bostedsløse. Vektet med 1,34. Antall registrerte bostedsløse: 68 personer. Antall etter vekting: 91 bostedsløse personer.

Vedlegg 2 til rapporten gir en oversikt over hvilke kommuner som har registrert bostedsløse. For kommuner som har fem eller flere bostedsløse personer er antallet oppgitt. I kommuner med færre enn fem er antallet erstattet med “*”.

Vedlegg 2 – Tabellvedlegg

Tabell 2.1: *Bostedsløse i fire kommunegrupper i alle kartleggingene; antall bostedsløse og bostedsløse per 1000 innbyggere*

År/ kart- legging	4 storbyer		>40.000 innbyggere		10.000- 39.999 innb.		<10.000 innbyggere	
	Antall	Pr. 1000	Antall	Pr. 1000	Antall	Pr. 1000	Antall	Pr. 1000
2016	1.691	1,35	878	0,84	849	0,48	374	0,40
2012	2.637	2,23	1.415	1,737	1.737	1,06	470	0,40
2008	2.632	2,36	1.164	1,35	1.724	1,07	570	0,48
2005	2.419	2,42	973	1,17	1.610	1,06	395	0,32
2003	2.604	2,56	1.101	1,35	1.193	0,78	336	0,27
1996	3.843	4,01		1,53		0,63		0,36

Tabell 2.2: Kommuner med 40.000 innbyggere og over (minus de fire største byene), antall bostedsløse og per 1000 innbyggere, alle kartlegginger fra 1996 til 2016.

Kommuner >40.0000	Antall bostedsløse						Bostedsløse pr 1000 innbyggere					
	2016	2012	2008	2005	2003	1996	2016	2012	2008	2005	2003	1996
Bærum	55	160	95	93	52	164	0,46	1,40	0,87	0,88	0,51	1,69
Kristiansand	87	125	170	126	94	186	0,98	1,50	2,12	1,65	1,29	2,69
Fredrikstad	94	113	43	67	48	90	1,19	1,50	0,59	0,96	0,69	1,37
Sandnes	110	244	186	73	79	29	1,47	3,60	2,93	1,26	1,42	0,59
Tromsø	66	74	106	82	147	69	0,90	1,07	1,59	1,31	2,4	1,22
Drammen	75	129	85	106	54	108	1,10	2,00	1,38	1,86	0,96	2,04
Asker	72	108	56	44	56	118	1,20	1,91	1,04	0,87	1,11	2,60
Sarpsborg	24	38	88	22	Deltok ikke		0,44	0,71	1,70	0,44		
Skien	23	52	74	95	47	50	0,43	0,99	1,44	1,86	0,93	1,03
Skedsmo	51	48	16	8	48		1,03	0,97	0,35	0,18	1,18	
Bodø	19	63	50	29	Deltok ikke		0,38	1,30	1,08	0,65		
Ålesund	24	41	52	50	39		0,51	0,92	1,23	1,24	0,98	
Sandefjord	17	49	52	46	67	18	0,37	1,11	1,22	1,10	1,65	0,48
Arendal	34	40	56	39	68	29	0,77	0,93	1,36	0,98	1,72	0,74
Larvik	45	49	36	20	Deltok ikke		1,03	1,14	0,85	0,49		
Tønsberg	69	52	70	60	89		1,63	1,28	1,28	1,64	2,50	
Karmøy*	10	30	Deltok ikke				0,24	0,74				
Alle	878	1415	1164	973	1101		0,85	1,43	1,35	1,17	1,35	1,53

Tabell 2.3: *Kommuner med 10.000-39.999 innbyggere, antall bostedsløse og per 1000 innbyggere, alle kartlegginger fra 1996 til 2016. Et mindre antall kommuner har deltatt i alle kartleggingene. Færre enn 5 bostedsløse er markert med **

Kommuner 10.000– 39.999	Antall bostedsløse						Bostedsløse pr 1000 innbyggere					
	2016	2012	2008	2005	2003	1996	2016	2012	2008	2005	2003	1996
Haugesund	16	75	68	79	17		0,43	1,62	2,06	2,50	0,55	
Lørenskog	26	24					0,70	0,71				
Porsgrunn	47	29	32	84			1,30	0,82	0,94	2,51		
Ullensaker	20						0,58					
Ringsaker	17	40	20	18	12	21	0,50	1,21	0,62	0,58	0,38	0,67
Moss	30	52					0,93	1,69				
Halden	10	36					0,33	1,22				
Ski	14						0,48					
Gjøvik	19	12					0,63	0,41				
Hamar	30	47					1,00	1,62				
Ringerike	*						0,07					
Askøy	14	18					0,51	0,69				
Lillehammer	9	13	6	10	21		0,32	0,49	0,74	0,68	0,40	0,86
Horten	9						0,33					
Kongsberg	10	8	9	*	13	11	0,37	0,31	0,38	*	0,57	0,51
Oppegård	16						0,58					
Molde	*	23					0,17	0,90				
Sola	21	25					0,81	1,05				
Rana	39	44					1,49	1,72				
Lier	9						0,35					
Fjell	14						0,58					
Harstad	32	20					1,30	0,85				
Kristiansund	18	31					0,72	1,30				
Nedre Eiker	19	27					0,77	1,16				
Eidsvoll	*						0,05					
Stjørdal	7	14					0,29	0,63				
Nittedal	16						0,68					
Grimstad	23						1,03					
Steinkjer	*	12					0,10	0,56				
Nøtterøy	*						0,15					
Røyken	16						0,72					
Elverum	7	23					0,32	1,14				
Nes (Ak.)	31	36	13	9	*	*	1,50	1,85	0,70	0,50	*	0,13
Stange	4	5	16	5	8	13	0,22	0,26	0,85	0,29	0,44	0,74
Alta	*	37					0,06	1,92				
Os (Hord.)	10	32	28	36			0,51	1,81	1,74	2,41		
Levanger	6	14	7	5			0,28	0,74	0,38	0,24		
Ås	*						0,06					
Klepp	*	16	18	12	*	*	0,12	0,90	1,14	0,83	*	*
Narvik	6	19	15	13			0,30	1,03	0,82	0,68		

Stord	*	10	23	18	28	19	0,12	0,56	1,35	1,17	1,72	1,21
Nesodden	*	16	12	20	9	19	0,24	0,90	0,71	1,23	0,56	1,34
Hå	9						0,48					
Time	3	38	35	16	10		0,18	2,27	2,26	1,09	0,72	
Øvre Eiker	3						0,18					
Kongsvinger	16	22					0,87	1,26				
Sorum	*						0,25					
Rælingen	7	35	5	19			0,38	2,16	0,33	*		
Vestby	*						0,13					
Melhus	*						0,07					
Aurskog-Høland	*						0,14					
Frogn	*						0,07					
Askim	23						1,49					
Lindås	13						0,85					
Mandal	8	17					0,50	1,12				
Rygge	*						0,14					
Eigersund	*						0,30					
Østre Toten												
Verdal	*	46					0,15	3,2				
Voss	*						0,08					
Vennesla	*						0,23					
Bamble	14						1,02					
Modum	*						0,08					
Malvik	*						0,32					
Gran												
Vefsn	16						1,16					
Kvinnherad	*						0,17					
Vestre Toten	*						0,25					
Namsos	6						0,43					
Førde	10	7	4	*	*	12	0,77	0,57	0,34	*	0,28	1,23
Notodden	*						0,26					
Strand	*						0,09					
Nannestad	*						0,36					
Flora	*	12					0,19	1,03			12	
Gjesdal	12						1,03					
Orkdal	*		9	5	11	11	0,19		0,82	0,43	1,06	1,08
Bømlo												
Stokke	*						0,19					
Lenvik	*	6	10	*	16	0	0,00	0,53	0,90	*	1,45	0
Eidsberg	*						0,10					
Fet												
Søgne	*	13	8				0,20	1,20	0,80			
Vestvågøy												
Tysvær	14						1,32					
Enebakk	16						1,43					
Holmestrand	21	9				11	1,96	0,88				
Randaberg	*						0,21					

Ørsta	*						0,42					
Kragerø	*						0,42					
Lillesand	10						0,94					
Hammerfest	11	11					1,06					
Sør-Varanger	*						0,11					
Sortland												
Alle vektet	849	1737					0,48	1,06	1,07			

Tabell 2.4: *Kommuner >10.000 innbyggere, antall bostedsløse og per 1000 innbyggere 2016. Færre enn 5 bostedsløse personer er markert med **

Kommune	Antall	P 1000	Kommune	Antall	P 1000
Trøgstad	*	0,25	Masfjorden	*	0,79
Skiptvet	*	0,36	Sogndal	*	0,24
Rakkestad	*	0,23	Aurland	*	0,76
Våler (Østf.)	*	0,73	Lærdal	*	0,62
Hobøl	*	0,35	Årdal	*	0,35
Nord-Odal	*	0,37	Fjaler	*	0,47
Sør-Odal	*	0,24	Jølster	5	1,77
Eidskog	*	0,61	Naustdal	*	0,94
Trysil	*	0,58	Vågsøy	*	0,31
Tolga	*	0,83	Gloppen	8	1,30
Tynset	9	1,68	Stryn	*	0,26
Dovre	*	0,99	Herøy (M. og R.)	*	0,42
Sel	8	1,27	Volda	12	1,33
Sør-Fron	*	0,85	Stranda	*	0,29
Gausdal	9	1,51	Skodje	*	0,29
Lunner	*	0,42	Haram	*	0,41
Søndre Land	*	0,65	Fræna	*	0,39
Etnedal	*	1,01	Eide	*	0,39
Ål	*	0,28	Averøy	8	1,29
Hol	*	0,30	Surnadal	9	1,57
Hurum	6	0,60	Frøya	*	0,28
Svelvik	*	0,28	Ørland	*	0,36
Sande (Vestf.)	8	0,81	Rissa	*	0,57
Hof	*	0,42	Meldal	*	1,02
Andebu	*	0,32	Midtre Gauldal	*	0,30
Siljan	*	1,15	Selbu	*	0,32
Bø (Telem.)	*	0,31	Inderøy	*	0,28
Kviteseid	*	0,55	Sømna	*	0,66
Risør	8	1,09	Alstahaug	24	3,29
Tvedestrand	*	0,31	Leirfjord	*	0,60
Froland	11	2,01	Dønna	*	0,96
Farsund	*	0,39	Fauske	6	0,59
Flekkefjord	*	0,83	Steigen	*	1,05
Songdalen	6	0,88	Hamarøy	*	
			Hábmer		1,47

Marnardal	*	0,59
Lyngdal	13	1,55
Lund	*	1,24
Hjelmeland	*	0,49
Suldal	*	0,69
Vindafjord	9	1,07
Odda	8	1,09
Ullensvang	*	0,39
Kvam	*	0,44
Fusa	*	0,35
Sund	6	0,81
Vaksdal	*	0,32
Osterøy	*	0,24
Meland	*	0,24
Øygarden	*	0,55
Radøy	*	0,37

Divtasvuodna Tysfjord	*	0,68
Hadsel	23	2,79
Andøy	*	0,54
Bardu	*	0,33
Salangen	*	1,80
Berg	*	1,46
Balsfjord	*	0,66
Storfjord	*	0,72
Nordreisa	*	0,55
Kvænangen	*	1,09
Vadsø	*	0,61
Nordkapp	*	0,41
Porsanger	*	0,67
Lebesby	*	1,02
Nesseby	*	1,40

Tabell 2.5: *Ulike situasjoner bostedsløse kan befinne seg i; fordeling på spørsmålene 12 til 31 i spørreskjemaet: Storbyene, kommer med mer enn 40.000 innbyggere (minus storbyene), kommuner med 10.000-39.999 innbyggere, kommuner <10.000 innbyggere og hele landet (alle bostedsløse). Prosent. Én person kan være i flere av situasjonene, hver kolonne summerer derfor ikke til 100.*

	Stor-byene	>40.000	10.000-39.999	<10.000	Hele landet
Personen er kastet ut av boligen sin siste 6 mnd	16	20	20	24	18
Kastet ut av bolig p.g.a. av ubetalt leie/lån siste 6 mnd	10	12	11	16	11
Kastet ut p.g.a. skade/uro/konflikter siste 6 mnd	12	13	12	14	12
Flyttet, utsatt for trakassering/diskrim. siste 6 mnd	2	3	4	4	3
Tapt bolig, samlivsbrudd/familiekonflikt siste 6 mnd	9	11	14	16	11
Tapt bolig, vært utsatt for vold/trusler siste 6 mnd	3	2	3	4	3
Bortfall av inntekt siste 6 mnd	6	6	7	7	6
Høy gjeld/er gjeldsoffer	9	10	12	17	11
Utskrevet fra institusjon siste 6 mnd	11	9	9	8	9
Gått ut av barnevernets omsorg siste 6 mnd	-	1	1	1	1
Løslatt fra fengsel siste 6 mnd	6	7	9	8	7
Personen har en psykisk sykdom	35	33	35	38	34
Personen har en fysisk funksjonshemming/sykdom	7	4	5	7	6
Personen er avhengig av rusmidler	62	55	54	59	57
Venter på behandling (rus, psykisk lidelse, annet)	11	7	10	6	9
Personen er i legemiddelassistert rehabilitering (LAR)	19	8	8	6	13
Fått tildelt/vedtak om egen bolig, venter på innflytting	9	7	9	4	8
Personen har individuell plan	7	6	6	6	6
Veteran etter tjeneste i internasjonale operasjoner ⁵²	-	-	0	0	-
N	1661	878	849	374	3909

⁵² Definisjon: Personen har tjenestegjort militært i internasjonale operasjoner i FN eller NATO-regi etter 1945 og til dags dato.

Vedlegg 3 - Registreringsskjema

LANDSDEKKENDE UNDERSØKELSE OM BOSTEDSLØSE 2016

REGISTRERINGSSKJEMA MED VEILEDNING

Definisjon av bostedsløs:

Som bostedsløs regnes personer som **ikke disponerer egen eid eller leid bolig**, men som er henvist til tilfeldige eller midlertidige botilbud, oppholder seg midlertidig hos nær slektning, venner eller kjente, personer som befinner seg under kriminalomsorgen eller i institusjon og skal løslates eller utskrives innen to måneder og ikke har bolig. Som bostedsløs regnes også personer uten ordnet oppholdssted kommende natt.

Utdyping: En person regnes som **bostedsløs** dersom vedkommende er uten egen bolig og befinner seg i en av følgende situasjoner:

Situasjon 1. Personen mangler **tak over hodet** kommende natt. Herunder regnes personer som sover ute, i skur og lignende løsninger, som gir en form for ly.

Situasjon 2. Personen er henvist til **akutt** eller **midlertidig botilbud**, som **for eksempel** natthjem, varmestue, hospits, hybelhus uten leiekontrakt, pensjonat, hotell, krisesenter, campingvogn/-hytte på campingplass, krise-/overgangsbolig.

Situasjon 3. Personer i **fengsel**, som skal løslates innen **2 måneder** og verken har egen eid eller leid bolig.

Situasjon 4. Personer i **institusjon**, som utskrives innen **2 måneder** og verken har egen eid eller leid bolig. Herunder regnes **alle typer institusjoner**, inkludert personer i **barnevernsinstitusjon**, som utskrives fra/går ut av barnevernets omsorg innen 2 måneder.

Situasjon 5. Personen bor midlertidig hos **venner, kjente** eller **slektninger**.

Personer **under 18 år** som er bostedsløse alene, dvs. ikke sammen med foreldre/foresatt, **skal registreres** som bostedsløs.

Som bostedsløs regnes ikke personer som bor i framleid bolig eller bor varig hos pårørende eller nær slektning.

Om utfylling av skjemaet:

- Registreringsperiode:
Uke 48 2016, f.o.m. mandag 28 november t.o.m. søndag 4. desember
- Det skal fylles ut **1 (ett) skjema for hver bostedsløs**, som er i kontakt med eller kjent ved ditt tjenestested, eller som oppholder seg i institusjonen/enheten i løpet av registreringsperioden.
- Rubrikkene under rammen øverst på side 2 i skjemaet må fylles med initialer, fødselsår og fødselsdag i måneden. Dersom du ikke har nok kunnskap til å besvare hele spørreskjemaet, er det likevel viktig at du returnerer skjemaet med de opplysningene som er mulig å fylle ut.

Ytterligere veiledning til utfylling av skjemaet finner du på siste side og i vedlagte orientering. Returadresse: se baksiden av skjemaet og vedlagte orientering.

REGISTRERINGSSKJEMA

Respondent nr. _____

Skjemaet er fylt ut ved følgende instans (se baksiden for veiledning):	Den bostedsløse personens hjemkommune:
Virksomhetens geografiske plassering (kommune):	Den bostedsløse personens bydelstilhørighet (gjelder Oslo og Bergen):
Virksomheten er offentlig drevet ☐ 1 Virksomheten er privat drevet ☐ 2	Skjemaet er fylt ut sammen med den bostedsløse personen (<i>kryss av dersom 'ja'</i>) ☐

Personens initialer (første fornavn, siste etternavn): ☐☐ (Må fylles ut for kvalitetskontroll)**Født** År: ☐☐☐☐ Dag (1-31): ☐☐ (Må fylles ut for kvalitetskontroll)*Dersom initialer, fødselsår og –dag mangler, må skjemaet forkastes***1. Kjønn:***(Sett ett kryss)*

- 1 ☐ Mann
 2 ☐ Kvinne

2. Sivilstatus*(Sett ett kryss)*

- 1 ☐ Enslig
 2 ☐ Gift/samboende
 3 ☐ Vet ikke

3. Fødeland*(Sett ett kryss)*

- 1 ☐ Norge
 2 ☐ Øvrige Norden
 3 ☐ Øvrige EU-land (se baksiden)
 4 ☐ Øvrige Europa inkl. Russland
 5 ☐ Afrika
 6 ☐ Midtøsten (se baksiden)
 7 ☐ Øvrige Asia
 8 ☐ Nord-, Mellom- og Sør-Amerika
 9 ☐ Annet

4. Fullført utdanning*(Sett ett kryss)*

- 1 ☐ Grunnskole
 2 ☐ Videregående skole
 3 ☐ Høgskole/universitet
 4 ☐ Vet ikke

5. Har personen barn under 18 år?*(Sett ett kryss)*

- 1 ☐ Ja → spørsmål 6
 2 ☐ Nei → spørsmål 8
 3 ☐ Vet ikke → spørsmål 8

6. Har personen omsorg for eller samværsrett med barn under 18 år?*(Sett ett kryss, fylles ut bare dersom personen har barn)*

- 1 ☐ Daglig omsorg
 2 ☐ Delt omsorg
 3 ☐ Samværsrett (med/uten tilsyn)
 4 ☐ Ikke omsorg el. samværsrett
 5 ☐ Annet: _____
 6 ☐ Vet ikke

7. Er personen bostedsløs sammen med sine mindreårige barn (under 18 år)?*(Sett ett kryss, fylles ut bare dersom personen har barn)*

- 1 ☐ Ja → antall barn: ☐☐ (7b)
 2 ☐ Nei
 3 ☐ Vet ikke

*(Dersom barnet/barna er bostedsløse sammen med begge foreldrene, skal antall barn bare registreres på skjemaet for én av foreldrene)***8. Personens viktigste inntektskilde***(Sett ett kryss)*

- 1 ☐ Arbeidsinntekt
 2 ☐ Dagpenger ved arbeidsløshet
 3 ☐ Sykepenger
 4 ☐ Studielån/-stipend
 5 ☐ Pensjon (alderspensjon/annet)
 6 ☐ Uføretrygd
 7 ☐ Arbeidsavklaringspenger (AAP)
 8 ☐ Kvalifiseringsstønad
 9 ☐ Økonomisk sosialhjelp
 10 ☐ Ingen kjente inntektskilder
 11 ☐ Annet: _____
 12 ☐ Vet ikke

9. Personens nåværende oppholdsform

(Sett ett kryss)

- 1 ☐ Uten overnattingsmuligheter kommende natt
- 2 ☐ Akutt overnatting der (deler av) dagen må tilbringes ute, f.eks. natthjem, varmetue, vintertilbud
- 3 ☐ Midlertidig botilbud, f.eks. døgnovernatting, pensjonat, hybelhus, campingplass
- 4 ☐ Krisesenter
- 5 ☐ Institusjon (behandlings-/ annen institusjon)
- 6 ☐ Fengsel
- 7 ☐ Midlertidig hos venner, kjente, slektninger
- 8 ☐ Annet: _____
- 9 ☐ Vet ikke

10. Hvor lenge har personen vært i den situasjonen som er oppgitt i spm. 9?

(Sett ett kryss)

- 1 ☐ Under en uke
- 2 ☐ 1 – 3 uker
- 3 ☐ Mer enn 3 uker – 3 måneder
- 4 ☐ Mer enn 3 måneder – 6 måneder
- 5 ☐ Mer enn 6 måneder
- 6 ☐ Vet ikke

11. Har personen en lang historie med bostedsløshet?

(Sett ett kryss)

- 1 ☐ Tilbakevendende situasjon over flere år
- 2 ☐ Varighet mer enn et halvt år
- 3 ☐ Et nytt, akutt problem
- 4 ☐ Annet: _____
- 5 ☐ Vet ikke

Nedenfor har vi listet opp noen faktorer som kan inngå i situasjonen til en bostedsløs person. Er personen etter din vurdering i eller berørt av noen av disse situasjonene?

Kryss av på alle situasjonene som passer for personen

12. Personen er kastet ut av boligen sin siste 6 mnd.	☐
13. Kastet ut av bolig på grunn av ubetalt husleie/boliglån siste 6 mnd.	☐
14. Kastet ut av bolig på grunn av skadeverk/uro/konflikter siste 6 mnd.	☐
15. Flyttet pga. at personen har vært utsatt for trakassering/diskriminering siste 6 mnd.	☐
16. Tap av bolig pga. samlivsbrudd eller konflikt i familien siste 6 mnd.	☐
17. Tap av bolig pga. at personen har vært utsatt for vold og/el. trusler siste 6 mnd.	☐
18. Personen har hatt bortfall av inntekt siste 6 mnd.	☐
19. Personen har høy gjeld/er gjeldsoffer	☐
20. Personen er utskrevet fra institusjon siste 6 mnd.	☐
21. Personen har gått ut av barnevernets omsorg siste 6 mnd.	☐
22. Personen er løslatt fra fengsel siste 6 mnd.	☐
23. Personen har en psykisk sykdom	☐
24. Personen har en fysisk funksjonshemming og/eller sykdom	☐
25. Personen er avhengig av rusmidler	☐
26. Personen venter på å komme i behandling (rus, psykisk lidelse, annet)	☐
27. Personen er i legemiddelassistert rehabilitering (LAR)	☐
28. Personen har fått tildelt/vedtak om egen bolig og venter på å flytte inn	☐
29. Personen har individuell plan	☐
30. Personen er veteran etter tjeneste i internasjonale operasjoner (utdyping, se baksiden)	☐
31. Personen oppholder seg midlertidig i landet (utdyping, se baksiden)	☐

Veiledning for utfylling av registreringsskjemaet

«Skjemaet er fylt ut ved følgende instans» – kategorier i alfabetisk rekkefølge:
(Dersom ingen av de følgende kategoriene passer, velg 'Annet' (p). Dersom flere alternativer passer, velg det du mener er mest dekkende).

a. Boligkontor/boligtjeneste	i. NAV-kontor
b. Dagsenter (kafé, aktivitetssenter, osv.)	j. Psykisk helsevern/spesialisthelsetjenesten
c. Midlertidig botilbud (hospits, pensjonat, campingplass, hybelhus osv.)	k. Rusbehandling/spesialisthelsetjenesten
d. Familiesenter/barnevern	l. Rustjeneste og/el. psykisk helsetjeneste, kommune
e. Fengsel	m. Somatisk sykehusavdeling
f. Helsetjeneste i kommune, inkludert tilbud drevet av private	n. Utekontakt/oppøkende tjeneste
g. Krisesenter	o. Sykehjem
h. Natthjem, akuttovernatting el. tilsvarende	p. Annet (passer ikke med betegnelse over)

Koden for **initialer, fødselsår og fødselsdag i måneden må fylles ut**. Koden brukes til å kontrollere eventuelle dobbeltregistreringer og er viktig for å kvalitetssikre undersøkelsen. Disse opplysningene slettes når prosjektet avsluttes 1. oktober 2017.

Selv om registreringskoden skulle være din eneste kunnskap om den bostedsløse personen, er det viktig at du fyller ut koden for at personen skal bli registrert som bostedsløs. Fyll ut skjemaet på grunnlag av saksopplysninger, din kunnskap om den enkelte så langt det er mulig eller fyll ut skjemaet sammen med den bostedsløse personen.

Kryss av ett svaralternativ på hvert spørsmål. På noen av spørsmålene kan flere svaralternativer passe for den registrerte personen. Vi ber om at du krysser av på for eksempel viktigste inntektskilde (spørsmål 8). På spørsmålene 12 til 31 krysser du av bare på de som passer.

Spørsmål 3, «Øvrige EU-land»: Belgia, Bulgaria, Estland, Frankrike, Hellas, Irland, Kypros, Latvia, Litauen, Luxemburg, Malta, Nederland, Polen, Romania, Slovakia, Slovenia, Spania, Storbritannia, Tsjekkia, Tyskland, Ungarn, Østerrike.

Spørsmål 3, «Midtøsten»: Bahrain, De forente arabiske emirater, De palestinske territoriene, Egypt, Irak, Iran, Israel, Jemen, Jordan, Kuwait, Libanon, Oman, Qatar, Saudi-Arabia, Syria.

Spørsmål 30: Person som har tjenestegjort militært i internasjonale operasjoner i FN eller NATO-regi etter 1945 og til dags dato.

Spørsmål 31: Personer med midlertidig oppholdstillatelse i Norge, og personer uten oppholdstillatelse i Norge.

Kontaktpersoner:

Evelyn Dyb, evelyn.dyb@nibr.nioa.no Tlf. 450 23 677 eller 67 23 56 87
Stian Lid, stian.lid@nibr.hioa.no Tlf. 67 23 56 99 eller 408 30 235

Skjemaene returneres til:

NIBR «Kartlegging 2016»
Høgskolen i Oslo og Akershus
Postboks 4 St. Olavs plass
0130 Oslo

Elektronisk svar:

<https://response.questback.com/byogregionforsk/kartlegging2016>
Passord: Kart2016
Husk å avslutte for hvert skjema

Takk for hjelpen!

Vedlegg 4 Folder

Kartlegging av bostedsløse personer i Norge 2016

NIBR
By- og regionforskningsinstituttet
HØGSKOLEN I OSLO
OG AKERSHUS

By- og regionforskningsinstituttet (NIBR) skal gjennomføre en kartlegging av bostedsløse personer i Norge i 2016. For å gjennomføre kartleggingen trenger vi hjelp fra dere. Vi ber om at dere registrerer alle bostedsløse personer dere er i kontakt med eller kjenner til i løpet av uke 48 (28. november-4. desember).

Vedlagt finner dere registreringsskjema for bostedsløse personer. *Dere skal fylle ut ett registreringsskjema for hver bostedsløse person dere kjenner til i uke 48.* Definisjonen av bostedsløs – hvem som skal registreres – finner dere på forsiden av hvert skjema. Skjemaet kan fylles ut uten at den bostedsløse personen kontaktes og samtykker. En rekke instanser har gitt dispensasjon fra taushetsplikten (om dispensasjoner og godkjenninger, se baksiden på folderen).

Skjemaet kan også fylles ut sammen med den bostedsløse. I så fall kreves informert samtykke. Informasjon til den som skal registreres og samtykkeerklæring er vedlagt.

Innsiden av folderen gir en utfyllende orientering om kartleggingen og svar på ofte stilte spørsmål.

Kjenner ikke til bostedsløse? Dersom dere ikke har kjennskap til eller er i kontakt med personer, som er bostedsløse i uke 48, ber vi om at dere melder fra i det elektroniske registreringsskjemaet. Bruk lenken som er oppgitt i boksen under (Elektronisk besvarelse). Husk å oppgi ditt unike respondentnummer; se øverst på selve registreringsskjemaet.

Utfylt skjema sendes til:

NIBR «Kartlegging 2016»
Høgskolen i Oslo og Akershus
Postboks 4 St. Olavs plass
0130 Oslo

Elektronisk svar:

<https://response.questback.com/byogregionforsk/kartlegging2016>
Passord: Kart2016
Husk å send inn hvert skjema

Landsomfattende kartlegging av bostedsløse

Kartleggingen av bostedsløse vil gi et tverrsnittsbilde av bostedsløsheten i Norge på et gitt tidspunkt: uke 48 i 2016. Undersøkelsen fanger opp bostedsløse personer kjent av hjelpeapparatet og andre instanser. Alle kommuner, alle fengsler, mange enheter i helseforetakene og frivillige organisasjoner deltar med å kartlegge bostedsløse. Dette er den sjette kartleggingen av bostedsløse i Norge. Den første ble gjennomført i 1996. Kartleggingen i 2016 gir statistikk for å følge utviklingen av bostedsløshet i en periode på 20 år.

Ofte stilte spørsmål – og svar:

Hvem er bostedsløs – hvem skal registreres?

Definisjon av bostedsløshet er beskrevet på forsiden av registreringsskjemaet. Dermed vil den som skal foreta registreringen ha definisjonen for hånd. *Ett registreringsskjema skal fylles ut for hver bostedsløs person dere er i kontakt med eller har kjennskap til i løpet av uke 48.* Personer under 18 år, som er bostedsløse alene, skal registreres på samme måte som voksne bostedsløse personer.

Hva skal registreres?

Et overordnet mål med registreringen er å få oversikt over antall bostedsløse personer i Norge. Skjemaet inneholder noen spørsmål om kjennetegn som alder, kjønn og oppholdssteder. Videre omfatter skjemaet noen spørsmål om helse og problemsituasjoner, som kan medvirke til at folk blir bostedsløse. Selv om dere ikke kan svare på alle spørsmålene, *ber vi dere om å fylle ut de opplysningene dere har.*

Hvem skal foreta registreringen?

Registreringen foretas av ansatte i kontakt med/ som kjenner til bostedsløse personer ved NAV-kontorene og andre kommunale tjenestetilbud, frivillige organisasjoner, institusjoner, avdelinger i helseforetak, fengslene og døgnovernattingstilbud. Dette er *respondentene* i undersøkelsen.

Kan den bostedsløse personen være med på utfylling av skjemaet?

Registreringsskjemaet kan fylles ut uten kontakt med og uten samtykke fra den bostedsløse personen. Skjemaet kan også fylles ut sammen med den bostedsløse. Dersom personen er med

på å fylle ut skjemaet, skal vedkommende gi samtykke (se «Informert samtykke» på baksiden og vedlagt samtykkeskjema).

Når skal registreringen gjennomføres?

Personene som blir registrert må være bostedsløse i uke 48. Registreringen kan foretas i etterkant, eventuelt også i forkant av denne uken, så lenge respondenten vet at personen er bostedsløs denne uken. Kartleggingen er en tverrsnittsundersøkelse. Den viser omfang og kjennetegn ved bostedsløsheten på ett bestemt tidspunkt (uke 48 i 2016). Tilsvarende kartlegginger er gjennomført i 1996, 2003, 2005, 2008 og 2012. For å kunne sammenligne resultatene fra disse undersøkelsene, må denne kartleggingen gi et bilde av bostedsløshet i Norge i uke 48.

Kan skjemaene fylles ut elektronisk?

Dere har fått tilsendt registreringsskjema i papirversjon eller på epost for å printe ut og fylle ut papirskjemaer. Det er også mulig å fylle ut registreringsskjemaene elektronisk. På side 1 i denne folderen og på baksiden av selve skjemaet finner dere lenke til den elektroniske versjonen av skjemaet.

Kan vi svare samlet for vår bydel, etat, enhet?

Enkelte enheter, kommuner, bydeler osv. velger å samarbeide om kartleggingen og svare samlet, selv om flere underenheter får tildelt eget respondentnummer. Dersom dere velger en slik løsning, er det svært viktig å si fra om dette (epost til en av kontaktpersonene eller «gull lapp» i retursendingen med skjemaer). Hvis ikke

NIBR får tilbakemelding om at flere respondenter svarer som én, vil de vi mangler svar fra bli regnet som frafall. Dersom vi mangler svar fra store og viktige respondenter (som vanligvis kjenner til mange bostedsløse), vil vi «legge til» noen bostedsløse for å kompensere for frafallet. (Nærmere om metode for tillegg eller «vekting»: NIBR-rapport 2013:5, kapittel 1.3 og vedlegg 1 <http://www.hioa.no/extension/hioa/design/hioa/images/nibr/files/filer/2013-5.pdf>)

Vi har fått tilsendt for få skjemaer

Dersom dere har fått tilsendt registrerings-skjemaer per post og fått for få skjemaer, kan dere enten kontakte oss og be om flere eller kopiere opp flere skjemaer.

Vi har ingen bostedsløse

Dersom dere ikke kjenner til noen eller ikke har kontakt med bostedsløse personer i uke 48, ber vi dere om å melde fra om dette i det elektroniske spørreskjemaet. Husk å oppgi respondentnummeret – øverst til høyre på registreringsskjemaet. Det samme gjelder om dere aldri har kontakt med bostedsløse personer. For å unngå å få purrebrev fra NIBR, er det viktig at alle svarer, uansett om dere har kjennskap til bostedsløse personer eller ikke.

Registreringen tar for lang tid

Enkelte respondenter vil med god grunn mene at denne registreringen er svært tids- og ressurskrevende. Særlig respondenter som kjenner til mange bostedsløse vil måtte bruke en del tid på registreringen. Dette er ofte svært viktige respondenter, nettopp fordi de vet om og har kontakt med mange bostedsløse personer. Det er frivillig å delta i kartleggingen. Vi vil likevel sterkt oppfordre dere til å delta. Undersøkelsen kommer bostedsløse personer til gode ved at resultatene brukes i utformingen av politikk og nye tiltak for denne gruppen. Disse kartleggingene er den eneste systematiske kunnskapen vi har om livssituasjonen til bostedsløse personer i Norge.

Blir en bostedsløs person registrert flere ganger?

Rundt 1500 respondenter er bedt om delta i kartleggingen. Det medfører noe dobbeltregistrering: 10-12 prosent av de bostedsløse blir registrert to eller flere ganger. Derfor er det laget en metode for å fjerne dobbeltregistreringer. Nesten øverst på selve registreringsskjemaet er det rubrikker for å fylle ut den bostedsløses initialer, fødselsdag og fødselsår. Disse opplysningene brukes til å identifisere personer som er registrert to eller flere ganger. Andre opplysningene i skjemaet brukes i tillegg for å kvalitetssikre fjerning av dobbeltregistreringer.

Blir tallet riktig eller for høyt eller for lavt i vår kommune?

Som vist over er det en metode for å ta ut dobbeltregistreringer. Noen, særlig store kommuner, stiller spørsmål om hvordan bostedsløse med tilhørighet i andre kommuner, men som oppholder seg i de større bykommunene blir registrert. Det er viktig å fylle ut rubrikken «Den bostedsløses hjemkommune» øverst på skjemaet. Dersom opplysning om hjemkommune mangler, blir den bostedsløse personen registrert uten kommunetilhørighet.

Får vi tallene fra vår kommune?

Tallene fra den enkelte kommune blir offentliggjort i rapporten som kommer i 2017. Unntaket er kommuner med færre enn fem bostedsløse. Her oppgis ikke eksakte tall. Kommunene deles inn i grupper, og profiler på bostedsløsheten presenteres for kommunegruppen. Kommuner med et større antall bostedsløse kan bestille enkle notater, som gir en profil på bostedsløsheten i kommunen (kjønns- og aldersfordeling, inntektskilder, «problemprofil» osv.). For å ivareta anonymiteten til de registrerte personene, må detaljnivået tilpasses omfanget av bostedsløsheten i den enkelte kommune.

Personvern og taushetsplikt

Personvernombudet for forskning: Undersøkelsen er i sin helhet vurdert og godkjent av Personvernombudet for forskning/Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS (NSD). Personvernombudets vurdering er at undersøkelsen tar de nødvendige hensyn til personvernet og har anbefalt at prosjektet gjennomføres. Kopi av anbefalingen fås ved henvendelse til NIBR. I vurderingen legger Personvernombudet vekt på at prosjektet har stor samfunnsmessig nytte ved at resultatene kommer bostedsløse personer til gode. Personvernombudet uttaler at ulempene for de registrerte er minimale, da det ikke innhentes navn eller direkte personopplysninger.

Registrering av personopplysninger: Registreringsskjemaet inneholder indirekte personidentifiserende opplysninger. Initialer, fødselsdag (ikke måned) og fødselsår skal registreres i skjemaet. Opplysningene brukes til å identifisere og plukke ut dobbeltregistreringer; det vil si personer som er registrert to eller flere ganger. De indirekte personidentifiserbare opplysningene slettes når prosjektet avsluttes 1. oktober 2017.

Dispensasjon fra taushetsplikten: Følgende instanser har gitt dispensasjon fra taushetsplikten for respondentene i kartleggingen og forskerne som gjennomfører kartleggingen:

- Arbeids- og velferdsdirektoratet (NAV)
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir)
- Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD)
- Kriminalomsdirektoratet (KDI)
- Regionale komiteer for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk (REK).

Undersøkelsen er også vurdert og anbefalt av Rådet for taushetsplikt og forskning. Kopi av uttalelsene fåes ved henvendelse til NIBR (se kontaktadressene). Fritak fra taushetsplikten gir anledning til å registrere opplysningene uten å informere og innhente samtykke fra personen som blir registrert.

Informert samtykke: Dersom skjemaet fylles ut sammen med den bostedsløse personen, skal dere innhente informert samtykke. Informasjonen som skal gis er beskrevet i «*Informasjon om kartlegging av bostedsløse personer 2016*» (vedlagt i ett eksemplar, må kopieres ved behov for flere). Den bostedsløse skal da undertegne samtykkeerklæring. Denne sendes ikke til NIBR, men oppbevares av respondenten og makuleres ved prosjektslutt (1.10.2017).

Anonymisering av dataene: Forskerne er underlagt taushetsplikt. All informasjon vi får tilgang til i undersøkelsen behandles konfidensielt. Resultatene av kartleggingen offentliggjøres som anonymisert statistikk i en forskningsrapport fra NIBR ved Høgskolen i Oslo og Akershus i juni 2017.

Registrering av respondenter: Navnet på respondentene (navn på NAV-kontor, fengsel, institusjon, osv.) er i registreringsskjemaet erstattet med et *respondentnummer*. Nummeret sammenholdes med en respondentliste, som oppbevares atskilt fra registreringsskjemaene.

Spørsmål kan rettes til Evelyn Dyb, evelyn.dyb@nibr.hioa.no Tlf. 450 23 677 eller 67 23 56 87

Stian Lid, stian.lid@nibr.hioa.no Tlf. 67 23 56 99 eller 408 30 235

Med vennlig hilsen

Evelyn Dyb
Prosjektleder